

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEKLİSANS TEZİ
2019-YL-124

ARKAİK DÖNEM’DE KITA YUNANİSTAN VE
BATI ANADOLU’DAKİ SYMPOSION KÜLTÜRÜ

HAZIRLAYAN
Doğa Can ERBİLEN

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Aydın ERÖN

AYDIN - 2019

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜNE AYDIN

Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Doğa Can Erbilen tarafından hazırlanan “Arkaik Dönem’de Kıta Yunanistan ve Batı Anadolu’daki Symposion Kültürü” başlıklı tez, **(08.08.2019)** tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan	Dr. Öğr. Üyesi Aydın ERÖN	Adnan Menderes Üniversitesi	
Üye	Prof. Dr. Suat ATEŞLİER	Adnan Menderes Üniversitesi	
Üye	Doç. Dr. Bahadır DUMAN	Pamukkale Üniversitesi	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun tarih sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü
Prof. Dr.
Ahmet Can BAKKALCI

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

... / ... / 2019

İmza:

Doğa Can ERBİLEN

ÖZET

ARKAİK DÖNEM'DE KİTA YUNANİSTAN VE BATI ANADOLU'DAKİ SYMPOSION KÜLTÜRÜ

Doğa Can ERBİLEN

Yüksek Lisans Tezi, Arkeoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Aydın ERÖN

2019, XII + 178 sayfa

Bu çalışmada, Arkaik Dönemde yapılmakta olan ve dönem topluluğunun elit kesiminin büyük ölçüde değer verdiği önemli bir aktivite olan symposionun ortaya çıkışı, anlamı, önemi ve amacı gibi konular, literatürde yapılmış çeşitli bulgulara dayalı araştırmalar, farklı veya benzer düşünceye sahip teoriler ışığında ortaya konulmuş ve yeri geldiğinde arkeolojik materyaller ile beraber bütün bir symposion görüntüsü oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışma ise iki ana bölüm altında toplanmıştır.

Birinci bölümde, symposionun Ege'de nasıl bir ortamda gelişim gösterdiğinin net anlaşılabilmesine yardımcı olması açısından Kıta Yunanistan için döneminin en gelişmiş merkezi olan Atina'daki siyasal durum temel alınarak dönemin siyasal tarihine değinilmiş ve aynı sistem Batı Anadolu yerleşimleri için de uygulanmıştır. Ayrıca Arkaik symposionun Kıta Yunanistan ve Batı Anadolu'daki varlıklarının takip edilebilmesi için Arkaik Dönem ile sınırlı kalınmayıp, geçiş dönemlerinden de bahsedilmiştir.

İkinci bölümde, symposionun nasıl bir yapılanma olduğunun anlaşılabilmesi için, farklı veya aynı düşüncelere sahip akademik görüşler karşılaştırılmalı olarak ele alınarak Kıta Yunanistan için seramik örnekleri üzerinden gidilmiş, Batı Anadolu için ise var olan bütün örnekleri üzerinden örneklendirme yapılmıştır. Sonuç olarak ortaya Arkaik Dönem'de symposionun amacına, önemine ve özelliklerine dair anlaşılır bir perspektif sunulmaya çalışılmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Symposion, Arkaik Dönem, Ziyafet, Birlikte İçmek, Aristokrasi.

ABSTRACT

THE CULTURE OF SYMPOSION IN GREECE AND WESTERN ANATOLIA IN THE ARCHAIC PERIOD

Doğa Can ERBİLEN

MSc Thesis at Archaeology

Supervisor: Dr. Aydın ERÖN

2019, XII + 178 pages

In this study, a whole symposion image was created with archaeological materials in the light of different or similar theories with researches based on various findings in the literature and the object of the emergence, meaning, importance and purpose of symposion, which is an essential activity of the Archaic Period and highly valued by the elite community of the period. The study is divided into two main chapters.

In the first chapter, to help to understand the symposion in the Aegean environment, the political history of the Archaic Period was taken as the basis of the political situation in Athens, which is the most developed centre of the period for Continental Greece and the same system was applied to Western Anatolian settlements. Besides, the transition periods before and after the Archaic Period have been mentioned to follow symposion's existence in Continental Greece and Western Anatolia.

In the second chapter, to understand how symposion is structured, academic views with different or the same ideas have been examined comparatively, and ceramic samples have been explained for Continental Greece, and for Western Anatolia, sampling has been made on all existing examples of symposion. Last, in the Archaic Period, it was tried to present an understandable perspective on the purpose, importance and characteristics of symposion.

KEYWORDS: Symposion, Archaic Period, Banquet, Drinking Together, Aristocracy.

ÖNSÖZ

Arkeoloji öğrenimim boyunca Antik dönem seramikleri üzerinde karşılaştığım içki içen grupların betimlendiği symposion sahneleri hep ilgimi çekmekteydi. Eğitimim boyunca bu sahnelerin Yunan Kültürü'nün önemli bir parçası ve antik dönem insanının sosyal ve politik yapısının gelişimi açısından çok önemli bir konu olduğuna şahit oldum. Bu konu ile ilgili Türkçe olarak az sayıda araştırmanın olması ve aynı zamanda araştırırken eğlenebileceğimi düşündüğüm için, tez konum olarak seçtim.

Ayrıca, tezim hakkında bana fikir, yöntem ve materyal yardımı sağlayan sevgili Aydın ERÖN'e, tez ile ilgili değerli geri bildirimlerini paylaşan Suat ATEŞLİER, Bahadır DUMAN ve Murat ÇEKİLMEZ'e, tüm eğitim yaşamım boyunca maddi ve manevi olarak yanımda olan çok sevdiğim aileme çok teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
LEVHALAR DİZİNİ.....	x
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	3
1. ARKAİK DÖNEM’DE YUNANİSTAN VE BATI ANADOLU’DAKİ SİYASAL DURUM.....	3
1.1. Antik Yunanistan’ın Siyasal Durumu.....	3
1.1.1. Tunç Çağı’nın Ardından Siyasal Tarih.....	3
1.1.2. Aristokrasi ve Tiranlık Rejimi.....	6
1.1.2.1. Aristokrasi ve Symposion İlişkisi.....	15
1.1.3. Demokrasi’ye Uzanan Süreç.....	19
1.2. Batı Anadolu’daki Siyasal Durum.....	21
1.2.1. Demir Çağı’nın Başlangıcında Batı Anadolu’daki Durum.....	21
1.2.2. Arkaik Dönem’de Batı Anadolu’daki Durum.....	24
2. BÖLÜM.....	31
2. SYMPOSION’UN ÖZELLİKLERİ VE ZİYAFET KÜLTÜRÜ İLİŞKİSİ	31
2.1. Symposion’un Terminolojisi.....	31
2.2. Symposion’un Kıta Yunanistan’da Ortaya Çıkışı.....	32
2.2.1. Symposion’un İlk Betimleri.....	33
2.2.1.1. Nestor’un kupası.....	36
2.2.1.2. Hakesandros’un kupası.....	38
2.2.1.3. Eurytios krateri.....	39
2.2.1.4. Symposion tasvirli diğer erken arkaik örnekler.....	41
2.3. Symposion’un İşleyişi ve Özellikleri.....	52
2.3.1. Symposion’un Zaman Çizelgesi.....	52
2.3.2. Andron ve İçerisinde Kullanılan Nesneler.....	54
2.3.3. Symposion Ortamını Oluşturan Kişiler.....	58

2.3.3.1. Ev sahibi.....	61
2.3.3.2. Symposion başkanı.....	62
2.3.4. Symposion, Şarap ve Symposion Oyunları.....	62
2.4. Batı Anadolu’da Ziyafet Kültürü	66
2.4.1 Geç Hitit Dönemi Ziyafet Sahneleri.....	67
2.4.2 Arkaik ve Erken Klasik Dönem Ziyafet Sahneleri.....	72
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	85
KAYNAKÇA.....	90
LEVHALAR.....	96
ÖZGEÇMİŞ.....	178

LEVHALAR DİZİNİ

LEVHA 1:	Nestor'un Kupası.....	36
LEVHA 2:	Hakesandros'un Kupası.....	38
LEVHA 3:	Eurytios Krateri.....	39
LEVHA 4:	Athana Ressamı Krateri.....	41
LEVHA 5:	Louvre E 634 Envanter Numaralı Eser	41
LEVHA 6:	Louvre F 630 Envanter Numaralı Eser	41
LEVHA 7:	Civico Krater.....	42
LEVHA 8:	Leningrad Krater.....	42
LEVHA 9:	Louvre E 623 Envanter Numaralı Eser	43
LEVHA 10:	Atina 996 Envanter Numaralı Eser	43
LEVHA 11:	Louvre E 667 Envanter Numaralı Eser	44
LEVHA 12:	Louvre E 672 Envanter Numaralı Eser	44
LEVHA 13:	Royaux R 401 Envanter Numaralı Eser	45
LEVHA 14:	Kassel T 387 Envanter Numaralı Eser	45
LEVHA 15:	British B 382 Envanter Numaralı Eser	45
LEVHA 16:	Würzburg 449 Envanter Numaralı Eser	46
LEVHA 17:	Staatl F 1727 Envanter Numaralı Eser	46
LEVHA 18:	Staatl 4516 Envanter Numaralı Eser	47
LEVHA 19:	Borely 3000 Envanter Numaralı Eser	47
LEVHA 20:	Stanford 61.66 Envanter Numaralı Eser	48
LEVHA 21:	British B 46 Envanter Numaralı Eser	48
LEVHA 22:	Kleinkunst 2301 Envanter Numaralı Eser	49
LEVHA 23:	Staatl F 1890 Envanter Numaralı Eser	50
LEVHA 24:	Tarquinia 6823 Envanter Numaralı Eser	50
LEVHA 25:	Rodos 13472 Envanter Numaralı Eser	51
LEVHA 26:	Floransa 3946 Envanter Numaralı Eser	51
LEVHA 27:	Metropolitan 20246 Envanter Numaralı Eser	52
LEVHA 28:	Kırmızı Figür Duris Kylix'i.....	54
LEVHA 29:	Dipylon Vazoları.....	56
LEVHA 30:	Attik Vazolar Üzerinde Betimlenen Kline Çeşitleri.....	56
LEVHA 31:	Kare Olmayan Dört Köşeli Andron Yapıları.....	58
LEVHA 32:	Kare Olmayan Dört Köşeli ve Enli Andron Yapıları.....	58

LEVHA 33:	Megara A Yapısı İki Sympotic Grup Oluşumu.....	58
LEVHA 34:	Arkaik Lakonya Bölgesi Vazo At Binicisi Ressamı.....	60
LEVHA 35:	Hegesiboulos Ressamı Kylix.....	61
LEVHA 36:	Néarchos Dinos'u.....	61
LEVHA 37:	Kaide Detaylı Kylix.....	63
LEVHA 38:	Kırmızı Figür Adria Ressamı Kylix.....	63
LEVHA 39:	Kırmızı Figür Phiale Ressamı.....	64
LEVHA 40:	Kırmızı Figür Kottabos Oyuncusu.....	64
LEVHA 41:	İstanbul Arkeoloji 7778 Envanter Numaralı Eser	68
LEVHA 42:	Berlin VA S 6587+ Envanter Numaralı Eser	69
LEVHA 43:	Berlin VA S 6587+ Tam Sahne.....	69
LEVHA 44:	Anadolu Medeniyetler 123 Envanter Numaralı Eser	69
LEVHA 45:	Karatepe Ortostat Insitu.....	69
LEVHA 46:	Anadolu Medeniyetler 12246 Envanter Numaralı Eser	70
LEVHA 47:	Gaziantep Kuttamuwa Mezar Steli.....	71
LEVHA 48:	Metropolitan 91.34.2 Envanter Numaralı Eser	71
LEVHA 49:	Kahramanmaraş 1040 Envanter Numaralı Eser	71
LEVHA 50:	Gaziantep 2.1.82 Envanter Numaralı Eser	72
LEVHA 51:	İstanbul 7785 Envanter Numaralı Eser	72
LEVHA 52:	Asurbanipal'in Bahçe Ziyafeti Kabartması.....	73
LEVHA 53:	Metropolitan 74.51.4555 Envanter Numaralı Eser	74
LEVHA 54:	Metropolitan 74.51.4555 Detay.....	74
LEVHA 55:	Samos Geneleos Grubu Heykelleri.....	74
LEVHA 56:	Samos Geneleos Grubu Rekonstrüksiyon.....	74
LEVHA 57:	Didyma Apollon Tapınağı Heykelleri.....	74
LEVHA 58:	Samos Bronz Figürinler.....	75
LEVHA 59:	Myus Mermer Heykeller.....	75
LEVHA 60:	Assos Athena Tapınak Frizi.....	75
LEVHA 61:	Assos Terracotta Figürinler.....	76
LEVHA 62:	Kıbrıs Fikellura Amphorası Yer Minderi Betimi.....	75
LEVHA 63:	Euromos Yer Minderi Üzerine Uzanan Figür.....	76
LEVHA 64:	Larissa Symposion 1.....	76
LEVHA 65:	Larissa Symposion 2.....	77
LEVHA 66:	Larissa Symposion 3.....	78

LEVHA 67:	Larissa Symposion 4.....	78
LEVHA 68:	Kebren Terracotta Friz Parçası.....	78
LEVHA 69:	Kızılbel Duvar Resmi.....	79
LEVHA 70:	Karaburun II Duvar Resmi.....	79
LEVHA 71:	Bursa 10087 Envanter Numaralı Eser	80
LEVHA 72:	Çavuşköy Mezar Steli.....	80
LEVHA 73:	Myra Steli.....	81
LEVHA 74:	Afyon Steli.....	81
LEVHA 75:	Ödemiş 4338 Envanter Numaralı Eser	81
LEVHA 76:	Daskyleion Steli.....	82
LEVHA 77:	Sultaniye Köy Steli.....	82
LEVHA 78:	Eskihisar Aile Kabartması.....	83
LEVHA 79:	Golgoi Lahdi.....	83
LEVHA 80:	Nereidler Anıtı 1.....	84
LEVHA 81:	Nereidler Anıtı 2.....	84

GİRİŞ

Çalışmanın ana konusu olan symposionun anlamını, amacını, önemini, kullanım nedenlerini, tarihsel gelişimini ve bunun gibi çeşitli nitelik ve niceliklerinin aktarılabilmesi açısından, ilk aşamada konu ile ilgili olarak literatürde detaylı kaynak araştırması yapılmıştır. Kaynak araştırması yapıldığı sırada ilk bölümde bahsedilecek olan siyasi tarih kısmının aksine ikinci bölümde symposion ile ilgili olarak yeterli seviyede Türkçe kaynağa rastlanılamamıştır. Bu sebepten ötürü çalışmanın büyük bir bölümünü yabancı kaynaklar oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın önemli amaçlarından biri olan symposionun tanımlanması ile ilgili olarak Türkçe dilinde bir akademik çalışma ortaya koyularak, akademik literatüre katkıda bulunulması ve gelecekte symposionun ilgilendireceği diğer akademik çalışmalara dayanak oluşturulması hedeflenmiştir.

Çalışma içerisinde symposion konusu üzerine çalışmaları olan akademisyen ve yazarların ortaya koymuş oldukları çeşitli teoriler incelenmiştir. Söz konusu teorilerin bazılarının diğerleriyle benzerlik gösterdikleri ve ayrıldıkları noktalar saptanmış ve önemli görülenler çalışma içerisinde belirtilmiştir.

Çalışmanın ana konusunu symposion ve onunla bağlantılı özellikler oluşturmaktadır. Fakat MÖ I. Bin yılın ilk yarısındaki aristokrasinin, Arkaik Dönem’de Kıta Yunanistan’da ki symposiona etkisi sebebiyle, bu siyasi oluşumun sağlıklı gözlemlenebilmesi ve anlaşılabilmesi açısından birinci bölümde bahsedilen Mykenler, Myken elitleri ve onların yaşadıkları dönem büyük önem teşkil etmektedir. Bu sebepten ötürü, Kıta Yunanistan bölümü Sub-Myken Döneminden itibaren incelenmeye başlanmıştır. Çalışmanın devamında¹ da görülebileceği üzere Arkaik Dönemdeki symposion olgusunun ortaya çıkışı ve gelişimi konusu, bazı temel sorunlardan kaynaklı olarak teoriden öteye gidememektedir. Aristokrasinin içerisinde barındırdığı bazı temel sorunlar bu durumun en önemli sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yapısal olarak symposionun önemi, yapılış amacı ve yapıldığı dönemde insanları nasıl etkilediği gibi konularda, Batı Anadolu ile beraber bir bütünlük oluşturabilmek oldukça önemlidir. Söz konusu durumun anlaşılabilmesi için, symposion olgusunun ortaya çıktığı coğrafyanın siyasi tarihi bilmek ve symposionu araştırırken bu çerçevede içerisinde incelemek daha sağlıklı olacaktır.

¹ Bkz. Bölüm 1.1.2.1. Aristokrasi ve Symposion İlişkisi

İlk bölümde bahsedilen Antik Yunanistan'da politik rejimler üç ana başlık altında incelenebilir. Bunlar krallık ve tiranlık şeklinde, hâkimiyetin tek kişinin elinde bulunduğu monarşi rejimi, aristokrasi ve oligarşi gibi yönetimin sadece bazı kişilerin elinde bulunduğu azınlık rejimi ve bütün yurttaşların yönetimde söz sahibi olduğu demokrasidir². Bu çalışmada ayrı öneme sahip olan yönetim biçimi ise aristokrasidir. Çünkü symposion olgusu, aristokratik nitelikler doğrultusunda gelişim göstermiştir.

İkinci bölümde ise symposion nitel ve nicel anlamda literatürde bulunan akademik çalışmalara göre araştırılıp detaylandırılarak, Arkaik Dönem için işlevinin anlaşılabilmesi ve tanımlanabilmesi hedeflenmiştir. Bu uygulanırken, Arkaik Dönem'de yapılmış olan çeşitli arkeolojik materyaller üzerindeki anlatımlarla konu desteklenmeye çalışılmıştır.

² Uzunoğlu 2012, 18.

1. BÖLÜM

1. ARKAİK DÖNEM'DE YUNANİSTAN VE BATI ANADOLU'DAKİ SİYASAL DURUM

Symposion olgusunun tam olarak anlaşılabilmesi için, öncelikle bu olgunun ortaya çıktığı coğrafyadaki toplumsal yapı ve siyasal durumu anlamak gereklidir. Öyle ki, bir toplumun sosyal yaşamı ile o toplumun içinde bulunduğu siyasal durum ve buna bağlı olarak ekonomik durumu birbirinden bağımsız düşünülmemelidir.

1.1. Antik Yunanistan'ın Siyasal Durumu

Krallık, Antik Dönem Yunan Dünyası için en eski yönetim biçimidir³. Yunanların en eski kentleri, yönetimin babadan oğula geçtiği yönetim biçimi olan krallık ile yönetiliyordu. Bu yönetim biçiminde devletin yönetimi kralın elindeydi. Halkın diğer kesimi ise devletin yürütülmesinde kral ile ortak hareket ederlerdi ancak alınan kararlarda onların da söz sahibi olmasına rağmen kralın otoritesine göz yummak ile yükümlüydüler⁴. Köleler, yabancılar ve kadınlar alınan bu kararlarda söz sahibi olamazlardı⁵.

1.1.1. Tunç Çağı'nın Ardından Siyasal Tarih

Homeros'taki ismi ile Akhalar (Akhaioi) veya şu an kullandığımız biçimiyle Mykenler olarak bilinen topluluk, Heinrich Schliemann tarafından kazılan yerin Mykenia⁶ olduğunun anlaşılması sonrasında ismini Mikenler veya Mykenler olarak almıştır⁷. Mykenler'in Yunanistan'a ne zaman ve nereden geldikleri kesin olarak bilinmemek ile beraber Mansel, onların Avrupalı araştırmacılar tarafından Orta Avrupa tarafından geldikleri hipotezi üzerinde durur. Söz konusu halkın Anadolu'dan adalar üzerinden Yunanistan'a

³ Aristot. Ath. Pol. 4.1

⁴ Uzunoglu 2012, 8.

⁵ Kışlalı 1984, 63.

⁶ Günümüzde bu topluluğa Akhalar'dan ziyade Mykenler denilmesinin sebebi Troya savaşında tüm Akha ordusunun başkomutanı olan Agamemnon'un ülkesinin başkentinin Mykenai olmasıdır (Kaya 2016, 95). Zaten Mansel' in 1947 tarihli Ege ve Yunan Tarihi kitabına bakılacak olunursa, "Miken" teriminin kullanılmayıp onlardan hep "Akha" olarak bahsedilmiş olunduğu görülür. Mansel, kitabında bu konu ile ilgili şöyle söylemektedir: "Bu kültür genel olarak en önemli merkezlerden biri olan Mikenai şehrine göre Mikenai kültürü olarak anılmaktadır. Fakat biz bu kültürü bir şehirle birleştirmekten ise o dönemde Yunanistan' da oturan Aka'larla ilgili göstermeği daha uygun bulduğumuzdan bundan böyle Mikenai kültürü yerine Aka kültürü terimini kullanacağız." (Mansel 2014, 69).

⁷ Sowerby 2009, 4.

geçen kabilelerle beraber karışıp, Anadolu ve Avrupa kavimlerinin homojenize bir ırkı olabileceğini söylemektedir⁸. Bu uygarlığın gelişimi Girit Adasındaki Knossos gibi sarayların etrafında hız kazanmıştır. Kaya'ya göre Mykenler, Yunanistan'ın ilk Yunanlarıdır ve onların dili 1952 yılında Linear B yazısı okunmaya başlandığından bu yana Klasik Yunan Dönemi'nde konuşulan dilin arkaik bir varyasyonudur⁹.

Mykenler, çevre merkezler ile olan güçlü ticari ilişkileriyle doğru orantılı olarak arkeoloji dünyasına zaman içerisinde kendi karakteristik özelliklerine sahip çeşitli eserler kazandırmışlardır. İ.Ö. 13. yüzyılda Antik Yunanistan, Myken Kültürü olarak bilinen mimari yapılar, seramik kaplar ve tekstil ürünlerini de kapsayan tamamen aynı üslup etkisi gösteren bağdaşık kültürel yapılar ve eserler vardır ve aralarında bulunan ticaret ilişkisi sonucu Myken etkisi Batı Anadolu'nun yerleşimlerinde de gözlemlenebilmektedir¹⁰.

İ.Ö. 13. yüzyıl ve 12. yüzyıl arasında Myken Uygarlığı, deprem, kuraklık veya salgın hastalıklar gibi bir ya da birden fazla nedenden ötürü tahribata uğrama, yaşanılan yerlerin yavaş yavaş terk edilmesi ve bununla bağlantılı olarak yerleşimlerin küçülmesi ile kademeli olarak bir çöküş yaşamıştır¹¹. Bu çöküşün başlangıcının başlıca sebebinin ticarete oldukça başarılı olan Mykenler'in, ticarete duraklama evresine girmiş oldukları düşünülmektedir¹². Ancak Mykenler'in yıkılmasında ki en büyük etken, Trakya ve İlirya kavimlerinin birleşmesi sonucu yerlerinden olan ve Yunanistan'ın kuzey tarafına sürülen Dorlar'ın, güneye doğru büyük bir göç hareketinde bulunmalarındır¹³. Bu göç hareketi Herodotos, Thukydides gibi antik yazarlarda da anlatılmaktadır. Zaten krallık ve beyliklerinin aralarında herhangi bir birlik bulunmayan Mykenler, İ.Ö. 12. yüzyılda 1200/ 1150 civarında¹⁴ bu göç dalgasının yarattığı Dor istilası yüzünden yıkılmışlardır. Bu göç dalgaları sonucunda Thomson gibi geleneksel görüşte olan bazı araştırmacılar, birçok Myken'in, Dorlar'ın egemenliğine katlanamayıp Kuzey ve Orta Ege'ye göçtüğünü ve Batı Anadolu'da kent devletleri kurduklarını ileri sürmüşlerdir¹⁵.

⁸ Mansel 2014, 66.

⁹ Kaya 2016, 90.

¹⁰ Arseven 2013, 5.

¹¹ Arseven 2013, 5.

¹² Stubbings 1975, 338.

¹³ Mansel 2014, 101.

¹⁴ Tekin 2006, 41.

¹⁵ Thomson 1988, 129.

Arkeoloji dünyasının geleneksel anlatımlarına göre İ.Ö. 12. yüzyılda Myken kültürünün çökmesi sonucu, yaklaşık olarak üç yüz yıl sürecek olan ve batılı araştırmacılar tarafından “Yunan Karanlık Çağı” olarak adlandırılan dönem başlamıştır. Bu dönemin “Karanlık Çağ” olarak adlandırılmasının elbette çeşitli sebepleri vardır. Dönem ile ilgili elimizde olan bilgilerin yorumlama yapılmasına yeteri kadar el vermemesi bunun nedenlerinden biri iken, Orta Çağ’da Batı Roma İmparatorluğu’nun çökmesi ile başlayan döneme de Karanlık Çağ denilmesi ve her iki Karanlık Çağ’da da yaşanmış olan kültür gerilemesinin birbirine benzetilmesi bunun sebeplerindendir¹⁶.

Yirminci yüzyılda gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda bu dönemin “Karanlık Çağ” olarak adlandırılması yavaş yavaş bırakılmış, bezeme anlayışından (çömleklerinde görülen karakteristik geometrik bezekler) yola çıkılarak Protogeometrik ve Geometrik Dönem olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Öyle ki bu dönemde insanlar, sanatın her türlü kolundaki yeniliklerden habersiz kalmışlardır¹⁷. Ancak içinde bulundukları durum her ne kadar kötü olsa da, insanlar günlük yaşantılarına devam etmişlerdir. Çiftçiler her zaman yetiştirdikleri besinleri yetiştirmeye, çobanlar sürülerini her zamanki gibi eğitmeye, kadınlar yünlerini ve ketenlerini eskisi gibi dokumaya, çömlekçiler ve maden işleyicileri daha düşük bir kalite ve seviye ile olsa da el becerilerini uygulayıp eserler vermeye ve insanlar tanrılarına olan ibadetlerini yerine getirmeye devam etmişlerdir¹⁸. Bu durum, insanların yaşadıkları ekonomik gerilemeden kaynaklanmak ile beraber Snodgrass, araştırmasında söz konusu dönem boyunca Ege popülasyonunun önemli ölçüde azalma göstererek düştüğüne ve dönem sonlarına doğru nüfus artışının hızlandığına dikkat çekmiştir¹⁹. Wecowski, nüfusun azalma yaşadığı bu dönem için arkeolojik materyalleri (mezar çanak-çömleğindeki materyalin az bulunurluğu), bu toplulukların yaşamış olduğu hanelerin basitliği ve birbirlerine benzemeleri gibi öğeleri kanıt olarak göstererek, Ege dünyasının dış dünya ile bağlantısının tamamen kopuk ve izole olduğundan bahsetmektedir. Ancak önemli bir ayrıntı olarak, Lefkandi’deki heroonu örnek göstererek bu dönemde yaşayan elit kesimin, diğer insanlara kıyasla dışarıyla olan bağlantılarının hem izole olmadığı hem de kendi popülasyonlarına göre toplumsal pozisyonlarının daha kuvvetli olduğuna dikkat çekmiş ve

¹⁶ Arseven 2013, 6.

¹⁷ Murray 1993, 9.

¹⁸ Pomeroy vd. 2004, 37.

¹⁹ Snodgrass 1980, 19.

Mykenler'in yıkılmasından sonra Ege'de yaşayan insanların zaman içinde tarıma dayalı ekonomi geliştirerek, çok küçük topluluklar halinde yaşadıklarını ifade etmiştir²⁰.

Dolayısıyla, deniz kıyısında yaşamının getirdiği stratejik konumsal avantajlardan faydalanan Ege Bölgesi toplumları (Korint, Ege Adaları yerleşimleri, Attika, Boeotia vs.), özellikle Protogeometrik safhada izole kalmayıp dışarıyla her açıdan iletişim halinde bulundukları için, diğer çağdaş toplumlarına oranla daha fazla gelişme kaydetmişlerdir. Genişlemeye ve gelişmeye bağlı olarak, İ.Ö. sekizinci yüzyıldan itibaren bu gelişen köy topluluklarının giderek birleşmesi²¹ ile ilk polis oluşumları ortaya çıkmaya başlamıştır. Polisin ortaya çıkışı ve gelişimi ile ilgili olarak Yunan dünyasının yaşadığı çeşitli değişimler konusunda bilim dünyası birkaç temel teori üzerinde durmaktadır. Bunlardan en önemlileri: daha önce bahsedilen nüfus artışı; çeşitli festivallerin düzenlendiği tanrıların kutsal alanları olarak ilan edilen temenos, yani kutsal alanların yanı sıra, merkezi toplulukların birbirleri arasında ki sınırlarının da belirlenmesinde yardımcı olarak kullanılmış ve özellikle sınırlara yerleştirilen sınır kutsal alanları²²; hoplitlerin falanks düzenini oluşturması; daha önce kişisel mezarların içerisine mezar hediyesi olarak bırakılan çeşitli madenden yapılmış hediyelerin, kutsal alanlara bırakılmak koşuluyla değiştirilmesi; eserler ve hikâyelerde tekil olarak kahramanların ortaya çıkışı²³. Ancak polis ile beraber tarım ve ticaret ile ilgilenerek ortaya çıkan yeni zengin sınıf ile doğuştan zenginlik sahibi olanlar ile aralarında yeni zenginlerin sosyal pozisyon olarak toplumda yer bulamayışları sebebiyle probleme sebep olmuştur²⁴.

1.1.2. Aristokrasi ve Tiranlık Rejimi

Krallık, yaklaşık olarak İ.Ö. 700 dolaylarında sona ermiştir²⁵. Mal varlıkları oldukça fazla ve geniş topraklara sahip olan halkın aristokrat kesimi, kralı saf dışı bırakarak, gücü kendi aralarında paylaşmaya karar vermiş ve aristokrat rejimin temelleri böylece atılmıştır²⁶.

Bu dönemde yönetim, soylu ailelerin kendileri arasında seçtikleri temsilcilerinden olan *Areios Pagos* kurulunun elindeydi²⁷. Yönetim *basileus* (kral), *polemarkhos* (ordu

²⁰ Wecowski 2014, 322- 323.

²¹ Synoecism.

²² Larson 2016, 199.

²³ Wecowski 2014, 327- 328.

²⁴ Small 2016, 3.

²⁵ Yetiş 1999, 3.

²⁶ Uzunoğlu 2012, 8- 9.

komutanı), *arkhon* (genel yönetim görevlerini üstlenen baş yönetici) olmak üzere üç kişiden oluşmaktaydı²⁸. Bu makamlar, önceleri makam başındakiler ölünceye kadar verilmekteydi. Daha sonra ise on seneliğine verilmeye başlandı²⁹. *Thesmothetai* olarak adlandırılan yasalar ile ilgilenen altı kişinin daha yönetime katılmasıyla arkhonluk sayısı dokuz kişiye yükseltilmiştir. Son olarak görev süresi on sene olan arkhonların görevde kalma süreleri birer yıla düşürülmekteydi. Görev süreleri dolan arkhonlar, Areios Pagos kuruluna aktarılmaktaydılar.

Aristokrat kesimin yönetimde olduğu bu dönemde küçük miktarda toprak sahibi olan insanlar, büyük miktarda toprak sahipleri olan soylulara giderek borçlanmaya başlamışlar ve sonunda borçlarını ödeyemeyenler köle konumuna düşmüşlerdir. Ödeyemediği borçların altında kalan insanlar zamanla topraklarını kaybederek yoksullaşmışlar ve böylece sınıflar arası çatışmalar başlamıştır³⁰. Aristokratlar için gittikçe can sıkıcı bir hal almaya başlayan bu çatışmalar sonucunda, Atina'daki altı yargıçtan biri olan Drakon, düzeni tekrar sağlamak için yeni yasalar yapmak ile görevlendirilmiş ve İ.Ö. 622/ 1 yılında³¹ çıkardığı yasalar ile yoksul kitlelerin, düzene karşı hareketlerini çok ağır bir biçimde cezalandırmıştır. Drakon yasaları neredeyse işlenen bütün suçların ölüm cezası ile cezalandırılmasını ön görmekteydi. Hatta bunun yüzünden bu yasanın mürekkep ile değil, kan ile yazıldığı söylenmiştir³². Ancak sonraki aşamada varlıklı olan orta sınıf, yönetime ortak olabilmek için ayaklanan kesimle işbirliği yoluna gitmiştir. Bunun sonucunda yönetimde orta sınıfın, üst kesimler ile birlikte hareket etmesi öngörülerek uzlaşma yoluna gidilmiştir³³. Sonraki dönemlerde sınıflar arası denge ve uzlaşma sürecini, hazırladığı yasalar ile demokratikleşmeye doğru taşıyacak kişi Solon olacaktır³⁴.

Tiranlık ise, devletin yönetimindeki aristokrat kesimin, arkasına halkın desteğini alan belirli bir kişi tarafından, yasal olmayan yollar ile tahttan indirilmesidir. Tarihte ilk defa Herodotos, Gyges'in, krallık ile yönetilen Lydia'nın kralı Kandaules'ten yasal olmayarak

²⁷ Yetiş 1999, 3.

²⁸ Aristot. Ath. Pol. 3.2

²⁹ Aristot. Ath. Pol. 3.1

³⁰ Kışlalı 1984, 64.

³¹ Uzunoğlu 2012, 22.

³² Yetiş 1999, 5.

³³ Kışlalı 1984, 64.

³⁴ Kışlalı 1984, 64.

tahtı almasından bahsetmektedir³⁵. Gyges ile birlikte başlayan tiranlık sistemi³⁶ ile Lydia Devleti bütünüyle değişmiş, Lydia ve Ionia'nın arasındaki yoğun ilişkiler sebebi ile önce Ionia'ya daha sonra Kıta Yunanistan'a geçmiş ve Yunan kentlerindeki tiranlık anlayışının öncüsü olmuştur³⁷. Tiranlık sisteminin nasıl ortaya çıktığı ile ilgili pek çok farklı düşünce vardır. Bazı düşüncelere göre, büyük arazilerin sahipleri olan ve buna bağlı olarak çok zengin olan aristokratların sadece kendilerini düşünmüş oldukları ve bunu fırsata dönüştürerek kendilerini bir halk kahramanı gibi ön plana çıkaran insanlar (tiranlar) tarafından sürgün edildiklerinden veya öldürüldüklerinden bahsetmektedir. Kimi düşünce ise paranın icadı sonucu yeni bir kapitalist sınıfın oluştuğundan ve bu yeni sınıfın üyelerinin kendi aralarından bir kişiyi seçmek suretiyle, mevcut aristokratların egemenliğine son verdiğinden bahseder. Aslında genel olarak bütün bu düşünceler birbiri ile bağlantılıdır³⁸.

Tirandan farklı olarak kral halkının refahını her zaman kendisinininkinden üstün tutarken tiran, kendi iyiliğini düşünmektedir. Ayrıca kral, soy bakımından daha üst kesimde olmasına rağmen tiran, halk tabakası tarafından yasadışı yöntemlerle yönetime getirilmektedir. Arkaik Dönemde tiranlığın sona eriş tarihi Atina'nın en son tiranı Hippias'ın devrildiği ve Kleisthenes tarafından demokratik reformların yapıldığı İ.Ö. 510 tarihidir³⁹.

Halkın kendi kendini yönetmesine dayanan, kişilere seçme ve seçilme hakkı veren Atina Demokrasisi olarak bilinen, günümüzde de çoğu devletin benimsediği demokratik yönetim biçimi ise, görünüşe göre Solon'un yaptığı yasalar ile bağlantılı olan politik ve sosyal reformların sonucu olmalıdır.

³⁵ Herodotos'un (I. 8- 14) anlattığına göre, Lydia kralı, Heraklesoğulları soyundan Kandaules, karısına çılgıncasına âşıktır ve dünyada ki en güzel kadının kendi karısı olduğuna inanıyordu. Askerleri arasında en çok sevdiği ve önemli işlerini yaptırdığı Daskylos oğlu Gyges'e sürekli karısının ölçsüz güzelliği ile övünürdü. Ama ona göre Gyges, karısının ne kadar güzel olduğuna pek inanır gibi görünmüyordu. Kendi gözleri ile görerek inanması için Gyges'ten karısını çıplak görmesini istemişti. Gyges isteksiz de olsa, başka kurtuluş olmadığına inanıp kralın isteğini kabul etmek zorunda kalmıştı. Ancak Kandaules'in karısı, Gyges'in kendisini izlediğini fark etmiş, utancından yerin dibine girmişti ancak bunun Kandaules'in başının altından çıktığını fark ettiği için ona hiç belli etmemişti. Sabah olunca Kandaules'in karısı, Gyges'i yanına çağırttı ve ona iki seçenek sundu: Ya Kandaules'i öldürüp, Lydia krallığını ve karısını alacaktı ya da kendisi ölecekti. Gyges kararını verdi ve gece olunca Kandaules'i öldürdü. Kandaules'in öldürüldüğünü duyanlar bunu canice bir iş olduğunu düşünmüşlerdi ve bunun sonucunda silahlarına sarıldılar. Sonunda Gyges'ten yana olanlar ile bir anlaşma yaptılar. Buna göre eğer Delphi oraklı krallığı ya Gyges'e, ya da Heraklesoğulları'na verecekti. İşin sonunda oraklı krallığı Gyges'e verdi ve devlet Heraklesoğulları'nın elinden çıktı ve Mermnadlar'a geçmiş oldu.

³⁶ Gyges'in tiran olarak değerlendirilmesi hakkında farklı görüşler mevcuttur. Kimileri Gyges'i bir tiran olarak kabul ederken, kimileri ise onun kral olduğunu, tiran olarak değerlendirilmemesi gerektiğini savunur. Bu konu hakkında detaylı bilgi için (bkz: Uzunoğlu 2012, 7.)

³⁷ Uzunoğlu 2012, 6- 7.

³⁸ Tiranlığın ortaya çıkış sebepleri ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için (bkz. Uzunoğlu 2012, 13- 15.)

³⁹ Uzunoğlu 2012, 9- 10.

Katı olan Drakon yasalarının yetersiz kaldığı dönemden yaklaşık otuz sene sonra Solon, Atina'daki düzensizliklere bir çözüm getirmesi için çatışma yaşayan iki kesimin de ortak kararı sonucu yönetimin başına getirildi. Solon yönetimi almasının ardından Drakon'un bütün yasalarını kaldırarak⁴⁰ İ.Ö. 594/ 593'te kendi yasalarını yürürlüğe koymuştur. Borç sahiplerinin köleleştirilmesini yasaklayarak, halkı köle olmaktan kurtarmış⁴¹, borç sahiplerinin bütün borçlarını bağışlamış⁴² ve halkı gelirlerine göre vergi sınıflarına ayırmıştır⁴³. Bu sınıflar gelir durumlarına göre sırasıyla şu şekildedir: *Pentakosiomedimnoi*, yani beş yüz medimnoslular (büyük çiftlik sahipleri), servetleri bir yılda toplam beş yüz medimnos hacminde katı ya da sıvı tarım ürünü karşılığı gelir sağlayanlar ki Atinalılar arasındaki en zengin yurttaşlar bu kesimdendir. *Hippeis*, yani atlılar (atlı savaşçılar), yıllık üç yüz ila beş yüz medimnos geliri olanlar bu sınıfa girer. *Zeugitai*, yani bir miktar öküzü sahip olan çiftçiler, yıllık iki yüz ila üç yüz medimnos geliri olanlar bu sınıftandı. *Thetes*, yani emekçiler sınıfı, yıllık iki yüz medimnos gelirin altında üretenler, bu sınıfa dâhil olan insanlar hiçbir makama seçilememekteydiler⁴⁴. Bu sınıf, Solon döneminde yaklaşık olarak halkın yarısını oluşturmaktaydı⁴⁵. Durum böyle olunca Solon, makamları da sınıfların vergi ödeme güçlerine göre paylaştırmış ve ağırlık ölçülerinde, sikke ayarlarında düzenlemeler yapmıştır. Haksızlığa uğrayan herkesin davalı olabilme hakkını getirmiştir. Mahkeme kararlarına itirazların, halkın huzurunda görülmesi gerektiğine⁴⁶ karar vermiştir⁴⁷.

⁴⁰ Cinayet ile ilgili olanlar yasalar bunun dışındadır (Aristot. Ath. Pol. 7.1.).

⁴¹ Bu hareketinin bir sonucu olarak, yüklerin sırttan atılmasını sağladığı için ona *Seisachtheia* adı verilmektedir (Aristot. Ath. Pol. 6.1.).

⁴² Hatta Solon, borçların bağışlanmasına karar vermeden önce bu fikrini yakın olduğu bazı arkadaşlarıyla paylaşmıştır. Bunun sonucunda bu bilgiye sahip olan kişiler, bunu kötüye kullanarak borç para ile toprak satın alıp, borçlar bağışlanınca zengin olmuşlar ve dolayısıyla kendilerine çıkar sağlamışlardır (Aristot. Ath. Pol. 6.2). Ancak sonraki zamanlarda yeni yasaların iki tarafın da çıkarlarına ters düşmesi üzerine her iki kesim de Solon'un taraflara eşit mesafede durması, kimseye hak ettiğinden fazlasını vermemesi sebebiyle Solon'a düşman kesilmiştir. Solon bu dizesinde bu olaya şöyle değinmiştir:

*“Ayrıcalıklarını ne azalttım ne de arttırdım,
Halka kendisine yetecek kadar pay verdim.
Güçlü olup zenginlik içinde yüzenlerin de
Hak ettiklerinden fazlasını almalarını engelledim.
Kalkanımı iki kesime karşı yüksek tutarak, hiç kimsenin
Diğerine haksız yere üstünlük sağlamasına izin vermedim.”* (Aristot. Ath. Pol. 12. 1)

⁴⁴ Aristot. Ath. Pol. 7.1

⁴⁵ Yetiş 1999, 12.

⁴⁶ Aristoteles'te bu durum, halkın durumunu en çok güçlendiren yasa olarak bahsedilmektedir (Aristot. Ath. Pol. 9.1.).

⁴⁷ Solon'un yasaları ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Aristot. Ath. Pol. 6.1- 10.1.

Aristoteles, Athenaion Politeia adlı eserinde Solon için şu sözleri sarf etmektedir:

*“Ama o iki kesime de mesafeli durdu ve içlerinden birini hoşnut kılıp tiran olabilecekken, ülkesini kurtarmak uğruna en iyi yasaları yaparak iki kesimin de düşmanlığını kazanmayı yeğledi”*⁴⁸.

Bu sözleri kullandığı için Solon’a karşı bir sempati beslediğini söyleyebilmek mümkündür. Solon’dan bahsederken, onun iyi ve adil bir yönetici olduğunu vurgulayıp, iyi özelliklerine dikkat çekmektedir. Solon’u karalamaya çalışanlara karşı, devlete sağladığı katkıların bütününe dikkat edilmesi gerektiğini belirterek onun davranış biçimini savunmaktadır. Zaten Solon’da kendisine karşı düşmanlık besleyenler için şu dizeleri yazmıştır:

*“Halkı açıkça suçlamak gerekirse, bugün sahip olduklarını
Rüyalarında bile göremediklerini söylemeliyim.
Aynı şekilde, önemli ve güçlü insanlar da
Bana iltifat edip dostluğumu aramalı.
Çünkü benim yerime bu güç başkasına verilseydi
Halka hükmetmekten vazgeçmez,
Sütü çalkalayıp kaymağını almadan durmazdı.
Ama ben ikisinin arasında bir sınır taşı gibi durdum.”*⁴⁹

Solon, yeni yasalarını yürürlüğe koyduktan sonra yurttaşlardan gelen baskı yüzünden yeni yasaları değiştirmek zorunda bırakılmamak, yeni düşmanlar kazanmamak için şehirden ayrılmayı tercih etmiş ve Mısır’a doğru on yıl boyunca geri gelmemek üzere yolculuğa çıkmıştır⁵⁰. Seyahati sırasında Areios Pagos Meclisi, Solon’un yasalarını aynen korumuş ve değiştirilmesini engellemiştir⁵¹. Seyahatte olduğu süreyi takip eden dört yıl boyunca kentte karışıklık olmamış, ancak beşinci yılda ortaya çıkan karışıklıklar dolayısıyla yeni bir arkhon seçilememiştir. Bu durum sonucunda Atina’da üç siyasi parti baş göstermiştir⁵². Bunlardan ilki, başında Alkhamenes’in oğlu Megakles’in bulunduğu *Paralios* (Sahilliler) partisidir ve bu parti mensupları ılımlı bir siyaset ile devlet yönetimi istemektedir. İkincisi, başında

⁴⁸ Aristot. Ath. Pol. 11.2

⁴⁹ Aristot. Ath. Pol. 12.5

⁵⁰ Aristot. Ath. Pol. 11.1

⁵¹ Aydoğmuş 2008, 14.

⁵² Bu partiler, taraftarlarının ekip biçme yaptığı topraklarının bulundukları yerlere göre adlandırılmışlardır (Aristot. Ath. Pol. 13.5).

Lykurgos olan *Pediakos* (Ovalılar) partisidir ve oligarşik bir yönetim savunmaktadır. Üçüncüsü ise, başında Peisistratos'un bulunduğu *Diakrios* (Dağlılar) partisidir. Ayrıca halkın borçları affedilen kesimi ile anne ve babaları özgür olmayanlar çeşitli sebeplerden ötürü bu partiyi desteklemişlerdir⁵³.

Peisistratos, aslında varlıklı bir toprak sahibi ve aristokrat bir bireydir⁵⁴. Ancak arkasına halkın desteğini alarak iktidarı ele geçirmek istiyordu. Zaten halk dostu biri olarak tanınan ve hali hazırda Megara'ya karşı yapılan savaşta kahramanlık yapan Peisistratos'un iktidarı ele geçirmek için halkın desteğini alması zor değildi. Bunun için kendisini ve katırlarını yaralamış ve katırlarını halkın en fazla görebileceği agoraya sürmüştür. Halkı, bunu rakiplerinin yaptırdığına inandırmış ve artık güvende olmadığını söyleyerek halktan kendisine koruyucu verilmesini istemiştir. Atina halkı ona kanmış ve kendisine verilen koruyucuları kullanarak İ.Ö. 561/ 560'da⁵⁵ Atina Akropolü'nü ele geçirmiştir⁵⁶. Ancak iktidarı ele geçirdikten sonra Peisistratos, kenti Solon'un yasalarına uyarak, onları değiştirmeden ve diktatörlükten uzak bir biçimde yönetmiştir. Aradan geçen uzun yıllar içerisinde Peisistratos, birkaç defa sürgüne gönderilip geri gelmiştir.

Peisistratos, Aristoteles tarafından insanları seven, sakin, bağışlayıcı, halkını seven ve insancıl bir adam olarak nitelendirilmektedir ve ona göre iktidarda kaldığı süre boyunca barışı koruyup, insanların huzuru ve sakinliği için çalışmıştır⁵⁷. Bu süre içerisinde kendisine kesinlikle bir ayrıcalık tanımayıp, kendini halktan biri olarak görmüştür. Aslına bakılırsa Solon'un yapmaya çalıştığının benzerini yaparak, elit kesim ile şahsi dostluklar kurmuş, yoksulların özel işlerinde onlara yardımcı olmuştur. Bu nedenle bütün kesimlerin güvenini ve sevgisi kazanmıştır. Birkaç kez sürgün edilmesine rağmen, her seferinde yeniden yönetime geçmesinin sebebi de budur⁵⁸. Hayatının sonuna kadar yani İ.Ö. 528'de hastalanıp ölene kadar on dokuz sene boyunca kentin tiranı olarak kalmıştır⁵⁹.

⁵³ Aristot. Ath. Pol. 13.4

⁵⁴ Kışlalı 1984, 65.

⁵⁵ Rhodes 1993, 197.

⁵⁶ Aristot. Ath. Pol. 14.1- 2, Hdt. 1. 59

⁵⁷ Aristot. Ath. Pol. 16.1- 10

⁵⁸ Aristot. Ath. Pol. 16.1- 10

⁵⁹ Aydoğmuş 2008, 36.

Peisistratos'un ölümünden sonra, kentin başına büyük oğullarından⁶⁰ biri olan ve siyaset ile ilgilenen Hippias geçmiştir. Hippias kenti kardeşi Hipparkhos ile beraber yönetmiştir⁶¹. Hipparkhos, kişisel sebeplerden ötürü⁶² suikaste kurban gittikten sonraki dört sene boyunca Hippias, kentin yönetiminde kaba kuvvet uygulamaya başlamıştır. O dönemde Alkmeonidler tarafından yönetilen sürgünler Atina'ya geri dönememişlerdir. Bu nedenle Sparta'nın desteğini alarak tiranlığa bir son vermek istemekteydiler. Keza Lakedaimonlar'a da uzun zamandan beri Atina'daki tiranlığa bir son vermeleri hakkında kehanetler bildirilmekteydi. Bu sebeplerden ötürü İ.Ö. 511'de başlarında kral Kleomenes'in bulunduğu Sparta askerleri, kenti kuşatarak Peisistratos'un oğullarının teslim olmasını sağlamışlardır. Babaları ile birlikte toplamda on dokuz sene boyunca iktidarda kaldıktan sonra, İ.Ö. 511'de hanedanlıkları tamamen sona ermiştir⁶³.

Peisistratos ve ailesinin hanedanlık dönemi ve dolayısıyla tiranlık otoritesi yıkıldıktan sonra Alkmeonid soyundan Kleisthenes ile tiranların dostu olarak bilinen Teisandros'un oğlu Isagoras arasında iktidara sahip olma mücadelesi patlak vermiştir⁶⁴.

İktidar mücadelesinde her iki tarafında kendine has kozları vardı. Isagoras, Peisistratidleri kuşattığı zamanlardan konuğu olan Lakedaimonlu Kleomenes'ten destek almasının yanı sıra, oligarşi taraftarıydı⁶⁵. Buna karşın Kleisthenes, kentin yönetilmesinde çoğunluğun sözünün geçeceğini açıklayarak, halkı çoktan yanına çekmişti. Durum böyle olunca iktidara sahip olabilmek için gereken desteği kaybettiğini gören Isagoras, Kleomenes ile anlaşarak Alkmeonid soyunun lanetini⁶⁶ bahane gösterip, Kleisthenes ve onunla beraber yedi yüz aileyi sürgün edip iktidara sahip olmaya çalışmıştır. Ancak meclis ve halk buna karşı çıkarak sonunda saldırıya hazırlanmış ve bunun sonucunda Kleomenes ve Isagoras akropolise sığınmak zorunda kalmışlardır. Akropoliste halk tarafından iki gün kuşatıldıktan sonra Kleomenes ve askerleri üçüncü gün yeminli bir anlaşma imzalatılarak serbest

⁶⁰ Aslında yönetimin baba öldükten sonra, oğula geçmesi bize tiranlığın, hanedanlık sistemine doğru nasıl dönüşebileceğini göstermektedir.

⁶¹ Aristot. Ath. Pol. 18.1

⁶² Bu konu hakkında daha ayrıntılı bilgi için: bkz. Aristot. Ath. Pol. 17. 1- 19. 6

⁶³ Aristot. Ath. Pol. 18. 1- 19. 6, Yetiş, 1999: 30- 31

⁶⁴ Aristot. Ath. Pol. 20.1

⁶⁵ Hdt. 5. 70

⁶⁶ Kleisthenes'in de içinde bulunduğu Alkmeonidler Ailesi'nin lanetli sayılmasının nedeni, Kylon davası yüzünden cinayet ile suçlanmalarından kaynaklanmaktadır. Kylon davası için: bkz. Hdt. 5. 71. Aristoteles, bu soyun eski cinayetler ile lanetlenmiş bir soy sayılmalarından bahsetmektedir (Aristot. Ath Pol. 20.2).

birakılmıştır. Halk, bu zaferden sonra İ.Ö. 508'de başına yönetici olarak Kleisthenes'i seçmiş ve Kleisthenes artık iktidarın başındaki lider olmuştur⁶⁷.

Kleisthenes iktidarın başına geçince Atina demokrasisini güçlendirecek olan reformlarını uygulamaya başlamıştır. Atina'daki *phylai* (kabile) yapısını düzenlemeye yönelik çalışmalar yapmıştır. Atinalıların devlet yönetimine daha çok katılması amacıyla onları dört yerine, on kabileye bölmüştür⁶⁸. Eskiden var olan dört Atina kabilesinin isimleri, *Aigikoreus*, *Geleon*, *Argades* ve *Hoples*'tir. Sayıları artan kabilelerin her birine, bir tanesi dışında yerel kahramanlarının isimleri olan; *Aigeis*, *Antiokhis*, *Akamantis*, *Kekropis*, *Hippothontis*, *Oineis*, *Leontis*, *Pandionis*, *Erekhtheis* isimlerini vermiştir. Geriye kalan bir tanesi komşu müttefik olduğu için ona da, yabancı bir ad olan Aias'tan esinlenerek *Aiantis* ismini vermiştir⁶⁹. Aristoteles, bu isimlerin, yüz tane kahraman isminin hazırlandıktan sonra kâhin Pythia'ya götürüldüğünü ve onun uygun gördüğü on tane ismin seçildiğinden bahsetmektedir⁷⁰. Daha sonra her kabileden elli üye alarak bouleyi beş yüz üyeye çıkarmıştır. Attika'yı otuz demosa bölmüş ve buna *trittyas* adını vermiştir. Bunların on tanesi kentte, on tanesi kentin iç kısmında, geriye kalan on tanesi de kıyı kesimindedir. Sonra bu parçaları kura yardımı ile her türden bir adet olmak üzere dağıtmıştır⁷¹. Aristoteles, Kleisthenes'in Solon'un fikirlerini ve yasalarını temel alarak uyguladığı reformlardan sonra Atina'nın Solon dönemine kıyasla demokrasi yüzdesinin daha da arttığını ifade etmektedir⁷².

Kleisthenes, halkın eskisine oranla yönetimde daha fazla söz sahibi olabilmesi için yeni ve halkın iradesinin ön planda olduğu yasalar geliştirmiştir. Bunlardan Kleisthenes Dönemi için en önemli olanlarından biri *ostrakismos* yasasıdır. Yasanın adı *ostarkon*, yani üzeri yazılı çömlek kırığı anlamından gelmektedir⁷³. Aristoteles'e göre bu yasa, bir şekilde toplumda sivrilip elinde büyük güç bulunduran veya bulundurabilme ihtimali olan tiranlık destekleyicisi kişilerin⁷⁴ kente tekrar tiranlığı geri getirmemesi için çıkartılmış bir yasadır ve

⁶⁷ Aristot. Ath. Pol. 20.2- 20. 4

⁶⁸ Aristot. Ath. Pol. 21.1- 21. 2

⁶⁹ Hdt. 5. 66, Aristot. Ath Pol. 21. 2, Aydoğmuş 2008, 35.

⁷⁰ Aristot. Ath. Pol. 21. 6

⁷¹ Aristot. Ath. Pol. 21. 2- 21. 5

⁷² Aristot. Ath. Pol. 22. 1

⁷³ Sowerby 2009, 49.

⁷⁴ Bu kişiler çoğunlukla siyasetçilerden oluşmaktadır.

kentin yönetiminde görev alan siyasetçilere karşı güvensizliğin⁷⁵ açık bir yansımasıdır⁷⁶. Ancak bu konu hakkında Kleisthenes'in söz konusu yasayı Isagoras ile giriştiği mücadele sonucu Isagoras'a karşı iktidardaki yerini garantiye almak ve onun gelecekte böyle bir hamleye kalkışmasını engellemek amacı ile çıkarmış olduğu düşüncesinde olanlar da vardır⁷⁷. Atina halkı, Kleisthenes ile beraber hiç şüphesiz demokrasinin evriminin başlangıcına şahitlik etmişlerdir. Aynı dönemde gelişen diğer Eski Yunan devletleri aristokrasiden tiranlığa ve oligarşik düzene doğru bir yolda ilerlemiştir ancak kentlerde hep oligarşi hâkim olmuştur. Öyle ki Eski Yunan devletlerinden çok azı, halkına gereken değeri vermiştir. Bu nedenle halk meclis, mahkeme ve oy kullanma gibi kavramlara çok uzak kalmıştır⁷⁸.

Kleisthenes'in iktidarından sonra, Areios Pagos Meclisi iktidarın başına geçmiştir. Aristoteles'in bize aktardığına göre, Areios Pagos Meclisi, herhangi bir siyasi karar ile değil, İ.Ö. 480'de Salamis Deniz Savaşı esnasında Persler'e karşı Atinalılar ile beraber savaşacak olan herkese sekizer drakhme verilerek, savaş gemilerini askerler ile doldurmuş olmaları sonucunda Atinalılar üzerindeki etkinin artması yolu ile olmuştur⁷⁹. Plutarchos'un görüşü ise askerler için verilen parayı meclisin değil, Themistokles'in bizzat verdiği yönündedir⁸⁰. Sonuçta Atina askerleri ile birlikte güçlenen Sparta ordusu, Persler'i ağır bir yenilgiye uğratmıştır. Salamis Deniz Savaşının ardından üç sene geçtikten sonra Sparta, Atina ve diğer Yunan müttefiklerinin karşısında güç kaybetmeye başlamıştır. Bunun nedeni Lakedaimonların kralı Pausanias'ın müttefiklere karşı sergilediği olumsuz tavırların bir sonucu ve Aristeides'in müttefikler ile iyi geçinmesi olmuştur⁸¹.

⁷⁵ Aristoteles, bu güvensizliği Pesistratos'un sevilen bir siyasetçi iken, bir tirana dönüşmesi ile bağdaştırmaktadır.

⁷⁶ Aristot. Ath. Pol. 22.3- 22. 6

⁷⁷ Yasanın çıkış amacı hakkında ve yasayla ilgili diğer ayrıntılı bilgiler için (bkz: Aydoğmuş 2008, 40- 47.)

⁷⁸ Sowerby 2009, 49.

⁷⁹ Aristot. Ath. Pol. 23.1

⁸⁰ Sowerby 2009, 53.

⁸¹ Aristot. Ath. Pol. 23. 2

1.1.2.1 Aristokrasi ve Symposion İlişkisi

Oxford'un İngilizce sözlüğüne göre aristokrasinin kısa tanımı şudur: “Belirli bazı toplumlarda asil olarak doğmuş olan ve kurumlar içerisinde kalıtsal unvanlar ya da görevler sahibi olan en yüksek sınıfa verilen isim⁸²”. Bu tanım göz önünde bulundurularak, yüksek tabakadan gelen sınıflar, antik dönemlerde ayrıcalıklarının, güçlerinin ve sosyal pozisyonlarının akrabalık yolu ile nesilden nesle aktarıldığı söylenilebilir. Elbette bu konudaki en önemli husus zenginliktir. Zenginlik kavramı göz önünde olmadan bir aristokrat sınıf hayal edebilmek de epey güçtür⁸³. Bu bağlamda günümüz araştırmaları incelendiğinde, akademisyenlerinin aristokrasi kavramını tanımlarken kullandıkları başlıca iki farklı model ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki: bireylerin kişisel niteliklerinin, bir devletin iyiliği için hayati öneme sahip olmasını takiben, bu özelliklerin sadece soylu ailelerde bulunduğu göz önüne alınmasıdır. Durum böyle olunca, en baştaki kişi kimse⁸⁴, unvanlar, özel sancaklar, aile armaları ve donanımları gibi özel materyaller ile beraber; orduda özel pozisyonlar, devlet makamlarında belirli yerler gibi ayrıcalıklar da bu soylu aile bireyleri arasında paylaştırılmaktaydı. Bu durumda, mevcut modelde kalıtsal bir toplumsal sistemin varlığından söz edilebilir. İkinci model ise, mevcut politik sistemin, kalıttan gelen ayrıcalıkların ve unvanların reddedilmesiyle oluşan, toplulukların büyük bir zenginlik, toprak ya da sanayi gelişimi temeline dayandığı⁸⁵ ve özellikle devlet içerisinde kurumsallaştırılmış onur ve ayrıcalıkların bulunmadığı bir sistem olarak açıklanabilir⁸⁶. Wees ve Fisher'a göre, bu tarz bir sistemin yani ayrıcalıkların ve unvanların reddedildiği bir sistemde yetişen akademisyenler, aristokrasiye ikinci model üzerinden yaklaşma eğilimindedirler⁸⁷. İşte tam da bu anlamda “aristokrasi” kelimesi “elit” kelimesiyle anlam bakımından eşdeğer sayılabilmekte ve açık uçlu anlamına rağmen ayrıcalıklı bir üst sınıf önerme anlamında gayet yetebilmektedir⁸⁸. Buna göre bazı

⁸² Oxford 2019

⁸³ Yine de güç gerektirecek konumlara ilişkin yerler ve nitelikli ünvanlar için, doğum ile gelen bir ayrıcalık şarttır (Wees, Fisher 2016, 1-2).

⁸⁴ Bu kişi basileus gibi birisi olabilirdi.

⁸⁵ Bu tarz bir sistemde oluşan böyle bir zenginliği açmak gerekirse, bunun için iki kaynak gerekmektedir: bunlardan ilki insanların sarayların yıkılmasını takip eden dönemde onların sahip olduğu topraklara erişerek ekilip biçilmemiş bu topraklara doğru hareket etmesini takiben tarımsal alanların gelişmesi ve bu yeni ailelerin giderek zenginleşerek, sosyal olarak gelişmesidir. İkincisi ise, deniz kentlerine erişimi olan Yunanlar'ın, Akdeniz'de ki kıyı medeniyetleriyle kültürel olarak yaşamış oldukları etkileşimlerin onları geliştirerek değiştirmesidir (Small 2016, 2- 3).

⁸⁶ Bunun sonucu olarak neredeyse aristokratlar ile aynı seviyede olan yükselen orta sınıf bir burjuvazi ortaya çıkmaktadır.

⁸⁷ Wees, Fisher 2016, 2.

⁸⁸ Wees, Fisher 2016, 2.

akademisyenler açısından Antik Dönemde üst tabaka sınıflar ile ilgili içerik hazırlanırken onların bütününe aristokrasi olarak adlandırılması, bütün bu grupların diğerlerine kıyasla doğal olarak yüksek derecede seçkin olduklarını belirtmenin yanı sıra, ister istemez bu seçkinliğin soydan gelen bir seçkinlik olduğunu sonradan zenginleşen diğerlerine de dolaylı yoldan uygulayarak belirsizliğe neden olmaktadır⁸⁹. Bu yüzden modern akademisyenlerin büyük çoğunluğu, sadece kalıtım yolu ile gelen üst sınıf üyeliğinin ana ölçüt olarak kabul edildiği yerler için, aristokrasi tanımlamasının kullanılmasının ve bu özelliğin sağlanmadığı gruplar ya da bireyler içinse elit ya da sosyal elit ifadesinin daha doğru olacağı kanısındadırlar⁹⁰. Bu noktada symposion, zenginlerin servetlerini kullanarak önemli ölçüde sosyal ittifaklar oluşturabilecekleri ve toplumdaki sosyal pozisyonlarını belirleyebilecekleri önemli bir etkinlik olarak göze çarpmaktadır⁹¹.

Bahsedilen bu iki modelin yanında aristokrasi olarak bahsedilen kavramın ne soy, ne de zenginlik ile sahip olunabilecek bir unvan olmadığı ve değerlendirme yapılırken tamamen topluluğun yaşam tarzına bakılması gerektiği düşüncesinde olan akademisyenler de bulunmaktadır. Bununla ilgili olarak Wecowski, çalışmasının bir bölümünde Arkaik şehir düzenindeki aristokrasinin ne anlama geldiğini açıklamaya çalışırken, bulunduğu toplumun büyük bir bölümünü oluşturması açısından Polonya’da 16- 18. yüzyıllar arasında yaşamış olan Polonya-Litvanya Ulusunu, bu durumu formülize etmek için tarihsel bir paralel olarak kullanmıştır. Verdiği paralel örnek, düşüncesini güzel bir biçimde ortaya koyduğu için bahsedilmeye değerdir. *Szlachtta* olarak adlandırılan bu ulusun asilleri üzerinde olan ve *magnat* olarak adlandırdıkları, rütbe ve itibar açısından çok daha yukarıda olan bir sınıf vardır. Burada önemli olan konu ise bir szlachtta asilinin magnat olabilmesi için ne soydan gelen kalıtım, ne de önemli ölçüde zenginliğe⁹² sahip olması yeterli değildir. Bir asil, sadece yaşam tarzı ve yanında magnat gibi yaşamaya imkân sağlayabilecek yeterli ölçüde zenginliği göz önüne alındığında, diğer asiller arasından bu yaşam tarzı ile belirgin olarak ayrılabiliyorsa magnat unvanına erişebilmektedir. Bu durumda Wecowski, verdiği örneği Arkaik Yunan topluluğuna uyarlandığında yasal olarak tanımlanmış ve herkesi kapsayan tek oluşumun polis olduğunu, içlerinden belirli bir topluluğun aristokrasi olarak adlandırılabilmesi için, topluluğun kendine denk diğer üyelerinden yaşayış biçimleri

⁸⁹ Wees, Fisher 2016, 2.

⁹⁰ Wees, Fisher 2016, 7.

⁹¹ Small 2016, 3.

⁹² Wecowski bu kısımda zenginliğin magnat olabilmek için gerekli olduğunu ancak “tek başına” yeterli olmadığını özellikle vurgulamaktadır (Wecowski 2014, 21).

açısından belirgin bir fark ile ayrılması gerektiğini savunmaktadır⁹³. Çünkü sadece Arkaik Dönemde değil herhangi bir dönemde yaşamış olan herhangi bir insan incelendiğinde, sosyal pozisyonunun aynı düzeyde kalmadığı ve yaşadığı topluluklar ile etkileşimine göre sürekli değişken olduğu açıkça görülebilmektedir⁹⁴.

Bahsedilen bu durumlara Arkaik symposion ve aristokrasi ilişkisi açısından bakıldığında zaman aristokrasinin nasıl tanımlandığı ile ilgili hangi fikir benimsenecek olunursa olunsun ortak olan tek vazgeçilmez olarak, zenginlik görülebilmektedir. Çünkü *symptotic* bir yaşam tarzı sürdürebilmek için ister miras yoluyla sahip olunan bir servet; isterse ticaret, tarım ya da sanayi yapılarak elde edilebilecek olan hatırı sayılır bir miktardaki zenginlik, fark gözetmeksizin mutlaka gerekmektedir. Çünkü ikinci bölümde de bahsedilecek olan Arkaik symposion olgusunun doğal gereksinimlerini karşılamak ucuz bir iş değildir ve önemli ölçüde maddiyat gerektirecektir. Öte yandan aristokratik değerler açısından symposionlara ev sahipliği yapmak ya da yapılan bir symposionda kişisel olarak bulunmak, bireysel açıdan sosyal bir pozisyon elde etmekten ziyade, topluluk olarak bir sosyal çevre oluşturmak için gerekli özellikleri sağlamaktadır⁹⁵. Zaten etkileşimi fazla olan bir Yunan topluluğu oluşturabilmek için, geçmişte tiyatro, symposion ve gymnasion gibi kurumlar kurulmuştur⁹⁶.

Wecowski, Arkaik Yunan symposionunu, Yunan aristokrasisinin seçim işleyiş düzeninin merkezi niteliğinde yorumlamış ve aristokrasinin doğal seleksiyonunun symposion içinde olduğundan bahsetmiştir. Öyle ki aristokrasi, diğer aristokratlar arasında zenginlik ve toplumsal pozisyon farkı olan geniş çaplı aristokratik gruplardan oluşmuştur⁹⁷. Ayrıca toplumun diğer kısımlarından, zenginlik ve lüks yaşam tarzına ulaşabilme kıstasları sayesinde kendilerini ayırabilmektedirler. Wecowski, durum böyle olunca symposionun özünde ne için kullanıldığı hakkında iki öneri sunmuş ve iki yaklaşımın da aslında birbirlerini tamamladığını söylemiştir. Uzanarak yemek yeme şekli, symposion zevkleri ile beraber birleşerek, Arkaik Dönem aristokrasisinde bir statü belirteci olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci yaklaşıma göre ise symposion içerisinde ki bu gurubun eşitlik taraftarı

⁹³ Wecowski 2014, 20- 22.

⁹⁴ Wees, Fisher 2016, 36.

⁹⁵ Wees, Fisher, 2016, 41.

⁹⁶ Small 2016, 3.

⁹⁷ Wecowski 2012, 21.

değerleri oynanan oyunlar, söylenen şiirler, ya da elden ele dolaştırılan içki kapları ile rekabet ihtiyacı oluşturmaktadır⁹⁸.

Ek olarak bazı araştırmacılar, Yunan aristokrasisi hakkında hali hazırda bilinen bilgilerin evrensel ve herkes tarafından kabul edilmemiş olmasından dolayı, Yunan aristokrasisi kavramının belirsizliğini özellikle vurgulamaktadırlar⁹⁹. Böylelikle, aristokrasi hakkında çağdaş yüzyıl görüşü olan ve devletin aralarında akrabalık bağı bulunan elit kesimin oluşturduğu aristokratik topluluklar tarafından yönetildiği düşüncesinin, Yunan aristokrasisini açıklamada yetersiz kaldığı savunulmaktadır. Kabul edilen bu görüşün, aslında öyle olmadığına iddia edilmesiyle, Arkaik aristokrasinin soy yoluyla iletilen statüye dayanan ayrı bir sosyal düzen olarak görülmesi fikri bu araştırmacılar tarafından kabul görmez hale gelinmiş, bu konu hakkında ortak bir fikir oluşmamıştır. Bu kavramda Yunan polisinin doğuşu ve aristokrasi olarak tanımlanan ancak Wecowski ve onun kaynaklarında yararlandığı diğer hatırı sayılır miktarda akademisyenin de benzer görüşte olduğu ve sosyal elit olarak adlandırılan sınıfın birbiriyle bağlantılı olduğu düşünülmekteydi. Ancak artık durumun bu şekilde olmadığını düşünen bazı akademisyenler, özellikle yabancı yayınlar olmak üzere İ.Ö. 9. ve 7. yüzyılları arasını araştıran çalışmalarında aristokrat ya da aristokrasi terimi yerine, elitler, asiller, yüksek sınıf hatta zenginler terimlerini kullanmaya başlamışlardır¹⁰⁰.

Bu konuyla ilgili olarak ilk hipotezlerden birini ileri süren Murray, araştırmasında Yunan Karanlık Çağı olarak adlandırılan zamandaki savaşçı elit kısmın, Arkaik Dönem'e doğru yaklaşıldıkça lüks bir yaşam tarzını benimsemiş rahat bir sınıfa dönüştüğünü söylemektedir. Murray, bu hipotezinde, polislin askeri yükünün hoplit ordusu tarafından devralınmasını takiben aristokrasinin konumunun büyük ölçüde değişmesiyle rahatlayan eski savaşçı elit kesimin, bahsedilen rahatlamış aristokrat kesime dönüştüğünü savunmaktadır¹⁰¹. Özünde iki farklı dönemdeki sınıf birbirinin aynısıdır ancak Wecowski yukarıda bahsedilen sebeplerden ötürü bu teoriye karşı çıkmaktadır¹⁰². Murray ile aynı dönemde araştırma yapan Bremmer ise, Murray'in düşüncesine ek olarak Arkaik Dönem Yunan yaşantısında görülen köklü değişimler ile ilgili, bu dönemin sosyal ve politik açıdan savaşçı Yunan eliti yaşantısının tamamen parçalanması ve yeni bir yaşam tarzının

⁹⁸ Wecowski 2012, 22- 23.

⁹⁹ Wecowski 2014, 19.

¹⁰⁰ Wecowski 2014, 19.

¹⁰¹ Bremmer 1990, 136.

¹⁰² Wecowski 2014, 20.

benimsenmesi olarak yorumlamaktadır¹⁰³. Ancak yapılan symposionlar ve savaş konusu Arkaik Dönem Yunan polisi için hala birincil derece öneme sahip olmak ile beraber gençlerin de symposiona alınması, daha sonraki dönemlerde gelecek ve demokrasi sayesinde açılacak olan eğitim kurumlarına kadar, bu gençlerin eğitilip yetişkin hayatına adapte edilmelerinin sağlandığı önemli bir etkinlik olmaya devam etmektedir¹⁰⁴.

1.1.3. Demokrasi'ye Uzanan Süreç

Persler yenilgiye uğradıktan sonra geri çekilmişlerdir ancak ortada hala açık bir tehdit vardır. Bunun yüzünden Aristides, İ.Ö. 478'de Atina, Ionia, Ege Adaları'nda bulunan devletler ve kuzeydeki kıyı devletleri ile birleşip, Attika-Delos Deniz Birliği'ni kurmuştur¹⁰⁵. Bu birliğin her üyesi Atinalı hazinedarlara yıllık olarak gemi ve para yardımında bulunmaktaydı. Gemi ve para yardımı Atina'nın nüfuzunu denizaşırı uzaklara taşımasına yardımcı olmuştur. Durum böyle olunca birliğin merkezi konumuna gelen Atina, müttefiklerinden aldığı vergiler ile¹⁰⁶ ve Perslere karşı kazandığı zaferlerin de bir sonucu olarak ekonomik açıdan çok gelişip donanması kuvvetli olan bir devlete dönüşmüştür¹⁰⁷. Areios Pagos Meclisi, İ.Ö. 487'den itibaren Kleisthenes'in yasasına dayanan arkhonlukların kura sistemi ile seçilmesiyle bağlantılı olarak giderek zayıflamaya başlamıştır¹⁰⁸. Ayrıca arkhon olarak yönetimde görev alacak kişilerin seçiminde birinci sınıf vatandaşların yanında, ikinci sınıf vatandaşlar da olabilecektir¹⁰⁹. Öyle ki bu zayıflamaya rağmen meclisin iktidarı on yedi seneden biraz daha fazla sürmüştür¹¹⁰.

Halkın devlet üzerindeki etkisinin arttığı bu yıllarda, devletin başına adil ve rüşvet almamasıyla ünlü olan Sophonides'in oğlu olan Ephialtes geçmiştir¹¹¹. Devletin başına geçen Ephialtes, meclisin halk üzerinde baskı uygulamasını sağlayan neredeyse bütün yetkilerini meclisin elinden almış ve bu yetkilerin bir kısmını Beş Yüzler Meclisi'ne, bir

¹⁰³ Bremmer 1990, 135.

¹⁰⁴ Bremmer 1990, 145.

¹⁰⁵ Aydoğmuş 2008, 50.

¹⁰⁶ Aristoteles, Atinalıların, Khios, Lesbos ve Samos adaları dışında ki bütün müttefiklerine diktatörce davrandıklarından bahsetmektedir. Hatta öyle ki, onlardan aldıkları vergiler yirmi binden fazla kişinin karnını doyurmaktaydı (Arist. Ath. Pol. 24. 2).

¹⁰⁷ Sowerby 2009, 54.

¹⁰⁸ Aydoğmuş 2008, 53.

¹⁰⁹ İ.Ö. 454'te arkhon olarak seçilme hakkı, üçüncü sınıf vatandaşlara da verilmiş ve zengin aristokrat ailelerinin güçleri gerçek anlamda azaltılarak demokrasinin yelpazesinin daha çok genişlemesine sebep olmuştur (Sowerby 2009, 55).

¹¹⁰ Aristot. Ath. Pol. 25.1

¹¹¹ Aristot. Ath. Pol. 25.1

kısmını da halk ve mahkemelere vermiştir¹¹². Bu hareketiyle Ephialtes, halkın devlet üzerinde hiç olmadığı kadar kontrol sahibi olmasını sağlamıştır. Ephialtes, İ.Ö. 461’de Tanagralı Aristodikos tarafından öldürülmüştür¹¹³. Neden öldürüldüğü tartışmaya açık olmak ile beraber günümüzde hala tam olarak bilinmemektedir. Antik bir tarihçi olan Idemeneus, bu suikastın tamamen Perikles tarafından gerçekleştirildiğini iddia etmekte ve Ephialtes, reformlarını uygulamaya koyarken Perikles’in geri planda kalmasını ve bununla beraber içten içe Ephialtes’e beslediği kıskançlığı neden olarak göstermektedir¹¹⁴. Bir diğer iddia ise, Ephialtes yüzünden yönetim üzerindeki nüfuzunu yitiren Atinalı aristokrat kesimin bu suikasti planlamış olduğudur¹¹⁵.

Ephialtes’in öldürülmesinden sonra halk kesiminin başına, ileride Atina’nın bir deniz donanması kenti haline gelmesini sağlayacak olan ve gücünün doruğuna ulaşmasına yardım edecek Perikles geçmiştir. Perikles, aristokrasinin içinde doğup, onun geleneklerinden gelmesine rağmen halkın yanında olup demokratik reformlar yapmış bir liderdir¹¹⁶. İ.Ö. 461’de rakibi olan Kimon’u, *ostrakismos* yasasını kullanarak sürgün ettirmiş ve aynı yıl on generallik kuruluna seçilmiştir¹¹⁷. İ.Ö. 454’te Atina’nın, Hellas’ın en büyük gücü olmasını sağlayacak Attika- Delos Birliği’nin hazinesini Atina’ya taşıttırmıştır¹¹⁸. Kimon, İ.Ö. 449’da Kıbrıs’a yaptığı bir sefer sırasında hayatını kaybettikten sonra aristokratlar, Perikles’in yönetimi tek başına üstleneceğini anlamışlar ve buna engel olmak için, Kimon’un yakın bir akrabası olan Thukydides’i zenginlerin başına geçirmişlerdir¹¹⁹. Ancak halktan destek alan Perikles, İ.Ö. 444 yılında yine *ostrakismos* yasasını kullanarak Thukydides’i sürgüne göndermiştir¹²⁰.

Perikles, elde edilen gelirin büyük bir kısmını Atina’nın kudretli görüntüsünü oluşturmak için Persler tarafından yıkılan ve yağma edilen yapıların yeniden inşasına, hasar görmüş olanların onarımına ve yeni imar çalışmalarına harcamıştır. Perikles’in dönemi sırasınca zenginliğine zenginlik katan Atina’nın Solon döneminden itibaren zengin aristokrat kesime karşı giderek güçlenen sıradan halk kesimi, bu dönemde Perikles’in

¹¹² Aristot. Ath. Pol. 25.2

¹¹³ Aydoğmuş 2008, 58- 59.

¹¹⁴ Aydoğmuş 2008, 59.

¹¹⁵ Aydoğmuş 2008, 59.

¹¹⁶ Sowerby 2009, 57.

¹¹⁷ Aydoğmuş 2008, 62.

¹¹⁸ Aydoğmuş 2008, 63.

¹¹⁹ Aristot. Ath. Pol. 28. 2, Aydoğmuş 2008, 64.

¹²⁰ Aydoğmuş 2008, 67.

reformları sayesinde doruk noktasına ulaşan demokratik yönetiliş tarzının en önemli karar mekanizması haline gelmiştir¹²¹.

1.2. Batı Anadolu'daki Siyasal Durum

Batı Anadolu'da Arkaik Dönem'de siyasal tarihten bahsedilirken Kıta Yunanistan'da symposionun gelişimini anlamak için nasıl Arkaik Dönem ile sınırlı kalınmayıp Demir Çağı'nda siyasal durumdan bahsedilmesi gerektiyse, bu kısımda da Batı Anadolu'da ele geçen symposion ile ilgi materyalin ilişkilendirilmesi açısından bu dönemde Batı Anadolu ile ilgili her ne kadar bilgi azlığı olsa da, Arkaik öncesi döneminden bahsetmekte fayda vardır.

1.2.1. Demir Çağı'nın Başlangıcında Batı Anadolu'daki Durum

İ.Ö 2. binde Anadolu'nun hâkimi konumunda olan Hititler, yayılımcı bir politika izleyerek çeşitli sebeplerden¹²² dolayı başta Anadolu'nun birçok bölgesi olmak üzere, Yakın Doğu'nun birçok yerleşimiyle etkileşimde bulunmuşlardır. Dolayısıyla Batı Anadolu ile de yakın ilişki içerisinde bulunmaları kaçınılmazdır ve doğal olarak kültürleri, Kıta Yunanistan'a kadar ulaşmış olmalıdır¹²³. Hititlerin yaşadığı çoğu tecrübeyi yazılı olarak kayıt altına alma gelenekleri sayesinde İ.Ö. 2. binyılda Aiol ve İonlar'ın kolonilerinden hemen önce¹²⁴ Batı Anadolu'da yer alan krallıklar veya coğrafi bölgeler; Arzawa, Seha Nehri Ülkesi, Happala, Wiluşa, Assuwa, Lukka, Ahhiyawa¹²⁵ ve Mira olarak bilinmektedir¹²⁶. Hitit ve Batı Anadolu ilişkileri, ilk Hitit Kralı Labarna dönemine (İ.Ö. 1650/20) kadar uzanmakta olup, dönemde bu bölgeden¹²⁷ başkenti Apasa (yani Ephesos)

¹²¹ Aydoğmuş 2008, 67- 68.

¹²² Değerli madenlerin Batı Anadolu'da bulunması bu sebeplerin en önemlilerinden bir tanesi olarak değerlendirilmektedir.

¹²³ Bulut 2008, 45

¹²⁴ Akademide Aiol ve İon halklarının Batı Anadolu'ya geldikten sonraki dönemlerde Batı Anadolu'da sadece onların yaşamış olduğu ile ilgili geleneksel bir görüş hâkimdir. Ancak bu duruma günümüzde böyle yaklaşmak yanlıştır. Çünkü Aiol ve İon'lar Kıta Yunanistan'dan buraya dalgalar halinde geldikleri zaman, Batı Anadolu'da zaten yaşamakta olan ve yerel nitelikli halklar mevcuttur ve yaşamaya devam etmişlerdir.

¹²⁵ Krallığın Anadolu'da olup olmadığı tartışmalı olmak ile beraber, Kıta Yunanistan'da olduğu hatta ülkenin Mykenler ile bağlantılı olduğu hakkında çeşitli düşünceler vardır (Gurney 2001, 48).

¹²⁶ Bulut 2008, 49

¹²⁷ Aynı zamanda Arzawa kelimesi, Hitit metinlerinde bir şehir ismi olarak veya küçük bir devletin adı olarak bahsedilmiştir. Ancak kelime anlamı olarak "Orman Yurdu" anlamına gelmektedir (Bulut 2008, 69).

olan Arzawiya ya da Arzawa olarak bahsedilmektedir¹²⁸. Arzawa, Hitit metinlerinde “Arzawa Ülkeleri” olarak tanımlanmasının yanında, toprak bütünlüğü vurgusu yapılan bir genelleme terimi olarak değerlendirilmektedir¹²⁹. Hititler’in Batı Anadolu toplumlarının özgürlüklerine aşırı miktarda bağlı olmaları sebebiyle, metinlerde onlardan baş belaları olarak bahsetmelerine hitaben, Arzawa Bölgesi ile pek de iyi anlaşılmadıklarını ancak, İ.Ö. 1400-1350 arasını kapsayan bir dönemde Arzawa ile ilgili Mısır ile yaptığı yazışmalardan Batı Anadolu’da ki siyasal boşluğu doldurmak istediklerini söyleyebiliriz¹³⁰. Ancak yine de Batı Anadolu’ya karşı yapıcı bir biçimde yaklaşmışlar ve son çare olarak askeri müdahale yöntemini tercih etmişlerdir¹³¹.

İ.Ö. 2. binyılın sonlarına doğru daha önce bahsedilen göç dalgalarından Anadolu’nun kıyıları da etkilenmiş ve bunun sonucunda büyük bir kısmı yıkılmışlardır. Bu göç hareketinden en çok etkilenen toplumlar Kıta Yunanistan’da Mykenler, Anadolu’da ise Hititler ve Troia olmuştur¹³². Bu göç hareketiyle birlikte 20. yüzyılda yapılan araştırmalara göre, Kıta Yunanistan’da ki olumsuz koşullardan oldukça fazla etkilenen halkın, buna katlanamayarak Batı Anadolu’ya, Ege Adaları’na ve Akdeniz kıyılarına göç ettiklerini ve hali hazırda ticaret ve kolonileşme hareketleri içinde bulundukları Batı Anadolu topraklarına yerleşerek burada Aiolis ve İoniya’yı oluşturdukları düşünülmektedir¹³³. Smyrna kazılarında bulunan Protogeometrik ve Geometrik Dönem’in erken safhalarına ait arkeolojik materyalin, Aiol-İon toplumunun kullandıkları ilk örnekler oldukları düşünülmek ile beraber, Miletos, Phokaia, Klazomenai, günümüz Mordoğan ve Kuşadası’nda ele geçen seramikler ışığında Aiol ve İon toplumunun İ.Ö. 10. yüzyıl civarında Batı Anadolu’da ki varlıklarını kanıtlamaktadır¹³⁴. Dor göçleri sonucu Batı Anadolu’ya ilk yerleşenlerin, Yunanistan’ın Boeotia başta olmak üzere, Thessalia, Phokis ve Lokris bölümlerinden gelen Aiol halkları olduğu düşünülmektedir¹³⁵. İon göçünün ise Aiol göçlerinden daha sonra başlamış olduğu düşünülmek ile beraber İonlar, Batı Anadolu’ya, Attika ve Euboia’dan gelmişlerdir¹³⁶. Göçmen olarak gelen bu iki halk, Batı Anadolu’da İzmir Körfezi’nin güney

¹²⁸ Tiro 2011, 17

¹²⁹ Bryce 2010, 45

¹³⁰ Tiro 2011, 76

¹³¹ Tiro 2011, 46

¹³² Polat 2008, 8

¹³³ Bu dönemde gerçekleşen göçler, Anadolu’nun tarihsel akışına yeni bir yön çizmiş ve İ.Ö. 3. binden beridir Mezopotamya etkisinde bulunan Anadolu, bu dönemden sonra Batı dünyasının etkisi altına girmişlerdir (Akurgal 2005, 187).

¹³⁴ Arseven 2013, 10

¹³⁵ Berard 1959, 22- 25

¹³⁶ Polat 2008, 10

kısından, Büyük Menderes ırmağının denize dökülen noktasına kadar devam eden bir alanda konumlanmışlar ve Batı Anadolu’da İ.Ö. 9. yüzyılın ortalarında polis yerleşimleri oluşturmaya başlamışlardır¹³⁷.

Herodotos ve Thukydides gibi antik yazarlar tarafından Ege’nin en eski köklü insanları olarak bahsedilen Kariyalılar Batı Anadolu’nun güneyinde günümüz Muğla ilinin olduğu yerde yaşamışlardır¹³⁸. İ.Ö. 6. yüzyıllar öncesi dönemleri ve kökenleri hakkında bilinenler ise oldukça az olmak ile beraber, İ.Ö. 2. binyılda yine Batı Anadolu içerisinde bir yerlerden buraya geldikleri düşünülmektedir¹³⁹.

Bunların dışında Anadolu’da bu dönemde yaşamış olan halklardan bir tanesi de Dorlar’dır. Bilindiği üzere Orta Avrupa üzerinden gelip Mykenler’i Anadolu’ya göçe zorladıkları düşünülen halkın Dorlar olduğu kanısı hâkimdir. Dorlar İ.Ö. 2. binyılın sonlarına doğru Kıta Yunanistan’ın güneyine doğru ilerlediklerinde Hylleler, Pamphyller ve Dymanlar’dan oluşan üç birliktiler ve Peloponnessos’a yerleştikten sonra kendi aralarında merkezi bir birlik kurarak Ege Denizi’ni geçip, Ege’nin güney kesimine yerleştiler¹⁴⁰. Dönem ilerledikçe doğruya doğru bir göç hareketinde bulunarak önce Girit ve Ege Adaları’nı iskân edip, daha sonra Anadolu’ya doğru ilerleyerek burada yerli Kariyalılar ve Lelegleri iç kesimlere doğru iterek Halikarnassos ve Knidos’u kurmuşlardır¹⁴¹.

Bu dönemde kısaca Anadolu’nun durumuna genel olarak bakacak olursak; İ.Ö. 1. binyılın ilk yarısında Anadolu’nun güneydoğu kısmı ve Suriye’nin Anadolu’ya yakın tarafında Geç Hitit Krallıkları, Anadolu’nun orta kısmında Frig Krallığı, Doğu Anadolu’da Urartu Krallığı, Güneybatı Anadolu’da Lykia ve Batı Anadolu’da İon uygarlıkları olduğu gözlemlenmektedir¹⁴². Hititler ise İ.Ö. 1650 yıllarında kurulmuş ve İ.Ö. 1200’lü yıllarda zayıflayana kadar Anadolu’nun merkezi ve ilk büyük devleti konumundadırlar¹⁴³. Ancak zayıfladığı yıllarda Anadolu halklarının başını çektiği çeşitli ayaklanmalar, doğal afetler, göç hareketleri¹⁴⁴ tarafından yıkıma sürüklenmişler ve Hitit İmparatorluğu için 500 yıl

¹³⁷ Polat 2008, 10

¹³⁸ Tekin 2006, 36

¹³⁹ Tiro 2011, 71-72

¹⁴⁰ Tiro 2011, 69

¹⁴¹ Tiro 2011, 69

¹⁴² Coşkun 2018, 14

¹⁴³ Coşkun 2018, 14

¹⁴⁴ Bazı araştırmacılar tarafından Hitit medeniyetinin yok oluşu, Kıta Yunanistan’dan gelen bahsedilen bu istilacı halk tarafından olduğu düşünülmektedir (Arseven 2013, 6-7).

sürecek olan Geç Hitit Dönemi başlamış ve bu dönem Hititler'in kültürel ve siyasi anlamda devamı olarak nitelendirilmektedir¹⁴⁵. Bu dönemde Hititler'in yapmış oldukları, genellikle mezar stelleri üzerinde yoğunlaşan ziyafet sahneleri, symposionun Batı Anadolu'da ki erken oluşumu açısından önem teşkil etmektedir.

Bu süreç boyunca Geç Hitit Devletleri birleşip merkezi bir güç kuramamışlar ve kimi zaman Urartu ile yakınlaşıp, kimi zamansa Asurlar ile yakın ilişkiler kurmaya çalışmışlardır¹⁴⁶. İ.Ö. 7. yüzyılda parçalara ayrılmış ve krallıklar veya beylikler halinde yaşayan bu topluluklar, merkezi yönetimleri daha kuvvetli olan Asur, Urartu ve Frig Uygarlıkları arasında stratejik açıdan önemli olmalarının sebebiyle Asurlar'ın egemenliği altına girmişlerdir¹⁴⁷.

Dolayısıyla kronolojik açıdan bakıldığı zaman Arkaik Dönem'e kadar olan bu dönem Batı Anadolu için Protogeometrik Dönem'den (İ.Ö. 1050), Oryantalizan Dönem'in sonuna kadar (İ.Ö. 700) sürmüştür. Demir Çağı'nın Batı Anadolu için sonlanması ise Büyük İskender'in Anadolu'ya geldiği Klasik Dönem'in sonlarına doğru olmuştur¹⁴⁸.

1.2.2. Arkaik Dönem'de Batı Anadolu'daki Durum

Batı Anadolu'da symposion açısından önemli olan mimari terracotta üretimi, Arkaik Dönem'de başta Lydia ve Ionia olmak üzere yoğunlaşır¹⁴⁹. Bu çalışmada incelenecek olan Batı Anadolu'da ki symposion sahneleri, genel olarak mimari terracotta şeklinde karşımıza çıkacağı için, dönem siyasal tarihine yön veren Lydia Krallığına ve Ionia Konfederasyonuna değinilmesinde büyük fayda vardır.

Lydia'nın başkenti olan Sardeis, İ.Ö. 7. ve 6. yüzyıllarda Batı Anadolu'nun hâkimi konumunda bulunmaktadır¹⁵⁰. Erken dönemlerde krallık ile yönetilen Lydia'nın başındaki isim kral Kandaules'tir. Gyges, Kandaules'i öldürerek yönetimi ele geçirdikten sonra¹⁵¹

¹⁴⁵ Coşkun 2018, 14

¹⁴⁶ Coşkun 2018, 27

¹⁴⁷ Coşkun 2018, 19

¹⁴⁸ Polat 2008, 9

¹⁴⁹ Ateşlier 2016, 228

¹⁵⁰ Ateşlier 2016, 228

¹⁵¹ Bir önceki bölümde bu konu hakkında bahsedilmiştir.

kendisine yapılan Kimmer saldırılarına rağmen genişleyen bir fetih politikası izlemekte olup, etrafındaki Aiol ve Ion kentlerine karşı istilacı bir tavır sergilemiştir. Bunun sonucunda bu kentlere karşı sert bir vergi politikası izlemiştir¹⁵². Bunlardan bildiğimiz Kolophon, Smyrna ve Magnesia, Gyges'e vergi ödemekte zorlanırken Miletos anti kenti Lydia ordusuna karşı kendini savunarak bağımsızlığını koruyan tek Ionia kenti olmuştur. Gyges'ten sonra gelen Ardys ve Alyattes'te de durum değişmemiştir. Onlar da Miletos'u kuşatmak için çeşitli yollar denemiştir. On bir sene süren savaşın on ikinci yılında bir antlaşma sağlanmış ve Miletos yine bağımsızlığını korumuştur¹⁵³. Tahtın başına Kroisos geçtikten sonra, o da kendinden önceki krallar gibi aynı fetih politikası üzerinde ilerleyip çevresine karşı saldırgan davranmıştır. Herodotos Kroisos'un önemli önemsiz fark etmeksizin Ion ve Aiol halklarına çeşitli suçlamalarda bulunup onlara karşı savaş açtığını ifade etmektedir¹⁵⁴. Fakat Miletos, Lydia Krallığı yıkılana dek bağımsız olarak kalmaya başarmıştır¹⁵⁵.

Heredotos'a göre Persler ile Lydialılar arasındaki savaş başlatan kişi, Lydia Kralı Kroisos'tur¹⁵⁶. Kyros, Kroisos'un kayınbiraderi olan Astyages'i bozguna uğratmış ve bu sayede Kroisos, hali hazırda Pers ulusunun kalabalıklaşıp ona karşı tehdit oluşturması ile beraber Perslere karşı saldırmak için bir neden elde etmiştir¹⁵⁷. Ardından Yunanistan ve Libya oraklerini araştırmış ve en güçlüsünün ve güvenilirinin Delphoi olduğuna karar vermiştir. Delphoi orakline Persler ile savaşa girmesi durumunda sonucun ne olacağını sormuş ve orakl da Kroisos'a savaşa girmesi durumunda büyük bir imparatorluğu devireceğini söylemiştir¹⁵⁸. Kroisos bu kehaneti kendi lehine görmeyi tercih etmiş ve Spartalılar ile birleşip Kapadokya'nın Pteria şehrinde karşılaşmışlardır. Tam savaşın olacağı sırada, Lydialılar arasında bilgeliliği ile bilinen bir Lydialı olan Sandanis, Kroisos'a şöyle seslenmiştir;

“Kral, savaşa tutuşmaya hazırlandığın bu insanların ne halde olduklarını düşün: Ayaklarında bol deri pantolonlar var, zaten üst başları hep deriden, istedikleri kadar değil, buldukları kadar yiyorlar, zira toprakları taştır. Şarap içmesini bilmezler; içkileri sudur;

¹⁵² Kaya 2016, 227.

¹⁵³ Hdt. 1.18- 22

¹⁵⁴ Hdt. 1. 26

¹⁵⁵ Kaya 2016, 227- 228.

¹⁵⁶ Hdt. 1. 46

¹⁵⁷ Hdt. 1. 46

¹⁵⁸ Hdt. 1. 53

ağızlarını tatlandırmak için incirleri ya da başka bir şeyleri yoktur. Ellerinde bir şey olmadığına göre, bunları alt etsen de eline ne geçecektir? Ama yenilirsen, bak neler kaybedeceksin: Bir kez bizdeki şeylerin tadını tattılar mı, sımsıkı yapışacaklar, bir daha da bırakmayacaklar. Bana kalırsa, tanrılara şükrediyorum, Perslerin kafasına Lydia üzerine yürümek düşüncesini sokmuyor diye¹⁵⁹”.

Ancak Kroisos, bu sözlere kulak asmamış ve Perslerle burada çarpışmıştır. Savaşın sonunda Kyros, Sardes’e kadar ilerlemiş ve şehri yağmalamıştır. Yıkılan taraf Lydia Krallığı olmuştur.

Dönem ekonomisinin şekillenmesinde şüphesiz ki Lydialılar önemli bir rol oynamıştır. Herodotos bize ilk altın ve gümüş sikkelerin Lydialılar tarafından basıldığını ve küçüktse olsa ilk olarak Lydialılar’ın ticaret işlerine girdiklerini söyler¹⁶⁰. Sikkenin icadı ile birlikte ticarete yeni bir boyut kazandırılmıştır. İlk defa altın ve gümüş karışımı olan elektron olarak adlandırılan sikkeyi Gyges bastırmıştır. Sikke icat edildikten sonra Lydia’dan Ionia’ya gelmiş, buradan Ege Bölgesine yayılmış ve oradan İ.Ö. 7. yüzyılda Yunanistan’a geçmiştir¹⁶¹. Sikkenin icadı ile bağlantılı olarak Arkaik Dönem’de refah seviyesi yükselmiştir¹⁶².

İ.Ö. 750 yıllarında, Batı Anadolu’da kolonizasyon döneminin başlaması ile beraberinde önemli şehir devletleri de kurulmaya başlamıştır. Bu dönemde Ege Denizi’nin kıyısında bulunan Ionlar ve Aioller her yöne çeşitli koloniciler göndermişlerdir¹⁶³.

Bir önceki bölümde Kıta Yunanistan’da krallıktan bahsedilmiştir. Ionia’da ise krallık ile yönetiliş biçimi, şehir devletlerinin kurulmasıyla beraber aristokrat kesimin yaşadıkları yerleri bırakıp şehre göçmesi ve hükümetin işlerine karışmasını takiben kralın gücünün sürekli azalması sonucu, çok daha önce İ.Ö. 9- 8’inci yüzyılda ortadan kalkmış ve böylece kralların yerine aristokratlar geçmiştir¹⁶⁴. Aristokratlar kendi çıkarlarını düşündükleri için Anadolu’nun bu kısmında da sonuç aynı olmuş ve halka kendilerini sevdirememişlerdir. Aristokrat kesim ile halk arasında ekonomik olarak uçurumun oluşması dolayısıyla ilk

¹⁵⁹ Hdt. 1.71

¹⁶⁰ Hdt. 1.94

¹⁶¹ Mansel 2014, 185.

¹⁶² Kaya 2016, 232.

¹⁶³ Kaya 2016, 226.

¹⁶⁴ Mansel 2014, 114.

olarak kölelik, ticaret bakımından diğer bölgelere göre daha gelişmiş olan Ionia'da ortaya çıkmış ve oradan Yunanlara yayılmıştır¹⁶⁵. Gelişen ekonomi sonucu en üst tabakada bulunan aristokratlar ile en alt tabaka olan köylüler arasında tüccar, sanayici, zanaatçı, işçi gibi gruplardan oluşan bir orta sınıfın doğuşuyla sınıflar arası çatışmalar patlak vermiştir. Ionia'da isyanların önüne geçmek için bu dönemde kanun korumak ile görevlendirilen dikta yetkisine sahip kişilere *aisimnetes* denmekteydi. Bu kişilerin Atina'daki denkları olarak Drakon ve Solon örnek gösterilebilir¹⁶⁶. Ionia şehirlerinde daha sonradan tiranlık ortaya çıkmıştır ki, kelime kökeni Lydia dilinden olan ve "efendi" anlamına gelen tiranlığın ilk kez bu topraklarda ortaya çıkıp buradan Yunanlara geçmesi ile ilgili Mansel şöyle söylemektedir:

*"Bunların ilk önce Ionya'da ortaya çıkmasında oradaki sınıf mücadelelerinden ziyade Ionya'nın gerisinde kurulan ve izlediği emperyalist siyasetin bir sonucu olarak sınırlarını Akdeniz kıyılarına kadar genişletmek isteyen Lydia Krallığı tehlikesi karşısında hükümetin ve ordunun idaresini yetenekli bir kişinin eline vermek kaygusunun rol oynadığı anlaşılıyor"*¹⁶⁷.

Herodotos, Ionia kentlerinin yeryüzünde ki en güzel gökyüzü altında kurulduğunu ve en güzel iklime sahip olduğunu söylemektedir. Hatta Ionia'yı etrafında ki diğer yerler ile karşılaştırıp, onun en güzelleri olduğunu vurgulamıştır¹⁶⁸. Ayrıca Herodotos, Ionialılar'ın İ.Ö. 900- 700 arasında¹⁶⁹ kurulan on iki kentlik bir konfederasyonundan bahsederek, kentleri güneyden kuzeye doğru saymaktadır. Bunlar: Miletos, Myus, Priene, Ephesos¹⁷⁰, Kolophon¹⁷¹, Lebedos, Teos¹⁷², Klazomenai¹⁷³, Phokaia, Samos, Khios ve Erythrai'dir¹⁷⁴.

¹⁶⁵ Mansel 2014, 184.

¹⁶⁶ Mansel 2014, 185-186.

¹⁶⁷ Mansel 2014, 189- 190.

¹⁶⁸ Hdt. 1. 142

¹⁶⁹ Uzunoğlu 2012, 60.

¹⁷⁰ Ephesos, İ.Ö. I. binin ilk yarısında Küçük Menderes havzasında ki şehir olarak sayılabilen ilk kenti olarak ortaya çıkmaktadır (Meriç 1938, 206). En az Miletos kadar önemli bir kent olmak ile beraber, Androklos tarafından kurulmuş ve krallık döneminden sonra aristokratik yönetim başlamıştır (Uzunoğlu 2012, 106). Halkın desteğini sağlayan Pythagoras ile kent, tiranlık ile yönetilmeye başlanmıştır. Pythagoras, Ephesos tiranı olduğu dönemlerde son derece hırslı olup, baskıcı ve zalim bir yönetim şekli benimsemiştir (Uzunoğlu 2012, 107). 6. yüzyılın ilk yarısında kentin tiranı Pindaros'un tiranlığı döneminde kent, Lydialılar'ın hâkimiyeti altına girmiştir. Daha sonra Pasikles ve sırasıyla Athenagoras, Komias ve kentin son tiranı Melankomas'tır (Uzunoğlu 2012, 111).

¹⁷¹ Kolophon, İzmir'de Değirmendere ilçesindedir. Diğer Ionia kentleri gibi sahil şeridinde yakın değil, aksine kıyıya 13 kilometre uzaklıktadır. Kente Ionlar geldikten sonra Damasikhthon ve Prometheus kardeşler krallığı ele geçirmiştir. Daha sonra Prometheus, kardeşine suikast düzenlemiş ve Naksos Adası'na kaçtıktan sonra kendisi de ölmüştür (Uzunoğlu 2012, 100). Kentin krallık döneminden sonra, sayıları bini aşkın aristokrat yönetimde söz sahibi olmuştur. Kent bu kadar zengin olduğu için, at yetiştiriciliğinde fazla gelişmiş olarak

Bu kentlerin toplandıkları yer Aydın ili sınırları içerisinde bulunan Panionion'dur. Smyrna, İonia Konfederasyonunda olmasına rağmen ve daha önce birliğe girmek için talepte bulunmuş, on iki sayısını bozmak istemedikleri için birliğe alınmamıştır¹⁷⁵. Birliğin, politik olayları kontrol etmek amacı ile mi yoksa tamamen dinsel bir amaç ile mi kurulmuş olduğu tartışmalı olsa da, Herodotos'ta anlatılanlara göre politik bakımdan kullanılmış hatta Persler'e karşı alınan bazı kararlar sebebiyle Persler tarafından dağıtılmıştır. Birlik daha sonraki dönemlerde dinsel bir yapıya dönüşmüştür¹⁷⁶. Herodotos, Batı Anadolu'da ki Aiol kentlerinin isimlerini de sıralamıştır¹⁷⁷. Bunlar: Kyme, Larissa¹⁷⁸, Neonteikhos, Temnos, Killa, Notion, Aigiroessa, Pitane, Aigaia, Myrina, Gryneia'dır.

Arkaik Dönem'de Batı Anadolu'daki en önemli kentlerden biri olan Miletos, İonia kentlerinin en güçlüsü olarak ortaya çıkmaktadır. Kent, yaklaşık olarak İ.Ö. 1050 Neleus ve İon kavmi ile beraber yerleşim alanı olarak kullanılmıştır. Seneler boyunca yakınında bulunan Lydia saldırılarının hedefi altında kalmış ancak onlara karşı direnip kendi bağımsızlıklarını korumuşlardır. Kent İ.Ö. 7. yüzyılın sonuna kadar krallık ile yönetilmiştir¹⁷⁹. İ.Ö. 7. yüzyılın son çeyreğinde Thrasyboulos ile tiranlık başlamıştır.

Persler, İ.Ö. 546'da Anadolu'yu ele geçirince diğer Anadolu kentlerinde olduğu gibi Miletos'a da çeşitli dayatmalar uygulamaya çalışmış ancak Miletos diğer kentlere oranla daha özerk bir kent olduğu için bunu başaramamışlar ve dolaylı yoldan tiranlığı desteklemişlerdir¹⁸⁰.

bahsedilmektedir ki, o dönemlerde Kolophon at yetiştiriciliği ile ün salmaktadır. Kolophon'da doğan ve orada yaşayan bir filozof olan Ksenophanes, lüks bir şekilde yaşamayı Lydialılar'dan öğrendiklerini söylemiştir (Uzunoğlu 2012, 100- 101). Uzunoğlu'ya göre, kente tiranlık İ.Ö. 546 yılında Persler'in Anadolu'ya gelmelerinden sonra Perslerin desteklediği tiranlar döneminde gelmiş olmalıdır ancak tiranlar ile ilgili bilim dünyasının elinde yeterince bilgi yoktur (Uzunoğlu 2012, 101- 102).

¹⁷² Teos, İzmir'in Seferihisar ilçesinde bulunmaktadır. Hali hazırda burada yaşayan Karia ve Lelegler ile beraber, göçler döneminde Kıta Yunanistan'dan gelen koloniciler birleşerek kentin toplumunu oluşturmuşlardır. Kentin aristokrat kesimi ve tiranları hakkında elimizde bilgi yoktur ancak burası da Arkaik Dönem'de Lydia hâkimiyetine girmiştir (Uzunoğlu 2012, 117).

¹⁷³ Klazomenai, diğer İonya kentleri gibi Dor göçlerinin başladığı zamanlarda değil de, daha sonraları Yunanlılar tarafından yerleşilmiştir. Kent, Miletos gibi, Kimmer ve Lydialılar'ın saldırılarına uğramış ama İ.Ö. 546 yılına kadar bağımsızlığını korumayı başaramamıştır (Uzunoğlu 2012, 93).

¹⁷⁴ Hdt. 1. 142

¹⁷⁵ Hdt. 1. 143

¹⁷⁶ Bu konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için (bkz: Uzunoğlu 2012, 62- 66.)

¹⁷⁷ Hdt. 1. 149

¹⁷⁸ Larisa'da Arkaik Dönem tarihli mimari terrakota parçalarından 48 tanesinde symposion sahneleri işlenmiştir (Öncü 2013, 10).

¹⁷⁹ Uzunoğlu 2012, 35.

¹⁸⁰ Uzunoğlu 2012, 45.

Tiranlığın devamında ise Thoas ve Damasenor adındaki kişiler yönetime devam etmişlerdir. Ancak bu kişilerin tiran mı yoksa başa gelen azınlık bir aristokratik rejimin temsilcileri mi oldukları konusu tartışmalıdır¹⁸¹. Thoas ve Damasenor devrildikten sonra kent çok uzun sürecek olan bir iç karışıklık dönemine girmiştir. Zenginler ve zanaatkârlar arasında bir iç savaş patlak vermiş ve sonucunda zenginler kentten sürülmüş ve çocukları öldürülmüştür. Daha sonra zengin taraf güç toplayıp kenti yeniden ele geçirerek intikam almışlardır¹⁸². Ancak daha sonra ikinci bir iç karışıklık patlak vermiştir. Herodotos'un aktardığına göre kendisinin devrim afetleri olarak nitelendirdiği iki nesildir kentte süregelen karışıklıkların bir çözüme bağlanması için Miletoslular, Paroslular'dan yardım istemişlerdir. İ.Ö. 525'te Paroslular, yurttaşları arasından en bilge olanlarını kenti ve teritoryumunu dolaşmaları için görevlendirmişlerdir¹⁸³. Sonucunda tarlaları güzel, bakımlı ve iyi bir şekilde ekilmiş olanları kenti yönetmeleri için başa getirmişler ve karışıklıklara neden olanları sindirmişlerdir. Bunu yapmalarının sebebi olarak, kendi çıkarlarında dikkatli davranan insanların, kamu çıkarlarında da dikkatli davranacaklarını düşünmüşlerdir. Bu olaydan sonra Miletos İ.Ö. 499'da ki Ionia İsyanı'na kadar en parlak zamanlarını yaşamıştır¹⁸⁴.

Özellikle Dareios zamanında Persler, Avrupa'ya doğru düzenleyeceği seferler için desteğe ihtiyaç duyduklarından, Batı Anadolu kentlerinin desteğine ihtiyaç duymuşlar ve bunun yüzünden Ion kentlerindeki mevcut tiranları destekleyip, onların kendilerine bağlanmasını sağlamışlardır¹⁸⁵. Ancak daha sonra Pers yönetiminden hoşnut olmayan Ionialılar, ileride Perslere karşı başlatmış oldukları bir özgürlük arayışı içinde olmuşlar ve başarısızlık sonunda tamamen Perslerin egemenliğine girmişlerdir. Bundan sonra İ.Ö. 479'da Ionialılar, Mykale Savaşı sonrasında Persler'in yenilgi alması sonucu, Atina'nın egemenliği altına girmişlerdir¹⁸⁶.

Günümüz Antalya'sının batı kısmından itibaren, Muğla'nın güney doğu kısmına kadar bir alanı kapsayan ve Lykia adı verilen Lykia Bölgesi ise İ.Ö. 3. binyıldan beridir yerleşime sahip bölgelerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı Anadolu'nun yanında bahsedilmesinin önemli sebeplerinden biri olan ve daha sonra bahsedilecek olan erken

¹⁸¹ Bu konuda ki detaylı tartışma için (bkz. Uzunoğlu 2012, 40- 41.)

¹⁸² Uzunoğlu 2012, 41.

¹⁸³ Uzunoğlu 2012, 42.

¹⁸⁴ Hdt. 5. 28- 29

¹⁸⁵ Uzunoğlu 2012, 50.

¹⁸⁶ Uzunoğlu 2012, 59.

tarihlere tarihlenebilecek symposion örnekleriyle antik dönemde önemli bir bölge konumundadır. Lykia Bölgesi'nde, İ.Ö. 2. binin ortalarında Doğu Akdeniz'de hayatlarını korsanlık yaparak sürdüren, Herodotos'a göre kökenleri Girite bağlı ve olası isimleri Lukka ya da Lukku olan bağımsızlıklarına oldukça düşkün bir halk yaşamaktaydı¹⁸⁷. Bu toplum İ.Ö. 1295'te Mısır toplumuna karşı yapılan Kadeş Savaşında, Hititler'in müttefiki olarak bulunmaları, Hititler ile olan etkileşimleri açısından önemlidir.

Sonuç olarak Batı Anadolu'da Demir Çağı'nın başlangıcına ait dönemleri elimizde bu döneme ait yeterli veri olmayışı sebebiyle ana hatları haricinde kesinleştirilebilmiş bir konu değildir. Ancak tabii ileride yapılacak olan kazı çalışmaları sonucunda bazı bilgilerin gün ışığına çıkarılması dâhilinde, bu dönem ile ilgili yorumlamalarımız daha fazla detay kazanabilecektir.

¹⁸⁷ Polat 2008, 13

2. BÖLÜM

2. SYMPOSION'UN ÖZELLİKLERİ VE ZİYAFET KÜLTÜRÜ İLİŞKİSİ

2.1. Symposion'un Terminolojisi

Symposion (συμπόσιον) kelimesi, Grekçe kökenli *sun* (συν) (birlikte, beraber) ve *posis* (πόσις) (içmek) kelimelerinin birleşiminden oluşarak “birlikte içmek” anlamına gelmektedir¹⁸⁸. Arkaik Dönem’de Kıta Yunanistan için symposion ile ilgili bildiğimiz bilgilerin önemli bir kısmı, Klasik Dönem yazarları tarafından günümüze aktarılmış olup, betimlemelerini seramikler üzerinde göstermektedir. Ancak kullanılan terminoloji, karşılaşılan terimler, antik yazarların, şairlerin bizzat kullandığı estetik kavramlar gibi çeşitli sebepler yüzünden, metinlerde bazen yanlış anlaşılabilir. Bu nedenle symposion ve kelimenin eşanlamlıları olan *posis*, *potos*, *symposia* gibi terimler, yazar tarafından *dais*, *eilapinē*, *thoinē* gibi daha etkili kelimeler ile değiştirilebilmek ile beraber bazı antik yazarlar tarafından, benzememesine rağmen “içmek” fiili yerine *synodos*, *synousia*, *synagōgion*, *synagōgimon*, *eranos*, *thiasos*, *xenismos*, *xenisis* gibi terimler kullanılmıştır¹⁸⁹. Bununla beraber symposion, genel olarak şölen, festival ya da ziyafet olarak tanımlanmaktadır. Hobden ise symposion kavramını; antropolojik anlamda paylaşılan tüketimin, birlikte olmayı ya da birlikte bulunmayı açıkladığını söyleyerek, beraber yapılan aktiviteye dikkat çekmektedir¹⁹⁰.

Platon’un symposionu tanımlarken, onu nitelendirmek için kullandığı sözcüklere bakılacak olunursa, symposionun ne kadar farklı duyguları içinde barındıran bir aktivite olduğu görülmüş olunur. Platon’un görüşüne göre symposion: toplu halde şarap içerek sarhoş olma; bir jimnastik egzersizinden (*gymnazesthai*), başa gelen bir tecrübeden (*peira*), kendini test etmekten (*basanos*), içerken canlanan aşk, öfke, şiddet, aptallık, açgözlülük ve korkaklık gibi duygular gibi kontrollü tecrübelerle kendini teslim etmekten (*melete*), ayrıca zevkli bir deneyimden başka bir şey değildir¹⁹¹.

¹⁸⁸ Hobden 2013, 7.

¹⁸⁹ Wecowski 2014, 27.

¹⁹⁰ Hobden 2013, 8.

¹⁹¹ Platon Laws 649 d- 649 e

2.2. Symposion'un Kıta Yunanistan'da Ortaya Çıkışı

Beraber yemek yemek ve içki içmek, insanoğlunun sosyal yaşamının gelişmesinde ve şekillenmesinde büyük bir rol oynamasının yanında symposion gibi çeşitli kültürel değerlerin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Antik Dönem'de Kıta Yunanistan'da beraber yemek yemek ve içki içmek ile ilgili çok sayıda örnek bulunmaktadır. Bununla ilgili olarak bazı antik kaynakların özellikle Sparta, Girit, Dor Megara'sı, Aiolia'da Lipari ve Boeotia gibi önemli bazı şehirlerden bahsettikleri dikkat çekmektedir¹⁹². Ancak Arkaik Dönem'de başlayan, Klasik Dönem'de devam eden ve özellikle Hellenistik Dönem'de örnekleriyle sayısız sayıda karşılaştığımız symposion organizasyonunun betimlerinin, Kıta Yunanistan'da ki formunu almadan önce kökeninin, Sümer, Hitit, Asur, Mısır, Fenike, Suriye ve Kıbrıs'ı kapsayan geniş bir Orta Doğu coğrafyasında¹⁹³ olduğu ve bu geleneğin bu coğrafyadan Kıta Yunanistan'a geçmiş olduğu düşünülmektedir¹⁹⁴. Hatta Hoepfner gibi bazı araştırmacılar, symposion kültürünün Yunanistan'a döneminde Batı Anadolu'da inanılmaz bir zenginliğe sahip olan Lydia tarafından geçmiş olabileceği yorumunu yapmaktadırlar¹⁹⁵. Murray'ın de örnek gösterdiği günümüz farklı kültürlerinde gelenekselleşen, beraber bulunarak yapılan yemek yeme ve içki içme aktivitelerinin aslında temelinde symposion ile aynı amaca hizmet ettiği çok açık bir şekilde ortaya konulmaktadır¹⁹⁶.

Symposionu açıklarken oldukça yerel (belirli bir topluluk içerisinde) ve kurumsal olmayan, rahatlamak için yapılan bir etkinlik olarak karakterize etmekte fayda vardır. Ayrıca symposion sanılanın aksine her akşam yapılan ziyafetler gibi genel olmaktan çok, zaman zaman yapılan ve birey veya toplulukların yaşadıkları çeşitli önemli olaylar sonucu oluşan kutlama isteği sonucu gerçekleştirilen özel bir aktivitedir¹⁹⁷.

Symposion denildiği zaman insanın aklına ilk olarak terminolojik anlamı olan birlikte içki içmek gelse de, işin kavramsal boyutu bundan çok daha ötedir. Symposion,

¹⁹² Bremmer 1990, 136.

¹⁹³ Bölüm 2.4 te verilen bahsedilen örnekler, Yunanistan'da ki çağdaş örnekleriyle karşılaştırmaya fırsat sunarak bu oluşumun kökeninin gelişimini anlamaya yardımcı olacaktır.

¹⁹⁴ Dentzer 1982, 283.

¹⁹⁵ Hoepfner 1996, 156.

¹⁹⁶ Murray 1990, 5.

¹⁹⁷ Wecowski 2014, 78.

batılı akademik topluluklar arasında iki temelin birleşiminden oluşturulmaktadır. Bunlardan ilkinin tamamen görsel olan symposion sahneleri oluşturmaktadır. Sahneler genel olarak halkın erkek elit kesiminin kline üzerine yatarak yemek yedikleri özel ziyafetlerin betimlenmesinden oluşmaktadır. İkincisi ise monografik şiirler ve bazı antik yazarların yazılarıdır. Bu yazılar, symposion hakkında çeşitli bilgiler sunarken, bazı şiirlerde symposion esnasında müzik eşliğinde sesli bir biçimde okunarak gerçekleştirilen ve eğlencenin vazgeçilmezlerinden olan symposion geleneklerini oluşturabilmektedir. Buna benzer monografik şiirlerden bazılarının symposionda içki içmek için kullanılan bazı seramik kapların üzerine kazıma bezeme yöntemi ile kazındıkları ve dolayısıyla Nestor'un Kupası ve Hakesandros'un Kupası'nın symposion ile ilişkisi ile ilgili bazı hipotezler öne sürülmüştür. Durum böyle olunca bu kaplar ele alındığında aşağıda bahsedilecek olan symposionun Kıta Yunanistan'da ki varlığı İ.Ö. 8. yüzyıl ortalarına kadar çekilebilmekte olup, akademisyenlerin önceki düşüncelerine oranla bir yüzyıl daha erkendir¹⁹⁸. Öyle ki symposionun Kıta Yunanistan'da ilk kez sahne olarak betimlendiği Athana Ressamı'na ait Korinth krateri İ.Ö. 590'a tarihlenirken, üzerinde kazıma bezeme ile yapılmış ve sympotic nitelikli şiir olarak atfedilen epigrafik metine sahip olan Nestor ve Hakesandros kupaları İ.Ö. 735 ve 720'ye tarihlenmişlerdir. Pantel, bu durumu symposionun, ressamların fırçaları ve şairlerin dudakları arasında olduğunu söyleyerek sanatsal bir şekilde açıklamıştır¹⁹⁹.

2.2.1. Symposion'un İlk Betimleri

Symposion her ne kadar Arkaik ve Klasik dönem ile beraber anılsa da, Yunanistan'a ne zaman geldiği ile ilgili pek fazla bilgi olmamasına karşın, Homeros'un Odyseia adlı destanındaki anlatımlar temel alınarak M.Ö. 1. Binyıl başlarında karakteristik arkaik symposiona benzemeyen, daha farklı formlarda bilindiği sonucuna ulaşılabilmektedir. Ancak İ.Ö. 1. Binyılın başlarındaki durum Arkaik Dönem' de olduğuna göre oldukça farklıdır. Murray'e göre Arkaik Dönemde rahatlamış elitlerin özel olarak andronlarda yapmış oldukları lüks symposion biçiminin varlığı, MÖ 1. Binyıl başlarında oldukça belirsizdir. Çalışmasında daha önce de bahsedildiği gibi söz konusu tarihlerdeki elitlerin savaşçı yapısının, Arkaik Dönemde hoplitler ordusunun, aristokrasinin etkisi altında askeri yükü devralmasıyla beraber elitlerin üzerindeki askeri yükü azaltarak onları rahatlamış elitlere dönüştürdüğünü ve bu sayede ortak yapılan savaşçı ziyafetlerinin yerini, özelleştirilmiş

¹⁹⁸ Wecowski 2012, 20.

¹⁹⁹ Pantel 1990, 16.

Arkaik Dönem symposionunun aldığını savunmaktadır²⁰⁰. Ancak buradaki ‘rahatlamak’ kavramının, başıboşluk ya da tembellikten ziyade, yaşam tarzını belirginleştirmeye yarayacak öğelere odaklanmaya izin veren belirgin değişiklikler gibi algılamakta fayda vardır²⁰¹. Öte yandan Wees ve Fisher’ a göre Homeros’ta, bu dönemde beraber yaşayan ve savaş sırasında sırt sırta savaşan elitlerin, bir evde toplanıp, beraber yemek yediklerine dair hiçbir kanıt bulunmamakla beraber Homeros’ta Arkaik Dönem symposionu gibi tek tip bir ziyafet olgusundan bahsedilmemiştir²⁰². Odysseia’da bahsi geçen ziyafetler, dokuz tane öküzün kurban edilebildiği halka açık ziyafetler²⁰³, çok sayıda insanın katıldığı cenaze ziyafetleri²⁰⁴ ya da her katılımcının eşleri ile beraber gittikleri ve koyun eti, şarap gibi ziyafet sırasında yiyecek, içecek oldukları materyalleri kendileri getirdikleri²⁰⁵ gibi tek tip olmaktan ziyade, çeşitlidir. Bu tip ziyafetlere katılan insanlar ise yerel savaşçı elit topluluklarından oluşmakta ve genellikle bu grubun ev sahipliğini yaptığı liderleri tarafından davet edilmektedirler²⁰⁶.

Bu noktada Wecowski ve diğer bazı araştırmacılar, Murray’in düşüncesinden farklı olarak üç tipten oluşan başka bir teori ortaya koymaktadırlar. Çünkü Wecowski’nin araştırmasında bahsettiğine göre, MÖ 1. binyıl başlarında elitler ziyafet düzenlerlerken, Arkaik Dönem symposionundaki gibi keyfi ve seçime bağlı olarak değil, bazı sebeplerden ötürü zorunlu olarak ortak bir ziyafet düzenlemek durumundaydılar. Bu sebeplerden ilki, elbette savaşçı elit topluluğunun başkanının, kendi dengindeki rakiplerinden biri ve ya daha fazlasını, düzenlediği ziyafet karşısında sindirerek üste çıkmak veya farkını göstermek olabilmektedir. İkinci ve bir diğer sebebi olarak savaşçı elit başkanının herhangi bir savaş zamanı sırasında kendi destekçileri için ve destekçi toplamak amacıyla ortak ziyafetler düzenlemesi şeklinde olabilmektedir. Üçüncü ve son olarak ise bazen savaşçı elit ailelerinin başında bulunan kişiler kendi istekleri doğrultusunda ve kendileri arasında karşılıklı çıkar ilişkisi bulunmak ve tıpkı Arkaik symposiondaki gibi rekabetçi bir ortam oluşturmak koşuluyla, ekonomik güçlerini kanıtlamak amaçlı ziyafet düzenleyebilmekteydiler. Ziyafetin düzenlendiği kişiler ise oldukça çeşitlidir; öyle ki kendi toplulukları içerisinde ki özgür durumda bulunan insanlar, aralarında akrabalık bağı bulunan veya bulunmayan bazı

²⁰⁰ Murray 1990, 136.

²⁰¹ Wees, Fisher 2016, 39.

²⁰² Wees, Fisher 2016, 22.

²⁰³ Hom. Ody., 3/ 5- 10

²⁰⁴ Hom. Ody., 3/ 280

²⁰⁵ Hom. Ody., 4/ 620

²⁰⁶ Wees, Fisher 2016, 22.

toplulukların başındaki kişiler gibi birçok profil söz konusu olabilmekteydi. Wecowski'nin savunduğuna göre, bütün bu tiplerin aynı anda eş zamanlı olarak yapılıyor olması, yeni bir sosyal ve siyasal düzenin ortaya çıkarılması ve devamında onun geliştirilmesinde doğrudan etki sahibi olmuştur²⁰⁷.

Wecowski, araştırmasının devamında bahsettiği bu üç tip ziyafeti, amaçlarına göre sınıflandırarak, Murray'in symposionun Yunanistan'da ortaya çıkması ile ilgili yaptığı yorumu, kendisinin üçüncü kategori ile ilişkilendirmesine rağmen, onun ikinci kategorinin devamı olarak nitelendirdiğini söylemektedir²⁰⁸. Ona göre bahsedilen ilk tipteki ziyafet güçlendirici nitelikte bir ziyafettir. İkinci tipteki ziyafet ise üç alt gruba ayrılmak ile beraber yorumlanmasına göre üç şekilde de olabilmektedir. Bunlardan ilk alt grup patron tipi ziyafettir. Bu tipi açıklamak gerekirse; savaşçı elit başkanının himayesi altında bulunan askerlerine karşı bu ziyafetteki rolü, koruyucu ve birleştirici nitelikte olmak zorundadır. Çünkü savaş zamanında savaşın uzun süreli olabilmesi durumunda bu kişilerin, deyim yerindeyse ruh sağlıklarını, motivasyonlarını ve davranışlarını kontrol altında tutmak amaçlı böyle bir ziyafet yapılması mantıklıdır. İkinci alt grup olarak, yabancıların, bu asker grubu dışında tutulup, ziyafeti kendi içlerinde yapmaları, bir sağlamlaştırma hareketi gibi düşünülerek, temsili ve imgesel anlamda ayırıcı ziyafetler olarak da sınıflandırılabilir. Üçüncü alt grup ise, kabul edilebilir ya da dayatılan sosyal sınırların, şarap ve et tüketimiyle ortadan kalktığı, savaşçı elit başkanının ve onun askerleri arasında ki sosyal farklılıkların sifra indirgendiği grup türüdür. Üçüncü tip ziyafet ise, Arkaik Dönemde'ki symposiona en yakın nitelikte olan tiptir²⁰⁹. Ancak Wecowski, üçüncü tipi Arkaik Dönem symposionuna en yakın olan olarak irdilemiş olsa bile, şaşırtıcı bir biçimde araştırmasında symposionun bu üç ziyafet tipinden birinin devamı olmadığına inandığını özellikle vurgulamaktadır. Ancak böyle söylerken yapısal olarak özellikle son iki ziyafet türünün, symposionun ortaya çıkması ve gelişiminde önemli ölçüde katkı sağlamış olduğunu da belirtir²¹⁰.

Symposion ile ilgili Yunanistan'da en erken olarak ilişkilendirilen üç tane kap göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki Nestor'un Kupası adı verilen kotyle formunda ki kap, ikincisi Hakesandros'un Kupası adı verilen skyphos formundaki kap ve üçüncüsü Eurytios Krateri

²⁰⁷ Wecowski 2014, 323- 324.

²⁰⁸ Wecowski, doğruluğunu kanıtlayamamak ile beraber, bu tiplerin symposion un oluşmasına katkıda bulunduğunu, ancak symposion un bu tiplerden herhangi birisinin devamı olmadığına inandığını açıkça belirtmektedir (Wecowski, 2014: 325).

²⁰⁹ Wecowski 2014, 324.

²¹⁰ Wecowski 2014, 325.

olarak adlandırılan, symposionun sahne olarak betimlendiği kap, ilk örneklerdendir. Dolayısıyla bu üç örnek ayrı başlıklar altında ele alınmış ve diğer arkaik örneklerin hepsi ayrı başlıklar altında bütün olarak incelenmişlerdir.

2.2.1.1. Nestor'un Kupası

Symposion olgusunun Kıta Yunanistan'da temsili hakkında bilgi sahibi olabileceğimiz arkeolojik buluntular konunun anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Aşağıda örnekleri verilecek olan kapların yazıtlarında onların sympotic olarak yorumlanmasında etken sahibi olan sahiplik kavramı mevcuttur. Sahiplik kavramı genellikle yazıtın başındaki cümlede birinci tekil kişi olarak görülmektedir. En erken örnekler olarak Nestor ve Hakesandros kaplarında olduğu gibi “ben şu kişisine ait olan kap” ya da “ben şunun kabı” olarak karşımıza çıkar. Literatürde sahiplik kelime biçimleri²¹¹ olarak geçen bu kalıp, “kabın ismi” + “εἶμ’” eki şeklinde kullanılmıştır²¹².

Nestor Kupası, üzerinde sympotic yaşam tarzının görüldüğü en erken örnek olarak karşımıza çıkmaktadır²¹³. Murray’e göre Homeros’taki gibi şiir sanatında uzmanlaşmış profesyoneller tarafından değil de, kendi lüks ortamlarında, rahatlamış²¹⁴ içici gruplar şeklinde asıl işi şiir yazmak olmayan insanlar tarafından yazılması, bu yaşam tarzının anlaşılması açısından önemlidir²¹⁵.

Kıta Yunanistan’da bugüne kadar bilinen symposion ile ilgili ilk el yazılarından biri olduğu düşünülen ve Nestor Kupası (LEVHA 1) olarak adlandırılan kotyle formundaki kap, İtalya’da bir Yunan koloni yerleşkesi olan Pithekoussai Adası’nda bulunan San Montano Nekropolisi’nde ele geçmiştir²¹⁶. Arkaik Dönem öncesi edebi kültür yaşamının

²¹¹ Ownership Formula

²¹² Cazzato, Obbink, Prodi 2016, 3.

²¹³ Öyle ki Murray, Arkaik ve Klasik dönemde yazılmış diğer sympotic şiirlere işaret ederek kabın üzerindeki kısa şiire “carmen convival”, yani ziyafet şiiri demek ve bunun Yunan dünyası için ilk olduğunu söyleyerek sıradan bir aşk, şarap ve şarkı şiiri olmadığını, aksine içinde değişikleme söz sanatı (aprosdokēton) kullanılarak yazılan olmadık, beklenmeyen sözcüklerin olduğu bir örnek olduğunu işaret etmektedir (Murray 1994, 51).

²¹⁴ Burada Murray’ in rahatlamaktan kastettiği sympotic bir yaşam tarzının getirdiği, beraberinde zenginliği, lüksü ve huzuru barındıran rahat bir ortamdır.

²¹⁵ Murray 2014, 51.

²¹⁶ Wecowski 2014, 127.

şekillenmesinde ayrı bir öneme sahip olacak olan bu kap, İ.Ö. 720- 710²¹⁷ arasına tarihlenmek ile beraber, yapım tarihinin İ.Ö. 735- 720²¹⁸ arasına tarihlenebileceği söylenmektedir. Kabın üzerindeki Batı Yunan alfabesinde ve Euboia lehçesinde yazılmış metasympotic²¹⁹ el yazısında²²⁰ ise şöyle yazmaktadır:

Νεστορος : ε[μι]: ενποτ[ον] ποτεριον
hos δ αν τοδε πιεσι : ποτερι[o] : αντικα κενον
Ημερος Ιιαηρεσει : καλλιστε[φα]νο : Αφροδιτες²²¹

Ben Nestor²²²'un Kupası, (ondan) içmek için iyi olan²²³. Ondan her kim içerse hemen o adam dürüstçe taçlandırılmış Aphrodite'ye ait arzu²²⁴ tarafından ele geçirilecek²²⁵.

Üzerinde ki metasympotic yazıdan da anlaşılabileceği gibi kap, ondan içki içen kişi ile adeta konuşan bir obje durumundadır²²⁶. Kabın bulunduğu mezardaki kişi, sadece on veya en fazla on dört yaşında bir çocuk olarak yorumlanmaktadır. Murray, bu yüzden mezar hediyelerinin, onun yaşayış biçimi ile bağlantılı eşyalar olması gerektiğini, eşyaların ise onun ailesi tarafından, çocuğun büyüüp olgunluğa erişmesi durumunda bir nevi çeyiz gibi

²¹⁷ Carpenter 1963, 83- 85.

²¹⁸ Metzger 1965, 301.

²¹⁹ Şiirsel olan ve symposion öğeleri içeren yazı.

²²⁰ Keegan 2014, 125.

²²¹ Wecowski 2014, 127.

²²² Burada bahsi geçen Nestor ile ilgili çeşitli yorumlamalar bulunmaktadır. Kabın üzerine yazıyı yazan kişinin, Homeros'un İlayda'sında bahsi geçen efsanevi Pylos Kralı Nestor'a atıfta bulunuyor olabileceği ile ilgili çeşitli yorumlamalar mevcuttur. Ancak böyle olması durumunda kabın üzerinde yazan yazı ile büyük bir zıtlasma olabilmektedir. Çünkü Homeros, bahsi geçen kabı som altından ve ağır bir kap olarak söylemek ile beraber, onu sahibinden başka birisinin ne kadar zor kaldırabileceğinden bahsetmektedir. Durum böyle olunca Nestor'un Kupası üzerinde ki "içmek için iyi olan" kısmı ile ters düşmektedir (Wecowski 2014, 132). Ya da büyük bir olasılıkla kabın gerçek sahibinin adı Nestor olabilir bkz. Keegan 2014, 125., Fantuzzi, Hunter 2002, 286. Wecowski ayrıca, Homerik olmasına gerek duymaksızın bahsi geçen Nestor'un, toplumu için önemi olan bir kahraman olabileceğini belirtir (Wecowski 2014, 132).

²²³ İlk satırın gramatik yapısı onun için biraz problemli olsa da Wecowski'ye göre şu şekildedir; Wecowski, ikinci ve üçüncü dizenin, ilk dizeye göre daha fazla tezat oluşturduğunu ve daha iyi olduğunu, ilk dizenin ise gramatik olmayan düzyazı şeklinde olduğunu ve şiirsellikten uzak olduğunu belirtir bkz. farklı bir yorumlama için Guarducci 1995, 226- 227. (Diğer yorumlamalar için bkz. Dihle 1969, 257- 261.; Pavese 1996, 3- 20).

²²⁴ Keegan, Aphrodite'ye ait arzu bölümünü; şarap içtikten sonra oluşan sarhoşluk durumuna bağlı afrodizyak etki ve cinsellik ile bağdaştırmıştır (Keegan 2014, 125). Ayrıca Wecowski'de şarap ve erotizmin birbirinin içinde bulunduğu bir içki partisi olduğu hakkında hemfikirdir (Wecowski 2014, 133).

²²⁵ Wecowski 2014, 127.

²²⁶ Hansen ve Murray, bu tarz esprili konuşmaların symposiona çok iyi uyduğunu söylemektedirler (Wecowski 2014, 130). Bir diğer epigrafik form olan (ki Hakesandros'un Kupası'nda karşımıza çıkar) kap sahibinin, malını hırsızlara karşı korumaya yönelik kabın üzerine yazdığı lanetleyici sözler de bu bağlama işaret eder. Ancak Hansen'e göre lanetleme örneğinin bir değişik biçimi olarak, Nestor'un Kupası'nda bahsi geçen esprili anlatım, okuyucuyu şaşırtıp dikkatini çekerek, sahte ifadeler ile onun kafasını karıştırmaktır. Sonuçta kap, sahibi için değerli olduğundan, bir başkasının eline geçtiğinde kabın asıl sahibi, okuyan kişinin kafasının karışmasını ister ve bunu misafirperverlik altında yapmanın yolunu bu şekilde bulmaktadır (Hansen 1976, 33).

kendi sosyal gelenekleri ile bağlantılı ve kullanmaktan zevk alabileceği eşyalar olduğunu söylemektedir²²⁷. Pavese'ye göre ise bahsi geçen Nestor, eğer genç yaşta ölen birisi olarak gömüldüyse Murray'ın fikri ile özdeş düşünmek ile beraber, ondan farklı olarak kabın sahibinin Nestor adında yetişkin erkek bir birey olduğunu varsaydığında bu kişinin, ölen genç çocuğun sevgilisi olabileceğini belirterek homoseksüel bir ilişkiye dikkat çekmiştir²²⁸. Kabın metasymphotic olarak değerlendirilmesinde büyük pay sahibi olan hipotezlerden bir diğeri ise kabın üzerindeki yazının, kabın geometrik motiflerin üzerine kazıma bezeme ile sonradan yazıldığına düşünülmesi ve üç dize haline yazılan bu kısa yazının dizelerinin arasında gramatik anlamda farkların olmasıdır. Araştırmacılara göre ilk dizenin gramatik yapısı, daha çok düzyazı şeklinde, ikinci ve üçüncü dizelerin yapısı ise daha şiirseldir. Durum böyle olunca teoriye göre, kabın symposion esnasında elden ele dolaştırılması beklendiğinden, bu dizeler komos haline olan katılımcılar tarafından adeta bir şiir tamamlama oyunu gibi elden ele dolaştırılıp en az üç katılımcı tarafından yazılmış ve o esnada sesli okuma şeklinde gerçekleştirilip bir symposion oyunu oynanmış olabilir²²⁹.

2.2.1.2. Hakesandros'un Kupası

Yunanistan'ın Makedonya bölgesinde, Methoni kentinde ele geçen Hakesandros'un Kupası (LEVHA 2), skyphos formunda ve İ.Ö. 720 yılına tarihlenmektedir²³⁰. Üzerine kazınmış el yazısında ise şöyle yazmaktadır:

Ακεσάνδρου εἶμ[ι.....^{c.22}....]εἰτετο[..^{ε.6}..]μεκ[..^{c.3}..όμμ]άτων στερήσ[ετ]αι²³¹.

Ben Hakesandros[kabı?]/[...beni kim ondan yoksun bırakırsa (ya da çalarsa)...onun pa]rası/ gözleri ondan mahrum bırakılacak²³².

Hakesandros, Grekçe *akeomai* (iyileştirmek) ve *aner* (adam) kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır ve “adam iyileştiren²³³” anlamına gelmektedir. Tıpkı Nestor'un

²²⁷ Murray 1994, 47.

²²⁸ Pavese 1996, 17- 19. Ek olarak Arkaik Dönem symposionunda homoseksüellik ile ilgili olarak ilerleyen bölümlerde ayrıca değinilmiştir.

²²⁹ Wecowski 2014, 130- 137.

²³⁰ Tsifopoulos 2013, 28- 34.

²³¹ Tsifopoulos 2013, 31.

²³² Tsifopoulos 2013, 31.

Kupası'nda görüldüğü gibi üzerinde sahibi ile konuşur durumdaki özgün metasympotic olarak nitelendirilen el yazısı ile dikkat çeken başka bir örnektir. Yazının devamında ise potansiyel hırsız; yani kabı, sahibinden çalabilecek olan kişiyi, bu eylemi yapması sonucunda kör olmak ile tehdit eder²³⁴. Arkaik Dönem öncesinde krater gibi pahalı kapların aksine, bu tarz kapların ekonomik değerleri düşük olmalarına karşın, sahipleri tarafından oldukça fazla kullanıldıklarından onlar için manevi açıdan değerlidirler²³⁵ ve onu kaybetme korkusu ile yazılan bu yazılar da kabın çalınmasına karşı caydırıcı bir durum oluşturması için oluşturulmuşlardır²³⁶. Zaten epidexia ilkesine²³⁷ göre symposiona getirilen bu tarz çeşitli kapların katılımcılar arasında dolaşması beklendiğinden, birisi tarafından kasıtlı ya da farkında olmadan alınması ile sonuçlanabilmektedir²³⁸. Bir kısa bir uzun hece ölçüsü (iambic form) ile yazılması, symposion ortamında seslendirildiği zaman, katılımcılar arasında ki sözlü atışmalara ya da rekabete şiirsel bir hava katmaktadır²³⁹.

2.2.1.3. Eurytios Krateri

Symposion sahnelerinin bilinen en eski betimlemeleri, siyah figür tekniği ile bezenmiş Korinth kaplarıdır. Eurytios Krateri²⁴⁰ (LEVHA 3) olarak da bilinen ve üzerinde symposion sahnesi barındıran bu kap, arkaik symposion türünün en erkeni olarak bilinmektedir.

Savaş sahneleri, at yarışları ve özellikle symposion sahnesi tasviri ile dikkat çekmekte olan bu krater formunda siyah figür tekniği ile yapılmış olan büyük kap, İ.Ö. 620-600²⁴¹ yılına tarihlenmesiyle symposion tasvirinin görüldüğü en erken örneklerden birisi

²³³ Burada kabın sahibinin sağlık işi ile uğraştığını düşünülebilir. Ya da farklı bir açıdan bakılacak olunursa, bu isim ile kabın ve şarabın iyileştirici gücünü temsil ettiği için yazılmış olabileceği yorumu yapılabilir.

²³⁴ Metnin başka bir restorasyonuna göre ise kabı çalan kişi, para kaybı ile lanetlenecektir (Tsifopoulos 2013, 31).

²³⁵ Zaten bu kaplara oranla daha dikkat çekici, daha pahalı krater gibi vazolar bu tarz yazılar taşımamaktadırlar (Wecowski 2014, 135).

²³⁶ Bunlara benzeyen eski Yunan epigramları gramatik düzyazı ile şiirsel yazının birleşiminden oluşmaktadır. Hatta bunu sağlamak için bazen gereğinden fazla hece bile kullanmışlardır. Bu, yazıda ki şiirselliğin mükemmeliyetini zayıflatmak için başvurulmuş bir yol olabilmektedir (Tsifopoulos 2013, 32).

²³⁷ Symposion katılımcılarının, kylix formunda olan ve içerisinden içki içmek için kullandıkları kelimenin tam anlamıyla kendi aralarında sırayla "elden ele" dolaştırılmasına verilen literatürde ki isim.

²³⁸ Wecowski 2014, 135.

²³⁹ Tsifopoulos 2013, 32.

²⁴⁰ Aynı zamanda Louvre Müzesi'nde E 635 kodu ile sergilenmektedir.

²⁴¹ Pantel 1997, 565.

olarak karşımıza çıkmaktadır. Kabın üzerinde yazan isimlere göre Herakles, Eurytios, Eurytios'un kızı olan Iole ve bir ziyafet sırasında katledilen Iphitos tasvir edilen karakterler arasındadır. Herakles'in kral Eurytios'un oğullarından biri olan Iphitos ile yaşadığı tartışmayı konu alan mitolojik bir betimlemeye sahip olması muhtemel olabilir. Ayrıca kulplarından birisinin altına boyanmış ve Troia Savaşı'nı betimleyen bir sahne, bu kabın Batı Anadolu ile ilişkisi açısından büyük önem taşımaktadır²⁴². Ziyafet geleneğinin kökeni haricinde bazı araştırmacıların belirttiği üzere symposion sahnesi betimlemelerinin, Antik Dönem seramik kapları üzerine tasvir edilmeye başlanılmasının İ.Ö. 7. yüzyıl sonlarına doğru, bizzat Batı Anadolu'dan etkilenilerek, Korinth siyah figür tekniğine ilham kaynağı olmasıyla ilgili çeşitli düşünceler mevcuttur²⁴³. Bununla ilgili olarak, Öncü'nün araştırmasında yer verdiği Batı Anadolu'da bulunan Larissa Antik Kenti, mimari terracotta parçaları üzerinde betimlenen symposion frizi sahneleri ve Eurytios Krateri arasındaki ikonografik benzerlik, bu ihtimali güçlendirmektedir²⁴⁴. Bu konuya ilerleyen aşamalarda ayrıca değinilecektir.

Kabın üzerinde, iki kulpunun arasında ki symposion sahnesinin dört klineden oluşmakta olduğu görülmektedir. Bu klineler üzerinde her bir klineyi iki erkek paylaşmakta olup, erkeklerin yüzleri birbirlerine dönük pozisyonda betimlenmişlerdir. Klinelerin yan tarafında duran metaniptrisler üzerinde çeşitli içki kapları ve yiyecekler ve kline üzerinde duran bazı erkek figürlerinin sağ kolları ile bu sehpalara hamle yapar pozisyonda oldukları görülebilmektedir. Sahnede yukarıdaki yazıtlardan anlaşıldığı üzere en sağda Herakles ve Eurytios betimlenmiştir. Klinelerin alt tarafında tasmalarından bağlanmış biçimde betimlenen köpek motiflerinin²⁴⁵ aynı dönemlerde Anadolu'da sevilerek kullanılması, kabın Anadolu ile ilişkisi açısından önem taşır.

²⁴² Martine 1994, 38.

²⁴³ Öncü 2013, 48.

²⁴⁴ Öncü 2013, 48.

²⁴⁵ Bu köpekler, çoğunlukla katılımcıların symposiona beraberlerinde getirdikleri evcil hayvanları olarak yorumlanmakta olup, kraterin alt sahnesinde ki geyik avlayan erkeklerin de aynı krater üzerinde tasvir edilmiş olması, elit kesimin ava gittiklerinde bu köpekleri de yanlarında götürdükleri göz önüne alınarak, bu zengin faaliyetlerin bir dışa vurumu, statü göstergesi olması gerektiği şeklinde yorumlanabilmektedir (Boardman 1998, 199).

2.2.1.4. Symposion tasvirli diğer erken arkaik örnekler

600- 590 yıllarına tarihlenen ve Athana Ressamı tarafından bezenmiş olan krater²⁴⁶ (LEVHA 4), symposion sahnesinin görüldüğü en erken örneklerden biri olarak bilinmektedir. Şu anda Paris'te Louvre Müzesi'nde sergilenmekte olan ve krater formunda olan kabın bezemesinde symposion sahnesi işlenmiştir. Bezekleri, Korinth siyah figür tekniği tarzındadır. Symposion sahnesi, kabın "A" yüzünde iki kulp arasında ve üst gövdenin etrafı boyunca kabın şeklini kaplayacak biçimde çevrelenmiştir. Bu sahnede symposion katılımcıları, dört kline üzerinde yatay biçimde uzanır vaziyette, yanlarındaki kadınlar ile etkileşim halinde tasvir edilmişlerdir. Bunun yanı sıra kıyafetlerdeki detaylı işleme, klinelerin yanlarındaki masalar, katılımcıların lir ve zırh başlıklarının simgesel betimlenişleri dikkat çekmektedir²⁴⁷.

İ.Ö. 600-580²⁴⁸ yılları arasına tarihlenen ve Louvre Müzesi'nde E 643 (LEVHA 5) numarasıyla isimlendirilen, siyah figür tekniği ile bezenmiş bu korinth krateri formundaki kabın sahneleri iki frizden oluşmak ile beraber, kabın A yüzünde üst sahnesinde symposion sahnesi betimlemesi yapılmıştır. Symposion sahnesinde üç ayrı kline üzerinde uzanmakta olan üç erkek figürü betimlenmiştir. Figürlerden en sağda uzanmakta olanı sol taraftaki erkek figürünün belden yukarısını sağ tarafa doğru çevirmesiyle vücudunun üst gövdesini döndürerek, arkasındaki figür ile iletişim halinde olarak tasvir edilmiştir. En solda betimlenen erkek figürü ise aynı ortadaki figür gibi vücudunun belden yukarıda olan kısmını arkaya doğru çevirmiş pozisyonundadır. Klinelerin yan taraflarında taşınabilir sehpa ve üzerinde çeşitli yiyecekler, içki kapları, onların altında da tabureler betimlenmiştir. Sahnenin üst kısmında elit erkeklerin duvara astıkları çeşitli askeri silahlar betimlenmiştir. Bir çizgi ile ayrılan sahnenin alt tarafında ise, aslanlar ortalarına aldıkları bir geyiği avlamaktadırlar.

İ.Ö. 600-580²⁴⁹ yılları arasına tarihli, Louvre Müzesi E 630 (LEVHA 6) numarasıyla isimlendirilen, siyah figür tekniği ile bezenmiş ve korinth krateri formunda olan kabın iki yüzünde sahneler vardır. Kabın A yüzünde üst kısımda symposion sahnesi, alt kısımda hayvan frizi olmak üzere iki friz halinde betimlemeler yapılmıştır. Symposion sahnesi üç

²⁴⁶ Louvre Müzesi'nde E 629 numarasıyla sergilenmektedir.

²⁴⁷ Hobden 2013, 3.

²⁴⁸ Pantel 1997, 565.

²⁴⁹ Pantel 1997, 565.

kline üzerinde oturan üç tane uzanmış erkek figüründen oluşmaktadır. Sahne kompozisyonu olarak bir önceki bahsedilen E 634 ile benzeşmektedirler. Kline üzerine uzanmış figürler, birbirleriyle iletişim halinde betimlenmişlerdir. Klinelerin yan tarafında sehpa ve altlarında ise tabureler rahatlıkla seçilebilmektedir. Duvarlarda bu sefer E 634'ten farklı olmak üzere üç tane lir asılı pozisyonda betimlenmiştir. Symposion sahnesinin altında ise yine geyik ve aslan betimlemeleri mevcuttur.

İ.Ö. 600-580²⁵⁰ yılları arasına tarihli, şu anda İtalya Bari'de Civico Müzesi'nde sergilenmekte olan siyah figür tekniği ile bezenmiş ve korinth krateri formunda olan kabın (LEVHA 7) A yüzüne ait symposion betimlemeleri az korunmuş bir şekilde olsa da günümüze kadar gelebilmiştir. Symposion sahnesi, kabın alt kısmından itibaren kalınca bir geometrik bant üzerine yerleştirilmiş üç kline ve bu üç klinenin üzerine uzanmış pozisyonda betimlenen aynı yöne doğru dönük üç erkek figüründen oluşmaktadır. Diğer iki örnek ile kompozisyon olarak aynı olan bu betimlemede ise E 630'dan farklı olarak duvarlar üzerinde asılı olarak betimlenmiş silah parçaları bulunmaktadır. Az bir kısmının gözükmemesine rağmen, erkek figürlerinin ellerinde phiale tuttukları düşünülmektedir²⁵¹.

İ.Ö. 600-580²⁵² yılları arasına tarihli Leningrad'da Ermitage Müzesi'nde bulunan siyah figür tekniği ile bezenmiş korinth krateri formunda olan kabın (LEVHA 8) A ve B yüzü olmak üzere iki tarafı da betimlemelere sahiptir. Symposion sahnesi kabın A yüzündedir. Önceki kraterler ile neredeyse aynı kompozisyona sahiptir. Üç klineden oluşturulan symposion sahnesinde her bir klinenin üzerinde uzanmakta olan üç erkek figürü bulunmaktadır. Erkek figürlerinin en soldaki hariç diğer ikisinin yüzü sağ tarafa doğru bakmaktadır. En soldaki erkek figürü vücudunun üst kısmını arkasına doğru döndürmüş pozisyonda ortadaki kline üzerinde bulunan erkek figürü ile iletişim halindedir. Bunun dışında klinelerin yan tarafında betimlenmiş olan masalar üzerinde çeşitli yiyecekler bulunmakta ve onların da altında tabure betimlemesi yapılmıştır. Figürlerin sağ elleri dirsekten kırılmış pozisyonda yanlarındaki masalara doğru çapraz bir hareket halindedir. Duvarda ise asılı bir şekilde betimlenmiş olan çeşitli silah betimlemeleri göze çarpmaktadır. Alt frizinde ise yine aslan ve geyiklerden oluşan hayvan betimlemeleri bulunmaktadır.

²⁵⁰ Pantel 1997, 565.

²⁵¹ Pantel 1997, 565.

²⁵² Pantel 1997, 565.

Tarihlendirilme konusunda kesin bir aralık verilememesine karşın, ikonografik açıdan Athana Ressamı'nın kraterine olan benzerliğinden dolayı onunla yaklaşık olarak aynı tarih aralıklarında yapılmış olabilecek Louvre Müzesi E 623 koduyla numaralandırılan bu kap (LEVHA 9), attik bir krater formundadır. İki yüzünde de siyah figür tekniğinde yapılmış bezemeleri olan bu kraterin, A yüzünde symposion sahnesi ve altında aslan ve geyiklerden oluşan hayvan frizi sahnesi betimlenmiştir. Symposion sahnesi ise üç kline ve onların üzerine yerleştirilmiş altı erkekten oluşmaktadır. Aynı kline üzerinde iki erkek figürü karşılıklı olarak betimlenmiştir. Kline üzerinde sağ tarafta uzanan figürler düz bir şekilde uzanmış pozisyonda ve sakallı olarak betimlenirken, karşısında uzanan erkek figürlerinin vücudunun belden yukarısında olan kısımları arkaya dönük bir pozisyonda ve sakalsız olarak betimlenmiş olmaları dikkat çekicidir. Ortadaki kline üzerinde sağ tarafta oturan sakallı erkek figürünün sağ göğsünü açıkta bırakan bir kıyafet giymiş şekilde betimlenmiş olması güzel bir detaydır. Bunlara ek olarak klinenin yan tarafında konumlanmış, neredeyse her sahnede karşılaştığımız sehpa-tabure kombinasyonu bu eser için de geçerlidir. Sehpaların üzerinde ise zengin yemeklerden oluşan, katı yiyecek çeşitleri ve içki içmek için kullandıkları kaplardan yer almaktadır. Duvarı ise asılı olarak lir ve seramik kap betimlemelerine yer verilmiştir.

İ.Ö. 580/70²⁵³ yılına tarihli şu an Atina Ulusal Müzesi'nde 996 numaralandırılması ile bulunan skyphos formundaki bir kap (LEVHA 10) üzerinde symposion sahnesi işlenmiştir. Sahne üzerinde iki kline üzerinde iki erkek iki kadın figürü olmak üzere toplamda dört kişi uzanır pozisyonda betimlenmiştir. Soldaki kline üzerinde klinenin sağ tarafında sakallı bir erkek figürü sol kolunu havaya kaldırmış bir pozisyonda sol elinde phiale tutmaktadır. Onun yanında uzanır pozisyonda bulunan yüz kısmı büyük çoğunlukla ele geçirilememiş bir kadın figürü betimlemesi vardır. Sahnenin ortasında birbirlerine arkalarını dönmüş pozisyonda konumlanmış ayakta duran iki sakallı erkek figürü yer almaktadır. Sağ taraftaki klinenin ise üzerinde en sağda erkek figürü sol elini havaya kaldırmış pozisyonda betimlenmiştir. Yanında ise sol taraftaki klinedeki gibi bir kadın figürü yer almaktadır. Klinenin sol tarafında ise tabure üzerinde oturan oldukça küçük boyutlu bir figür göze çarpmaktadır.

²⁵³ DPhil 2011, 136.

İ.Ö. 570²⁵⁴ yılına tarihli Lakonya’da bulunmuş, Naucratis Ressamı’na ait ve şu anda Louvre Müzesi’nde E 667 numarasıyla sergilenen kâse formundaki bu kap (LEVHA 11), siyah figür tekniğinde yapılmış olan symposion sahnesini iç kısmında taşımaktadır. Sahne, Güney Ionia stiline uygun bir biçimde klinesiz yere uzanma formunda ancak mindersiz ve kabın etrafını aralıksız 360 derece döner bir şekilde betimlenmiştir. Sahnede uzanmış pozisyonda beş erkek figürü yer almaktadır. Üst kısımları çıplak betimlenmiş bu beş erkek figürünün hepsinin sağ kolları dirsekten kırılmış pozisyonda ve ellerinde göğüs hizasında phiale tutar biçimde betimlenmişlerdir. İçlerinden kâsenin kulp kısımlarına denk gelen yerlerindeki erkek figürleri, başlarını arkaya çevirmiş ve arkalarındaki katılımcılar ile ilgilenir pozisyonadlardır. Bunların dışında symposion sahnesinde üst kısımda betimlenmiş olan dört kanatlı siren figürü ve bir hizmetkâr yer almaktadır. Küçük bir figür olarak betimlenen hizmetkârın sol elinde bir çelenk ve sağ elinde bir oinochoe bulunmaktadır. Arkasında ise onun boyutunda tasvir edilmiş ayaklı bir krater yer almaktadır.

İ.Ö. 565/60²⁵⁵ yıllarına tarihli Lakonya’da bulunmuş ve Naucratis Ressamı’na ait, şu anda Louvre Müzesinde E 672 numarasıyla sergilenen bu kap (LEVHA 12), bir önceki örnek gibi kâse formundadır. Siyah figür tekniğiyle yapılmış iç kısmında iki bezekli bölümden oluşan sahnelerinden üst kısımda symposion sahnesi, çizgi ile şerit şeklinde ayrılmış alttaki sahnede ise karşılıklı duran iki güvercinin ortasında bir siren betimlenmiştir. Symposion sahnesinde tek bir kline üzerinde iki erkek figürü uzanmış pozisyonadadır. Sağda ki erkek figürü sakallı ve sağ göğsünü açıkta bırakan bir elbise giymiş ve sola dönük oturur şekilde, soldaki genç erkek figürü ise vücudunun üst kısmından sağ tarafa dönük bir pozisyonda sakallı erkek figürüne bakar bir biçimde betimlenmiştir. Sağdaki erkek figürü göğüs hizasında kıldığı sağ elinde phiale tutarken, sol taraftaki figürün gövde kısmındaki detayları görmeyi sağlayacak parçalar günümüze ulaşamamıştır. Bunların dışında klinenin yan tarafında yine üzeri zengin yiyecekler ile donatılmış bir sehpa ve alt tarafında bir tabure durmaktadır. Ancak dikkat çekici bir detay olarak taburenin ayakları, aslan ayağı formunda yapılmış olup, üzerinde de katılımcıların kullandığı dört adet ayakkabı²⁵⁶ bulunmaktadır.

²⁵⁴ Pantel 1997, 566.

²⁵⁵ Dentzer 1982, 112.

²⁵⁶ Bazen symposiona gelip kline üzerine uzanmadan hemen önce ev sahibine karşı saygı belirtisi olarak görülen ve kline üzerinde ki değerli örtülerin kirlenmemesi için ayakkabıların çıkarılması ve çıplak ayaklı olarak symposiona devam edilmesi, symposionun ev sahibi tarafından nezaket içerikli bir davranış olarak karşılanabilmektedir.

İ.Ö. 565/60²⁵⁷ yıllarına tarihli Lakonya'da bulunmuş Arkesilas Ressamı'na ait ve Brüksel Royaux Müzesi'nde R 401 numarasıyla sergilenen bu eser (LEVHA 13), kâse formundadır. Siyah figür tekniğiyle bezenmiş ve ortadan ince bir şerit çizgi ile ayrılmış iki sahneye sahip bu kâsenin üst kısmında symposion sahnesi betimlenmiştir. Büyükçe tek bir kline betimlemesine sahip olan sahnenin üzerinde bir kadın, bir erkek figürü uzanır pozisyonda betimlenmiştir. Sağ tarafta uzanan sakallı erkek figürü sol kolunu havaya kaldırmış, eğlenir pozisyonda betimlenirken, kırmızı figür tekniği ile bezenmiş olan kadın figürü, sol kolunun altına sıkıştırdığı minder üzerinden üst vücudunu arkasındaki erkek figürüne döndürür pozisyonda ve sol kolu havada betimlenmiştir. Kadın figürünün büyük bir kısmı günümüze kalamamıştır. Klinenin hemen yanında sehpa bulunmakta olup, bu sefer üzerinde yiyecek betimlemesi bulunmamak ile beraber, yanyana sıralanmış üç büyük phiale formunda kâse masanın üzerinde durmaktadır. Klinenin ayakucunda büyükçe betimlenmiş bir krater ve onun üzerine bırakılmış bir oinochoe tasvir edilmiştir. Sahnenin sağ kısmında ise boyut olarak diğer figürlerden daha küçük yapılmış hizmetkâr bulunmaktadır.

İ.Ö. 570/60²⁵⁸ yıllarına tarihli Siana'da ele geçmiş şu anda Almanya'da Kassel Müzesi'nde T 387 numarasıyla sergilenen kylix formunda olan bu kabın (LEVHA 14) ön ve arka yüzünde siyah figür tekniği ile bezenmiş iki sahne yer almaktadır. İki kulpunun arasına yerleştirilmiş olan A yüzünün frizinde symposion sahnesi işlenmiştir. Bu sahnede dört kline üzerinde uzanır pozisyonda olan dört erkek figürü görülmektedir. Bütün figürler sakallı bir biçimde ve sağ omuzlarını açıkta bırakan bir kıyafet giymiş pozisyonda betimlenmişlerdir. Hepsi dirsek kısmından kırdığı sağ kolunu yan taraflarında duran sehpa üzerindeki ekmeklere uzatır pozisyonadadır. Sahnenin en solundaki figür ile en sağındaki figürün önünde duran figür sol omuzunun üzerinden arka tarafa bakar pozisyonda bir yanındaki figür ile iletişim halinde betimlenmişlerdir. Duvar üzerinde ise asılı pozisyonda duran rythonlar ve seramik kaplar göze çarpmaktadır.

İ.Ö. 570/60²⁵⁹ yıllarına tarihli ve yine Siana'da ele geçmiş, ancak şu anda Londra British Museum'da B 382 numarasıyla sergilenmekte olan kabın (LEVHA 15) üzerinde A yüzünde siyah figür tekniği ile yapılmış bir symposion sahnesi işlenmiştir. Dört kline üzerine uzanmış dört sakallı erkek figüründen oluşan kompozisyon, T 387 numaralı kabın üzerindeki kompozisyonun neredeyse aynısıdır. Ondan farklı olarak duvarda lirler asılıdır.

²⁵⁷ Pantel 1997, 567.

²⁵⁸ Pantel 1997, 567.

²⁵⁹ Pantel 1997, 567.

İ.Ö. 570/60²⁶⁰ yıllarına tarihli ve Siana'da ele geçmiş olan bu kap (LEVHA 16), şu an Würzburg Müzesi'nde Würzburg 449 numarasıyla sergilenmektedir. Siyah figür tekniği ile bezenmiş olan bu kap, iki kulpunun arasında kalan genişçe bir alanda symposion sahnesi barındırmaktadır. Dört klineden oluştuğu görülebilen sahnenin sol tarafındaki iki kline iyi korunmuş olup, sağ tarafında kalan diğer iki kline üzerindeki figür bezekleri günümüze ulaşamamıştır. En soldaki kline üzerinde sol tarafa doğru bakar pozisyonda aynı kline üzerinde iki erkek figürü betimlemesi göze çarpmaktadır. Bu klinenin sağ tarafındaki kline üzerinde ise tek bir erkek figürü aynı yöne doğru bakar pozisyonda uzanmaktadır. Tek betimlenmiş olan bu figür sakallıdır, sol tarafında duran ikili olarak betimlenmiş diğer figürler ise sakalsız olarak betimlenmişlerdir. Sahnede klinenin yan tarafında duran sehpa'nın üzerinde ekmekler yer almaktadır. Klinenin altında ise minik tabureler betimlenmiştir. Duvarı asılı olarak betimlenmiş eşyalar arasında bir rython, bir lir ve katılımcıların symposion esnasında başlarına taktıkları taç ya da çelenk olarak adlandırılabilen eşya bulunmaktadır.

İ.Ö. 570/60²⁶¹ yıllarına tarihlenen ve Siana'da ele geçmiş Berlin'de Staatl Müzesi'nde F 1727 envanter numarasıyla sergilenen oldukça orijinal bir eser olan pyxide formundaki kap (LEVHA 17), üç yüzünde siyah figür tekniğinde yapılmış sympotic sahneler taşımaktadır. Kabın A yüzünde ağız kenarının hemen altındaki kısmında bir symposion sahnesi betimi vardır. Sahnede iki kline üzerine yerleştirilmiş uzanır pozisyonda betimlenen dört erkek figürü yer almaktadır. Sol taraftaki klinede en sağdaki uzanmakta olan figürün gövdesi arkasında bulunan ayakta betimlenmiş aulos çalan figüre doğru dönüktür. Ancak vücudunun bu durumuna rağmen, yüzü aynı klineyi paylaştığı diğer erkek figürüne doğru bakmaktadır. O figür ise sahnenin en solunda duran hizmetkâra elindeki skyphos'u tutarak bir oinochoeden şarap servisi almaktadır. Yanlarında ise üstünde çeşitli yiyecekler bulunan sehpa vardır. Sağ taraftaki klinede ise klinenin sağ tarafında oturan ilk figür vücudunu sağ tarafında bulunan hizmetkâra doğru döndürmüş pozisyonda ve elinde tuttuğu phialesine şarap servisi almaktadır. Ancak bunu yaparken başı, klinesini paylaştığı diğer figüre doğru dönük bir biçimde betimlenmiş olup, onunla ilgilenmektedir. Onların da yan tarafında bulunan sehpa'nının üzerinde çeşitli yemekler bulunmaktadır. Hizmetkârın arkasında ise büyükçe bir krater durmaktadır. B sahnesinde ise sağ tarafta büyükçe bir yaban domuzu betimlemesinin arkasında ellerinde çeşitli kesici aletler bulunan üç tane

²⁶⁰ Pantel 1997, 568.

²⁶¹ Pantel 1997, 571.

ayakta duran figür betimlenmiştir. Bu sahne muhtemelen bir kurban sahnesidir ve bu figürler domuzu kurban edilmesi için hazırlamaktadırlar. Son sahne olan C sahnesini ise komos halinde olan figürlerin müzik ve dans eşliğinde betimlenmesi oluşturmaktadır.

İ.Ö. 570/60²⁶² yıllarına tarihli ve Siana'da ele geçmiş Berlin Staatl Müzesi'nde 4516 envanter numarasıyla sergilenen siyah figür tekniği ile bezenmiş olan kylix formundaki bu kap (LEVHA 18), kabın çevresini kaplayacak biçimde, komple bezenmiş bir symposion sahnesine sahiptir. Kabın A yüzünde ki symposion sahnesinde üç kline üzerinde uzanır pozisyonda yerleştirilmiş üç sakallı erkek ve onların aralarında ayakta durur ve kline üstündeki figürler ile konuşur pozisyonda ayakta betimlenen üç sakallı erkek figürü daha vardır. En sol tarafta betimlenmiş kline üzerindeki figür, sol omuzunun üzerinden arkaya, orta klinedeki figüre doğru bakmaktadır. En sağdaki kline üzerinde betimlenmiş olan figür ise düz bir şekilde uzanarak orta klinedeki figüre doğru bakmaktadır. Sol kline ve orta kline arasında ayakta durmakta olan figür ile, sağ kline ve orta kline arasında ayakta durmakta olan diğer iki figür, orta klinedeki figür ile konuşur biçimde betimlenmişlerdir. Ayakta duran figürlerin sol kolları, dirseklerinden kırılmış bir şekilde havaya doğru kaldırılmıştır. Orta klinedeki figür ise sol omuzunun üzerinden yana doğru dönerek sağ tarafındaki ayakta duran iki figür ile konuşur biçimdedir. Yine eksiksiz bir şekilde klinelerin yan taraflarında bulunan sehpa üzerinde çeşitli ekmek ve yiyecekler bulunmaktadır. Sehpaların altında da tabureler betimlenmiştir. Erkek figürlerinin başlarında taçlar vardır ve duvarda asılı olarak çeşitli kaplar, rythonlar betimlenmiştir. Kabın B yüzünde ki symposion sahnesinde ise dört kline üzerinde dört sakallı erkek figürü uzanır pozisyonda betimlenmiştir. Çevre kompozisyonları, kabın A yüzüyle aynı olmak ile beraber, kabın sol tarafındaki iki figür ile kabın sağ tarafındaki iki figür kendi aralarında iletişim halindedirler. Bütün figürler sol omuzunu açıkta bırakan elbise ile betimlenmişlerdir.

İ.Ö. 570/60²⁶³ yıllarına tarihlenen ve Siana'da ele geçmiş, şu an Fransa'da Marseille Müzesi'nde Borely 3000 envanter adıyla sergilenmekte olan, siyah figür tekniği ile yapılmış kylix formunda olan, A ve B olmak üzere iki sahneden oluşan kabın (LEVHA 19) A yüzünde symposion sahnesi işlenmiştir. Kabın bu yüzündeki symposion sahnesinde orta kısımda sadece bir tane kline ve onun üzerinde oturan iki sakallı erkek figürü bulunmaktadır. Erkek figürlerinden sağ tarafta oturanı, sağ omzunu açıkta bırakacak bir

²⁶² Pantel 1997, 568.

²⁶³ Pantel 1997, 568.

biçimde elbisesiyle betimlenmiştir. Onun yanında klinede uzanan diğer figür ise sol omuzunun üzerinden ona bakar pozisyonundadır. Sahnenin en sol tarafında ayakta ve diğer figürlerden farklı biçimde uzun ve bol kıyafetlere sahip üç figür sağ tarafa doğru yönelir pozisyonda ve hepsinin sağ eli, bellerinin hizasında dirseklerinden kırılmış bir şekilde ileriye doğru uzanır pozisyonda betimlenmiştir. Sol kolları ise yine bel hizasında olmak ile beraber, diğer ellerinden daha aşağı pozisyonundadırlar. Sahnenin sağ kısmında ise klinenin arkasında kadın olduğu kıyafetinden ve saçlarından belli olan bir figür sağ kolunu havaya kaldırdığı elinde bir rython taşımaktadır. Onun arkasındaki figür net görülememek ile beraber, onunda kadın figürü olması muhtemeldir. Bu sahnede duvarda asılı olan herhangi bir eşya yoktur ve yine sehpa, üzerindeki yemekler ve tabure tam olarak betimlenmiştir. Kabın diğer yüzündeki sahnesinde ise hoplitler ve atlılar betimlemesi yer almaktadır.

İ.Ö. 560/50²⁶⁴ yıllarına tarihli ve 61.66 envanter numarasıyla Stanford Müzesi'nde olan amphora formundaki kap (LEVHA 20) üzerinde siyah figür bezeme tekniği ile işlenmiş bezekleri bulunan, A ve B olmak üzere iki tarafı da bezemelerle çevrili eserin A yüzünde amphoranın omuz kısmında karşılıklı iki kulpunun arasında symposion sahnesi işlenmiştir. Sahne, toplamda dört kline üzerine yerleştirilmiş olan sekiz tane erkek figüründen meydana gelmektedir. Kline, sehpa ve tabure kompozisyonu diğer örneklerle benzetmek ile beraber, kline üzerinde sağ tarafta uzanan figürler sol tarafa doğru düz bir şekilde bakar pozisyonda, aynı kline üzerinde sağ tarafta oturan figürler ise sol omuzlarının üzerinden sağdaki figürlere doğru dönük uzanmış bir biçimde betimlenmişlerdir. Ancak bu örnekte sehpa üzerindeki yiyecekler diğerlerine oranla daha zengin biçimde verilmiştir. Figürlerin tamamı, sağ kolu ile yanlarındaki sehpaye uzanır pozisyonda betimlenmişlerdir. Amphoranın bu yüzünün geri kalan frizlerinde ise çeşitli motif dizileri ile beraber geyik-aslan hayvan betimlemeleri mevcuttur. Amphoranın B yüzünde ise symposion sahnesine karşılık gelen tarafta fazla şarap tüketimi sebebiyle oluşan komos durumu ile bağlantılı kadınlı erkekli dans eden figürler betimlenmiştir.

İ.Ö. 560²⁶⁵ yılına tarihlenen ve B 46 numarasıyla şu an Londra'da British Museum'da bulunan dinos formundaki kap (LEVHA 21), üzerinde siyah figür bezeme tekniği ile yapılmış, kabın etrafını çevreleyen friz şeklinde olan ve ortadan ince iki geometrik şerit ile bölünerek iki ayrı sahneye ayrılmıştır. Sol üstteki sahnede symposion

²⁶⁴ Pantel 1997, 568.

²⁶⁵ Pantel 1997, 569.

sahnesi betimlenmektedir. Bu sahnede yedi kline üzerinde toplamda on dört erkek figürü yerleştirilmiştir. Dinosun soldaki fotoğrafından en solda bir kline üzerinde üst kısmını açıkta bırakacak şekilde elbise giymiş iki erkek uzanır biçimde betimlenmiştir. Klinenin yan tarafında sehpa ve taburesi bulunmaktadır, ancak sehpanın üzerinde hiçbir yiyecek betimlemesi yoktur. Figürlerden sağ tarafta oturanı sağ kolunu havaya doğru kaldırmış ve elinde tuttuğu rythondan içki içer pozisyonundadır. Klineyi paylaştığı diğer erkek figürü ise her iki elini de ileri doğru uzatmış ve avuç içinde bir cisim tutar pozisyonundadır. Onların hemen arkasında ise iki tanesi sol tarafa doğru, bir tanesi sağ tarafa doğru dönük olan üç erkek figürü bulunmaktadır. Bu erkek figürlerinin üst gövdeleri ve bacakları çıplak bir biçimde, bacak kaslarını belli eder şekilde betimlenmiştir. Figürlerden sağ tarafa doğru dönük olanı öne doğru eğilmiş pozisyonunda, önündeki kraterden oinochoe ile şarap alır durumdadır. Sağ üstteki sahnede ise toplamda üç klinede, sol tarafa doğru bakan ve aynı klineyi ikişerli erkek figürü gruplarının paylaştığı, altı erkekli bir sahne vardır. Bu gruptan en soldaki kline üzerindeki iki erkek sağ kollarını havaya kaldırmış biçimde ileriye doğru uzatır pozisyonunda betimlenmişlerdir. Ortadaki kline üzerinde sağdaki figür sağ elinde bir phiale tutmaktadır. Onun önündeki figür ise sağ kolu ile havaya kaldırdığı elinde bir rython tutmaktadır. En sağdaki kline üzerinde sağ tarafta oturan figür ise havaya kaldırdığı sağ kolu ile sol tarafı işaret ederek sağ elinde skyphos benzeri bir kap tutmaktadır. Alttaki fotoğrafta ise en soldaki kline üzerinde oturan iki erkek figüründen soldaki figür sol omuzunun üzerinden yanındaki figür ile iletişim halindedir. Orta klinede uzanan soldaki figür elinde tuttuğu aulos ile müzik yapar pozisyonunda betimlenmiştir. Onun yanındaki figür ise dirsekten kırdığı sağ kolu ile yandaki sehpa doğru hareket halindedir. En sağdaki klinede ise solda uzanan figür, sağ koluyla havaya kaldırdığı elinde rython taşımaktadır. Figürlerden kline üzerine uzananların belden yukarılarının çıplak ve saçsız olarak betimlenmiş olmaları dikkat çekicidir. Bazı klinelerin altında ise köpek olması muhtemel olan hayvan figürleri betimlenmiştir. Duvarda ise bazı yerlerde asılı olan taçlar betimlenmektedir. Dinosun alttaki sahnesinde ise klasik olarak geyik ve aslanlardan oluşan motif kullanılmıştır.

İ.Ö. 530/20²⁶⁶ yıllarına tarihlenen ve şu an Münih Müzesi'nde Kleinkunst 2301 numarasıyla sergilenmekte olan Andokides Ressamı'na ait olan bir amphora (LEVHA 22) üzerinde hem siyah figür hem de kırmızı figür tekniğinin bir arada kullanıldığı ihtişamlı bir geçiş örneği bulunmaktadır. Amphoranın her iki yüzünde de çerçeve ile sınırlandırılmış biçimde bırakılan alana hem siyah, hem de kırmızı figür tekniği ile mitik bir ziyafet sahnesi

²⁶⁶ Pantel 1997, 569.

işlenmiştir. Amphoranın A yüzünde kırmızı figür tekniği ile yapılmış olan alanda kline üzerinde uzanır pozisyonda olarak betimlenmiş olan kişi Herakles'tir. Sakallı olarak ve sağ omuzunu açıkta bırakan gösterişli bir kıyafet ile betimlenen Herakles, sol kolu ile vücudunu desteklediği elinde bir kantharos tutmaktadır. Diğer symposion sahnelerinde olduğu gibi bu sahnede de klinenin yan tarafında durmakta olan sehpanın üzerinde çeşitli yiyecekler ve sağ tarafta bir kylix betimlenmiştir. Herakles'in tam karşısında ise tanrıça Athena, ayakta durur pozisyonda ve sağ eli ile Herakles'e doğru rozet uzatır durumdadır. Çerçeve içerisinde etraftan sarkan üzüm salkımları dikkat çekmektedir. Amphoranın B yüzünde ise bu sefer aynı sahne siyah figür tekniği kullanılarak işlenmiştir. Ancak bu sefer sahneye bazı eklemeler yapılmıştır. Herakles, yine aynı pozisyonda kline üzerinde uzanmaktadır. Bir önceki sahnede kendini desteklediği sol eliyle tuttuğu kantharos bu sefer sağ elinde omuz hizasındadır. Karşısında ayakta duran Athena'nın kıyafetine yılan motifleri eklenmiştir. Athena'nın arkasında Ayakta durur pozisyonda Hermes belirmektedir. Sahnenin en sağ tarafında ise çıplak ve genç bir erkek kaideli bir dinos içinden şarap almaktadır. Arka fondaki üzüm salkımları yine dikkat çekmektedir.

İ.Ö. 520/10²⁶⁷ yıllarına tarihli ve Berlin Staatl Müzesi'nde F 1890 numarasıyla sergilenen, siyah ve kırmızı figür teknikleri karışık biçimde kullanılarak yapılmış Hydria formundaki kabın (LEVHA 23) ön yüzünde symposion sahnesi işlenmiştir. Symposion sahnesinde kline üzerinde oturan uzunca sakallı bir erkek figürü, sağ omuzunu açıkta bırakan uzun bir elbise giymiş şeklide, sağ eliyle bel hizasında pala tarzında bir bıçak tutarken betimlenmiştir. Onun karşısında kırmızı figür tekniği ile betimlenmiş bir kadın figürü, kline üzerinde oturur ve sol elini havaya kaldırır pozisyonda betimlenmiştir. Bu iki figürün dışında sahnenin sağ tarafında kol kola atmış iki çıplak ve sakallı erkek figürü dikkat çekmektedir. Klinenin sol tarafında ise sakallı ve çıplak başka bir erkek ile onun arkasında kırmızı figür tekniği ile betimlenmiş başka bir kadın figürü ayakta durur pozisyonda betimlenmişlerdir. Klinede uzanan figürün üstünde duvarda asılı biçimde bir lir betimlenmiştir. Klinenin alt tarafında ise ziyafetten arta kalanları toplayan tasmalı bir köpek betimlemesi yapılmıştır.

İ.Ö. 520/10²⁶⁸ yılına tarihlenen şu anda Tarquinia Etrüsk Müzesi'nde 6823 numarasıyla sergilenen psykter formunda bir kabın (LEVHA 24) üzerinde siyah figür

²⁶⁷ Pantel 1997, 569.

²⁶⁸ Pantel 1997, 570.

teknîği ile yapılmış bir symposion sahnesi bulunmaktadır. Sahne üzerinde dört kline üzerinde dört tane sakallı erkek figürü uzanmış pozisyonda betimlenmiştir. Bu erkek figürlerine bir tanesi ayakta, üç tanesi sandalye üzerinde oturur pozisyonda olmak üzere dört tane kadın figürü eşlik etmektedir. Fotoğrafta görünen kline üzerindeki erkek figürü sol omuzunun üzerinden sol tarafa doğru bakar pozisyonda betimlenmiştir. Klinenin alt tarafında ise tasmasız hareketli köpek motifleri betimlenmiştir.

İ.Ö. 520/10²⁶⁹ yıllarına tarihlenen ve şu anda Rodos Müzesi'nde 13472 numarasıyla bulunan olpe formunda bir kap (LEVHA 25) üzerinde siyah ve kırmızı figür tekniğinin beraber kullanıldığı bir symposion sahnesi bulunmaktadır. Sınırlandırılmış sahne üzerinde bir kline üzerinde siyah figür tekniği ile bezeli uzanmış bir erkek figürü bulunmaktadır. Aynı kline üzerinde bu sefer kırmızı figür tekniği ile bezenen ve erkek figürünün boynuna doğru sarılmış biçimde betimlenmiş bir kadın figürü vardır. Klinenin altında ise köpek motifi betimlemesi mevcuttur.

İ.Ö. 470/60²⁷⁰ yıllarına tarihlenen ve Floransa Müzesi'nde 3946 numarasıyla sergilenen bir kabın (LEVHA 26) etrafını çevrelemiş şekilde üzerinde kırmızı figür tekniği ile betimlenmiş bir symposion sahnesi bulunmaktadır. Toplamda 4 kline ile oluşturulmuş sahnede kline üzerinde 8 erkek figürü uzanmakta ve ayakta 2 erkek figürü bulunmaktadır. Fotoğraftaki ilk sahnede iki tane kline üzerinde ikişerli uzanmış erkek figürleri betimlenmiştir. Bunlarda sol kline üzerinde klinenin sağında uzanmış sakallı figür ve onun önünde aynı klinede yanındaki sakallı figüre doğru sol omuzunun üzerinden bakar pozisyonda uzanmış ve sol elinde kylix tutan genç bir figür betimi bulunmaktadır. Sağ taraftaki kline üzerinde de sakallı erkek figürü sağ tarafta uzanmış olmak üzere, yine solunda sakalsız genç bir erkek figürü betimlenmiştir. İki klinenin tam ortasında çıplak bir şekilde elinde kylix ile hizmet yapan bir genç erkek görülebilmektedir. İkinci fotoğraftaki sahnede ise kabın bir bölümünün günümüze ulaşmaması sebebiyle bazı figürler detaylı olarak görülememektedir. Ancak kompozisyon, ilk fotoğraftaki ile aynı ve iki kline üzerinde ikişerli biçimde uzanan bir sakallı bir genç erkek kompozisyonu görülebilmektedir.

²⁶⁹ Pantel 1997, 570.

²⁷⁰ Pantel 1997, 570.

İ.Ö. 480²⁷¹ yılına tarihlenen ve şu anda New York Metropolitan Müzesi'nde 20246 numarasıyla sergilenen bir kap (LEVHA 27) üzerinde kırmızı figür tekniği ile yapılmış ve kabın etrafını taban kısmına taşar biçimde çeviren bir symposion sahnesi işlenmiştir. Sahnede altı kline üzerinde altı sakallı biçimde betimlenmiş erkek ve ikisi ayakta olmak üzere dört tanesi symposion katılımcılarının yanında klinede uzanır pozisyonda betimlenmiş altı tane hetairai bulunmaktadır. Hetairai katılımcılara karşı oldukça yakınlaşan biçimde betimlenmişlerdir. Ayrıca parmaklarıyla kylixleri tutuş biçiminden, symposionda kottabos oynandığı görülebilmektedir. Sahnede hetairailerden bir tanesi çıplak bir biçimde dans ederken, diğeri ise aulos çalmaktadır.

2.3. Symposion'un İşleyişi ve Özellikleri

2.3.1. Symposion'un Zaman Çizelgesi

Symposion yapısal olarak incelendiğinde göze çarpan en çarpıcı noktalarından birisi de, olayların hangi sıra ile olup, en sonunda nasıl sonuca varıldığıdır. Olson, çalışmasında bir symposionda ki olay zincirinin nasıl geliştiği ile ilgili Epicharmus'tan şu dizelere yer vermiştir:

“Kurban etmek, ziyafete öncülük eder, ziyafet ise beraber içki içmeye... Ancak içki içmek sokaklarda başıboş dolaşan sarhoşlara (yani komos) sebep olur. Ve sarhoşlar kaba saba davranışlara sebebiyet verirler. Bu davranışlar sonucu yargılanmak, suçlu bulunmak ve prangaya vurulmak kaçınılmazdır”²⁷².

Bu dizede sonucunun hukuksal boyutundan bahsetmesi, işin şaka ile karışık, eğlenceli boyutu olması ile beraber²⁷³, symposionların Grekçe *deipnon* olarak geçen akşam yemeklerini takiben yapıldığı düşünüldüğü zaman bu dizeler, symposion sırasında ve sonrasındaki olay örgüsünü çok güzel bir biçimde açıklamaktadırlar. Bazı durumlarda symposion şafak vaktine kadar devam edebilmektedir. Bazı durumlarda ise symposiona katılmak için gelen çoğu katılımcı deipnonun başlangıcından itibaren etkinlikte bulunmak

²⁷¹ Pantel 1997, 571.

²⁷² Olson 2007, 59.

²⁷³ Wecowski 2014, 28.

ile beraber az da olsa deipnon kısmını atlayıp sadece symposion için gelen konuklar da bulunabilmekteydi²⁷⁴.

Wecowski'nin bahsettiğine göre deipnonun sonunda ve symposiona geçiş yapılırken bir dizi törensel ve geleneksel denilebilecek davranış uygulanmaktadır. Bunlar yapılırken önce üzerinde yemeklerin bulunduğu taşınabilir sehpalara²⁷⁵, androndan dışarıya çıkarılır ve yemekten sonraki dağınıklığın toparlanmasına olanak sağlanırdı. Bu, deipnondan symposiona geçiş esnasında, symposiona hazırlık aşaması olarak düşünülmekteydi. Bu aşamada katılımcılar yemek yerlerken başlarına taktıkları çiçek ve yapraklardan oluşan taçları bırakırlardı. Ardından yemek esnasında kirlenmiş olan ellerini bir tören eşliğinde temizleyip, kendilerini bir tanrıya karşı²⁷⁶ saygı göstergesi olarak başları yere değecek şekilde birkaç defa yüzükoyun eğilirlerdi. Eğilme bittikten sonra ise kötü şans, tanrının bazı tehlikeli yönlerinden korunmak için ve sağlık tanrıçası Hygeia'nın onurlandırılması adına²⁷⁷ içerisinde az miktarda seyreltilmemiş şarap bulunan ve kendilerinin de sırayla çok az miktarda içtikleri bir kaptan libasyon yapılırdı. Symposiona başlanılmadan hemen önce yapılan bu ufak tören, herkesin aynı anda alkışlamasıyla sonlanırdı²⁷⁸.

Symposionun başlangıcı, daha önce dışarıya çıkartılmış olan sehpalara ve bir krater dolusu sulandırılmış şarabın yeniden içeriye getirilmesiyle olurdu. Ardından daha önce katılımcılardan alınan ve başlarına takmış oldukları taçların benzerleri, bu sefer çeşitli ve güzel kokulu yağlara batırılmış olarak onlara tekrardan geri verilirdi. Taçlar takıldıktan sonra, kalkmış oldukları kline üzerine tekrardan uzanarak bir dizi törensel ayin daha gerçekleştirilmek üzere bu ayinlerde Zeus başta, Apollon ve onların bazı savaş kahramanlarına şarkılar eşliğinde atıflarda bulunulurdu²⁷⁹. Wecowski'nin burada dikkat çektiği en önemli nokta ise, symposion katılımcılarının eğlenceye başlamadan önce yapılması gereken bütün dinsel ayinleri eksiksiz uygulayıp, özünde kendilerini symposionun

²⁷⁴ Alışagelmedik zaman örgüsüne sahip bazı symposion örnekleri için bkz. Wecowski 2014, 29.

²⁷⁵ Arkaik Yunanistan'da, bahsedilen bu tarz sehpalara bazı symposion sahnelerinde de görebildiğimiz üzere portatif ve dolayısıyla çok küçüktür. O yüzden bu sehpalara "*deuteraî trepezai*" yani "ikinci sehpalara" ismi verilmiştir. Katı yiyecekler, yenilmek için direkt olarak bu sehpalara üzerlerine yerleştirilirdi ve genelde bir veya en fazla iki kişi tarafından kullanılırlardı (Dalby 2013, 118).

²⁷⁶ Bu tanrı muhtemelen şarap ve eğlence tanrısı olan Dionysos olmalıdır.

²⁷⁷ Libasyon yapılan bu kabın, *metaniptris* adı verilen kylix biçimli bir kap olması, antik kaynaklarda çoğunlukla sağlık tanrıçası için yapıldığının göstergesidir (Olson 2009, 367).

²⁷⁸ Wecowski 2014, 38.

²⁷⁹ Wecowski 2014, 39.

doğasında bulunan bütün tehlikelere²⁸⁰ karşı güvenceye almak istemeleridir²⁸¹. Bununla beraber symposionun bitişindeki törensel ayinler ile ilgili, çok daha az bilgi olduğu ve antik yazarlar daha çok komos haline odaklandıkları için bu konu ile ilgili herhangi bir detaylı bilgilendirme yapılamamaktadır²⁸².

2.3.2. Andron ve İçerisinde Kullanılan Nesneler

Hoepfner'a göre Arkaik Dönem'de kadınların bulunduğu *oikos* gibi bir alana, dışarıdan erkek misafirlerin girmesi hoş karşılanmadığından, erkeklerin evde eğlenebilmesi için özel bir yere olan ihtiyaç sonucu andron adı verilen mekânlar yapılmıştır²⁸³. Genellikle varlıklı kişilerin yaşadıkları evlerde bulunan ancak toplumsal kullanıma açık olan türleri de olan ya da kutsal alanların bazı bölgelerinde de bulunan ve symposion etkinliklerinin gerçekleştirildiği odalara andron adı verilmekteydi²⁸⁴. İster kişisel ister ortak kullanıma açık olsun, genellikle bütün andron duvarları, sembolik ve sanatsal açıdan güçlü betimleyici ögeler ile süslenmiştir. Bu ögeler, dönem insanların savaşta kullandıkları kalkanlar, çeşitli zırh parçaları ya da kılıçlar gibi epik öğelerden oluşabildiği gibi, symposion sırasında içki içmek için kullanılan boyalı ve cilalı çeşitli kaplar ve müzik yapmak için kullanılan genellikle yaylı çalgı aletlerinden oluşmaktadır²⁸⁵. Bu öğelerin kullanıldığı sahnelere örnek vermek gerekirse Duris Kylix'i örnek (LEVHA 28) gösterilebilir²⁸⁶. Ancak duvarlarda kullanılan, zırh parçaları, ya da çeşitli silahlar Arkaik Dönemin erken safhası için geçerli olmak ile beraber, dönem ilerledikçe meydana gelen sosyal ve duygusal değişiklikler sonucu bu öğelerin kamusal yaşamdan yavaş yavaş silinmesine neden olmuş ve bu değişiklik symposion sahnelerine nesnelerin sahnelerden silinmesi şeklinde yansımıştır.

²⁸⁰ Özellikle aşırı şarap tüketiminden kaynaklanacak olan bütün sorunlar ve sonuçlar da buna dâhil ve hatta en büyük sebebidir.

²⁸¹ Wecowski 2014, 39.

²⁸² Wecowski 2014, 40.

²⁸³ Hoepfner 1996, 156.

²⁸⁴ Bazı symposionların savaş gibi seferi durumlarda yapılabilmesi sebebiyle, bulunulan alana geçici çadırlar kurularak symposion ihtiyaçlarının bu alanlara adapte edilebilmesi mümkün olmak ile beraber, andron dışında başka odalar da yeri geldiğinde symposion yapılması amacıyla kullanılabilir. Ancak bu adaptasyonlar yapılırken dikkat edilmesi gereken ana nokta, bu mekânların sympotic bir ortama uygun olacak şekilde sıcak ve hoş sohbetli bir ortam oluşturmaları için yeterince küçük ve samimi olarak ayarlanmasıdır (Wecowski 2014, 31; Baykan 2007, 3). Hatta Lynch'e göre bazı sahneler örnek gösterilerek, bazı durumlarda symposion yapmak için andron gibi özel bir alana ihtiyaç duyulması bile gerekmemektedir. Katılımcılar sadece yere serdikleri çeşitli minderler üzerine uzanarak bu etkinliği gerçekleştirebilmektedir (Lynch 2007, 243- 245).

²⁸⁵ Wecowski 2014, 31.

²⁸⁶ Wecowski 2014, 31.

Hatta İ.Ö. 5. yüzyılda günlük hayatta insanların üzerlerinde silah taşımaları bile medeniyetsizlik göstergesi haline gelmiştir²⁸⁷.

Symposion, hava karardığı zaman yapılan bir etkinlik olduğu için, bu etkinliğin yapılabilmesine olanak veren en önemli araçlardan biri de, birer arkeolojik kanıt olarak kazı alanlarında andronların iç kısımlarından çıkartılan ve çeşitli boyutlarda değişen, çevrenin aydınlatılmasını sağlayan lambalardır. Wecowski, antik kaynaklarda bu tarz lambalara nadiren atıfta bulunulduğunu söyleyerek yetersiz sayıda kaynağa dikkat çekmek ile beraber, symposion katılımcılarının etkinlik bittiği zaman eve dönüş yollarında bu lambaları da yanlarında götürerek yollarını bulmaları için birer yardımcı araç olarak kullandıklarından bahseder²⁸⁸.

Symposion sırasında kullanılan önemli araçlardan bir diğeri ise *kline* olarak adlandırılan yatak benzeri eşyalardır. Yunan kültürüne, yedinci yüzyılın ortalarında doğu kültürünün uzanarak yemek yeme sırasında yatak odasında kullandıkları en kaliteli yatakları, andronlarda kullanmalarından etkilenilerek alındıkları yönünde araştırmalar mevcuttur²⁸⁹. Bu gelenek daha sonra symposionlar için özel olarak hazırlanacak olan klinelerin doğmasına sebep olmuştur²⁹⁰. Symposion sahnelerinde de oldukça sık rastladığımız klineler, Arkaik Dönem insanı tarafından üzerlerine uzanılarak yemek yemek, içki içmek ve karşılıklı sohbet etmek için kullanılmışlardır. Kline üzerine uzanılarak yapılan bu etkinlik, karşımıza çıkan bütün symposion tasvirli örneklerde karakteristik olarak kullanılmışlardır. Ayrıca önemli bir detay olarak Wecowski, symposion esnasında yemek yeme ve içki içmenin gerçekleştirilmesi sırasında kline üzerine uzanılmasının, symposion için olmazsa olmaz olmadığını vurgulamak ile beraber, ona göre symposion esnasında kline kullanımı rahat bir uzanma deneyiminden ziyade, zaman içerisinde daha çok lüks ve gösteriş için vazgeçilmez bir araç olmuştur²⁹¹. Bazı symposion sahneleri örneklerinde ise uzanırken kline kullanılmadığı, aksine katılımcıların direkt olarak yere serilmiş çeşitli minderler üzerine oturdukları görülmektedir. Bu konu ile ilgili olarak Lynch, symposionlarında kline kullanmayan, direkt olarak yere serdikleri minderlerin üzerine

²⁸⁷ Bremmer 1990, 144.

²⁸⁸ Wecowski 2014, 31.

²⁸⁹ Boardman 1990, 122.

²⁹⁰ Boardman 1990, 122.

²⁹¹ Wecowski 2014, 32.

oturan kişilerin, bu tarz betimlemeleri yaparken doğal olarak kline betimlemesine ihtiyaç duymadıkları üzerine bir yorumlama getirmiştir²⁹².

Kline betimlemelerine ait ilk görsel kanıtlar, İ.Ö. 8. yüzyılda, Geometrik Dönemde görülen pişmiş toprak kaplar üzerindeki geometrik kline bezeklerine dayanmaktadır. Bunun üzerinde en güzel görüldüğü örnekler, iki metre gibi büyük boyutlarda yapılmış olan İ.Ö. 760- 735'e tarihli ünlü Dipylon Vazoları'dır (LEVHA 29). Bu kaplar genellikle mezarlarda kullanılmış olup, üzerindeki bezeklerde bir cenaze sahnesi canlandırılmıştır. Detay resminde de görülebildiği gibi, ölen kişinin üzerinde bulunduğu mobilya, bir klinedir²⁹³.

Attik Geometrik Dönem vazo örneklerinin bezeklerinde görülen kline tasvirlerinde (LEVHA 30) göze çarpan ilk özellik, klinelerin boyut olarak uzun ayaklara sahip olmalarıdır. Boardman, klinelerin bu kadar uzun ayaklara sahip olması ile ilgili olarak, onların üzerinde uyumak için fazla kullanışsız olduğunu ve ölen kişinin sergilenmesi için çok uygun olduğunu özellikle belirtmektedir. Bu durum, Dipylon Vazoları üzerlerinde de görüldüğü gibi klineleri, cenazelerde erken kullanımları açısından mükemmel bir araç yapmaktadır. Dolayısıyla, Geometrik Dönemde bu eşyanın kullanılış amacı, Arkaik Dönem Yunan symposionu için, Geometrik Dönem vazo tasvirleri temel alındığında görselde bir bulgu olmadığı için oldukça farklı gözükmetedir²⁹⁴.

Klineler için onları uyumak için kullanılan yataklardan ayıran en ayırt edici özellik dirsek ve üst gövde desteğine sahip ve baş kısmına denk gelen tarafın hafif yükseltilmiş şekilde yapılmış olmalarıdır. Bu tarz kline tipi erken altıncı yüzyıl için en temel tiptir. Ancak yorumlama açısından değinilebilecek ilginç bir nokta olarak klinelerin, sahipleri için önemli bir konuma sahip olduklarıdır. Çünkü Arkaik Dönem Yunan insanı, kline üzerinde ziyafet etmekte, öldükleri zaman kline üzerinde sergilenmekte ve bazen de taştan yapılmış bir kline üzerinde gömülmekteydiler²⁹⁵.

Klinenin kullanılış amacı kadar, andron yapısı içerisinde nasıl sıralandıklarının da ayrıca önemi vardır. Bakıldığı zaman, klinelerin birbirlerine göre yükseklik anlamında altlı üstlü olarak sıralanması oldukça idealdir. Örneğin alan girişinin sağ tarafındaki kline, ilk

²⁹² Lynch 2007, 244.

²⁹³ Biers 1996; Whitley 2001

²⁹⁴ Boardman 1990, 124.

²⁹⁵ Boardman 1990, 125- 129.

kline olarak adlandırılırdı ve orada uzanacak olan kişi için özel olarak onurlandırılmış bir mevkiiydi. Girişin sol tarafındaki kline ise son kline olarak adlandırılırdı ve doğal olarak pozisyon açısından ilk kline den daha düşük bir pozisyona sahipti²⁹⁶. Ev sahibi için bu sıranın bir önemi yoktu, öyle ki ilk koltuğu kendisinden yaşça büyük olan ya da kendisinin manevi anlamda değer verdiği birisine bırakabilirdi²⁹⁷. Ayrıca araştırmacılar, iyi bir symposion sahibinin, konuklarının içtimai yakınlıklarını ya da birbirleri arasındaki çekinceleri göz önünde bulundurarak onları klinelere yerleştirdiği ve bunu uygularken kesinlikle onların toplum içerisindeki hiyerarşik düzenlerine göre değil, tamamen symposiondaki eğlence anlayışını koruma amaçlı yaptıkları konusunda hemfikirlerdir²⁹⁸.

Klinelerin sıralanışlarının yanı sıra, bir andron yapısı içerisinde kaç tane klinenin bulunduğu sayısal olarak özümsemesi de, symposion esnasındaki sympotic ortamın anlaşılabilmesi açısından büyük önem taşıyan başka bir unsurdur. Çalışmasında Bergquist, Antik Dönem Yunan dünyası için, Arkaik Dönemdeki andron yapılarını inceleme fırsatı bulmuştur. Ona göre, Arkaik Dönemde andronlar, standart dört köşeli kare ya da dört köşeli kare olmayan tipte, ancak mutlaka yedi klineli ve on bir klineli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yedi klineli örnekler²⁹⁹, Arkaik Dönemde başlamak ile beraber Klasik Dönem boyunca devam etmiş ve bu dönemden sonra bir daha kullanılmamıştır. On bir klineli örnekler³⁰⁰ ise, diğer tip gibi Arkaik Dönemde kullanılmaya başlanmış, bunun yanı sıra kullanımı Hellenistik Dönemde de devam etmiştir³⁰¹. Yedi klineli kare tip Arkaik Dönem için sadece Paros'daki Delion'da, oikos yapısı içerisinde mevcuttur. On bir klineli kare tip ise Arkaik Dönem için; Attika'da Cape Zoster- Apollon Kutsal Alanı, Thassos'da Aliki içinde güney yapısında, Delphoi'de Athena Kutsal Alanında, Perakhora'da ve Heraion Kutsal Alanında mevcuttur³⁰². Ayrıca Arkaik Dönem için, yukarıda bahsedilen dört köşeli kare olanlardan ayrı olarak, dört köşeli kare olmayan, dikdörtgene yakın bir şekilde

²⁹⁶ Plat. Şl. 177 e-d

²⁹⁷ Wecowski 2014, 36.

²⁹⁸ Wecowski 2014, 36.

²⁹⁹ İç duvar uzunluğu genelde 4- 4.5 metre uzunlukta, 20 metre kare bir alanı kaplamakta ve iki karşıt köşesinin birbirlerine olan uzaklıkları 6- 6.5 metredir.

³⁰⁰ Duvar uzunlukları genelde 6- 6.5 metre uzunlukta, 40- 42 metre kare bir alanı kaplamakta ve iki karşıt köşesinin birbirlerine olan uzaklıkları 9 metredir. Bergquist' e göre ideal sympotic atmosferin sağlanabilmesi için gereken ideal uzunluk bu ölçü olmak ile beraber, bu uzunluğa yerleştirilebilecek maksimum kline sayısı üç kline ile sınırlıdır. Görüldüğü üzere yedi klineli cinse oranla alan olarak çok daha büyük bir yer kaplamaktadır. Bunun yanı sıra dört köşeli olan tiplerde duvar uzunlukları 6.5 metreden daha uzun olan örnekler ve 10. yüzyıldan itibaren başlayan ve Arkaik dönemde de görülen, şekilleri dört köşeli olmayan ancak kısa kenar uzunlukları üç klineyi geçmeyecek şekilde dört köşeli olanlara cins olarak benzeyen örnekler de mevcuttur (Bergquist 1990, 39).

³⁰¹ Bergquist 1990, 37.

³⁰² Bergquist 1990, 38.

(LEVHA 31) ve on bir klineli tipler, Perakhora- Hera Limenia'nın oikos yapısında, Thasos'da Aliki içinde ve kuzey yapısında, Aegina'da Aphaia Kutsal Alanındaki propylonlarda mevcuttur³⁰³. Bunların dışında dört köşeli, kare olmayan ve enli biçimde örnekler (LEVHA 32) de Arkaik Dönem için mevcuttur. Bu şekilde olanlar için Megara'da Zeus Kutsal Alanındaki yedi ve sekiz numaralı odalar ve A yapısında, Argos'da batı yapısı Heraion'unda ve birden üçe kadar olan yapılar ve Larissa'da kuzey tapınağı örneğinde karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu örnekler arasında en fazla on bir klineli cinsten farklı olarak Megara'daki A yapısı ölçüleri göz önüne alındığında on beş klineye kadar, Larissa'daki ise on yedi klineye kadar destekleyebilmektedir³⁰⁴.

Özellikle kare olmayan yapıların gerçekten uzun ve büyük olmalarından ötürü süregelen ve katılımcıların bazılarının aralarındaki uzak mesafeden dolayı andron içerisinde oluşan sympotic ortama nasıl uyum sağlayabildikleri konusu akıllarda çeşitli soru işaretleri bırakmaktadır. Bu durumu açıklayabilmek için Bergquist, bütün bir odanın işlevsel olarak katılımcıların konumlanması açısından iki kısma bölünebileceği şeklinde bir teori ortaya sunmaktadır (LEVHA 33). Arkaik Megara'da ki A Yapısını örnek göstererek, bu yapının girişinin karşısına konumlandırılmış ve kelimenin tam anlamıyla katılımcıları iki gruba bölen ayırma duvarı gibi bir işleve sahip iki tane ocak takımının varlığından söz etmektedir. Çizimde ortası paralel bir boşlukla ayrılmış iki farklı noktalı alan, iki farklı sympotic grubu temsil etmektedir. Ayrıca yapıların neden bu kadar büyük yapılabileceği ile ilgili ilginç bir varsayım olarak; symposion esnasında müzik aletlerinin kullanıldığı bilindiğinden ortamın akustiğinin müzik aletleri üzerindeki etkisi üzerine yapı ne kadar geniş olursa, akustiğin o kadar iyileştiği ile ilgili farklı bir yaklaşım mevcuttur³⁰⁵.

2.3.3. Symposion Ortamını Oluşturan Kişiler

Symposion katılımcılarının tümünü oluşturan insanlara arkadaşlar anlamına gelen “*philoî*” adı verilmekteydi³⁰⁶. Erkekler, Arkaik vazo betimlemelerinde genelde diğer katılımcılardan farklı olarak sakalsız olarak, bazen de tamamen çıplak bir biçimde

³⁰³ Bergquist 1990, 40.

³⁰⁴ Bergquist 1990, 42.

³⁰⁵ Bergquist 1990, 46- 48.

³⁰⁶ Wecowski 2014, 34.

betimlenmektedirler. Bunun yanı sıra symposion, sadece varlıklı ailelerin katılımcıları arasında yaptıkları bir etkinlikten oluşmamaktadır. Symposiondaki eğlence ortamını oluşturan insanlar arasında çeşitli özellikleri olan ve belirli şeyleri yapmak ile yükümlü bazı kişiler bulunmaktadır. Örneğin symposiona katılanlar arasında servis yapmakla yükümlü *paides*³⁰⁷ denilen, köle durumunda olan bazı kişiler bulunmaktaydı. Bu kişiler genç erkek ve kızlardan oluşabilmektedir. Ancak Bremmer'in de çalışmasında genç oğlanlar olarak bahsettiği kişiler, kesin olmamak ile beraber olarak köle durumunda olmaktan çok, aristokratik ailelerin çocuklarıdır³⁰⁸. Symposion sırasında çocuk katılımcılar, büyükleri gibi kline üzerinde uzanmış şekilde oturamaz ve onlar için ayrılmış kanepelere oturabilirlerdi³⁰⁹. Aristoteles'e göre bu tarz çocuk katılımcılar henüz cinsel olgunluk seviyelerine ulaşamadıkları için babaları ya da beraberinde geldikleri erkekler tarafından kendilerine izin verilmedikçe içki içmeleri ya da konuşmaları kesinlikle yasaktır³¹⁰. Wecowski, bahsedilen bu erkeklerin gerçekten aristokratik ailelerin çocukları mı yoksa köle mi oldukları konusu hakkında tartışmaların sürdüğünü ve kesin bir şey söyleyemediklerini söyler. Fakat kızların symposionda katılımcıların ellerindeki kaplara şarap dökmek ile ilgili köleler oldukları konusunda bir fikir birliğine varıldığını ifade eder³¹¹. Ancak Arkaik Dönem boyunca genç erkeklere duyulan tutku sebebiyle, symposiondaki kızların neredeyse tamamı genç erkekler ile değiştirilmiştir³¹². Bunun yanında Homeros' un İlyada'sında tanrıların yemeği kısmında³¹³ bahsedilen “... *delikanlılar şarapla doldurdular sağrakerleri, taslarla dağıttılar, tanrılara sunmak için...*” kısmında şarap dökmenin önemli bir görev olarak anlatılması, bahsedilen bu çocukların köleden çok, gerçekten bu ailelerin yanlarında getirdikleri çocukları olabilecekleri ihtimalini doğrulayarak diğer fikre oranla daha ağır basmaktadır. Ancak babaları tarafından symposiona getirilen bu genç oğlanlar, babaları kline üzerinde uzanır pozisyonda olurken onlar genellikle klinelerin hemen yan tarafında oturup, hem kendilerine hem de diğer symposion katılımcılarına hizmet etmek ile yükümlüydüler ve içeceklerini ortak kullandıkları bir kraterden içmek zorundaydılar³¹⁴. Kimi zaman bu çocukların, symposion sırasında konuşulan kamu meseleleri, politik tartışmalar gibi konular hakkında cevaplanması zorunlu olan sorular sormalarına bile izin

³⁰⁷ Kızlar ya da erkekler adı verilen, symposion katılımcılarına hizmet etmek ile yükümlü genç yaşta kimselere verilen isim.

³⁰⁸ Bremmer 1990, 139.

³⁰⁹ Wecowski 2014, 34.

³¹⁰ Aristot. Poli. 1336b 20, 21, 22, 23

³¹¹ Wecowski 2014, 33.

³¹² Bremmer 1990, 140.

³¹³ Hom. İlyd., 1/ 470

³¹⁴ Bremmer 1990, 137.

verilmiştir. Böyle bir ortamın sonucu olarak çocuk katılımcılar, kültür seviyesi yüksek bir sohbet ortamına maruz bırakılarak doğrudan veya dolaylı bir yöntemle eğitimlerine symposion da katkıda bulunmuşlardır. Durum böyle olunca Bremmer, symposion yapmanın ana amaçlarından biri olarak çocukların ve diğer yetişkinlerin o esnada eğitimlerinin geliştirilmesi olabileceği önerisi önemli bir noktaya değinmektedir³¹⁵.

Bu görev ile yükümlü kızlar dışında, symposiona dışarıdan katılan, görevleri içki kaplarını taşımak olan ve varlıklı erkeklerin symposiona yanlarında getirdikleri *hetairai* adı verilen metresleri bulunmaktadır. Bu kadınların da hakkındaki bilgiler çoğunlukla tartışmaya açık olmak ile beraber, toplumsal pozisyonları, eğitim seviyeleri gibi özelliklerinin yüksek olduğu düşünülmektedir³¹⁶. Buna ek olarak bazı araştırmacılar, bu kadınların symposion esnasında flüt benzeri çalgı aletlerini çalabildiklerini ve symposion katılımcılarına eşlik ettikleri hakkında bilgi vermektedirler. Buna örnek olarak Samos'ta ele geçen ve Lakonya'lı At Binicisi Ressamı³¹⁷ tarafından yapılan bir symposion sahnesi (LEVHA 34) içerisinde, *hetairai* olduğu düşünülen bir kadın, symposion katılımcısının önünde uzanmış pozisyonda bir müzik aleti çalarken betimlenmiştir. Pipili, söz konusu ressamın ustası olan Naukratis Ressamı'ndan etkilendiğini vurgulamaktadır³¹⁸.

Symposion katılımcılarını oluşturan grubun ortak amacı, beraber içki içip, kültürel alışverişlerde bulunmak ve eğlenmektir. Ancak bu grubu oluşturan ana elemanlar ve hizmet etmekle yükümlü kişiler haricinde para karşılığı tutulup, dışarıdan getirtilen ve asıl meslekleri profesyonel olarak şarkı söylemek, dans etmek ya da bir çalgı aleti çalmak olan insanlar, symposion için büyük öneme sahiptirler³¹⁹. Öyle ki Xenophon, symposion sırasında bu işi yapan kişiler hakkında bahsederken, onlar için kelimenin tam anlamıyla gözler ve kulaklar için birer ziyafet niteliğinde olduklarını söylemiştir³²⁰.

Symposiondaki bir diğer önemli konu ise erkeklerin diğer erkekler ile³²¹ olan ilişkileridir. Bremmer'in bahsettiğine göre erkeklere duyulan ilgi ve symposion arasındaki bağlantıya, yedinci yüzyılın sonunda Arkaik Korinth kapları üzerindeki betimlemelerde her ne kadar yer verilme de özellikle Lakonya'da ki bazı vazolar üzerinde symposion

³¹⁵ Bremmer 1990, 136- 137.

³¹⁶ Wecowski 2014, 33.

³¹⁷ İngilizce ismi "Rider Painter" olarak geçmektedir.

³¹⁸ Pipili 1998, 91.

³¹⁹ Wecowski 2014, 49.

³²⁰ Xenop. Symp. II, 2

³²¹ Bahsedilen bu erkekler, kısmen genç yaşta ergen bireylerden oluşmaktadır.

katılımcılarının yanında, onlar ile beraber uzanır şekilde betimlenmişleridir³²². En iyi örneklerden biri olan Hegesiboulos Ressamı'na ait İ.Ö. 500 yılına tarihli kırmızı figür tekniği ile bezenmiş bir kylix üzerinde (LEVHA 35) symposion sırasında katılımcının sağ yanındaki genç erkek ile olan ilişkisi net olarak görülebilmektedir³²³.

2.3.3.1. Ev sahibi

Symposionu düzenleyen kişi olmak, symposion katılımcılarına karşı büyük bir hiyerarşik gücü ve bununla bağlantılı olarak karşılıklı ve bazen aşırıya kaçan kibirli davranışları getirmektedir. Öyle ki Wecowski, symposion katılımcılarını Antik Yunanistan'da kibir ve küstahlık tanrısı olarak bilinen Hybris rolü üstlenmeleri ile nitелеmektedir³²⁴. Ancak bu davranış sadece symposionu organize eden kişiye özgü değildir. Symposionun doğası gereği fazla alkol alımı sonucu ortaya çıkan sarhoşluk durumu, yiyeceklerin zenginliği, cinsel ve diğer zevklerin aşırı tatmini gibi unsurlardan dolayı oluşan rahat bir ortam, katılımcıların birbirlerine karşı fazla kibirli olmalarına sebep olmuştur. Bu konuyla ilgili olarak Bremmer, İ.Ö. 560 yılına tarihlenen Atina yapımı Nearchos Dinos' unun üst frizindeki symposion sahnesini (LEVHA 36) örnek göstererek, ortaya çıkan sarhoşluk durumunun nasıl imgelenecek işlendiği hakkında güzel bir yorumlamada bulunmaktadır ve bu yorumda sahneler arasındaki sıralamaya dikkat çekmek ile beraber, bu sıranın açık bir mesaj verdiğini irdelemektedir³²⁵. Bilindiği üzere symposion kısmı, deipnonu takiben yapılmaktadır ve symposion esnasında katılımcılar alkolün etkisiyle manevi olarak Dionysos diyarına geçiş yapmaktadırlar. Ancak bazı katılımcılar bahsedildiği üzere alkolün kötü etkisiyle aşırı kibirli olup, kaba davranabilmekteydiler. İşte bu dinos üzerindeki özellikle Lapith-Kentauros savaşı başta olmak üzere symposion frizinin işlenilişine bakıldığı zaman, alkol sonucu kendilerini kaybedip kabalaşan katılımcıların dizginlenemeyen at ve insan birleşimi olan kentauroslar olarak işlenmiş oldukları dikkat çekmektedir³²⁶. Başta bu kibir ve diğer elementler, symposionun ana niteliklerinden biri olan rekabetçi bir ortama olanak vermiştir. Aslında tüm bunların amacı katılımcıların, diğer vatandaşlar arasında kendilerini en iyi hissetmenin de ötesinde, symposion anında

³²² Bremmer 1990, 142.

³²³ Moore 2008, 11- 14.

³²⁴ Wecowski 2014, 74.

³²⁵ Bremmer 1990, 143.

³²⁶ Bremmer 1990, 143.

kendilerini, inandıkları tanrılar gibi hissetmek istemelerinden kaynaklanmaktadır. Zaten symposionun yapılmasının önemli bir sebebinin bundan kaynaklandığı düşünülmektedir³²⁷.

2.3.3.2. Symposion başkanı

Wecowski'nin bahsettiğine göre symposiondaki en önemli hususlar olan içki içmek ve sohbet etmenin, katılımcıların kendi içerisinde küçük alt gruplar oluşturmada beraberlik ve paylaşımcılık ilkeleri içerisinde yapıldığı için eğlenceli olmaktadır. Bu koşulların sağlanabilmesi için ise, eğlence içerisinde adeta moderatör olarak nitelendirilebilecek bir birey gerekiyordu³²⁸. Symposionu düzenleyen kişiden farklı, *symposiarchos*³²⁹ olarak adlandırılan ve kadeh kaldırma merasimini düzenlemekten, konuşmacıları tanıtmaktan, bazı eğlenceli konuşmalar yapmak gibi çeşitli hareketlerden sorumlu olan ve symposion ortamı ile ilgili hatırı sayılır tecrübeye ve alkole karşı yüksek dayanıklılığı olan bu kişi, symposion açısından önemli bir konuma sahiptir. İsminin baskıcı anlamının aksine, symposiarchos, symposion katılımcıları üzerinde herhangi bir baskıcı etki bırakmamaktaydı. Bu kişi, kimi zaman katılımcıların oy birliğiyle, kimi zaman da ev sahibi tarafından seçilebilmekteydi. Burada symposiarchosun asıl sorumluluğu, sarhoş olmuş katılımcıları frenleyerek, taşkınlık yapmalarını engellemek ve eğlencenin düzenli bir biçimde akmasını kontrol etmektir. Bunun yanı sıra etrafta konuşulan konulara yeni, geliştirici bir şekilde öneriler sunarak boş konuşmanın önüne geçmesi dolayısıyla eğlencenin kültür seviyesini arttırması ve dağıtılan şarabın saflığı, miktarı gibi sayısal konularda sorumlu olması da symposiarchosun, symposion içerisindeki önemini göstermektedir³³⁰.

2.3.4. Symposion, Şarap ve Symposion Oyunları

Symposion ve şarap birbirinden ayrı düşünülemez. Zaten daha önce de bahsedilen symposionun kelime anlamı olarak birlikte içmek olması, şarabın symposion için olan önemini bize göstermektedir. Öncelikle bu hususta, şarabın sek bir şekilde değil de,

³²⁷ Wecowski 2014, 74.

³²⁸ Wecowski 2014, 37.

³²⁹ Pellizer 1990, 178.

³³⁰ Wecowski 2014, 37.

sulandırılmış bir şekilde içildiği konusu bir gerçektir ve Herodotos'tan da bildiğimiz üzere Yunanlar, şarap sulandırılmamış olarak içildiği zaman bunu barbarlık olarak değerlendirmekteydiler³³¹. Ancak az da olsa bunun aksine Arkaik Dönem'de sulandırılmamış şarabın içilmesi üzerine kurulmuş olan bazı oyunlar oynanmaktaydı³³². Gerek eğlence için olsun, gerek içmek için kap bulunamadığı zaman, bu etkinliğin gerçekleştirilmesi için, Alkibiades'in kölelerden şarap soğutmak için kullanılan kovalardan istetip içine şarap doldurtması gibi³³³, gereğinden fazla büyük kaplar kullanılmaktaydı. Bu tarz kaplara örnek olarak, İ.Ö. 530- 520 yılına tarihlenen 35 cm genişliğe sahip bir kylix (LEVHA 37) örnek gösterilebilir³³⁴. Bu kap ile ilgili ilginç olan kısım ayak kısmıdır. Çünkü kabın ayakta durması için gereken bu kısım, erkek üreme organı biçiminde yapılmıştır. Yapılış biçiminin bu şekilde olması, bunun sembolik anlamından ziyade, içi şarap ile doluyken kabın dengede durması için gereken tasarımın doğru olmadığı şeklinde ve bu kap herhangi bir zemine oturtularak, aralıklarla içime uygun olmadığı için kabın katılımcılar arasında sırayla dolaşması gerektiği düşüncesi daha ağır basmaktadır³³⁵. Wecowski, durum böyle olunca bu amaç için kullanılan kabın, içen kişinin yalnızca şaraba karşı olan dayanıklılığının değil, ağzına kadar şarapla dolu olan bir kabı dökmeden taşıyabilmesi için gerekli olan el becerisinin de önemli olduğuna dikkat çekmekle beraber, bu etkinliği içki içme müsabakası olarak adlandırarak, symposiarch tarafından seçilerek ya da katılımcıların birbirlerine karşı meydan okumaları yolu ile yapabileceklerini düşünmektedir³³⁶. Buna benzer başka bir symposion içi şarap müsabakası ise, Antiphanes'in bahsettiği tek bir hamlede kabın içerisindeki bütün şarabı içebilmektir. Antiphanes'in bahsettiği bu oyunda, içkiyi içmek ile yükümlü kişinin karşısında başka bir kişi durarak, içki kabını tutar ve ona, ellerinin kaba değmesine izin vermeden bir hamlede içkisini içirebilmekteydi. Bunu yaparken, karşısındaki kişi ağzına kadar şarap ile dolmuş olsa bile karşılık veremezdi, çünkü ellerini kullanması yasaktı. Arkaik Dönem'de İ.Ö. 480 yılına tarihlenmiş olan kırmızı figür tekniği ile boyanmış ve Adria Ressamı'na atfedilen kylix cinsi bir kap (LEVHA 38), bu oyunun betimlendiği çok güzel bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır³³⁷. Çizimde görüldüğü üzere, symposiona katılan kişi yerde uzanır pozisyonda betimlenmiş ve ağzında

³³¹ Herodot 6 84 1 ve 3

³³² Wecowski 2014, 41.

³³³ Plat. Şl. 214 a

³³⁴ Wecowski 2014, 42.

³³⁵ Wecowski 2014, 43.

³³⁶ Wecowski 2014, 43- 44.

³³⁷ Wecowski 2014, 46.

dişleri ile ısırdığı kylix cinsi bir kap tutmaktadır. Burada önemli olan detay ise ellerinin, dişleriyle ısırdığı kaptan bağımsız bir şekilde tasvir edilmiş olmasıdır.

Symposion içi oyun olarak sayılabilecek bir başka eylem ise, birisi için kadeh kaldırmaktır. Bu hareketin symposion ortamında, tıpkı diğerleri gibi bir oyun olarak kabul edilmesinin sebebi ise kadeh kaldıran katılımcının, kadehi kaldırdığı kişiden reaksiyon olarak geri dönüş beklemesidir. Ancak bunu yaparken, alkolün de etkisiyle alaycı bir tavır takınılması nedeniyle, nadir de olsa kavga ortamına sebebiyet verebilmekteydi. Ancak symposionun karakteristik özelliği olan buna benzer karşılıklı atışmalı oyunlar sayesinde, ciddi bir ortamdaki çok, eğlenceli bir ortam oluşturulmuştur. Hatta eğlencenin güzel idare edildiği symposionlarda, dönemin ünlü şairlerine atıfta bulunarak onları yüksek sesle okumak, ya da birisi tarafından o anda okunan şiire müdahale edercesine araya girmek gibi kaliteli ve eğlenceli oyunlar da mevcuttur³³⁸.

Symposion oyunları göz önüne alındığında yukarıda bahsedilenlerden farklı ve en çok bilinenlerden bir tanesi, kottabos oyunudur. Oyun, prensip olarak çok basit bir şekilde, nişan alınan hedefin dengesini bir kylixin içine koyulan şarabı fırlatarak bozmak koşuluyla yere düşürmek ilkesine dayanmaktadır. Güzel bir örnek olarak, İ.Ö. 440 yılına tarihli kırmızı figür tekniği ile yapılmış ve Phiale Ressamı'na atfedilen bir oinochoe (LEVHA 39) üzerinde iki symposion katılımcısı karşılıklı şekilde durarak, kendilerinden daha yüksek bir direğin tepe noktasında bulunan seramik tabağa nişan alır pozisyonda tasvir edilmişlerdir. Buna ek olarak katılımcılar arasında atışı yapacak olan kişinin, tabağı vurabilmesinin yanında, bu işlemi ne kadar zarif bir şekilde yapmış olduğunun da önemi büyüktür. Wecowski'nin değindiği ve bundan önce bahsedilen oyunlarda da görülebildiği üzere, bütün symposion oyunlarında önem verilen birincil konu, katılımcıların dengelerini ne kadar iyi kullanabildiği ile özdeşir³³⁹. Önemli bir detay olarak, symposion sahnelerinde kottabos oyununun varlığını görebilmek için, figürlerin ellerindeki kylix tutuş pozisyonlarına bakmak yeterlidir. İ.Ö. 510 yılına tarihli kırmızı figür bir kylix (LEVHA 40) üzerinde bulunan kottabos oyuncusu, uzanır pozisyonda ve karakteristik kottabos tasvirlerinde olduğu gibi kylix tuttuğu elini havaya kaldırıp, hedefine nişan alır biçimde betimlenmiştir. Bu örnekte olduğu gibi, diğer bütün kottabos tasvirlerinde bu tutuşu görebilmek mümkündür.

³³⁸ Wecowski 2014, 51.

³³⁹ Wecowski 2014, 48.

Bu tarz oyunların yapılarına bakıldığı zaman, bedensel kontrolü ve zihinsel kıvraklığı gerektiren ve iki tipte uygulanmış oldukları göze çarpar³⁴⁰. İçki içimi, gecenin ilerleyen saatlerine doğru arttıkça, bu aktivitelerin uygulanması da doğal olarak zorlaşır ancak symposionu eğlenceli kılan şey de, bunların uygulanmaya çalışılması ile artan zorluğun, eğlenceye dönüşmesidir. Tabii ki oynanan bütün oyunlarda kazanan, symposion içerisindeki şarkı söyleme yarışmalarında olduğu gibi gerçekten bir ödül kazanmakta ve kaybedene de, oyunu kaybettiği için belirli cezalar verilmekteydi. Bu ödüller çeşitli hamur işi tatlılar, yumurtalar ya da çeşitli yiyecek şeyler ile beraber, kylixler ya da giymek için botlar gibi günlük kullanıma yönelik nesnelerdir³⁴¹. Ancak bütün bir gece boyunca içilen onca şarap karşısında şafağa kadar uyanık kalabilmek³⁴², yapılan yarışmaların en büyüğü olarak nitelendirilmekte ve bunun sonucunda başarılı olan kişiye ayrıcalıklı bir ödül verilmekteydi. Ancak çoğu zaman bunun gibi oyunlarda kazananlar için herhangi bir ödüle gerek duyulmaksızın, diğer katılımcılar tarafından sözlü bir şekilde ve alkışlanarak³⁴³ tezahüratlar gerçekleştirilirdi. Aynı zamanda bilgi konusunda diğerlerinden daha nitelikli olan symposion katılımcıları da takdir edilirler ve aralarında kısa bilgi yarışmaları da düzenlenirdi³⁴⁴. Kaybedenlerin yapmak ile yükümlü olduğu şey ise, normal bir şarap karışımı nasıl içme suyu ile sulandırılıyorsa, ceza için içilecek olan şarap karışımı da deniz suyu ile sulandırılmaktaydı ve onlardan bu karışımı içmeleri isteniyordu. Ya da eğer bir katılımcı kottabos oyununda hedefi kaçırırsa, kaybeden olarak bütün kıyafetlerini çıkartmak zorunda bırakılabilirdi³⁴⁵.

³⁴⁰ Wecowski 2014, 52.

³⁴¹ Bazen de Xenophon'da gördüğümüz gibi, ödül olarak katılımcıların birbirlerine öpücük hediye etmeleri gibi bir durum söz konusudur (Xenop. Symp. V, 9).

³⁴² Platon'un Şölen'inin son kısmında herkes uyuduktan sonra sona kalan ve sabahın ilk ışıkları ile birlikte gece boyunca uyuyup yeni uyanmış olan Aristodemos ile birlikte symposion u terk eden Sokrates gibi (Plat. Şl. 223 b- d).

³⁴³ Plat. Şl. 198 a

³⁴⁴ Öyle ki Agathon, yemeğe geç kalan Sokrates'e, onun bilge bir insan oluşuna dayanarak yemeğe geç kalmasının nedenini sorarken, evin önünde bir bilgiyi öğrenmeye çalıştığı için geç kaldığını ima ederek, onun bilgeliğine atıfta bulunmuştur. Sokrates ise onunla alay edercesine, Agathon'un bilgi seviyesinin kendisinden daha üstün olduğu ile ilgili dalga geçmiştir. Aynı pasajın devamında ise Agathon'un Sokrates ile hesaplaşacağını (bilgi konusunda) söylemesi ise yine bir symposion oyunu olarak, bilgi yarışmalarının varlığını da göstermektedir (Plat. Şl. 175 d- e).

³⁴⁵ Wecowski 2014, 52- 54.

2.4. Batı Anadolu'da Ziyafet Kültürü

Bir önceki bölümde Kıta Yunanistan'dan symposion örneklemeleri verilirken, neredeyse sahnelerin bütününe yakınının³⁴⁶ attik seramik kaplar üzerinde bulunduğu görülmektedir. Ancak Batı Anadolu'da bu konunun işlenmesi Kıta Yunanistan'a oranla daha farklıdır. Çünkü sahneler, seramikler üzerinde olduğu gibi tek tip olmaktan ziyade, mezar stelleri üzerinde bulunan ölü yemekleri, tapınakların frizlerinde bulunan mimari terracottalar, anıtsal heykeltıraşlık eserleri ve küçük figürinler gibi örneklemeleriyle çeşitlidir. Symposion kavramı ve özellikleri Kıta Yunanistan üzerinde gösterilen örneklemeler ile açıklandığı için bu bölümde Batı Anadolu'da görülen sahneler, direkt olarak arkeolojik materyal üzerinden gidilerek detaylandırılacaktır. Bu uygulamanın Anadolu'da ki kökenine ait varlığının gelişimini izleyebilmek için ise, Batı Anadolu ile önemli etkileşimlerde bulunmuş Hitit Uygarlığı'nın Geç Dönemi'nde ki önemli örneklerinden itibaren başlanarak kronolojik bir düzende Arkaik Dönem'e kadar örnekleme yapılacaktır.

Ziyafet sahneleri, her toplum için kültürlerinin zenginliğinin ve tecrübelerinin birleşiminden oluşmaktadır. Bu sahneler Batı Anadolu için amaçlarına göre çeşitlenmektedir. Kıta Yunanistan'da ki örneklere baktığımızda en önemli amaç olarak, katılımcılarının beraber yaptıkları bir eğlence etkinliği her zaman ön plandadır. Ancak Batı Anadolu'da ki örnekler incelendiğinde, bu sahnelerin üç yönü izlenebilmektedir. Bunları kısaca açmak gerekirse; ilki kutsal ve dinsel yönü ön planda olan kült ziyafetleri olarak da adlandırabileceğimiz, tapınakların sahip olduğu alanlarda yapılan ve arşitravlarına plakalar halinde yerleştirilmesi koşuluyla uygulanan, terracottalardan yapılmış ziyafet sahneleridir. Tabi anıtsal heykeltıraşlık eserleri ve çeşitli çaplarda, çeşitli maddelerden yapılmış olan figür-figürinler de kutsal alanların içerisine yerleştirilebilmeleriyle bu amaca hizmet etmek ile beraber, bazı Hitit kaya kabartmaları da sahnelerin bu yönüyle ilişkilendirilebilir. İkinci olarak aile kavramı ön planda tutularak yapılan ve ölen kişinin onurlandırılması, son veda ziyafeti gibi anlamlar taşıyan mezar stellerini (ölü yemekleri, ölü ziyafetleri) kapsayan sahnelerdir. Son olarak, Kıta Yunanistan'da ki gibi sadece eğlenmek için yapılan ve kendi içerisinde çeşitlenebilen sahnelerdir. Bu tarz ziyafetler Mezopotamya, Levant ve Anadolu gibi kültürel anlamda köklü ve inanılmaz zenginliklere sahip bir coğrafyada her dönemde

³⁴⁶ Büyük kısmının seramikler üzerinde görülmesinin dışında azınlıkta olsa da küçük boyutlu terracotta ya da bronz figürin ve mezar duvarları, mezar kabartmaları üzerindeki örnekler de Kıta Yunanistan için mevcuttur. Ancak, bu örnekler Batı Anadolu'da ki örneklerine oranla oldukça azdır.

yapılmış olmalıdırlar. Özellikle aralarında en erken örneklerinden biri olan Sümer mitolojisinde³⁴⁷ insanın yaratılmasından sonra tanrılar arasında yapılan tanrısallaştırılmış bir ziyafetin işlenmesi ve buna benzer birçok arkeolojik metin bulunması, bu kültürün, o dönemlerden beridir ne kadar benimsendiği konusunda ve diğer coğrafyalar üzerindeki olası etkilerinin gözlemlenmesinde bilim dünyası açısından önemli bir konuma sahiptir³⁴⁸.

2.4.1 Geç Hitit Dönemi Ziyafet Sahneleri

Geç Hitit Dönemi ziyafet sahnelerinin betimlendiği arkeolojik materyal buluntu yoğunluğuna göre iki ana kullanım şekliinden oluşmaktadır. Bunlardan ilki Geç Hitit Döneminde ortostatlar üzerinde betimlenmiş olan bayram ziyafetleridir. İkincisi ise mezar stelleri üzerinde ölü ziyafeti konulu örneklerdir. Her iki çeşitte Hitit Dönemi geleneklerinin devamı niteliğinde değerlendirilmektedirler. Ancak özellikle Geç Hitit Dönemi mezar stellerinin, saray sanatının dışında, maddi açıdan zengin ve soylu ailelerin yaptırdıkları eserler olarak düşünülmekte olup, bu stelleri onların ölmüş akrabaları, ölmüş çocukları ya da henüz hayattayken kendileri için hazırlatmış oldukları bilinmektedir³⁴⁹.

İlk örnek olarak Hitit metinlerinde görülen bu ziyafetlere “ezen” adı verilmekte olup, bu ziyafetler bayram çerçevesi içerisinde yapılmışlardır. Bu tarz bir ziyafet türünde, beyliğin prensi olan kişi 4 gün boyunca sürecek olan ayinleri yönetmek ile yükümlüydü ve bu süre boyunca ziyafetin yapılacağı yer, kutsal alanlar gibi birçok çeşitli mekânı ziyaret ederdi. Bu ziyafetler ayinsel olarak nitelendirildikleri için, adak olarak tanrılara sunulan kurbanlar da bu etkinliğin önemli noktalarından biridir³⁵⁰.

Bu tarz bir ziyafetten ekmek ve içki en önemli yiyecek-içecekler olarak kabul edilirdi. Ziyafetin aşamaları ise; kurbanın kesilmesi ve yenmek üzere parçalara ayrılmasıyla başlar, tanrıların özel ritüeller eşliğinde ziyafete davet edilmesi ve ziyafetin yapılması şeklinde devam eder ve ziyafetten ayrılma ile sonlanırdı³⁵¹. Geç Hitit Dönemi’nde bu tarz konuların işlenmesi ise ortostat adı verilen ve genellikle duvarların alt ön kısmında kullanılan mimari elemanlar üzerindedir.

³⁴⁷ Gılgamış destanında da tanrılar için verilen kutsal bir ziyafet ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Ayrıca en erken örnekleri olarak İ.Ö. 3. binyıla ait birçok kireçtaşı levha metinleri, standart, kapı plakası, mühür ve gibi çeşitlenen örnekler üzerinde bu tarz ziyafetlerin varlıkları gözlemlenebilmektedir (Coşkun 2018, 7-8).

³⁴⁸ Coşkun 2018, 5.

³⁴⁹ Coşkun 2018, 227.

³⁵⁰ Coşkun 2018, 159-160.

³⁵¹ Coşkun 2018, 162.

Bahsedilen ikinci örnek ise mezar stelleridir. Bu steller üzerinde cenaze törenleri sırasında verilen ziyafetler, geleneklere göre belirli günlerde ölüye³⁵² saygı ve onu anmak için yenilen yemekler, ölünün ve geride kalanların arasındaki bağın vurgulanması ve kuvvetlendirilmesi amacıyla yapılan ziyafetler betimlenmiştir³⁵³.

Bu tarz bir ölü yemeğinde ise ziyafet onlarca gün sürebilmesi ile beraber süreç, ziyafet bittikten sonra bazı törensel davranışlarla uzun bir zaman devam ettirilebilmektedir. Ancak ziyafetin ilk günleri doğal olarak yas tutma ve üzüntünün dışavurumu ile geçmekteydi. Devam eden günlerde ise ceset, yakılıp sönmesi beklendikten sonra geriye kalan kemik parçaları özel bir törenle hazırlanıp ziyafet için bir sandalyeye oturtularak sakin bir mekânda yemek gerçekleştirildi. Ölen kişinin görüntüsü tasvir edildikten sonra, takip eden günlerde ayinsel bir takım içki içme ve ekmek yeme törenleri gerçekleştirilmekteydi. Sürecin son günlerinde ise bir takım törensel ayin daha uygulanıp, ziyafet sonlandırılırdı³⁵⁴.

Gaziantep il merkezinin batısında, iç kale güney kapının üzerinde bulunan bu ortostat (LEVHA 41), yukarıda bahsedilen törensel ziyafet ya da ölü yemeği modellerine uymamakta olup, Coşkun tarafından bu iki ziyafet türü içerisinde incelenmemiştir. Geç Hitit Dönemi'ne tarihlenen bazalttan yapılma bu ortostat, 1 metre yüksekliğinde ve 96 santimetre genişliğindedir. Üzerinde ise karşılıklı oturur pozisyonda³⁵⁵ olan biri sakallı olarak betimlenmiş erkek, diğeri bir kadın figürü olarak iki farklı tip betimlenmiştir³⁵⁶. Figürlerden erkek olan sağ kolunun dirseğinden yere paralel olarak kırdığı elinde bir asa tutmaktadır. Sol elinde ise ağzına doğru götürür pozisyonda bir içki kadehi betimlenmiştir. Karşısındaki kadın figürünün ise yine sağ elinde aynı kadeh türünden olmak ile beraber, dirseğinden kırdığı sol elinde ise haşhaş demeti tutmaktadır. Kadın figürünün nadir betimlendiği örneklerden biri olan bu ortostatta iki figürün arasında bir sehpa göze çarpmaktadır. Bu sehpanın üzerinde, bir ziyafet sahnesi olarak nitelendirilmesine yardımcı olan çeşitli yiyecekler ve en üstünde bir balık betimlemesi görülmektedir³⁵⁷.

³⁵² Ölen kişi bir kral ya da beylikte önemli bir konumu olan bir kişi olmalıdır.

³⁵³ Coşkun 2018, 210.

³⁵⁴ Coşkun 2018, 212.

³⁵⁵ Geç Hitit Dönemi'nde betimlenen ve devamında gösterilecek olan bu sahnelerde figürlerin Kıta Yunanistan'da görülen symposion sahnelerinden farklı oturur pozisyonda betimlenmemiş olma sebebi, uzanma motifinin henüz icat edilmemiş olmasındandır. Uzanma motifinin ilk örneklerine Mezopotamya coğrafyasında rastlanması konusuna ilerleyen aşamalarda ayrıca değinilecektir.

³⁵⁶ Karşılıklı betimlenmiş olan bu figürler, yüksek ihtimalle kral ve kraliçe olmalıdır.

³⁵⁷ Coşkun 2018, 28.

Yine Zincirli’de büyük kısmı tahrip olmuş olarak ele geçmiş olan Geç Hitit Dönemi’ne tarihli bazalttan yapılma bir ortostat (LEVHA 42) parçasında bir bayram ziyafeti betimlenmiştir. 1,14 metre yüksekliğinde ve 1,15 metre genişliğinde kareye yakın ölçülerde olan bu ortostat üzerinde orta bölümde kral Barrakib, ince ve detaylı işlemlere sahip olan tahtının üzerinde oturur pozisyonundadır. Muhtemelen havaya kaldırdığı sağ elinde bir içki kadehi tutar pozisyonunda olup, ağırlığını sol dizinin üzerine verdiği sol elinde de bir çiçek sapı tuttuğu düşünülmektedir. Kralın hemen sol tarafında betimlenmiş olan sehpa üzerinde çeşitli yiyeceklerden oluşan öğeler mevcuttur. Sahnenin en sağında ve en solunda ziyafet sahnesini sınırlandırmakta³⁵⁸ olan kralın hizmetkârları ayakta durur pozisyonunda ve soldaki hizmetkâr yemek servisi yaparken, sağdaki hizmetkâr ise sıcaktan bunalmış olan kralı sağ eliyle tuttuğu yelpaze formunda yaprak demetiyle serinletirken betimlenmişlerdir³⁵⁹.

Kargamış’ta ele geçmiş olan Geç Hitit Dönemi’ne tarihli bir kireç taşından yapılma ortostat (LEVHA 44) bir ziyafet sahnesi betimlenmiştir. 1,35 metre yüksekliğinde ve 2,30 genişliğinde dikdörtgen formundadır. Sahnede tahttan farklı olarak çapraz bir iskemlede oturan bir erkek figürü görülebilmektedir. Bu erkek figürünün başının hizasında sol kolunu dirseğinden bükerek yukarıya doğru kaldırdığı elinde bir içki kadehi bulunmaktadır. Sahnenin diğer figürlerini ise üç kişiden oluşan hizmetkârlar tamamlamaktadır. Hizmetkârlardan figürün arkasında konumlanmış olanı, iskemlede oturan kişiyi elinde tuttuğu yelpaze ile serinletir pozisyonunda betimlenirken, en sağda ki elinde tuttuğu saz benzeri bir çalgı ile müzik yapar pozisyonunda betimlenmiştir. Onun hemen sol tarafında duran hizmetkâr ise iskemlede oturan figür ile kendisinin arasında kalan sehpa üzerinde ki yiyecekler ile ilgilenir pozisyonunda betimlenmiştir. Bu sehpanın üzerinde yiyeceklere ek olarak bir de büyükçe bir kap bulunmaktadır³⁶⁰.

Osmaniye İli’nin Kadirli İlçesi yakınlarında Karatepe (Aslantaş) Kalesi’nde ele geçmiş olan bazalttan yapılmış olan ve iki friz sahnesinden oluşan bu ortostat (LEVHA 45) Geç Hitit Dönemi’ne tarihlidir. 1,36 metre yüksekliğe ve 1,48 metre genişliğinde kareye yakın bir formdadır. Ziyafet sahnesi olarak nitelendirebileceğimiz üst frizde konik şeklinde bir başlığa sahip ve kral denilebilecek bir erkek figürü, taht üzerinde oturur pozisyonunda betimlenmiştir. Tahtın boyunun yüksek ya da figürün boyunun kısa olmasından kaynaklı,

³⁵⁸ Ancak yapılmış olan rekonstrüksiyonuna (LEVHA 43) göre ortostatın devamında ki sahnelerde, görevliler bu iki hizmetkâr ile sınırlı olmayıp, ellerinde çeşitli enstrümanlar ile müzik yapmakta olan çeşitli kişiler de görülmektedir.

³⁵⁹ Coşkun 2018, 29.

³⁶⁰ Coşkun 2018, 30.

figürün ayaklarının bastığı yerde küçük bir tabure yer almaktadır. Kral figürünün dirseğinden kırdığı sol elinde bir yemek parçası tutarken, sağ elini havaya kaldırmış ve önünde ki yiyecek masasından bir yiyecek alır pozisyonda betimlenmiştir. Sahnede bir tane kral figürünün arkasında, iki tane de ön tarafında olmak üzere hizmetkârlar betimlenmiştir. Kral figürünün önündeki ve arkasında ki hizmetkârlar sağ elinde tuttuğu yelpaze ile kralı serinletmektedirler. En sol tarafta yer alan hizmetkâr ise krala doğru yönelir bir pozisyonda, sol elini havaya kaldırarak taşıdığı bir tabak dolusu yiyecek ile krala hizmet eder pozisyonda betimlenmiştir. Ortalarında ki masanın en altında ise bir maymun figürü betimlenmiştir. Ziyafet sahnesinin atında ise, ziyafette yenilmek amacıyla getirilen koyun ve boğa tasviri, onları taşıyan figürler betimlenmiştir. Bunların dışında bir de müzisyenler grubu sahnelenmiştir³⁶¹.

Malatya’da ele geçmiş kireçtaşından yapılma ve stilistik özelliklerine göre Geç Hitit Dönemi’nin en erken safhasına tarihlenen bir ortostat (LEVHA 46) ise yukarıdaki örneklerden farklı olarak bir av sahnesi betimi mevcuttur. Ölçüleri tam olarak bilinmemek ile beraber, av sahnesi ve sırasında yapılan ziyafet sahnesi olarak yorumlanmasına dayanak verecek olan şey ise, aynı ortostat üzerinde en sağda betimlenmiş olan arabalı erkek figürüdür. Bunun dışında sahnenin sol tarafında karşılıklı biçimde oturur pozisyonda olan kadın ve erkek figürleri yer almaktadır. En soldaki erkek figürü sakalsız olarak betimlenmiş olmak ile beraber, sağ elinde ağzına doğru götürdüğü bir yiyecek tutmaktadır. Karşısındaki kadın figürü de oturur pozisyonda betimlenmiş olup, ikisinin arasında üzerinde çeşitli yemekler olan yemek sehpası bulunmaktadır³⁶².

Geç Hitit Dönemi’nde konu olarak ziyafetin ortostatlar üzerinde betimlendiği sahneler, aynı dönem mezar stelleri üzerinde betimlenmiş olan ölü yemeklerine oranla büyük ölçüde az olmak ile beraber, ortostatlar dışında az sayıda mühür, kolye ucu gibi boyutsal olarak küçük örnekler üzerinde de bulunmaktadır³⁶³. Karşılıklı olarak oturan çift betimlemelerinin geleneksel anlamda bir Hitit özelliği olduğu belirtilmek ile beraber, dönem ilerledikçe daha fala Asur etkisinde kalınıp, krallar tek başlarına ve içerik olarak zengince hazırlanmış bir masanın başında betimlenmeye başlamışlardır³⁶⁴.

³⁶¹ Coşkun 2018, 31.

³⁶² Coşkun 2018, 33.

³⁶³ Coşkun 2018, 168.

³⁶⁴ Coşkun 2018, 171.

Geç Hitit Dönemi'nde ölü ziyafeti olarak adlandırılabilir ve mezar stelleri üzerinde betimlenen ve fiziksel olarak iyi durumda olan 35 tane örnekten söz edilmek ile beraber, bu steller ikonografik olarak tek oturan ve karşılıklı oturan kompozisyonlarda düzenlenmişlerdir³⁶⁵. Ancak konu bütünlüğünün dağılmaması için, yukarıda olduğu gibi bu dönem ölü ziyafeti kültürünü en iyi temsil eden örneklerden bahsedilip, sıralamaya kronolojik olarak devam edilecektir.

Zincirli'de ele geçmiş olan ve Kuttamuwa Mezar Steli (LEVHA 47) olarak adlandırılan Geç Hitit Dönemi'ne tarihli ve bazalttan yapılmış olan bu stelin yüksekliği 99 santimetre, genişliği ise 72 santimetredir. Şu anda Gaziantep müzesinde olan mezar steli üzerinde tek figürlü bir ziyafet sahnesi betimlenmiştir. Bu sahnede kral Kuttamuwa, sol elinde yüksek ihtimal çam kozalağı, sağ elinde de bir içki kadehi tutmakta olup, ikisini de havaya kaldırır pozisyonda betimlenmiştir. Onun ön tarafında ise zengin yiyecek ve içeceklerin bulunduğu bir sehpa bulunmaktadır. Masanın üzerinde ki bir kabın içerisinde ise su kuşu betimlemesi vardır. Stelin üzerindeki yazıtta ise; bu steli kralın hala yaşarken kendisi için düzenlediği ve onu bir odaya yerleştirip bu odada bir ziyafet hazırlattığından bahseder. Ayrıca bu ziyafet sırasında çeşitli tanrılar için çeşitli hayvanların kurban edildiğinden söz etmektedir³⁶⁶.

Kahramanmaraş'ta ele geçmiş ve Maraş Steli IV (LEVHA 48) olarak adlandırılan bazalttan yapılmış bu mezar steli ise Geç Hitit Dönemi'ne tarihlenmesiyle birlikte, 56 santimetre yüksekliğe ve 51 santimetre genişliğe sahiptir. Üzerinde bir kadın ve bir çocuk figürüyle bir ziyafet sahnesi betimlenmiştir. Kadın figürü, sol tarafta sandalye üzerinde oturmuş biçimde betimlenmiştir. Oturan kadın figürünün kucığında ise yüzü kadına dönük pozisyonda bir çocuk figürü betimi vardır. Kadın figürünün, çocuğun sağından ileriye doğru uzattığı sol kolunda bir müzik aleti olan lir tutmaktadır. Lirin üstüne tünemiş pozisyonda yerleştirilmiş kuş betimlemesi ise dikkat çekmektedir. Göğüs hizasında tuttuğu sağ elinde ise bir ayna mevcuttur. Çocuğun sağ tarafında ise ayaklı bir yemek sehпасı betimlenmiştir³⁶⁷.

Kahramanmaraş'ın Türkoğlu köyünde ele geçmiş olan ve Maraş Steli XIV (LEVHA 49) olarak adlandırılan Geç Hitit Dönemi'ne tarihli bu mezar steli, bazalttan yapılmış ve 90

³⁶⁵ Coşkun 2018, 217.

³⁶⁶ Coşkun 2018, 35.

³⁶⁷ Coşkun 2018, 39.

santimetre yüksekliğe, 43 santimetre genişliğe sahiptir. Üzerinde karşılıklı biçimde oturur pozisyonda betimlenen bir kadın ve bir erkek figürünün yaptığı ziyafet sahnesi betimlenmiştir. Sağ tarafta ki kadın figürü, elinde içki kadehi tutar pozisyonadadır. Sol taraftaki erkek figürü ise güneşlikli bir sandalye üzerinde oturur pozisyonda betimlenmiş bir erkek figürü mevcuttur. Her iki figürün ise etrafında günlük hayatında kullandıkları çeşitli eşyalar betimlenmiştir. İkisinin de ortasında ise boyut olarak küçük bir biçimde betimlenmiş bir yemek masası mevcuttur³⁶⁸.

İslahiye’de ele geçmiş ve İslahiye Steli (LEVHA 50) olarak adlandırılan bu stel Geç Hitit Dönemi’ne tarihlidir. Diğerleri gibi bazalttan yapılmış olan bu stelin yüksekliği 95 santimetre, genişliği ise 62 santimetredir. Bu mezar stelinin üzerinde karşılıklı oturan iki figürün ziyafet sahnesi görülmektedir. Bu iki figürden sağ tarafta olanı, diğerine göre boyut olarak daha küçük bir biçimde betimlenmiştir. İkisi de oturur pozisyonda ve karşılıklı olarak birbirlerine kadeh kaldırır biçimde betimlenmiş olup, aralarında duran çapraz ayaklı sehpanın üzerinde çeşitli katı yiyecekler bulunmaktadır³⁶⁹.

Yine Kahramanmaraş’ta ele geçmiş olan ve Maraş Steli XVII (LEVHA 51) olarak adlandırılan bu mezar steli üzerinde ise bir aile ziyafeti betimlenmiştir. Bazalttan yapılma ve Geç Hitit Dönemi’ne tarihli bu mezar stelinin yüksekliği 58 santimetre, genişliği ise 57 santimetre olan bir kare formundadır. Stelin en sol tarafında sakallı olarak betimlenmiş ve sol kolunu belinden büker pozisyonda havaya kaldırmış elinde başak demeti ve diğer elinde de içki kadehi tutan bir erkek figürü mevcuttur. Stelin sağ kısmında ise biri ayakta diğeri oturur pozisyonda betimlenmiş iki kadın figürü betimlenmiştir. Ayakta olan figürün, burada betimlenmiş olan anne ve baba figürlerinin kızları oldukları düşünülmektedir. Figürlerin aralarına aldıkları bir yemek masası mevcuttur³⁷⁰.

2.4.2 Arkaik ve Erken Klasik Dönem Ziyafet Sahneleri

Arkaik Dönem’de Batı Anadolu’da özellikle Ionia ve Aiolia Bölgeleri’nde bulunan symposion sahnelerinin büyük çoğunluğunu tapınak mimarisinde kullanılan çeşitli terracotta

³⁶⁸ Coşkun 2018, 56.

³⁶⁹ Coşkun 2018, 68.

³⁷⁰ Coşkun 2018, 59.

parçaları, kutsal alanlarda ve mezar hediyesi olarak kullanılan mermerden yapılmış insan boyutlu heykeller ve küçük boyutlu heykelcikler oluşturmaktadır³⁷¹. Bu grubun dışında bazı kaya ya da duvar kabartmaları, duvar resimleri ve mezar stelleri üzerinde de symposion olarak nitelendirilebilecek ölü yemekleri ya da ölü ziyafetleri görülebilmektedir.

Konunun dağılmaması açısından ziyafet sahnelerinin Asurlar'daki örneklerinden bahsedilmemiştir. Ancak Arkaik Dönem symposionu açısından oldukça büyük önem teşkil eden spesifik bir Mezopotamya örneği mevcuttur ve bahsedilmesi gereklidir. Asurbanipal'in Bahçe Ziyafeti Kabartması (LEVHA 52) adı verilen Yeni Asur Dönemi ve İ.Ö. 668-627³⁷² yıllarına tarihlenen bu duvar kabartması, Arkaik Dönem'de Kıta Yunanistan'da symposion sahnesinin en erken betimi olan Eurytios Krateri'nden daha erken döneme tarihli ve Arkaik Dönem symposionunun uzanma geleneğinin öncüsü niteliğini taşımaktadır. 58,42 santimetre yükseklik ve 139,7 santimetre genişliğe³⁷³ sahip bu sahne üzerinde erkek ya da kadın bir figürün kline ya da yer üzerinde belden aşağısının yere paralel konumda ve belden yukarısının sağ veya sol dirsek ile desteklenmesi koşuluyla üst gövdenin yere karşı 45 derecelik açı yapması ile oluşturulan yarı uzanır pozisyona literatürde uzanma motif³⁷⁴ adı verilmektedir.

Bu sahne de konu olarak anlatılan şey ise bir ziyafettir. Asurbanipal, bir asma çardağı altında kline üzerinde oturur pozisyonda betimlenmiştir ve bir elinde içki kadehi, diğer elinde bir çeşit çiçek tutmaktadır. Tam karşısında sandalye üzerinde oturan kadın figürü ise eşi Aşşur-şarrat'tır ve o da elinde bir içki kadehi ve bir çiçek tutar pozisyonda betimlenmiştir. Assurbanipal'in hemen arkasında savaş sırasında kullanılan askeri silahları betimlenmiştir. Etraftaki figürler ise kralı ve kraliçeyi yellemek ile yükümlü hizmetkârlar ve çeşitli müzik aletleri çalan müzisyenlerden oluşmaktadır. Sol tarafta ise Asurbanipal'in, Ellam Kralı Teumman ile yaptığı Ulai savaşından galip çıktıktan sonra onun kellesini alması ve zafer sonrası yapılan ziyafet sırasında bahçesinde ki ağaçlardan birine asmasının tasvir edildiği, kesik bir baş figürü göze çarpmaktadır³⁷⁵.

³⁷¹ Baughan 2011, 19.

³⁷² Ancak son dönemlerde ortaya atılan Fenikeliler'e ait, Kıbrıs- Fenike stili etkili ve uzanma motifinin sergilendiği bir takım çömleğin kronolojik olarak bahsedilen Asur'a kabartmasına oranla daha erkene tarihlenebileceğinden bahsedilmektedir (Baughan 2011, 25).

³⁷³ Coşkun 2018, 75.

³⁷⁴ İngilizce kaynaklarda bu motif "reclining banqueter motif" olarak adlandırılmaktadır.

³⁷⁵ Coşkun 2018, 75-76.

Yukarıda bahsedilen Kıbrıs'ta ele geçen, Fenikelilere ait ve Kıbrıs-Fenike stili etkili gümüşten yapılmış bir kabın (LEVHA 53), en erken olarak İ.Ö. 675'e tarihlenebileceğinin düşünülmesi durumunda Asurbanipal Bahçe Ziyafeti Kabartması'ndan bile erken olması sebebiyle uzanma motifinin ve symposion sahnelerinin bilinen en erken görsel kanıtı olabileceği söz konusudur. Detay fotoğrafında (LEVHA 54) da görüldüğü üzere dört frizden oluşan ve kabın tondosunun bir sıra üstündeki frizde ziyafet esnasında kline üzerine uzanmış kadın ve erkek figürler dikkat çekmektedir³⁷⁶. Bu motif İ.Ö. 7. yüzyıl sonunda Etrüsk ve Korinth sanatına geçerek symposion sahnelerini oluşturmuştur.

Batı Anadolu'da ise symposion ile ilgili en erken örneklerinden birisini Samos'da ki Geneleos Grubu heykeltıraşlık eserleri (LEVHA 55) oluşturmaktadır. Uzanan figürün kadın ya da erkek olup olmadığı konusu bazı araştırmacılar arasında tartışmalıdır ancak ikonografik öğeler dikkate alındığında çoğunluk, bu figürün maskülen hatlarından dolayı onun erkek olarak kabul edildiği konusunda hemfikirdir. Parçalı olanlar ve bütün olanlar dâhil olmak üzere ele geçen arkeolojik materyal, bu grubun en azından 9 tane büyük boyutlu heykelden oluştuğunu göstermektedir. Bu heykellerin daha sonra yorumlanmış rekonstrüksiyon çiziminden (LEVHA 56) yapılan yorumlamasına göre; solda oturan kadın figürü bir anne, uzanan figür bir baba ve diğer üç kore ise bu ailenin çocukları olmak üzere burada kutsal bir elit aile portresi betimlenmiş olabilir³⁷⁷. Ancak buluntu yeri olarak bir Heraion'un içinde ele geçirildikleri için, bu heykeller muhtemelen bir kült ziyafetinin tasvirleri olmalıdırlar. Uzanan figür, bir yer minderine uzanmış pozisyonda³⁷⁸ ve sol elinde rython³⁷⁹ türü bir içki kabı tutar pozisyonda betimlenmiştir. Sağ elini ise bacaklarının üzerine doğru uzatmış pozisyonda betimlenmiştir. Kıyafet olarak ise bir himation üzerine khiton giymiş şekildedir.

Aynı dönemlerde yani İ.Ö. 540/530'a tarihli Didyma'da Apollon Tapınağı'ndan ele geçen iki tane büyük boyutlu heykeltıraşlık eseri (LEVHA 57) daha bulunmaktadır. Bu figürler, Samos'da ele geçen figürler ile ikonografik açıdan çok benzeşmektedirler. Kıyafet olarak tamamen örtülü olmalarının yanı sıra, ellerinde yine bir rython betimlemesi ile karşılaşılmaktadır³⁸⁰. Fotoğrafta aşağı kısımdaki figür³⁸¹ ek olarak elinde bir üzüm salkımı

³⁷⁶ Baughan 2011, 25.

³⁷⁷ Walter 1985, 98.

³⁷⁸ Yer minderine uzanmış pozisyonda uzanma motifinin sergilenmesi Güney İonia'ya ait bir tarzdır.

³⁷⁹ Özellikle Anadolu için rython kullanımı karakteristik bir özellik olarak ön plana çıkmaktadır (Baughan 2011, 33).

³⁸⁰ Baughan 2011, 23.

taşımaktadır. İkonografik açıdan Samos'taki erken örneklerine benzemesi ve özellikle elinde rython tutarken betimlenmesi, önemli detayları olarak göze çarpmaktadır. Samos'ta buna ek olarak uzanır pozisyonda betimlenmiş iki tane bronzdan yapılma figürin (LEVHA 58) ele geçmiştir. Bu figürinlerin kullanım alanları çeşitlenebilmektedir. Kimileri kutsal alanlara tanrılara hediyeler olarak bırakılabilmekte iken, kimileri mezar hediyeleri olarak adak şeklinde bırakılabilmektedirler. Bu örnektekilerin ise symposion sırasında bulundurulmuş kraterlerin üzerine süs olarak eklendikleri hakkında yorumlamalar mevcuttur³⁸².

Stilistik olarak İ.Ö. 5. yüzyılın ortalarına tarihli boyut olarak benzerlerine oranla daha küçük, ancak yine de büyük sayılabilecek üç tane mermerden yapılma figür (LEVHA 59), Myus Antik Kenti'nde ele geçmiştir. Tam parça olarak ele geçmiş olan ilk figürün sol elinde tuttuğu bir içki kadehi görülmektedir. Ağırlığını sağ bacağının üzerine verdiği sağ elini karakteristik bir biçimde alt gövdesine doğru uzatır pozisyonda uzanmış vaziyettedir. Ayrıca gövdesinin üzerine kazınmış birtakım yazıtı bulunmaktadır. İkinci figür ise iki parçalı bir şekilde ele geçmiştir. Yine uzanır pozisyonda betimlendiği açık bir şekilde belli olan bu figürün ikinci parçasındaki ayaklarının yerleştiriliş biçimi dikkat çekmektedir. Son fotoğraftaki son figürün uzanma derecesi, diğerlerine oranla daha yataydır, dolayısıyla diğer ikisi arasında stilistik olarak daha geç tarihe tarihlenebileceği hakkında yorumlamalar yapılmaktadır³⁸³.

Özellikle Arkaik Dönem'de Batı Anadolu'da ki symposion örneklerinin en önemlileri olarak kabul edilebilecek bir grubunu tapınak mimarisinde kullanılan mimari terracotta parçaları oluşturmaktadır. Assos'ta bulunan ve İ.Ö. 530 yılına tarihli tapınak frizlerinden birisinde bir ziyafet sahnesi (LEVHA 60) bu türün en güzel örneklerinden biri olarak göze çarpmaktadır. Figürler, kline kullanmaksızın, direkt olarak yere uzanır pozisyonda ve dirseklerinin altında kendilerini destekledikleri minderler ile beraber betimlenmişlerdir³⁸⁴. Her bir figürün sol elinde tuttuğu içki kapları göze çarpmaktadır. İkili

³⁸¹ Tuchelt, bu figürün işlevi hakkında; küçük boyutlu ve anathyrosisli kısmını göz önünde bulundurarak, mimari heykel olarak kullanılabilmiş olabileceğinden bahsetmektedir (Tuchelt 1976, 61). Ancak anathyrosis tabii ki kaideye oturtulması için de yapılmış olabilir.

³⁸² Baughan 2011, 25-26.

³⁸³ Baughan 2011, 24.

³⁸⁴ Kline haricinde ziyafet sırasında minderler üzerinde yere uzanma geleneği Güney İonia çıkışlı bir gelenek olarak bilinmektedir (Ateşlier 2006, 64). Bunun güzel bir biçimlendiği betimlendiği bir diğer örneğine de Kıbrıs Amathos'ta bir Fikellura amphorası (LEVHA 62) üzerinde rastlanılmıştır. Bu sahnede ellerinde rython taşıyan erkek figürlerinin bezemeli minder ve yastıklar üzerinde yapmış oldukları ziyafet tasvir edilmiştir.

erkek gruplarından oluştuğu görülen katılımcılara, kabartmanın sağ tarafındaki boyut olarak küçük bir figür³⁸⁵, hizmet eder pozisyonda betimlenmiştir. Frizin diğer kısmında mitolojik bir karakter olan Herakles ve mitolojik hayvanlar bulunmaktadır. Dolayısıyla, konu olarak efsanevi bir ziyafet sahnesinin betimlenmiş olabileceği düşünülebilir. Assos'ta, bu friz haricinde ele geçmiş buluntular arasından iki tane symposion ile ilgili küçük pişmiş toprak figürine (LEVHA 61) rastlanılmıştır³⁸⁶. Bu figürinlerden ilki "C X Karesi" olarak adlandırılan 7 numaralı mezarda bulunan uzunca destekli bir kline üzerine sağ eli dizinin üzerinde ve uzanır pozisyonda betimlenmiş, sol elinde kythara tutan bir erkektir. İkincisi ise "K VI Karesi" olarak adlandırılan 7 numaralı mezarda bulunmuş yine kline üzerine uzanmış bir pozisyonda betimlenen bir erkek figürüdür. Figür, içkinin vermiş olduğu keyif sonucu sağ elinde olasılıkla tutmuş olduğu kadehi havaya kaldırmış ve yine havaya bakar bir pozisyonda betimlenmiş ve şarkı söylediği şeklinde yorumlanmıştır³⁸⁷.

Batı Anadolu ve Kıta Yunanistan'da ki örnekler içerisinde, Anadolu'da bulunan ve iki kültür arasında ki etkileşimin görsel anlamda sergilendiği en güzel ve en önemli örneklerden birisi olan ve konu, işleniş bakımında Kıta Yunistan'da ki symposion sahnelerine en çok benzeyen hiç şüphesiz Larissa'da ele geçmiş symposion betimli mimari terracotta parçalarıdır³⁸⁸. İ.Ö. 540- 520³⁸⁹ yıllarına tarihli bu mimari grup, 48 tane symposion betimli parçadan oluşmakta oluşmaktadır³⁹⁰. Levha parçaları için bu symposion betimlemeleri, aynı kline de iki kişi, ya da bir kline üzerinde sadece bir kişiden oluşmaktadır³⁹¹.

Kjellberg'in Fries VII Kline A (Taf. 22,24 ve 27), Öncü'nün ise FS1-a olarak numaralandırdığı plaka (LEVHA 64), birbiriyle uyumlu parçaların en çok birleştirilebildiği ve symposion sahnesinin büyük bir kısmının görülmesine olanak veren en güzel örneklerden

Güney İonia stilinde yer minderi üzerinde ziyafet yapan bir başka örnek de, Euromos'ta bothros buluntuları arasında ele geçmiş alınlık kabartmasına ait olduğu düşünülen uzanan bir figürün küçük bir parçasıdır (LEVHA 63). Kıvrımış olduğu sol elinde muhtemel bir rhyton tutan bu figür, dış kenarı meander motifi ile bezenmiş minderlerin üzerinde betimlenmiştir (Ateşlier 2006, 64-65).

³⁸⁵ Katılımcıların yanında getirdiği bir çocuk veya hizmet etmek ile yükümlü birisi olabilir.

³⁸⁶ Serdaroğlu 2015, 46-47.

³⁸⁷ Serdaroğlu 2015, 48.

³⁸⁸ Larissa'da ele geçen bu 48 parça ile ilgili bütün parçalardan ziyade, karşılaştırma ve konu bütünlüğü açısından, symposion sahneli parçaların en sağlıklı biçimde tümlenebilip rekonstrüksiyon yapılabildiği frizlere değinilecektir.

³⁸⁹ Öncü 2013, 52.

³⁹⁰ Kjellberg'in ilgili yayınında 22. levhadan, 33. levhaya kadar bu parçalar tümlenmiştir (Kjellberg 1940, 180-191). Aynı zamanda Öncü'de ilgili yayınında bu konu hakkında detaylı bir ikonografik çalışma gerçekleştirmiştir (Öncü 2013, 36- 52).

³⁹¹ Kjellberg 1940, 64.

birisidir³⁹². Bir kline üzerinde iki erkek figürünün uzanarak betimlendiği sahnede sağdaki belden yukarısı çıplak bir biçimde olan erkek figürü, sol kolunu dirseğinden kırmış bir pozisyonda kline üzerindeki yastığa yaslanmıştır. Sol elinde rython türünde içki kabı tutmaktadır ve sağ elini önünde uzanan katılımcıya doğru uzatmış, saçları uzun, hafif sakallı biçimde betimlenmiştir. Onun sol tarafındaki ikinci erkek figürü de aynı pozisyonda betimlenmiştir. O da sol elinde bir rython tutmaktadır ve yanındaki erkek figürüyle başını çevirip, konuşur pozisyonda betimlenmiştir. Havaya kaldırdığı sağ elinde ise bir yiyecek tutmaktadır. Levhanın en sağ tarafında, külah biçimli bir şapka ile betimlenmiş bir erkek figürü elinde bir oinochoe tutmakta ve ayakta durur bir pozisyonudur³⁹³. Levhanın en sol kısmında ise bahsedilen diğer üç figüre oranla oldukça küçük olarak betimlenmiş bir genç erkek figürü, aulos çalar pozisyonda betimlenmiştir. Onun hemen ön kısmında ise maymun olduğu düşünülen bir figür yer almaktadır³⁹⁴. Klinenin yanındaki metaniptris altında ise bir köpek motifi göze çarpmaktadır. Köpeğin sağ tarafında ise bir horoz bulunmaktadır. Sahnenin sol üst kısmında ise duvarda asılı durmakta olan bir kalkan, sağ tarafta erkek katılımcının hemen arkasında ise bir kılıç betimlenmiştir. İkonografik açıdan değerlendirildiğinde bu sahnede görülen neredeyse bütün detayların, Kıta Yunanistan için bir ilk olan Eurytios Krateri ile benzeşme göstermesi önemli bir noktadır. Buna iki kişiden oluşan uzanmış erkek figürleri ve onların pozisyonları, kline yanında duran metaniptris ve yiyecekler, katılımcıların evcil hayvanları olan köpekler gibi diğer öğeler dâhildir.

Aynı friz üzerinde yer alan ve Kjellberg'in Fries VII Kline A (Taf. 23), Öncü'nün ise FS I-c olarak numaralandırdığı plaka (LEVHA 65) ise parçalarının büyük bir kısmının eksik olmasına karşın, symposion sahnesinin devamının sağlıklı gözlemlenebildiği örneklerden birisidir³⁹⁵. Sahne, frizin devamı olduğu için kompozisyon bir önceki örnekle aynı biçimde devam etmektedir. Ancak bir öncekinden farklı olarak kline üzerine uzanan katılımcılardan birinin sakallı olarak betimlendiği göze çarpmaktadır. Bunun dışında duvardaki süsler, köpek motifi ve klinenin sağ tarafında duran külah biçimli şapkalı erkek figürü, bu plakada da mevcuttur. Figürlerin duruş pozisyonları bir önceki plaka ile aynıdır.

³⁹² Kjellberg 1940, 207; Öncü 2013, 36.

³⁹³ Öncü 2013, 40.

³⁹⁴ Öncü 2013, 40.

³⁹⁵ Kjellberg 1940, 203; Öncü 2013, 545.

Kjellberg'in Fries VII Kline B³⁹⁶ (Taf. 29), Öncü'nün ise FS II-a olarak numaralandırdığı plaka (LEVHA 67), farklı bir friz plakası³⁹⁷ olup, symposion sahnesinin bir kısmını gösterdiği için güzel bir detay örneğidir. Kline altında betimlenmiş köpek tasviri, diğer örneklerde olduğu gibi bu örnekte de mevcuttur ve iyi korunmuş durumdadır. Diğerlerinden farklı olarak klinenin sağ tarafında oturur pozisyonda betimlenmiş iki kadının ayaklarına ait bir görüntü mevcuttur³⁹⁸. Klinede uzanmakta olan erkeğin başına ait ele geçen parçada, erkeğin bıyıklı ve sakallı betimi, klinenin altında bulunan köpeğin sağ tarafa doğru yönelir pozisyonda olması ve köpeğin sağ tarafında klinenin ayağına doğru uzanır bir pozisyonda fare betimlemesi göze çarpmaktadır. Öncü tarafından değerlendirilen bu tipteki parçalar doğrultusunda frizin, bu tipe benzer 6 tane daha plaka ile oluşturulmuş olması gerektiğini düşünmektedir³⁹⁹.

Çanakkale'de Eski Menderes Vadisi'nde, Kebren'de yer alan ve İ.Ö. 6. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenebilen pişmiş toprak bir friz parçası (LEVHA 68), ikonografik anlamda Larissa'da ki örnekler ile⁴⁰⁰ benzeştiği için dikkat çekmektedir. Büyük bir kısmı günümüze kadar gelememiş olmasına rağmen, frizin sağ üst kısmı figür benzerlikleri, duruş pozisyonları, kıyafetler, mimari öğeler gibi ikonografik anlamda incelenip, Larissa buluntularına benzetilmesine ve yakın tarihlerde üretildiği yorumunun yapılabilmesine yetecek kadar ele geçmiştir. Parçanın üzerinde üç figür görülebilmektedir. Kline üzerinde uzanan bir erkek figürüdür ve tıpkı levha 64 Larissa örneğindeki gibi bir duruş sergilemektedir. Kline üzerinde uzanan erkek figürün arkasında ise sandalye üzerinde oturur pozisyonda ve profilden gösterilmiş şekilde iki kadın figürü göze çarpmaktadır⁴⁰¹. Bu örneğinde Larissa buluntuları ile beraber Arkaik Dönem'de Kıta Yunanistan'da yapılan symposiona konu ve betimleniş bakımından benzetilmesi, iki kültür açısından önem taşımaktadır.

Dönem olarak Geç Arkaik ve Klasik Döneme doğru gidildikçe, ziyafet kültürünün Batı Anadolu'da çeşitlendiği örnekler görülmektedir. Bunlar ölü ziyafeti ile bağlantılı ve

³⁹⁶ Farklı olarak Kjellberg, Öncü'nün FS II-a içerisinde olan köpek ve fare parçalı kısımlar dâhil olmak üzere bazı parçalarını kendisinin Kline C olarak adlandırdığı ayrı bir friz içerisinde (LEVHA 66) vermiştir. Ayrıca bu parçalardan bir tanesinde sağlam olarak ele geçen güzel bir dinos göze çarpmaktadır (Kjellberg 1940, 211).

³⁹⁷ Öncü 2013, 546; Kjellberg 1940, 209.

³⁹⁸ Öncü 2013, 42.

³⁹⁹ Öncü 2013, 44.

⁴⁰⁰ Öncü'nün FS II-a, Kjellberg'in ise VII Kline B olarak numaralandırdığı örnekler ile yakından benzerlik göstermektedir.

⁴⁰¹ Öncü 2013, 49.

totenmahl olarak adlandırılan mezar ya da adak stelleri, duvarlar üzerinde görülen bazı symposion betimlemeleri ve kayaların içerisine kazınarak yapılan kaya kabartmaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle konu olarak ziyafet anının betimlendiği mezar stelleri, Ege’de Klasik ve Helenistik Dönem için oldukça popüler bir hale gelmiştir. Ancak bahsedilecek olan ziyafet ve ölümün aynı konsept içerisinde betimlenmesi, tamamen Anadolu çıkışlı olarak görülmektedir⁴⁰². Mezar stellerinin üzerinde öldükten sonra ailecek⁴⁰³ ziyafet anında betimlenmek istemiş olmaları, daha önce verilmiş örneklerde görüldüğü üzere bu kişilerin aile ve ziyafet kavramının kutsallığına inandıkları için, öldüklerinde hep beraber ziyafetteymiş gibi tasvir edilmek istemelerinden kaynaklanmış olması muhtemeldir⁴⁰⁴. Ziyafet betimlemelerinde, öldükleri zaman aileleri ile beraber tasvir edilmiş olmaları, aile kavramına vermiş oldukları önemden kaynaklanmaktadır.

Kızılbel’de bir mezar odası içinde batı duvarında genişçe bir friz olarak ele geçen, en erken örneklerden biri olan bir kline sahnesi (LEVHA 69) bulunmaktadır⁴⁰⁵. İ.Ö. 525 yılına tarihlenen bu duvar sahnesinin kline bölümü oldukça aşınmış ve günümüze çok az detay kalabilmiştir. Klinenin üzerinde silik olarak görünen boya izleri, klinenin kol desteği için kullanılan minderine ait olmalıdır. Klinenin yan tarafındaki metaniptris rahatça seçilebilmektedir. Önceki örneklerde gördüğümüz sağ tarafa doğru dönmüş pozisyonda oturan köpek motifinin burada da betimlenmiş olması önemli bir detaydır. Klinenin sol tarafında sağ tarafa doğru bakar pozisyonda betimlenen bir kadının baş kısmı günümüze kadar gelebilmiştir. Ancak bu kadın figürünün kline üzerinde uzanır biçimde oturduğu, ya da ayrı bir sandalye üzerinde oturduğu konusu kesin değildir⁴⁰⁶.

İ.Ö. 470’e tarihlenmesiyle Kızılbel’deki duvar resminden daha geçe tarihlenen, ancak çok iyi korunmuş olarak günümüze ulaşabilen bir diğer örnek ise Karaburun II Tümülüsü’nde ki duvar sahnesidir (LEVHA 70). Tümülüsün batı duvarının ön tarafında sahnenin bitiminden yere kadar olan kısımda bir kline vardır ve sahne klineden sonra başlamaktadır⁴⁰⁷. Sahnede kline üzerinde uzanmakta olan sakallı biçimde betimlenmiş bir erkek figürü uzanmış pozisyonda bulunmaktadır. Erkek figürü sağ elini, ileriye

⁴⁰² Boardman 2017, 185.

⁴⁰³ Dentzer, kabartmalarda birbirleriyle etkileşime giren birden fazla figürü temel alarak, bu stellerin en karakteristik ve dikkat çekici ögesi onların ailevi karakterleri olduğunu özellikle vurgulamaktadır (Dentzer 1982, 425).

⁴⁰⁴ Baughan 2011, 43.

⁴⁰⁵ Yılmaz 2008, 268.

⁴⁰⁶ Yılmaz 2008, 269.

⁴⁰⁷ Lockwood 2011, 80.

hizmetkârlarına doğru uzatmış ve sol elinde bir phiale tutar pozisyonundadır. Erkek figürünün yaka ve kol kenarları rozetlidir. Erkek figürünün sağ tarafında muhtemelen onun eşi olan bir kadın figürü⁴⁰⁸ göze çarpmaktadır⁴⁰⁹. Bu kadın figürü, sağ kolunu yukarıya kaldırmış pozisyonunda ve sağ elinde alabastron taşımaktadır. Erkek figürünün sol tarafında ise farklı renkte kıyafetler ile betimlenmiş, sağdaki sakalsız biçimde iki hizmetkâr yer almaktadır. Figür tunik ve sol omuzu üzerinden aşağı doğru sarkılan bir biçimde mavi renkli bir himation giymiştir⁴¹⁰. Klinenin ön tarafında ise ayakları aslan formunda üçayaklı bir sehpa göze çarpmaktadır. Hizmetkârlardan yüzü görünen ve sakalsız olanı, sol kolu üzerinde kenarları bordürlü bir havlu taşımaktadır. Havaya doğru kaldırdığı sağ eliyle bir yelpaze tutmaktadır. Diğer hizmetkârın ise bel hizasında kırdığı sağ elinde değerli bir madenden yapıldığı belli olan bir kap tutmaktadır. Sol elinde ise kline üzerinde uzanan erkek figürün elindeki gibi bir phiale tutmaktadır. Ek olarak Mellink, bu ziyafet sahnesi için özellikle vurgulayarak, onun bütünüyle Pers-Anadolu nitelikleri taşıdığından bahsetmektedir⁴¹¹.

Bursa'da ele geçen ve Bursa 10087 Steli (LEVHA 71) adı verilen örnek ise, İ.Ö. 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir⁴¹². Yukarıda Kızılbel'de bahsedilen kompozisyonun bir benzerini bu örnekte de görebilmek mümkündür. Stelin iki frizli sahneden oluşmaktadır. Üstteki sahnede atların ve hayvanların bulunduğu bir kompozisyon ile bir av sahnesi betimi söz konusudur. Alttaki sahnede ise bir ziyafet sahnesi betimlenmektedir. Detayları çok belli olmamasına rağmen kline üzerinde sağ tarafa doğru uzanmış biçimde betimlenmiş bir erkek figürü görünmektedir. Sahnenin sağ tarafında yine bir önceki örnekte olduğu gibi sandalye üzerinde oturan bir kadın bulunmaktadır. Kadın figürü elini havaya kaldırmış ve ayaklarını bir tabureye oturtmuş pozisyonunda betimlenmiştir. Sahnenin sol tarafına yerleştirilmiş bir hizmetkâr, elinde tuttuğu bir objeyi kline üzerindeki erkek figürüne uzatır pozisyonunda betimlenmiştir.

Bursa'da ki mezar steline çok benzer bir kompozisyona sahip olan bir diğer stel ise Çavuşköy Mezar Steli (LEVHA 72) olarak adlandırılmakta olup, İ.Ö. 420/00 yıllarına

⁴⁰⁸ Polat'a göre erkek figürlerinin eşleri olarak nitelendirilen bu kadın figürlerinin benzer sahnelerde ortak bazı özellikleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki bu kadın figürlerinin ya klinede erkek figürlerinin yanlarında otururlar, ya da Larissa'da ki örnekte olduğu gibi klinenin yan tarafında tabure üzerinde otururlar. Bir diğeri ise hizmetkârlardan daha büyük bir biçimde betimlenmiş olmalarıdır. Ayrıca aynı özellikteki kadın betimlemeleri daha sonra bahsedilecek olan Çavuşköy Steli'nde de mevcuttur (Polat 1998, 244).

⁴⁰⁹ Mellink 1971, 265.

⁴¹⁰ Yılmaz 2008, 269.

⁴¹¹ Mellink 1971, 254.

⁴¹² Polat 1998, 47.

tarikhlenmektedir. Yine iki frizden oluşan bu stelde, üstteki sahnede bir av sahnesi betimi yapılmıştır. Alttaki frizde ise ziyafet sahnesi betimlemesi görülmektedir. Kline, sahnenin ortasına yerleştirilmiş olup, üzerindeki erkek figürü sol tarafa doğru uzanır pozisyonda betimlenmiştir. Figürün üst kısmının çıplak ve alt kısmında himation cinsi elbise giymiş olarak betimlenmiş olması dikkat çekmektedir. Daha önceki örnekler gibi bu erkek figürünün de sağ ve sol tarafında oturur pozisyonda betimlenmiş olan kadın figürleri yer almaktadır. Ancak kline üzerinde bir kadın figürünün oturmasına karşın erkek figürünün, solundaki kadın figürüne elinde tuttuğu kâseyi uzatıyor biçimde ve onunla konuşma hareketinde bulunmuş olması, bu kadın figürünün diğerinden farklı olarak onun eşi olduğunu vurgulamaktadır⁴¹³. Sağdaki kadın figürünün dizinin dibindeki çocuk figürü de bunu desteklemektedir. Dolayısıyla, kline üzerinde oturmakta olan kadın figürü de, erkeğin yetişkin kızını ifade ediyor olmalıdır. Çavuşköy’de ki kompozisyona çok benzer bir şekilde olan bir mezar steli Myra’da bulunmuş ve İ.Ö. 350 yılına tarihli olan aslanın mezarı olarak da anılan, Myra Steli’dir (LEVHA 73) .

Afyon’da ele geçmiş E. 1858 numaralı mezar steli (LEVHA 74) ise, İ.Ö. 5. yüzyılın ilk yarısına tarikhlenmiştir⁴¹⁴. Stelin sahneleri üç frizden oluşmaktadır. Üst sahnesinde iki sphinx arasında duran Mısır etkili bir hayat ağacı betimlemesi vardır. Onun altındaki ikinci sahnede ise ziyafet sahnesi yer almaktadır. Diğer stellere oranla bu sahnede kline, sahnenin sağ tarafına yerleştirilmiştir⁴¹⁵. Ancak yine kline üzerindeki erkek figürü, eşiyle beraber betimlenmiştir. Diğer örneklerde de görülen erkeğin eşi olan kadın figürünün ayaklarının altına koyduğu tabure betimlemesi, bu stelde de mevcuttur. Sağ tarafta ayakta duran bir kadın figürü ise elindeki yelpazeyle betimlenmiştir. Klinenin sol tarafında duran kadın figürü ise elindeki yelpazeyle kendini serinleten bir pozisyonadadır. Stelin en sol tarafında ise bir ziyafet masası betimlenmiş ve sol taraftaki kadınlar, erkek figürüne bu masa üzerinden hizmette bulunmaktadırlar. Stelin en alttaki yarım olarak korunmuş bir şekilde günümüze ulaşabilen son sahnesinde ise müzisyenler grubu betimlenmiştir.

İ.Ö. 520/00⁴¹⁶ yılına tarihli Ödemiş 4338 olarak adlandırılan ve iki frizden oluşan stelin (LEVHA 75) alt üst sahnesinde ziyafet sahnesi betimlenmiştir. Kline sahnenin ortasına yerleştirilmiş olup, üzerinde bir erkek figürü betimlemesi verilmiştir. Erkek

⁴¹³ Polat 1998, 241.

⁴¹⁴ Polat 1998, 178.

⁴¹⁵ Polat 1998, 178.

⁴¹⁶ Dentzer 1982, 268.

figürünün üzerinde uzun kollu bir tunik ve alt tarafında himation vardır. Erkek figürü yine sağ tarafında ki eşi olan kadın figürü ile ilgilenir pozisyonda verilmiştir. Bu kadın figürü ayaklarını uzattığı tabure ile beraber bir sandalye üzerinde oturur pozisyonda betimlenmiştir. Sahnenin en sağında ve en solunda hizmetkârlar yer almaktadır. Sahnenin en solunda ise yemek masası betimlemesi mevcuttur. Alt frizdeki sahnede ise yabankeçisi türünden bir hayvana saldıran karşılıklı iki aslan betimlemesi yapılmıştır.

Köseresul Mevkii'nde bulunan ve İ.Ö. 5. yüzyılın ikinci yarısına⁴¹⁷ tarihlendirilmekte olan, Daskyleion Anthemionlu Stel (LEVHA 76) olarak adlandırılan stel üzerinde ziyafet sahnesi betimlenmiştir⁴¹⁸. Stel üzerinde iki frizden oluşan sahneler yer almaktadır. Üst sahnesinde arka kısmında uzun khiton biçimli elbise giymiş iki kadından oluşan figürlerin yavaşça takip ettiği orta kısımda iki at tarafından sağ tarafa doğru çekilmekte olan bir yük arabası gözükmektedir. Arabanın tekerlekleri büyük ve tırtıllı biçimde verilmiştir. Stelin alt sahnesinde ise ortada oldukça geniş bir alanı kaplamakta olan kline görülebilmektedir. Bu sahnede dört figür işlenmiştir. Kline üzerinde sol tarafa doğru uzanmakta ve başını yanında oturan kadın figürüne doğru çevirmiş pozisyonda olan sakallı bir erkek figürü betimlenmiştir. Anca sağ tarafında duran diğer bir figüre sağ eliyle tuttuğu bir kabı uzatmaktadır. Erkek figürünün üzeri çıplak bir biçimde, altında ise manto giyer şekilde betimlenmiştir. Kline üzerinde oturan kadın figürünün baş kısmında uçları diken şeklinde gösterilmiş bir taç bulunmaktadır. Bu figür sol eliyle, kline üzerindeki erkek figürüne doğru bir çiçek uzatmaktadır. Daha önce verilen örneklerde görüldüğü üzere kadın, ayaklarını desteklemek için kullandığı küçük bir tabureye basmaktadır. Klinenin en sol tarafında ise elinde çeşitli yemek malzemeleri taşıyan bir hizmetkâr betimlenmiştir.

Sultaniye Köy- Helvatepe Mevkii'nde İ.Ö. 6. yüzyıla⁴¹⁹ iki parçalı bir şekilde ele geçmiş olan bir stel (LEVHA 77) üzerinde üç tane detaysız biçimde friz betimlenmiş ve en üstteki sahnede ziyafet sahnesi bulunmaktadır. Ölen erkek figürünün kline üzerinde uzanır betimlendiği bu örnek oldukça kalabalık bir elit aile sahnesini göstermektedir. Kline de uzanır pozisyonda duran erkek figürünün karşısında, ailenin annesi niteliğindeki kadın figürü, kline üzerine oturur pozisyonda betimlenmiştir. Ölen kişi ile konuşur durumda tasvir edilen bu kadın figürünün elinde bir çiçek vardır ve onu koklar pozisyonda betimlenmiştir. Sahnenin sol tarafında sehpa üzerinde duran bir kap ve onun sağ tarafında diğerlerinden

⁴¹⁷ Polat 1998, 29.

⁴¹⁸ Polat 1998, 24.

⁴¹⁹ Polat 1998, 15.

daha küçük boyutlu, iki figür halinde çocuk betimlemesi dikkat çekmektedir. Sahnenin klineden sonraki sağ tarafında ise, tabure oturan iki figür göze çarpmaktadır. Bu figürlerin ikisinin de kadın olması ve ellerinde müzik aleti bulundurması, Daskyleion civarından ele geçen ve Pers özelliği gösteren benzer stellerinden bu yönüyle farklı olması, bu stel için ayrıcalıklı bir özellik olarak belirtilmektedir⁴²⁰. Ortadaki frizde ölen kişinin tabutunun bir at arabası yardımıyla taşındığı bir sahne betimlenmiştir. Alttaki son frizde ise bir av sahnesi tasviri vardır.

Eskihisar Aile Kabartması (LEVHA 78) adı verilen ve İ.Ö.4. yüzyıla tarihli kaya mezarlarının yanında yamaç kenarında 2,5 metre yükseklikteki bütün bir kayanın içerisine oyularak yapılan bir kabartmada ziyafet sahnesi işlenmiştir⁴²¹. Figürlerin detayları doğa koşulları ve zamanla silinmiş olmak ile beraber, ana hatları bunun bir ziyafet sahnesi olduğunu göstermeye yetecek şekilde korunmuştur. Görüldüğü üzere kabartma, yedi figürden oluşmaktadır. Kabartmanın ana sahnesi ise kline üzerinde uzanan erkek figürüdür. Sol eliyle göğsünün hizasında bir içki kabı tutmakta olan bu erkek figürünün bu kolu, figürün kline üzerindeki destek kolu niteliğinde tasvir edilmiş, ancak kolunun önünde başka bir figür betimi olduğu için bu kolu tam olarak görülememektedir. Yüzünün aşınan detaylarına rağmen kıvrıkcık saçlı bir biçimde betimlendiği söylenebilir. Bu erkek figürünün sol alt kısmında ise, klinenin üzerinde oturan bir kadın figürü görülebilmektedir. Erkek figürünün sağ eli, bu kadın figürünün mantosunun üzerinde betimlenmiştir, dolayısıyla bu figürün, ailenin annesi olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Klinenin ön tarafında ise ailenin çocukları olan üç küçük figür betimlenmiş, ancak büyük bu figürler büyük oranda silinmişlerdir. Kabartmanın sağ tarafında ise yine büyük bir kısmının korunamadığı oturan iki kadın figürü betimlenmiştir. Dentzel, bu kabartma ile ilgili olarak, hava koşullarının kabartma üzerindeki kötü etkisinin dışında figürlerin detaysız olarak sadece ana hatlarının verilmiş olmasından bahsederek kabartmanın tamamlanmadığı ile ilgili bir yorumda bulunmuştur⁴²².

Kıbrıs'ta ele geçmiş ve Golgoi Lahiti (LEVHA 79) olarak adlandırılan, İ.Ö. 5. yüzyılın ilk yarısına⁴²³ tarihli bu lahitin üzerindeki betimlemeler Dentzer tarafından bir friz ile karşılaştırılabilecek şekilde geniş bir alana yapılmaları sebebiyle mimari friz kategorisi

⁴²⁰ Polat 1998, 13.

⁴²¹ Lockwood 2011, 76.

⁴²² Dentzer 1982, 420.

⁴²³ Yılmaz 2008, 277.

altında incelenmiştir⁴²⁴. Dört tarafında da farklı konuların işlendiği lahitin uzun kenarlarından birinde bir symposion sahnesi işlenmiştir. İşlenen ziyafet sahnesi dört klineden oluşmaktadır. Dört kline üzerine uzanmış olan dört erkek figüründen en sağdaki figür kline üzerinde tek olarak betimlenmiştir. Diğer üç erkek figürünün klinelerinin üzerinde ise yüzleri onlara dönük şekilde eşlik eden kadın figürleri oturur pozisyonda yer almak ile beraber, hepsinin ayaklarının altında destekledikleri bir tabure vardır. Sahne de klinelerin yan tarafında bulunan üzerinde çeşitli yiyeceklerin bulunduğu metaniptris sehpaları rahatça görülebilmektedir. Sağ tarafta oturan figür, sağ elindeki kylix önünde duran çıplak olarak betimlenmiş erkek figürüne doğru uzatır pozisyonda betimlenmiştir. Sahnenin en solunda ise bir ağaç altında büyükçe bir volütlü krater betimlemesi yer almaktadır. Lahitin kapağında köşelerde ise akroter olarak aslan figürleri kullanılmıştır.

Xanthos'ta ele geçmiş ve İ.Ö. 385 yılına tarihli Nereidler Anıtı (LEVHA 80- 81) olarak adlandırılan İon mimarisine sahip anıt üzerinde, cella duvarların üst kısmı boyunca ilerleyen kuzey ve doğu frizde ziyafet sahnesi bazı yerlerde kabaca işlenmiş, bazı yerlerde hiç işlenilmeden bırakılmıştır⁴²⁵. Polat'ın B898 numaralı olarak adlandırdığı frizin üzerinde yanyana sıralanmış üç kline üzerinde, uzanmış pozisyonda içki içer ve hizmetkârlara emir verir biçimde betimlenmiş üç erkek ve klineyi paylaştıkları arkadaşları bulunmaktadır. Sol taraftan üçüncü kline üzerinde oturan katılımcı, elinde tuttuğu rythonu havaya doğru kaldırır biçimde tasvir edilmiştir⁴²⁶. Bu kişilere toplamda üç hizmetkâr hizmette bulunmakta ve sahnenin en sol kısmında bulunan ayrı bir hizmetkâr büyükçe betimlenmiş krater cinsi bir kaba şarap doldurur pozisyonda betimlenmiştir. B899 numaralı diğer sahne ise sayıca daha kalabalık olan bir sahnedir. Bir önceki parçanın devamı niteliğinde olan bu parçada, dört tane kline üzerinde yanyana uzanır pozisyonda betimlenmiş olan sekiz figürden oluşmaktadır. Önlerinde ise iki hizmetkâr betimlemesi yapılmıştır⁴²⁷. 903 numaralı başka bir sahnede ise tek bir kline üzerinde sakallı ve uzanmış bir erkek figürü tek olarak ve üst gövdesini arkasındaki kişiye doğru çevirmiş ve onunla konuşur pozisyonda betimlenmiştir. Sol elinde bir kap ve sağ elinde bir rython tutan erkek figürünün elindeki rythonu almak için ona doğru hamle yapan ve sahnenin sol tarafında betimlenen bir hizmetkâr dikkat çekmektedir. Sahnenin altında ise sağa doğru dönük köpek motifinin betimlenmiş olması önemlidir.

⁴²⁴ Dentzer 1982, 240.

⁴²⁵ Polat 1998, 139.

⁴²⁶ Polat 1998, 139.

⁴²⁷ Polat 1998, 139.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yunanistan açısından Arkaik Dönem’de symposionu tanımlarken, “polis” oluşumunun bir noktada symposion açısından önemli olduğu görülmüştür. Çünkü polisin oluşumu ile Yunanistan’da Arkaik Dönem’de bir değişim süreci başlamış ve giderek ivme kazanmıştır. Öyle ki bu değişimlerin symposionun gelişimine katkıda bulunduğu görülmüştür. Bu noktada polis ile beraber, tarım ve ticaret ile ilgilenererek ortaya çıkan ve ekonomik anlamda büyüyen zengin elit kesim, kilit bir öneme sahiptir. Çünkü bu sınıfın sonradan ortaya çıkması, aristokrat olarak adlandırılan doğuştan kalıtım yoluyla zenginliklerinin babadan oğula geçtiği kesim ile zıtlıklar yaşanmasına sebep olmuştur. Bunun sonucu ise, sonradan zenginleşen orta kesimin, toplumun kakoi adını verdikleri en alt kesimi ile anlaşarak yönetimde söz sahibi olacak olmasıdır.

Siyasal tarihte ise Arkaik Dönem’in başlangıcında Drakon gibi katı bir yasa getiriciden, Solon gibi eşitlikçi bir adama doğru giden hak ve eşitlik değişimi ve onun getirdiği eşitlikçi yasalar sonucu toplumun bahsedilen bu alt kesimlerine bakış açısının geç dönemlere doğru ilerledikçe değiştiği gözlemlenebilir. Bu noktada symposiona kalıtım yolu ile değil de, sonradan zengin olan kişilerin de bir süre sonra etik olarak dâhil edilebilecek olması, kronolojik olarak yönetimdeki bu yumuşama ile ilgili olabileceğini düşündürmektedir. Aynı dönemde Batı Anadolu’da da benzer bir durum gözlemlenebilir. Çünkü orada da halkın üst kesimi ve alt sınıfı arasında ekonomik eşitsizlik nedeni ile bir zıtlıkta mevcuttur ve bunun sonucu olarak kölelik ortaya çıkmıştır. Bahsedildiği üzere, Yunanistan’daki gibi tarım ve sanayi sayesinde ekonomik olarak hızlıca yükselen bir sınıf için mevcuttur ve bu durum, iki kesimin arasındaki çatışmayı şiddetlendirmiştir. Aristokrasi ve symposion arasındaki ilişki ile ilgili olarak aristokrasinin tanımına göre; yüksek tabakadan gelen sınıflarda zenginlik, statü ve çeşitli sosyal konumların aktarılmasında akrabalık esastır. Durum böyle olunca zenginlik ve aristokrasi kavramının iç içe olduğu açıkça görülmektedir. Bu yüzden günümüz araştırmalarında aristokrasi terimi kullanılırken, araştırmalarda kalıtsal sistem ve sonradan zenginlik sahibi olan sistem olarak iki farklı model göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki benimsendiği takdirde, her aristokrat sözcüğü kullanımı için, bunun kalıtımsal olduğu niteliği ön plana çıkmaktadır. İkincisinde ise sonradan zenginleşen (neredeyse ilk aristokratların sahip olduğu zenginliğe erişebilen) elit kesim ve kalıtımsal aristokratlar, toplum içerisinde karma pozisyonadırlar ve araştırma yapılırken herhangi antik bir dayanak olmadığı takdirde bu topluluk için sadece “aristokrat”

terimini kullanmak bir nevi hatalıdır. Bu yüzden symposion ile ilgili yapılan en eski araştırmalarda bu ayrıma dikkat edilmeyip, genel olarak bütün üst sınıf için aristokrasi tanımlaması kullanıldığı, ancak yeni araştırmalarda ise net bir şekilde bu ayrımın “sosyal elitler” ya da “elitler” adı altında yapıldığı ve ortaya ayrıcalıklı bir üst sınıf önerisi sunulduğu görülmüştür. Bu sebepten ötürü modern akademisyenlerin çalışmalarında, zenginlik kalıtımının vurgusunun yapıldığı yerlerde “aristokrasi” teriminin, bu özelliğin saptanmadığı ancak en az aristokratlar kadar hatta bazen daha bile fazla zengin olabilen gruplar ya da bireyler için ise “elit” teriminin kullanıldığı görülmüştür. Hatta aristokrasi terimi için, sadece kalıtımın yetersiz olduğu, buna ek olarak bir aristokrat olarak nitelendirilebilmek için yaşam tarzının, toplumun geri kalan üst kesimine oranla ne derece önemli olduğu ile ilgili⁴²⁸ ilginç ancak kulağa mantıklı gelen yaklaşımlar da gözlemlenmiştir. Ancak bu terimlerin karışık kullanımına rağmen çalışmanın ana konusu olan symposion ile ilgili, ister kalıtsal yolla miras kalmış, isterse sonradan kazanılmış olsun, zenginlerin sahip oldukları bu serveti, oluşturdukları symposionu bir araç olarak kullanarak sosyal ittifaklar oluşturabilmişler ve toplumdaki kendi sosyal pozisyonlarını belirleyebilmişlerdir. Zaten symposion içerisindeki sözlü atışmalar, rekabet ortamı, hafif düşmanlıklar gibi çekişmeli bir ortam, dönem insanların birbirlerine kendilerini kabul ettirme ve sosyal anlamda güçlenme çabalarının birer sonucu olarak düşünülebilir. Zenginliğin bu derece önemli olduğu sosyal bir etkinlik de, doğal olarak Arkaik Dönem’de ayrıcalıklı bir öneme sahip olmuştur.

Yerli araştırmalarda symposion sahnelerinden bahsedilirken genelde “ziyafet sahnesi” ya da “kline sahnesi” olarak kullanıldığı görülmüştür. Tabii ki bu kullanım symposion için doğru bir kullanım olmak ile beraber, özellikle ziyafet sahnesi olarak kullanıldığı zaman kapsadığı alan biraz daha geniş olmaktadır. Örnek olarak Geç Hititler kısmında bahsedilen örnekler ya da daha geç dönemlerde mezar stellerinde betimlenen ölü ziyafetleri ve tek kişilik kline ziyafet sahneleri de symposion öğeleri içeren ziyafet sahneleri olmalarına karşın, symposion olarak nitelendirilmezler. Çünkü symposion daha çok elit erkeklerin toplanıp, andron gibi belirli bir bina veya belirli bir yerde eğlence amaçlı yaptıkları bir etkinlik olarak öne çıkmaktadır. Ancak ikinci bölümde bahsedildiği üzere symposion, bir yemek yeme ve içki içme ziyafeti olduğu için bu tanımlamaların onun yerine kullanılması herhangi bir yanlış kullanıma sebebiyet vermemektedir. Ek olarak yabancı akademisyenlerin çalışmalarına göre, onlar

⁴²⁸ Çünkü antik kaynaklarda kendilerinden “aristoi” yani “en iyi” olarak bahsedilen kesim, gerçekten de kendi ayrıcalıklı konumları ve yaşam biçimleri bakımından diğerlerinden ayrılmalrı ile kendi durumlarının bilhassa farkında olmaları gerekmektedir.

symposionu daha izole bir şekilde, attik vazolar üzerinde görülen kalabalık sahneler ve Klasik Dönem metinleri doğrultusunda incelemektedirler. Dolayısıyla symposionun Yunanistan'da tanımlandığı şekline en çok benzeyen ve Anadolu'da ki en güzel örneği, Larissa'da ve Kebren'deki örnekler olarak görülmektedirler.

Symposionun kökeni konusu ise tartışmaya oldukça açık bir konudur. Yabancı akademisyenlerin büyük bir çoğunluğu Nestor Kupası hipotezini işaret ederek, symposionun İ.Ö. 730'lu yıllarda Yunanistan coğrafyasında ortaya çıktığını düşünmektedirler⁴²⁹. Ancak symposion geleneğinin Arkaik Dönem'de uygulandığından farklı bir formda olarak Kıta Yunanistan'a doğudan geçtiği ve zamanla Yunanistan'da Arkaik Dönem'deki symposion halini aldığı söylenebilir. Çünkü ziyafet geleneği, en eski dönemlerden beri Mısır, Asur, Hitit, Suriye, Kıbrıs, Anadolu ve hatta Sümer topluluklarında zaten mevcuttur ve çeşitli şekillerde uygulanmaktadırlar. Özellikle symposion için oldukça belirleyici ve karakteristik bir özellik olan uzanmış bir pozisyonda kline üzerine yatma durumu bile Asurbanipal'in Kabartması ile birlikte İ.Ö. 668 yılından itibaren tarihlenmeye başlanmasıyla, symposionun en erken görsel kanıtı olan Eurytios Krateri'nden daha erken tarihlidir. Ek olarak Eurytios Krateri üzerinde betimlenen Troja Savaşı'ndan sahneler ve Herakles'in betimlenmesi, bu kabın Batı Anadolu ile ilişkisini⁴³⁰ kanıtlayıcı niteliktedir. Symposionun kökenine ilişkin yorumlamalar ise ileride yapılacak kazı çalışmaları sonucunda ortaya çıkması muhtemel arkeolojik materyal ile değişebileceği gibi, daha kesin bir sonuç için Arkaik Dönem'de Ege coğrafyasına ek olarak, Etrüskler'de dâhil olmak üzere yukarıda bahsedilen bütün toplumlardaki varlıkları detaylı olarak incelenmelidir.

Çalışmanın ikinci bölümünde özellikle symposion etkinliğinin işleyen özellikleri ele alınarak symposion öncesinde, sırasında ve sonrasında neler yaşanmakta olduğunun özümzenmesi amacıyla symposion incelenip tanımlanmıştır. Bunun sonucunda katılımcıların, symposion öncesinde ve sırasında uygulamayı şart saydıkları ve Arkaik Dönem için gelenekselleşen symposion ritüelleri ve symposionun dinsel boyutu göze çarpmaktadır. Symposion fiziksel bir ortamda gerçekleştirildiği için, uygulandığı mekân içerisinde kullanılan kline başta olmak üzere, duvar süsleri, müzik aletleri ve diğer amaca

⁴²⁹ Hatta bazıları Myken elitlerinin yapmış oldukları açık hava ziyafetlerinin bile symposiondan ayrı incelenmesi gerektiğini ve kökeni olarak değerlendirilmemesi gerektiğini düşünmektedir. Ek olarak Avrupalı araştırmacılar için symposionun izole, özel ve özellikle kutsal olmayan ama aynı zamanda belirli libasyonlar, ayinler gibi dinsel öğeleri içinde barındırabilen bir organizasyon olarak kabul etmeleri, büyük oranda klasik yazarların metinlerine dayandırılmasından kaynaklanmaktadır.

⁴³⁰ Ek olarak Hoepfner gibi bazı araştırmacılar, symposion kültürünün Yunanistan'a, döneminde büyük bir zenginliğe sahip olan Lydia'dan geçmiş olabileceği üzerinde durmaktadır (Hoepfner 1996, 156).

yönelik çeşitli nesnelere de değinilmiş, bunun sonucunda da symposion ortamı hakkındaki düşünsel perspektif ve “sympotic” ortam anlayışı zenginleştirilmiştir. Kullanılan nesneler detaylandırılırken, symposion ortamını oluşturan katılımcıların da nitelikleri ve davranışsal özellikleri detaylandırılmış ve symposionun amacının çeşitli oyunlarla desteklenen rekabetçi bir ortamda şarap içmek ve eğlenmek için toplanılan bir oluşum olmasının yanında, gerçekten ileri seviyede kültürel, sosyal ve politik etkileşimlerin gerçekleştiği bir aktivite olduğu ve bu oluşumun, katılımcılarına çeşitli sorumluluklar yüklediği görülmüştür.

Arkaik Dönem’de ise Batı Anadolu’da görülen symposion ve symposion öğeleri içeren ziyafet sahnelerinin tamamına yakınının mimari terracotta başta olmak üzere, çeşitli figür, figürin ve büyük boyutlu heykeller, seramik parçaları ve daha geç dönemlerde mezar stelleri, duvar resimleri ve kaya kabartmaları üzerinde görüldükleri gözlemlenmiştir. Bu haliyle Yunan örneklerine oranla materyal olarak çok çeşitli olmalarının yanısıra, geç dönemler ve Erken Klasik Dönem’de ki örnekler de göz önünde bulundurulduğunda anlam ve amaç olarak birden fazla amaca hizmet ettiklerinden söz edilebilir. Öyle ki Yunanistan’da görülen symposion sahneleri ilk ve ikinci bölümde bahsedildiği üzere ana amaç olan elit erkeklerinin eğlenmesi üzerine kuruludur. Bunun Batı Anadolu’da ki en güzel örneği ise Larissa’da bulunan symposion sahneleridir ki zaten kompozisyon olarak attik vazo örnekleriyle aynı şekilde betimlenmişlerdir. Ancak Samos Heraion’u içinde ki kutsal alanda kutsal yol üzerinde bulunan Geneleos Grubu, Assos Athena Tapınağı frizlerinin bir bölümünün symposion sahneli levhalar olması ve uzanmış biçimde betimlenmiş figürinlerin bir kısmının tapınak bothroslarından ele geçirilmesi, dinsel amaçla yapılan kutsal bir symposion ya da kült ziyafeti varlığına işaret etmektedir. Üçüncü olarak ise özellikle geç dönemlerde Persler’den sonra Anadolu’da oldukça popüler olan ve kompozisyon olarak kökenini Hitit ziyafet kabartmalarının oluşturduğu, ölen kişinin ailesi ile birlikte ziyafet yaparken betimlendiği mezar stelleri, kaya kabartmaları ve duvar resimleri bu kültürün ailesel yönünü⁴³¹ oluşturmaktadır. Özellikle bu örneklerde Anadolu’nun elit kesimi, bazı örneklerde görüldüğü üzere dinsel anlamda symposionu kutsallaştırdıkları için, öldüklerinde tıpkı bir ziyafetteymiş gibi tasvir edilmek istemişler ve ortaya mezar stelleri üzerinde böyle

⁴³¹ Bu durum Geneleos Grubu’nda bulunan sol taraftaki oturan kadın figürünün anne, uzanan figürün baba ve onların arasında ayakta duran kadın figürlerinin ise ailenin kızları şeklinde yorumlanması halinde, bu gruba da uygulanabilmektedir.

bir görüntü çıkmıştır. Bu sahneler kalabalık olmak ile beraber içerisinde kız ve erkek çocuklar, hizmetkârlar, erkekler ve eşleri⁴³² hep beraber tasvir edilebilmekteydiler.

Genel olarak bakıldığında Arkaik Dönem symposionun, toplum yaşantısı ve sanatı içindeki önemli rolü açıkça görülebilmektedir. Symposionlar süresince siyasal yaşamda etkili olan üst kesimin, birlikte içki içerek eğlenmesinin yanı sıra politik ve sosyal anlamda kendini göstermek ya da sosyal yaşantı içinde statüsel olarak denk gördüğü diğer bireylere kendini kanıtlamak amacıyla yapmış olduğu karşılıklı konuşmalar, rekabet ortamı ve diğer etkinlikler bize bu yapının özelliklerini, katılanların kişiliklerini ve ahlaki davranışlarını, siyasal yapının sosyal ve politik özelliklerini yansıtır, tarihe olan etkisini gözler önüne sermiştir. Bu açıdan symposion, tarihin şekillenmesinde kilit öneme sahip bir uygulama olarak görülmektedir.

⁴³² Attik örnekler üzerinde görülen kadın tasvirleri ise genel olarak hetairai oldukları şeklinde yorumlanmaktadırlar.

KAYNAKÇA

Antik Kaynakça

Platon Laws., Platon, Laws, <http://classics.mit.edu/Plato/laws.html>.

Aristot. Ath. Pol., Aristoteles,
Politics <http://data.perseus.org/citations/urn:cts:greekLit:tlg0086.tlg035.perseus-eng1:1>.

Plat. Şl. Platon, Şölen, (Çev. F. Akderin), İstanbul, 2015. Xenop. Symp. Xenophon, The Symposium, (Çev. H. G. Dakyns), 1998. <https://www.gutenberg.org/files/1181/1181-h/1181-h.htm>.

Hdt., Herodotos, Historiai, (Herodot Tarihi), (Çev. M. Ökmen), İstanbul, 2016.

Hom. İlyd., Homeros, İlyada, (Çev. A. Erhat), İstanbul, 2018.

Hom. Ody., Homeros,
Odysseia <http://data.perseus.org/citations/urn:cts:greekLit:tlg0012.tlg002.perseus-eng1:1>.

Modern Kaynakça

Akerström 1966., A. Akerström, Die architektonischen Terrakotten Kleinasien, Stockholm, 1966.

Akurgal 2005., E. Akurgal, Anadolu Kültür Tarihi, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, 17. basım, İstanbul, 2005.

Arseven 2013., M. Arseven, Larissa’da (Buruncuk) Bulunan Arkaik Taş Mimari Eserler, (İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2013.

Ateşlier 2006., S. Ateşlier, Euromos Arkaik Mimari Terrakottaları Üzerine İlk Gözlemler, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi VIII, 59-78, 2006.

Ateşlier 2016., S. Ateşlier, Lidya Pişmiş Toprak Mimari Elemanları, Lidyalılar ve Dünyaları, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 225-232.

Aydoğmuş 2008., L.U. Aydoğmuş, Atina Şehir Devletlerinde Politik ve Sosyal Reformlar (İ.Ö. 600-400), (Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla, 2008.

Baughan 2011., E. P. Baughan, Sculpted Symposiasts of Ionia, American Journal of Archaeology 115 no.1, 2011, 19- 53.

Baykan 2007., D. Baykan, “Andron ve Symposion Olgusunun Sosyo-Kültürel Nedenleri, Sosyal Yaşama Yansımaları ve İşleyişi”, Masrop E- Dergi Sayı: 1, Haziran-Eylül, 2007, 1-6.

- Berard 1959., J. Berrard, “La Migration Eolienne”, RA1, Paris, 1959.
- Bergquist 1990., B. Bergquist, Symptotic Space: A Functional Aspect of Greek Dining-Rooms, Symptica: A Symposium on the Symposion, Clarendon Basımı, Oxford, 1990.
- Biers 1996., W. R. Biers, The Archaeology of Greece, Ithaca, Cornell University Press, 1996.
- Boardman 1990., J. Boardman, Symposion Furniture, A Symposium on the Symposion, Clarendon Basımı, Oxford, 1990.
- Boardman 2017., J. Boardman, Yunan Heykeli, Çev. Yaşar Ersoy, 3. Basım, Homer Kitabevi, İstanbul, 2017.
- Bremmer 1990., J.N. Bremmer, Adolescents, Symposion, and Pederasty, A Symposium on the Symposion, 135–148, 1990.
- Bulut 2008., S. Bulut, Batı Anadolu, Ege Adaları Ve Kıta Yunanistan’da Ele Geçen Hitit Kökenli-Etkili Eserler, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Aydın, 2008.
- Bryce 2010., T.R. Bryce, Tarih: Anadolu’nun Gizemli Halkı Luviler, Çev. B. Baysal-Ç. Çıdamlı, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2010.
- Carpenter 1963., R. Carpenter, Review of the 1st Edition of Local Scripts of Ancient Greece, American Journal of Philology 84, 1963, 83- 85.
- Cazzato-Obbink,-Prodi 2016., V. Cazzato, D. Obbink, E. E. Prodi, Cup of Song, London, 2016.
- Coşkun 2018., İ. Coşkun, Geç Hitit, Yeni Asur ve Urartu Uygarlıklarında Ziyafet/ Yemek Sahneleri, Yayınlanmış Doktora Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Van, 2018.
- Dasen 1983., V. Dasen, Imagiers et Artistes, Etudes de Lettres vol. 4, 1983, 55- 73.
- Dalby 2013., A. Dalby, Food in the Ancient World from A to Z, Routledge, 2013, 432- 438.
- Dentzer 1982., J.M. Dentzer, Le Motif Du Banquet Couche Dans Le Proche-Orient Et Le Monde Grec: Du VII au IV Siecle Avant J.-C., École Française De Rome, Palais Farnes, 1982.
- Dihle 1969., A. Dihle, Die Inschrift vom Nestor-Becher aus Ischia, Hermes 97, 1969, 257-261.
- DPhil 2011., A. A. DPhil, The Early Black-Figured Pottery of Attika in Context (c. 630–570 BCE), Leiden, Boston, 2011.
- Fantuzzi-Hunter 2002., M. Fantuzzi, R. Hunter, Tradition and Innovation in Hellenistic Poetry, London. 2002.

- Guarducci 1995., M. Guarducci, *Epigrafia Greca*, Volumes I- IV, Rome, 1995.
- Gurney 2001., O.R. Gurney, “Hititler”, Çev: P. Arpaçay), Ankara, 2001.
- Hansen 1976., P.A. Hansen, *Pithecusan Humour: The Interpretation of ‘Nestor’s Cup Reconsidered*, *Glotta* 54, 1976, 25–44.
- Hobden 2013., F. Hobden, *The Symposium in Ancient Greek Society and Thought*, London, 2013.
- Hoepfner 1996., W. Hoepfner, “Klasik Dönemde Konut ve Toplum”, *Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme*, İstanbul, 1996, 155-164.
- Kaya 2016., M. A. Kaya, *Ege ve Eski Yunan Tarihi I: Tarih Öncesi Çağlardan Klasik Çağa Kadar*, İstanbul, 2016.
- Keegan 2014., P. Keegan, *Graffiti In Antiquity*, New York, 2014.
- Kışlalı 1984., A.T. Kışlalı, “Eski Yunan’ da Demokrasi ve Demokratik Düşünce”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 1, 1984, 63-77.
- Kjellberg 1940., L. Kjellberg, *Die architektonischen Terrakotten: Larisa am Hermos II, Die Ergebnisse der Ausgrabungen*, Stockholm, 1940.
- Konaç 2007., V. Konaç, *Anadolu’da Pers Dönemi Suvari Betimlemeleri (Arkaik Dönem)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2007.
- Larson 2016., J. Larson, *Understanding Ancient World, Understanding Greek Religion*, Routledge, 2016.
- Lockwood 2011., S.E. Lockwood, *Aytaş Mevkii/ İslamlar in the Elmalı Basin, Turkey: A Multi-Period Sepulchral Site in Northern Lycia*, University of Cincinnati, 2011.
- Lynch 2007., K.M. Lynch, *More Thoughts on the Space of the Symposium: Building Communities: House, Settlement and Society in the Aegean and Beyond*, *British School at Athens Studies* Vol. 15, 2007, 243- 249.
- Mellink 1971., M.J. Mellink, “Excavations at Karataş-Semayük and Elmalı, Lycia”, *AJA* No:76, Archaeological Institute of America, 257, 269, 1971.
- Mansel 2014., A.M. Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara, 2014.
- Martine 1994., D. Martine, *Chefs-D’oeuvre de la Céramique Grecque Dans les collections du Louvre*, Minnesota University, 1994.
- Meriç 1983., R. Meriç, *Küçük Menderes (Kaystros) Havzasının Tarihsel Coğrafyası*, Ege Üniversitesi Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, İzmir, 1983.

- Metzger 1965., H. Metzger, “Sur la Date du Graffite de la Coupe de Nestor”, REA 67, 1965, 301- 305.
- Moore 2008., M. B. Moore, “The Hegesiboulos Cup”, Metropolitan Museum Journal, v. 43, 2008, 11-37.
- Murray 1990., O. Murray, Symptotica, a Symposium on the Symposium, Oxford, 1990.
- Murray 1993., O. Murray, Early Greece, Cambridge, 1993.
- Murray 1994., O. Murray, “Nestor’s Cup and the Origins of the Greek Symposion”, D’Agostino and Ridgway, 47- 54, 1994.
- Olson 2007., S. D. Olson, Broken Laughter: Select Fragments of Greek Comedy, London, 2007.
- Olson 2009., S. D. Olson, The Learned Banqueters Athenaeus, London, 2009.
- Öncü 2013., Ö. E. Öncü, Aiolis Bölgesi Arkaik Dönem Mimarisinde Pişmiş Toprak Çatı Elemanları, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2013.
- Pantel 1990., S. Pantel, Sacrificial Meal and Symposion: Two Models of Civic Institution in the Archaic City, Oxford, 1990.
- Pantel 1997., S. Pantel, La Cite Au Banquet: Histoire des repas publics dans les cités grecques, Ecole Française de Rome, Palais Farnese, Rome, 1997.
- Pavese 1996., C. O. Pavese, “La Iscrizione Sulla Kotyle D1 Nestor Da Pithekoussai”: Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik 114’ 1996, 1- 23.
- Pipili 1998., M. Pipili, “Archaic Laconian Vase- Painting: Some Iconographic Considerations”, Sparta in Laconia: Proceedings of the 19th British Museum Classical Colloquium held with the British School at Athens and King’s and University Colleges, London 6-8 December 1995, British School at Athens Studies Vol. 4, 1998, 82-96.
- Polat 1998., G. Polat, Anadolu Akhamenid Dönemi Plastik Eserleri, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, İzmir, 1998.
- Polat 2008., Y. Polat, “Türkiye Demir Çağı Araştırmaları Üzerine Değerlendirmeler – Ege Bölgesi”, TAY, İstanbul, 2008.
- Pomeroy-Burstein-Donlan-Roberts 2004., S. B. Pomeroy, S. M. Burstein, W. Donlan, J. T. Roberts, A Brief History of Ancient Greece Politics Society and Culture, London, 2004.
- Rhodes 1993., P. J. Rhodes, A Commentary on the Aristotelian Athenaion Politeia, Oxford, 1993.
- Serdaroğlu 2005., Ü. Serdaroğlu, Assos/ Behramkale, Antik Kentler Dizisi, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 3. Basım, İstanbul, 2005.

Small 2016., D. B. Small, The Birth of the Cretan Polis: a Case of Restricted Social Evolution. A Curious Lack of Institutional Mobility In The Iron Age Aegean, Proceedings of the 12th International Congress of Cretan Studies, Heraklion.

Snodgrass 1980., A. M. Snodgrass, Archaic Greece The Age of Experiment, California, 1980.

Steinhart 1998., M. Steinhart, “Astarita-Krater”, Der Neue Pauly vol 4, 1998, 305.

Stubbings 1975., F.H. Stubbings, “The Recession of Mycenaean Civilization”, Cambridge Ancient History Vol. 2.2, Cambridge, 1975.

Tekin 2006., O. Tekin, Eski Yunan Tarihi, İstanbul, 2006.

Tiro 2011., A.O. Tiro, İ.Ö. İkinci Bin Yılın İkinci Yarısında Hitit – Batı Anadolu İlişkileri: Bölgenin Etnik Ve Siyasi Yapısı Hakkında Kaynaklara Ve Yayınlara Genel Bir Bakış, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Aydın, 2011.

Thomson 1988., G. Thomson, Tarih Öncesi Ege, İstanbul, 1988.

Tsifopoulos 2013., Y.Z. Tsifopoulos, Letters From the Underground Writing In Methone, Pieria late 8th- early 7th century bc, Aristotle University of Thessaloniki, Thessaloniki, 2013.

Tuchelt 1976., K. Tuchelt, Die archaischen Skulpturen von Didyma. Ist- Forsch, Zweigeltarte Gewandfiguren aus Didyma, Berlin, 55-68, 1976.

Uzunoğlu 2012., H. Uzunoğlu, Arkaik ve Klasik Dönemlerde İonia Bölgesi’ nin Politik Yapısı, (Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2012.

Walter 1985., E. Walter, Samische Gefässe des 6. Jahrhunderts v. Chr, Geneleos, Germany, 91-104.

Wecowski 2012., M. Wecowski, “When Did The Symposium Rise: Some Archaeological Considerations Regarding The Emergence of the Greek Aristocratic Banquet”: Αρχαιογνωσια, 2012, 19- 48.

Wecowski 2014., M. Wecowski, The Rise of the Greek Aristocratic Banquet, London, 2014.

Wees-Fisher 2016., H. Wees, N. Fisher, The Trouble With Aristocracy, Swansea, 2016.

Whitley 2001., J. Whitley, The Archaeology of Ancient Greece, Cambridge, 2001.

Yetiş 1999., M. Yetiş, “Antik Atina’ da Demokrasinin Gelişimi: Soloncu Pasif Devrimden Pesistratos’un Tiranlığına”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 54 (2), 163- 197, 1999.

Yılmaz 2008., F. Yılmaz, Arkaik Dönem Batı Anadolu Resim Sanatı, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, İzmir, 2008.

İnternet Kaynakları

Oxford 2019., Oxford English Living Online

Dictionaries, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/aristocracy>., , (6 Mayıs 2019 Tarihinde Erişildi.)

Metropolitan Museum., Metropolitan Müzesi Online

Arşivi, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243824>., , (23.07.2019 Tarihinde Erişildi).

LEVHALAR

LEVHA 1: Nestor'un Kupası.

Kaynak: Wecowski 2014, 128., Figure 3.1.

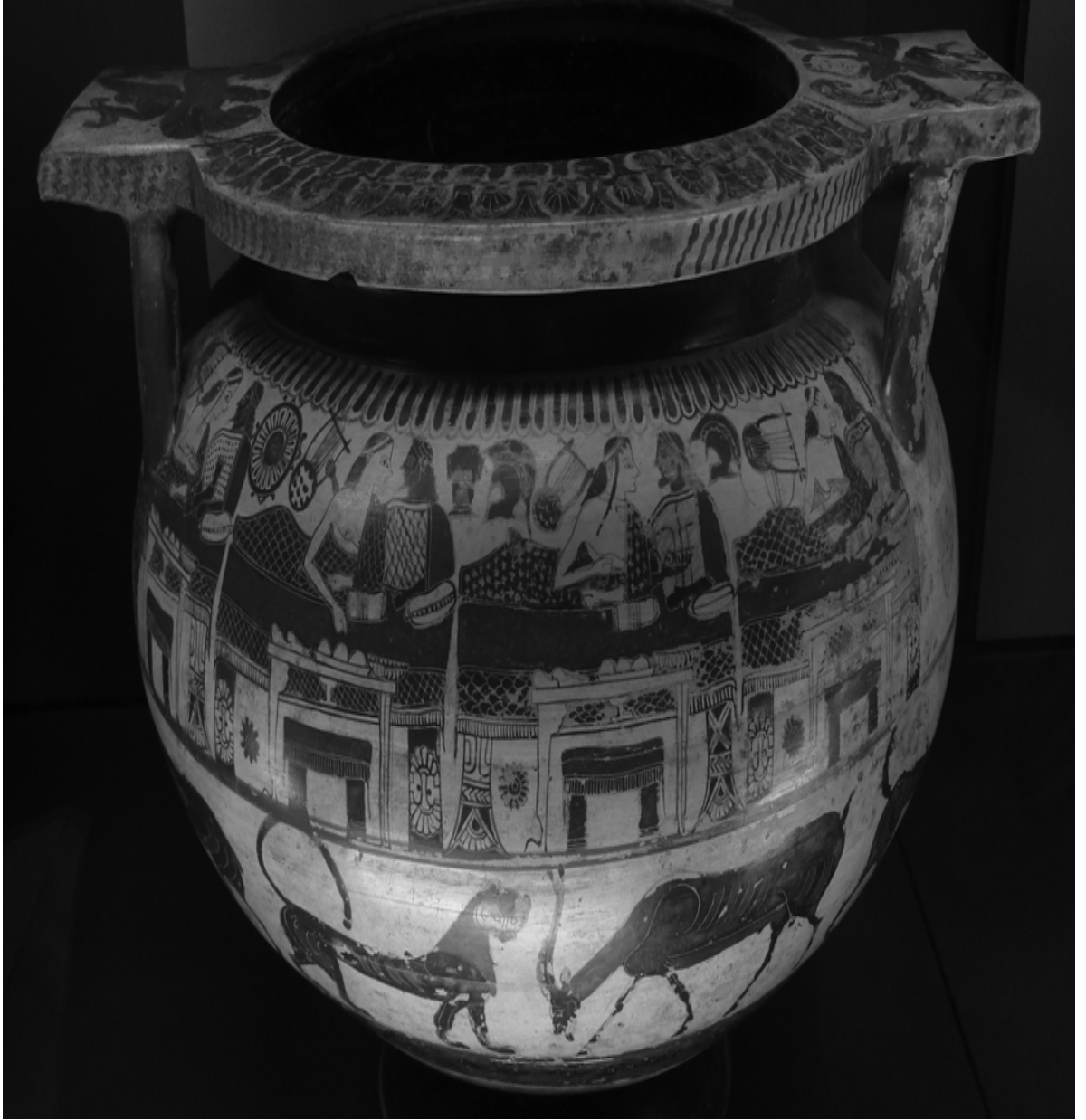
LEVHA 2: Hakesandros'un Kupası.

Kaynak: Tsipofoulos 2013, 33.

LEVHA 3: Eurytios Krateri.

Kaynak: Steinhart 1998, 305., Louvre E635.

LEVHA 4: Athana Ressamı Krateri.

Kaynak: Paris Louvre Müzesi, No: E629.

LEVHA 5: Louvre E 634 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Pantel 1997, 572a., Fig.1.

LEVHA 6: Louvre F 630 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Pantel 1997, 572b., Fig.2.

LEVHA 7: Civico Krater.

Kaynak: Pantel 1997, 572b., Fig.3.

LEVHA 8: Leningrad Krater.

Kaynak: Pantel 1997, 572c., Fig.4.

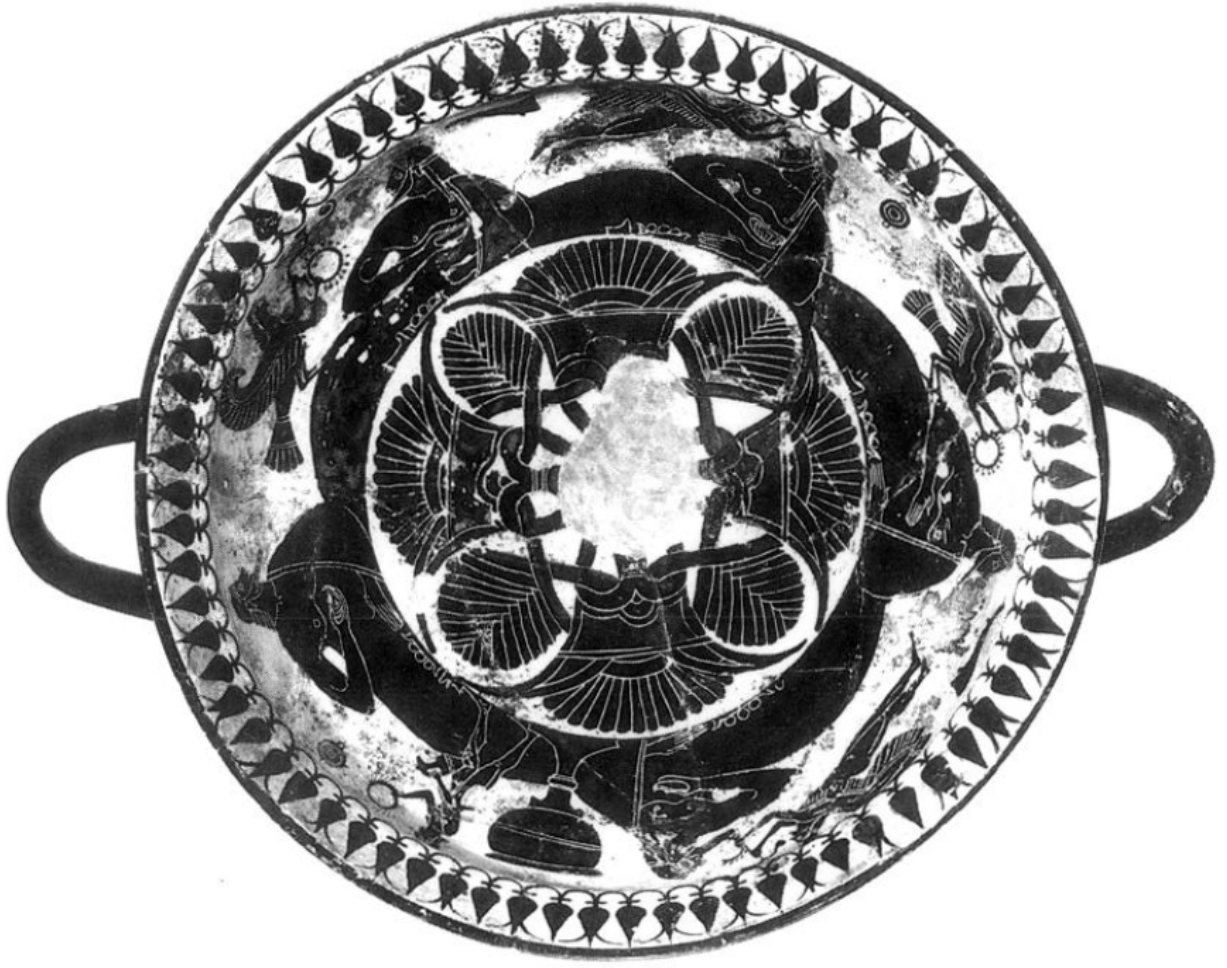
LEVHA 9: Louvre E 623 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Pantel 1997, 572f., Fig.7.

LEVHA 10: Atina 996 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: DPhil 2011, 324., Fig. 47.

LEVHA 11: Louvre E 667 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Pantel 1997, 572g., Fig.8.

LEVHA 12: Louvre E 672 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Pantel 1997, 572h., Fig. 9.

LEVHA 13: Royaux R 401

Kaynak: Pantel 1997, 572h., Fig.10.

LEVHA 14: Kassel T 387 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Pantel 1997, 572i., Fig.11.

LEVHA 15: British B 382 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Pantel 1997, 572j., Fig.12.

LEVHA 16: Würzburg 449 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Pantel 1997, 572k., Fig.13.

LEVHA 17: Staatl F 1727 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Pantel 1997, 572x., Fig.26.

LEVHA 18: Staatl 4516 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Pantel 1997, 572l., Fig.14.

LEVHA 19: Borely 3000 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Pantel 1997, 572m., Fig.15.

LEVHA 20: Stanford 61.66 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Pantel 1997, 572n., Fig.16.

LEVHA 21: British B 46 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Pantel 1997, 572o., Fig. 17.

LEVHA 22: Kleinkunst 2301 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Pantel 1997, 572q., Fig.19.

LEVHA 23: Staatl F 1890 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Pantel 1997, 572r., Fig.20.

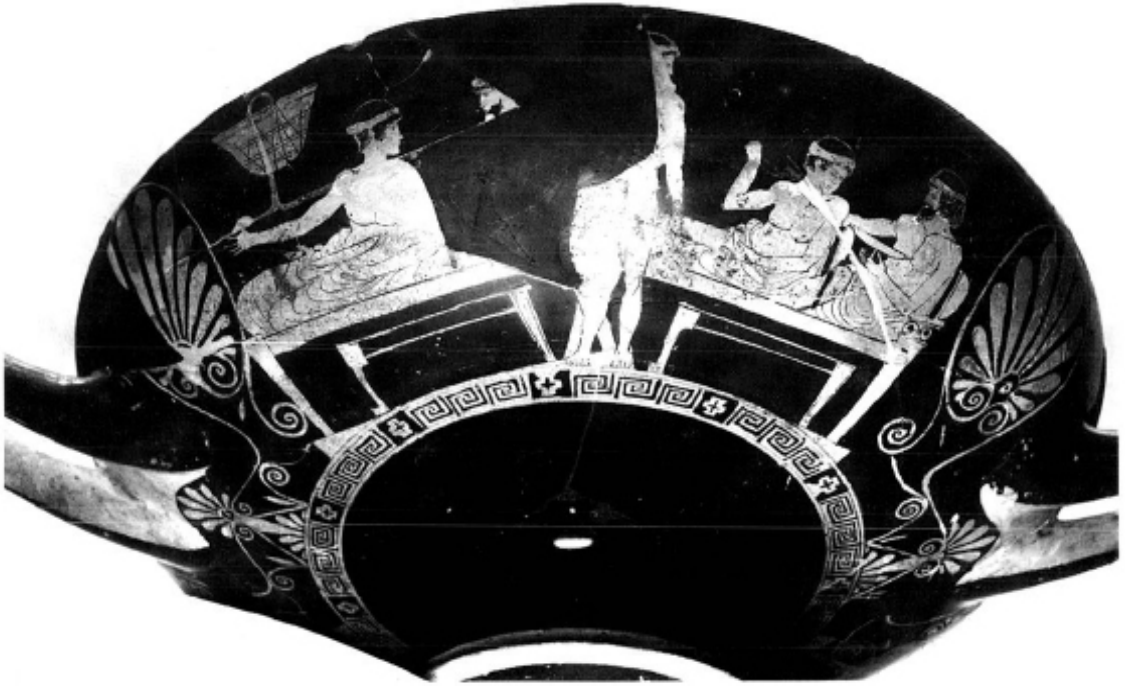
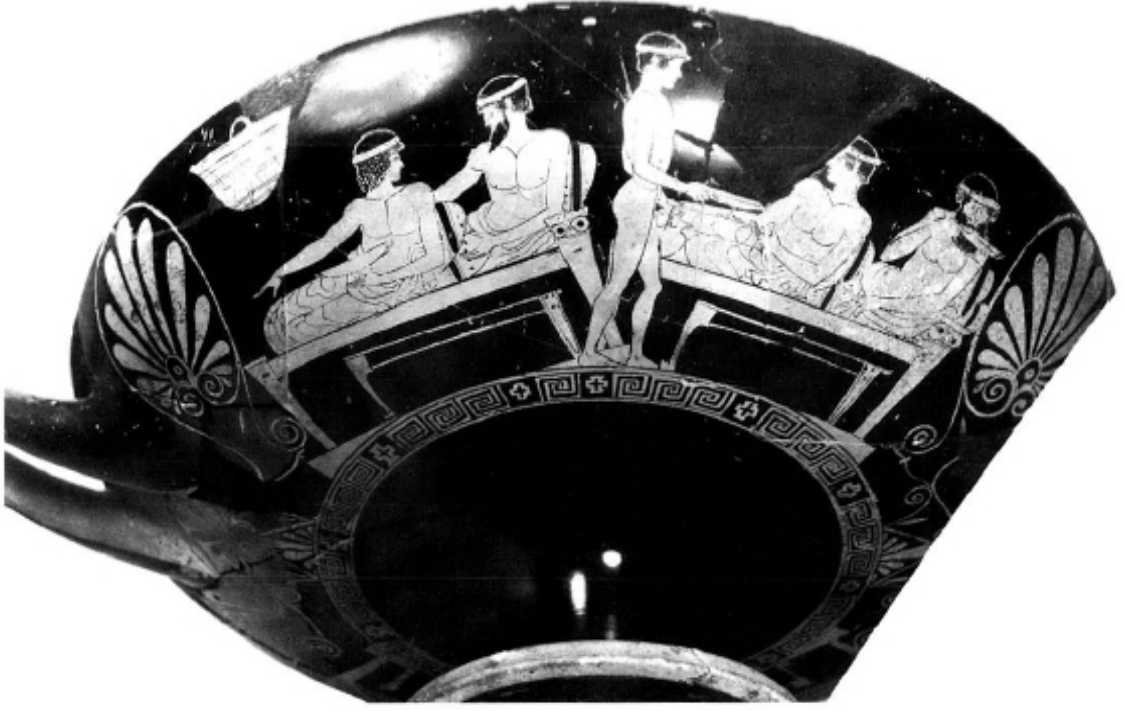
LEVHA 24: Tarquinia 6823 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Pantel 1997, 572s., Fig.21.

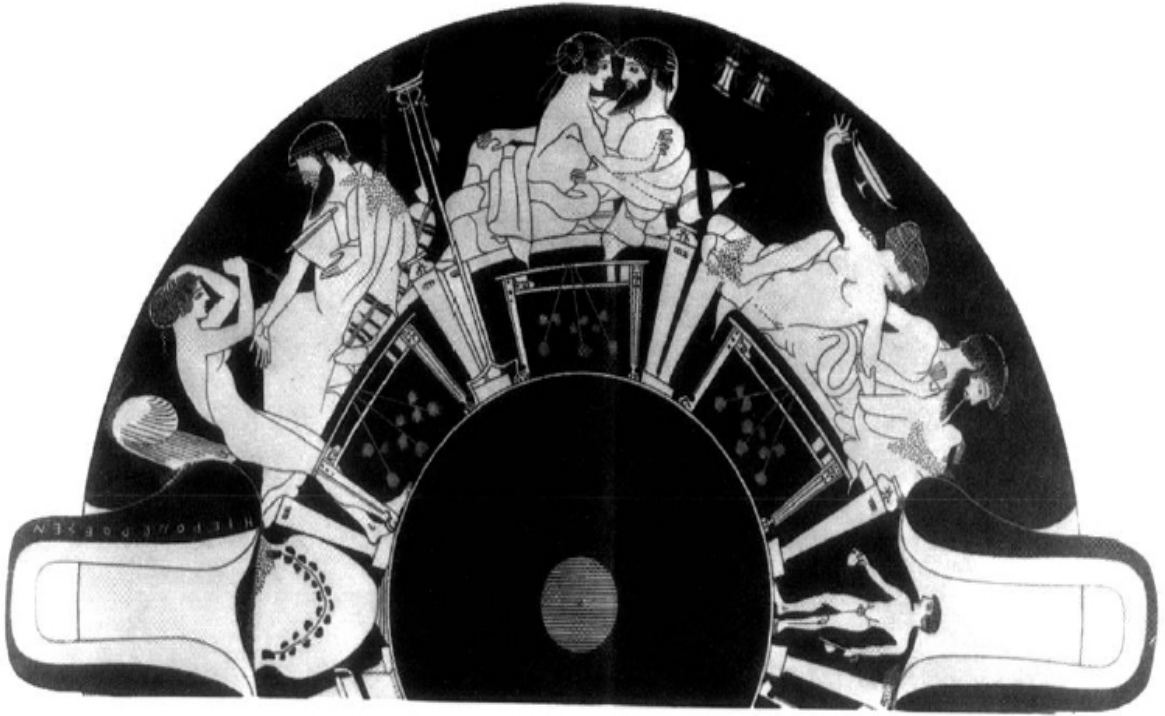
LEVHA 25: Rodos 13472 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Pantel 1997, 572t., Fig.22.

LEVHA 26: Floransa 3946 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Pantel 1997, 572v., Fig.24.

51100

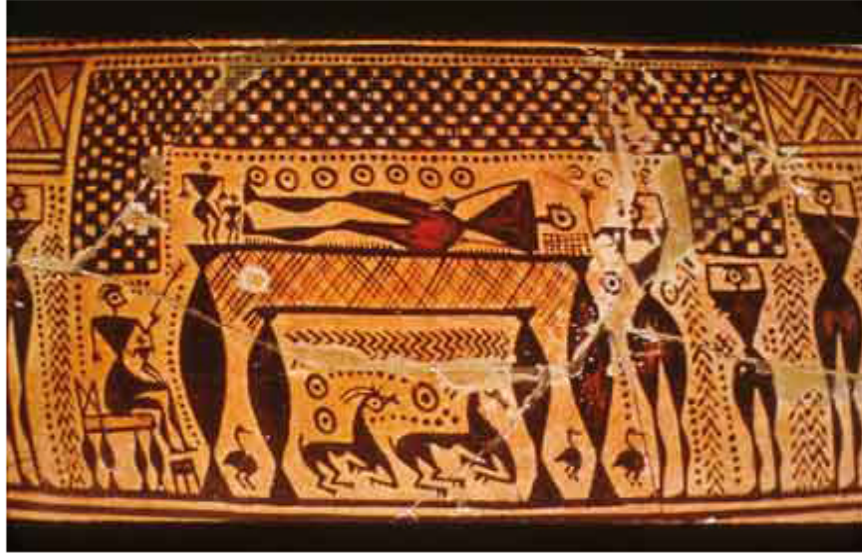
LEVHA 27: Metropolitan 20246 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Pantel 1997, 572w., Fig.25.

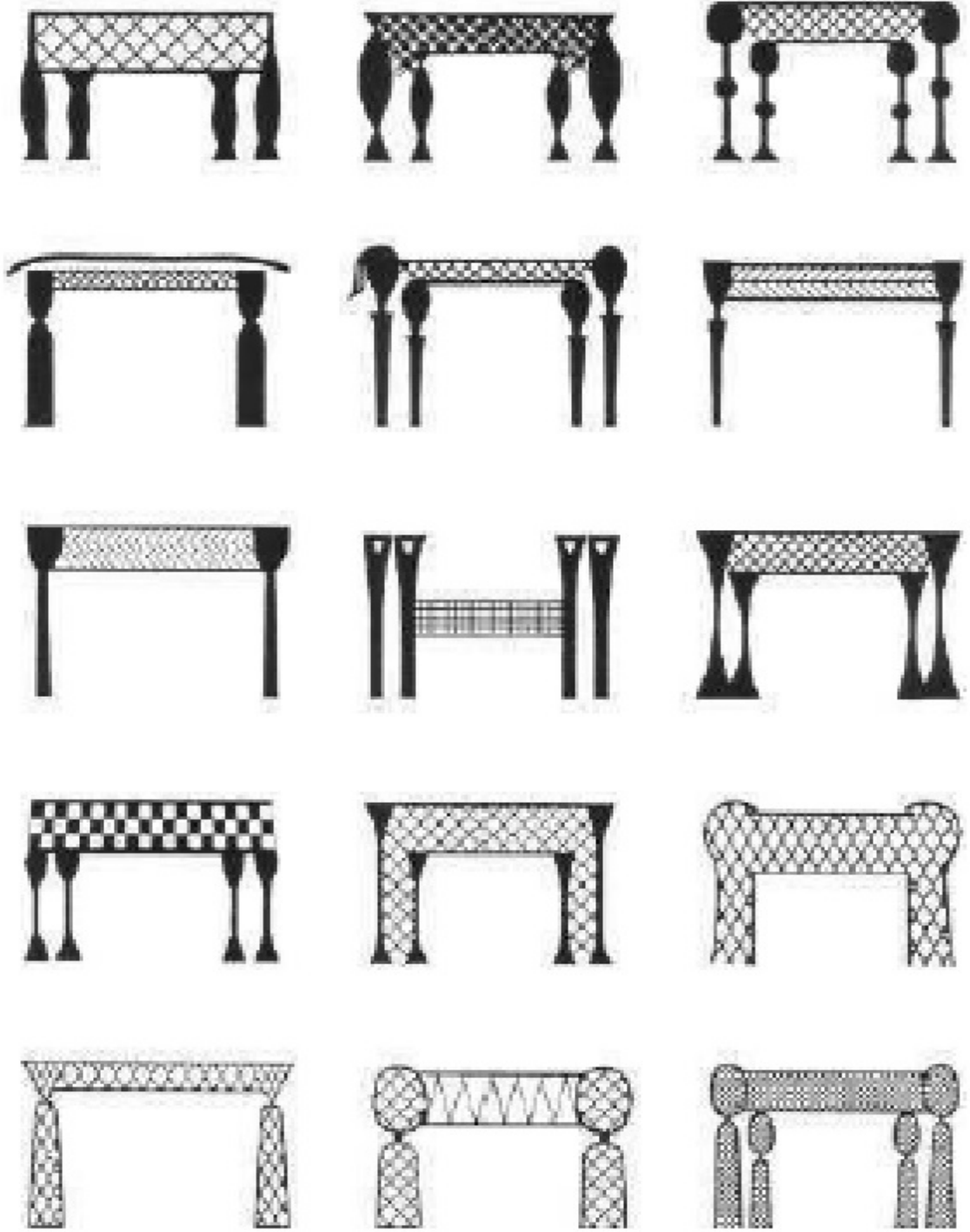
LEVHA 28: Kırmızı Figür Duris Kylix'i

Kaynak: Pantel 1997, 572u., Fig.23

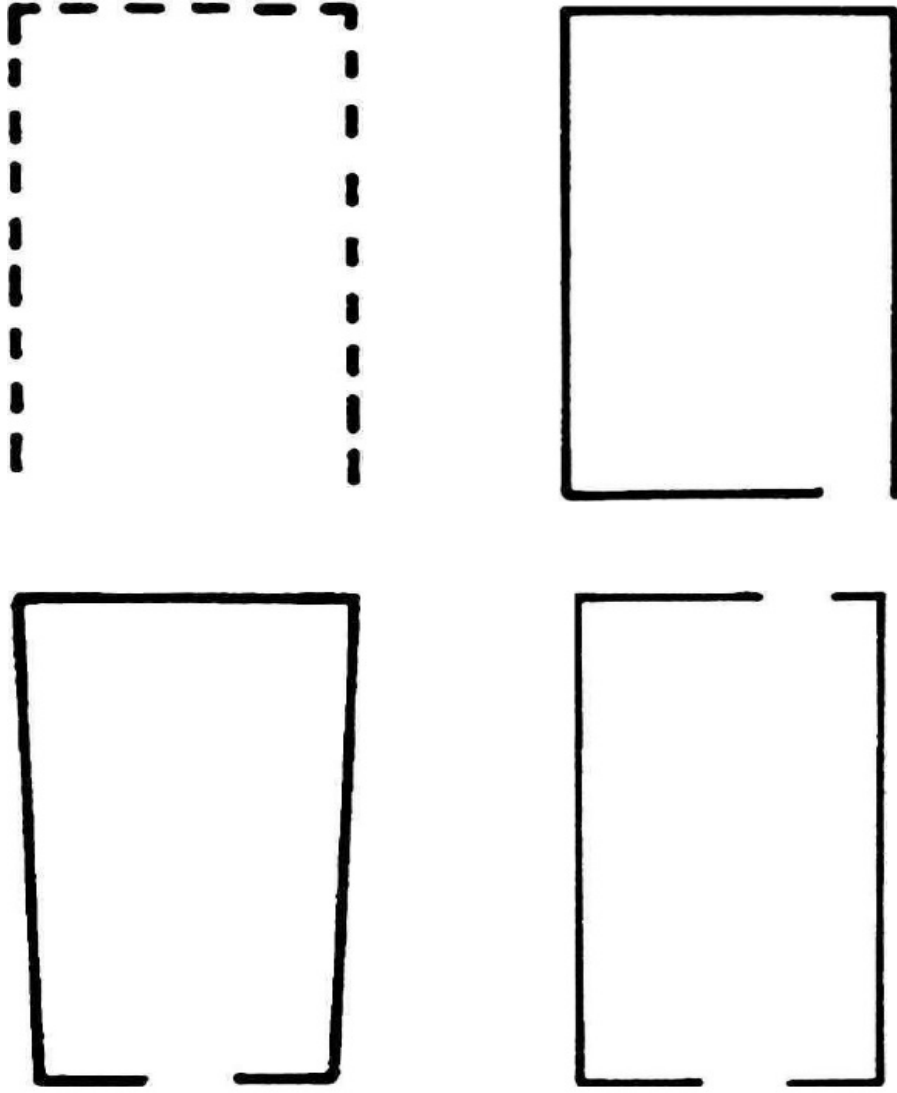
LEVHA 29: Dipylon Vazoları.

Kaynak: Whitley 2001.

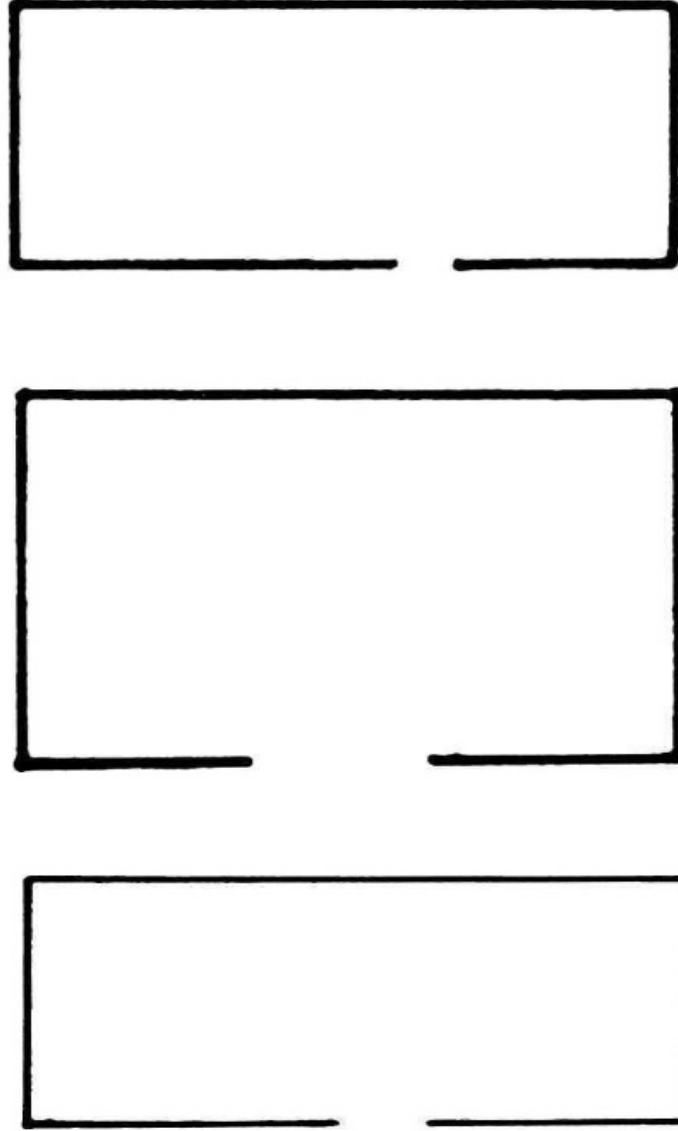
LEVHA 30: Attik Vazolar Üzerinde Betimlenen Kline Çeşitleri.

Kaynak: Boardman 1990, 123., Fig. 14.

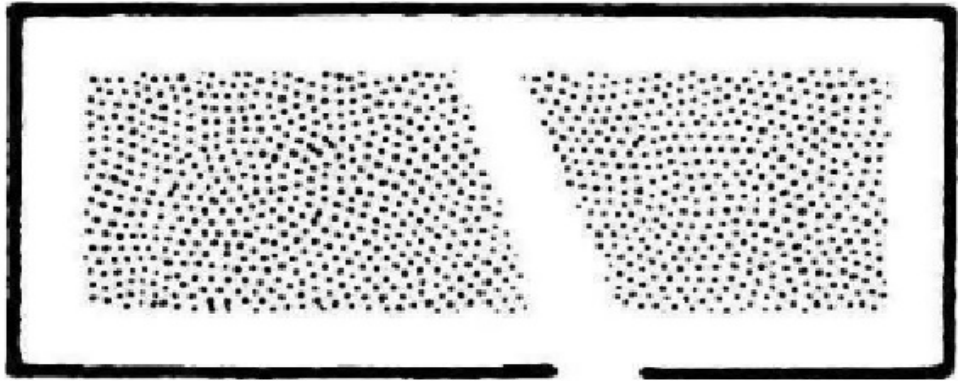
LEVHA 31: Kare Olmayan Dört Köşeli Andron Yapıları.

Kaynak: Bergquist 1990, 41., Fig. 1.

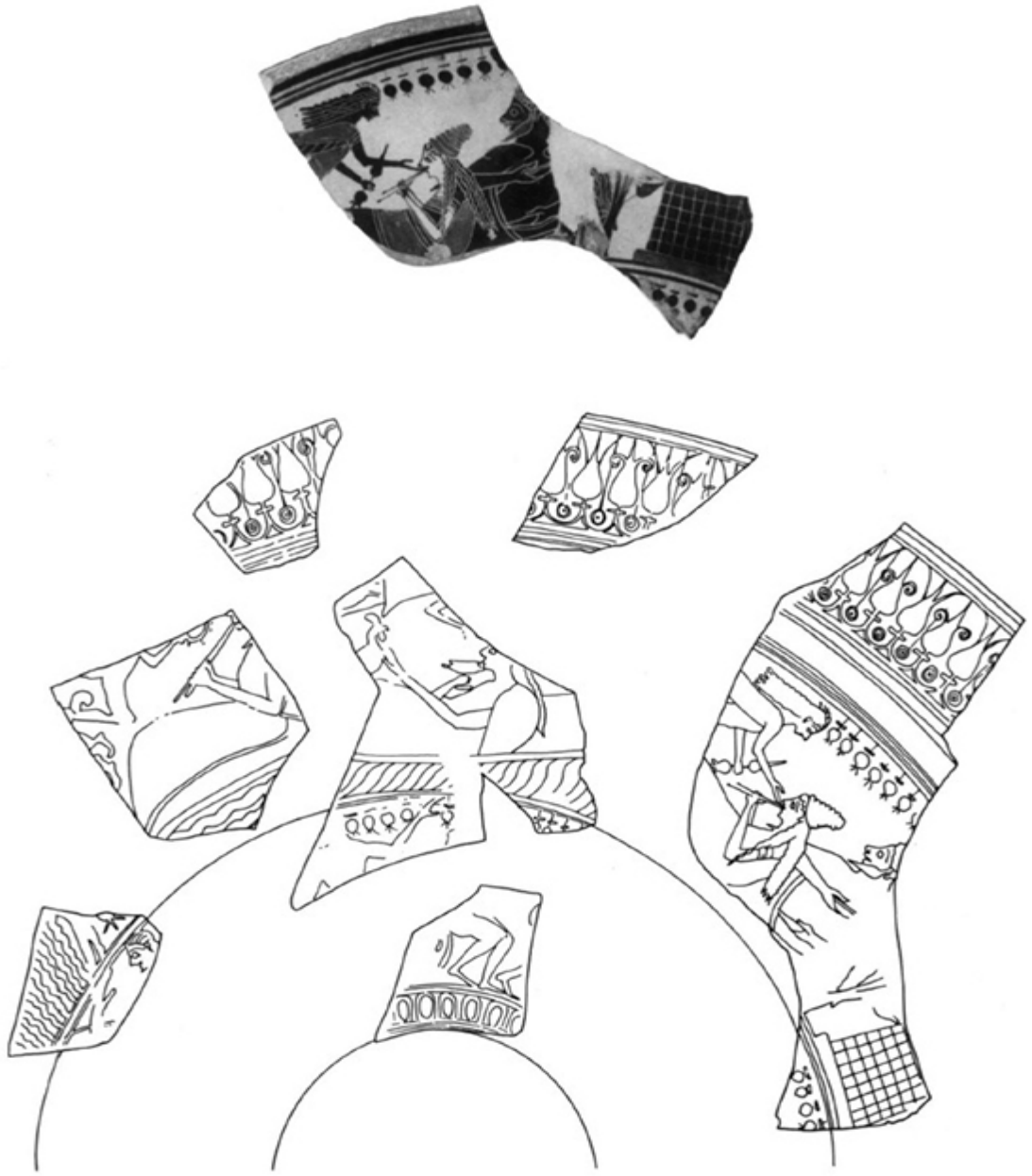
LEVHA 32: Kare Olmayan Dört Köşeli ve Enli Andron Yapıları.

Kaynak: Bergquist 1990, 43., Fig. 2.

LEVHA 33: Megara A Yapısı İki Sympotic Grup Oluşumu.

Kaynak: Bergquist 1990, 46., Fig. 3.

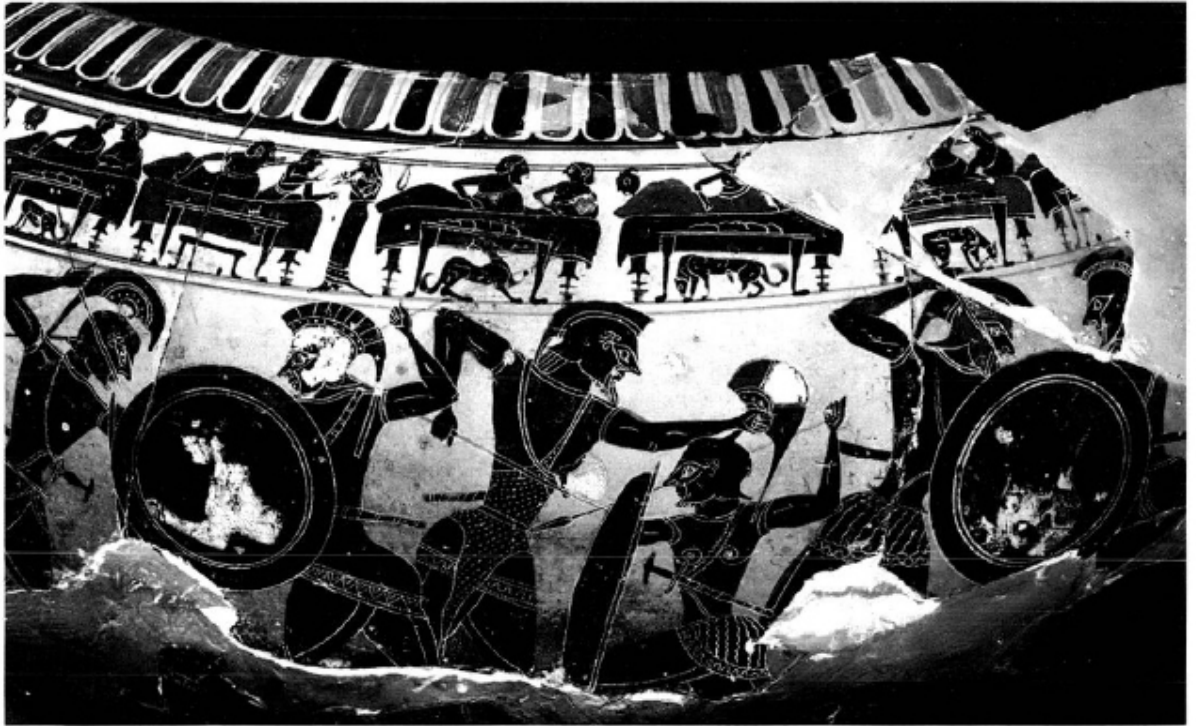
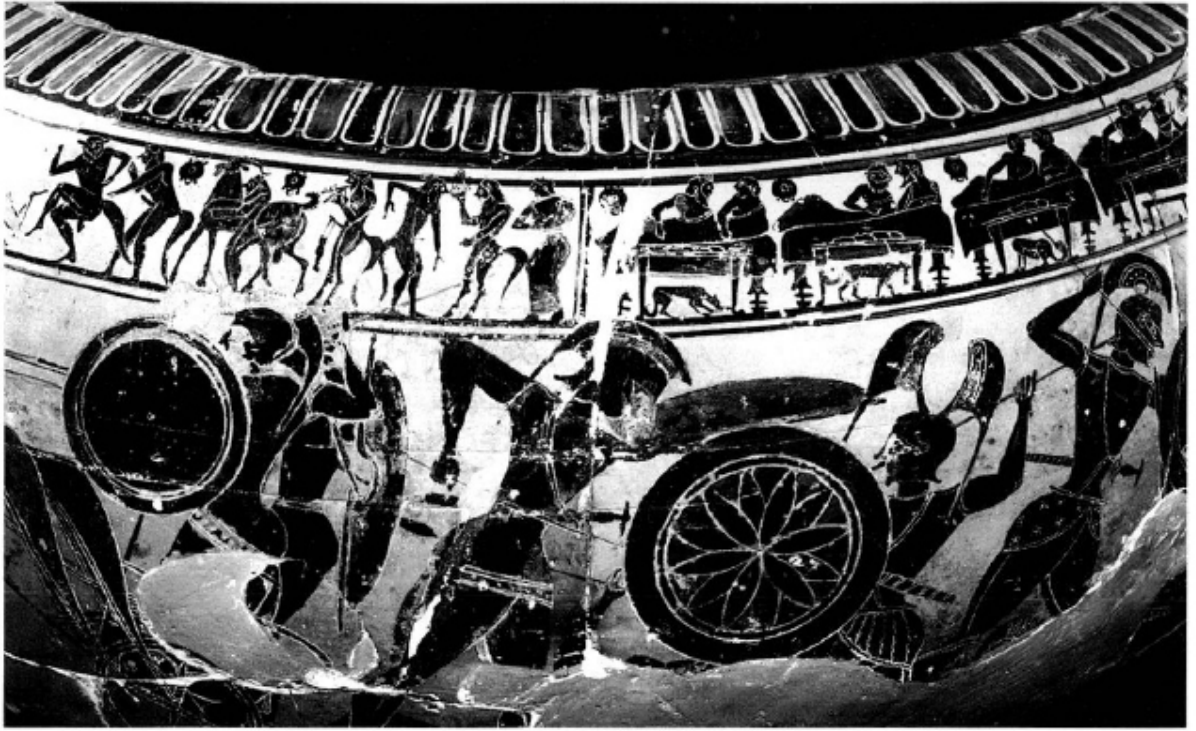
LEVHA 34: Arkaik Lakonya Bölgesi Vazo At Binicisi Ressamı.

Kaynak: Pipili 1998, 91., Fig. 8.11.

LEVHA 35: Hegesiboulos Ressamı Kylix.

Kaynak: Moore 2008, 12- 14., Fig. 1- 5- 7.

LEVHA 36: Néarchos Dinos'u.

Kaynak: Pantel 1997, 572p., Fig.17

LEVHA 37: Kaide Detaylı Kylix.

Kaynak: Wecowski 2014, 43., Fig. 1.2.

LEVHA 38: Kırmızı Figür Adria Ressamı Kylixi.

Kaynak: Wecowski 2014, 46., Fig. 1.4.

LEVHA 39: Kırmızı Figür Phiale Ressamı.

Kaynak: Wecowski 2014, 48., Fig. 1.5.

LEVHA 40: Kırmızı Figür Kottabos Oyuncusu.

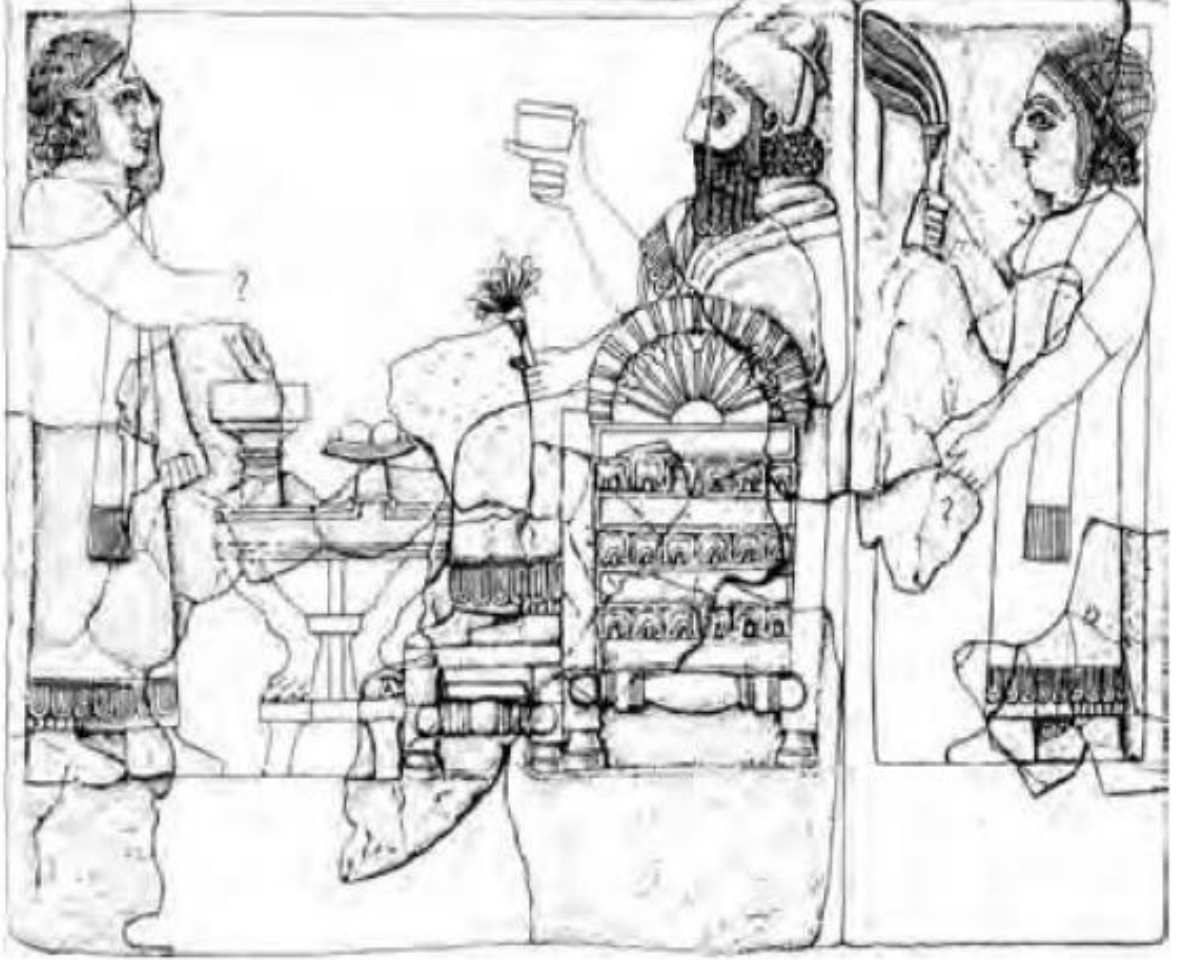
Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:AGMA_Kylix_kottabos.jpg

(23.07.19 Tarihinde Erişildi).

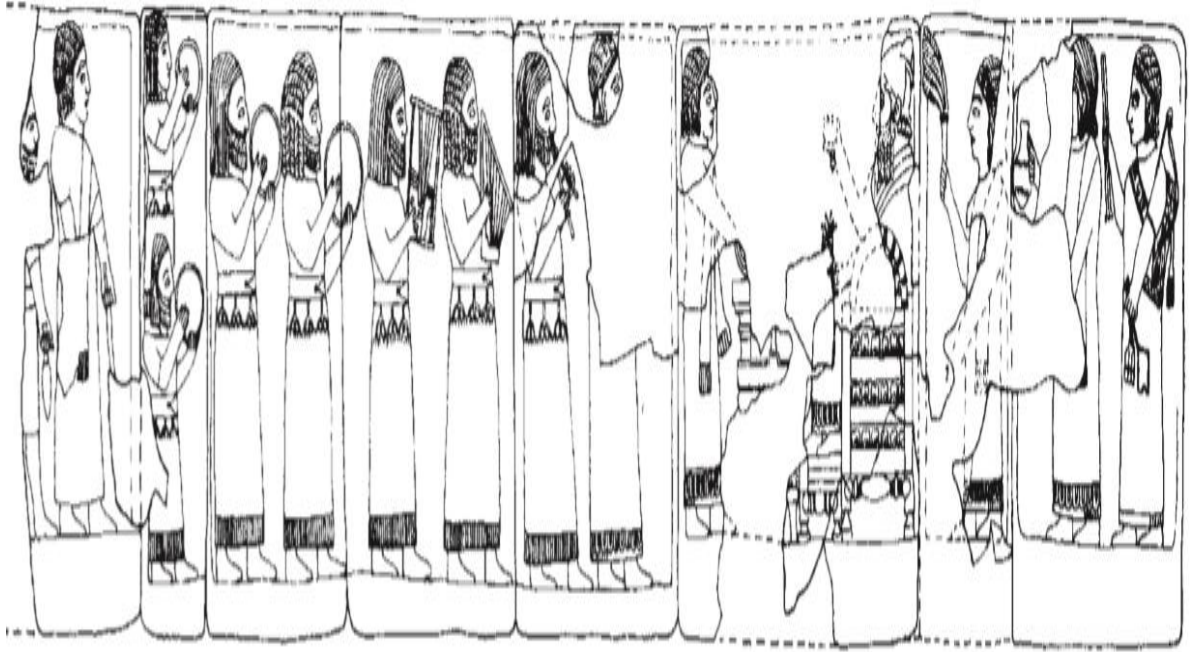
LEVHA 41: İstanbul Arkeoloji 7778 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Coşkun 2018, 28., Fig. 1.

LEVHA 42: Berlin VA S 6587+ Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Coşkun 2018, 29., Fig. 2.

LEVHA 43: Berlin VA S 6587+ Tam Sahne.

Kaynak: Coşkun 2018, 253., Fig. 4.

LEVHA 44: Anadolu Medeniyetler 123 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Coşkun 2018, 30., Fig. 3.

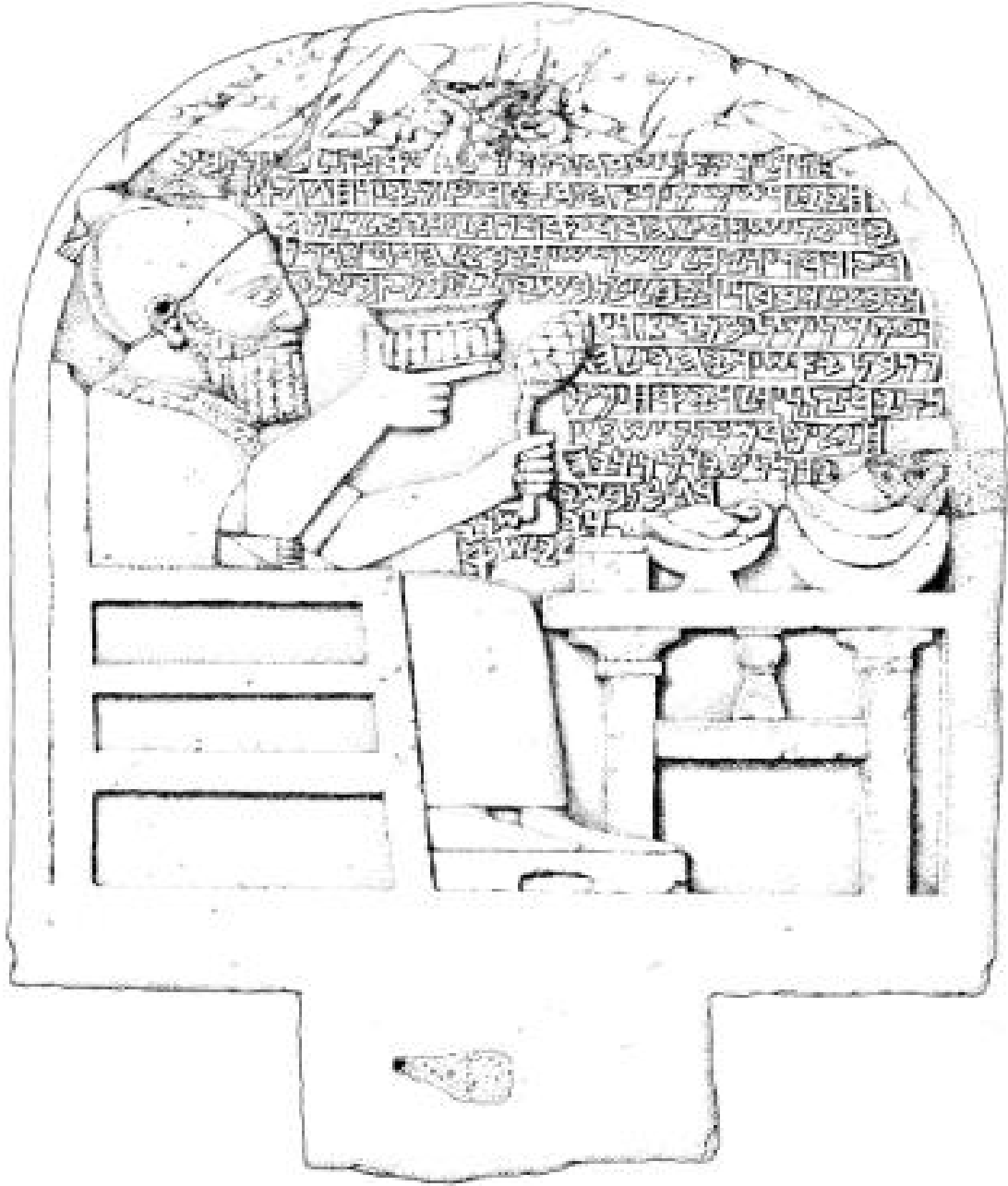
LEVHA 45: Karatepe Ortostat Insitu.

Kaynak: Coşkun 2018, 31., Fig. 4.

LEVHA 46: Anadolu Medeniyetler 12246 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Coşkun 2018, 31., Fig. 5.

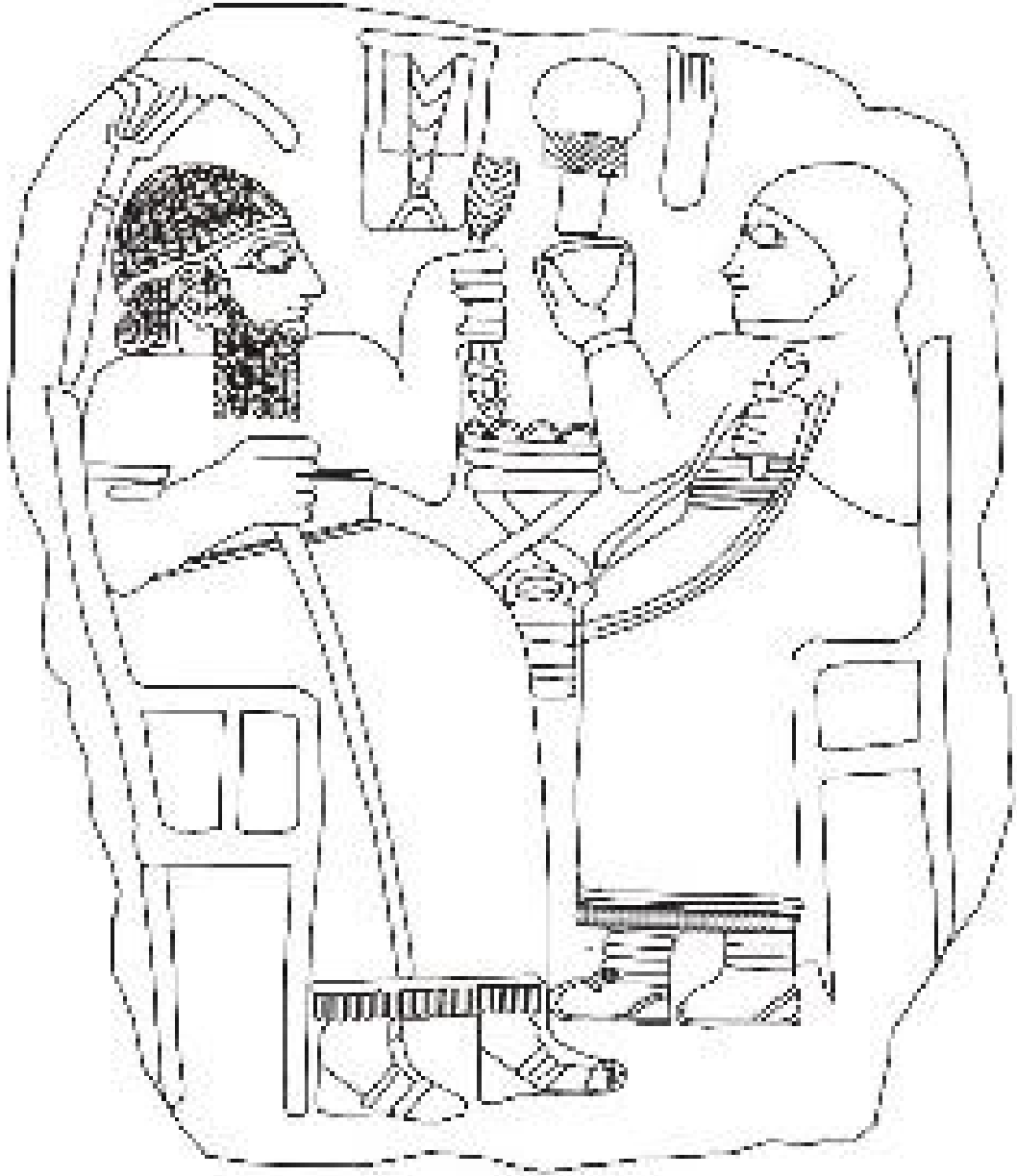
LEVHA 47: Gaziantep Kuttamuwa Mezar Steli.

Kaynak: Coşkun 2018, 35., 7.

LEVHA 48: Metropolitan 91.34.2 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Coşkun 2018, 39., Fig. 11.

LEVHA 49: Kahramanmaraş 1040 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Coşkun 2018, 56., Fig. 27.

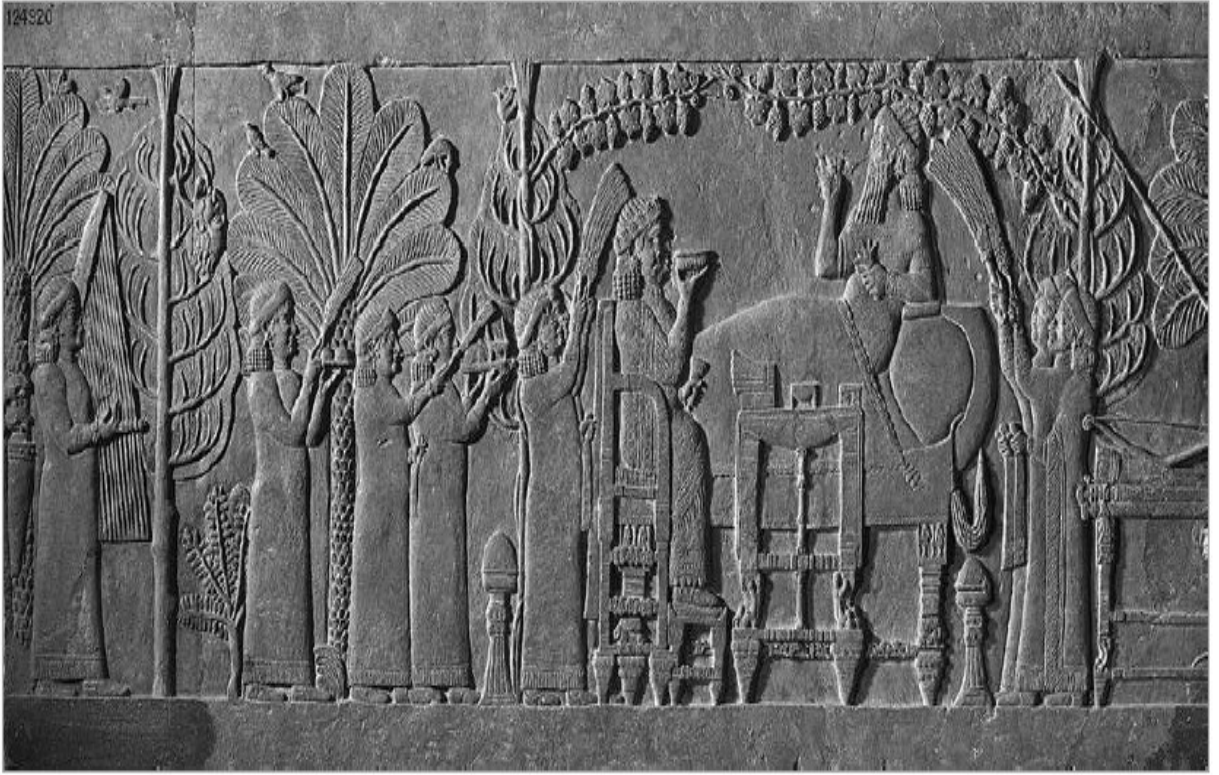
LEVHA 50: Gaziantep 2.1.82 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Coşkun 2018, 68., Fig. 39.

LEVHA 51: İstanbul 7785 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Coşkun 2018, 59., Fig. 30.

LEVHA 52: Asurbanipal'ın Bahçe Ziyafeti Kabartması.

Kaynak: Baughan 2011, 27., Fig. 15.

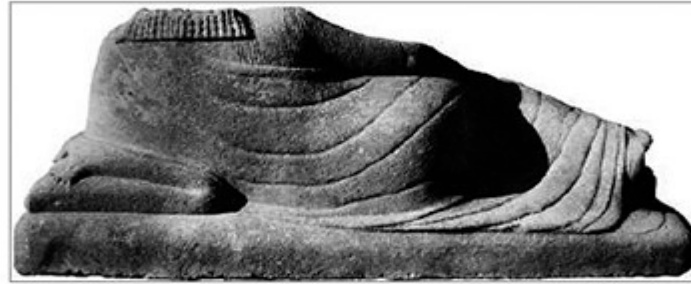
LEVHA 53: Metropolitan 74.51.4555 Envanter Numaralı Eser.

**Kaynak: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243824> (23.07.2019
Tarihinde Erişildi).**

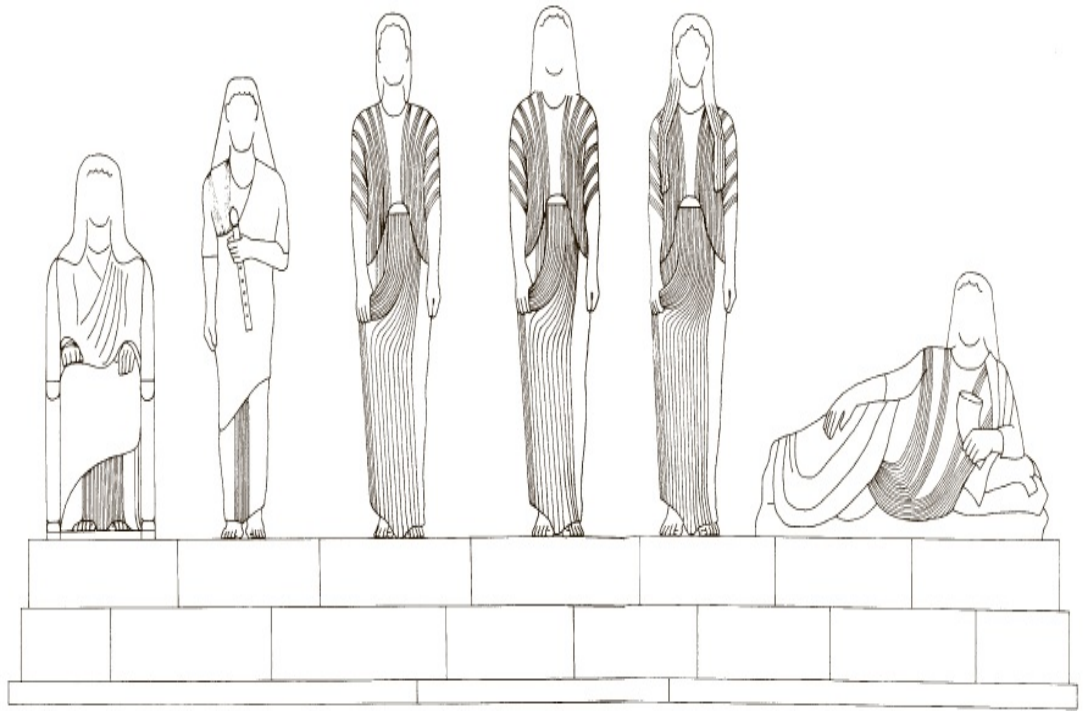
LEVHA 54: Metropolitan 74.51.4555 Detay.

Kaynak: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/243824> (23.07.2019
Tarihinde Erişildi).

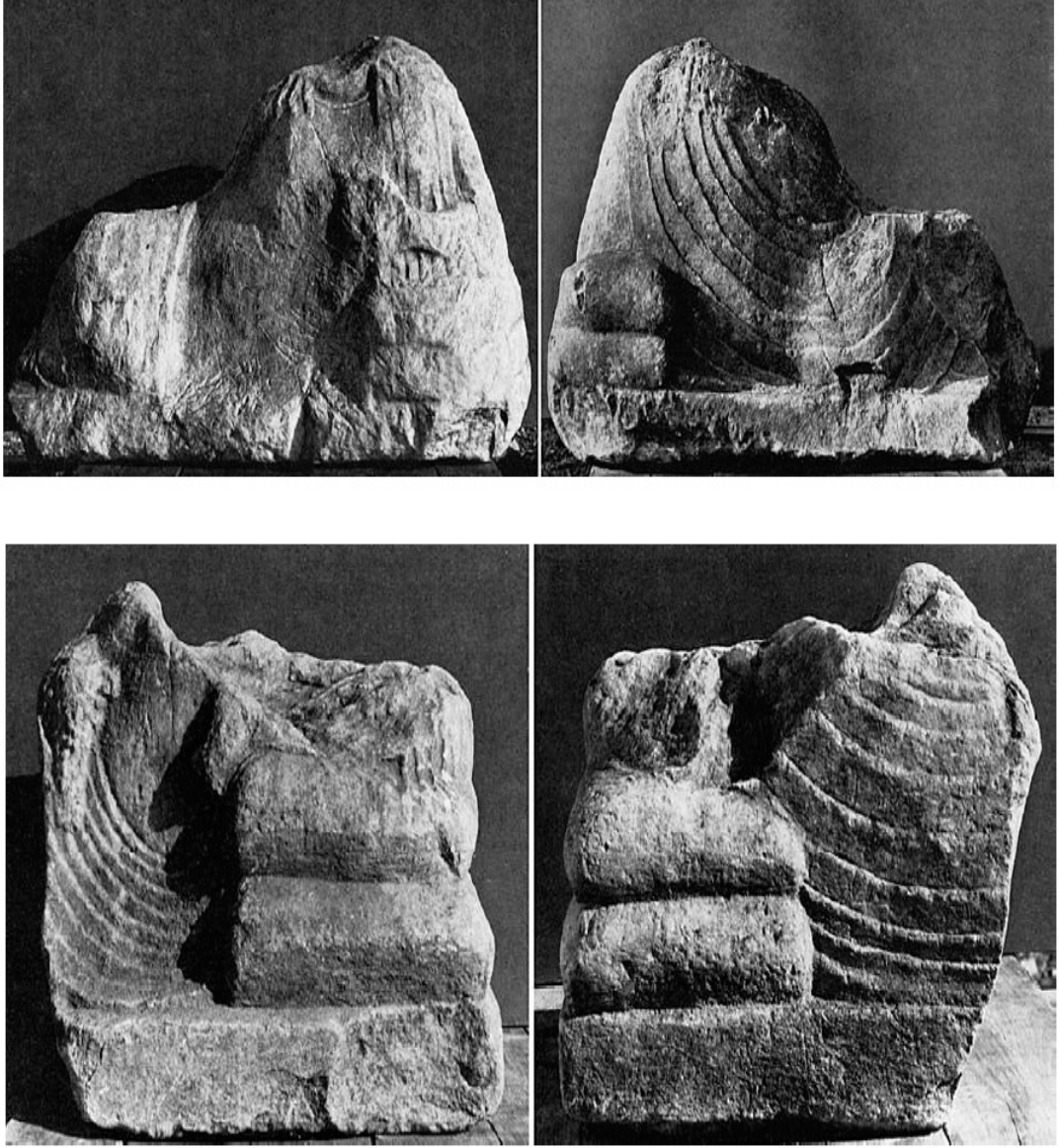
LEVHA 55: Samos Geneleos Grubu Heykelleri

Kaynak: Baughan 2011, 20., Fig. 1- 2.

LEVHA 56: Samos Geneleos Grubu Rekonstrüksiyon.

Kaynak: Baughan 2011, 21., Fig. 3.

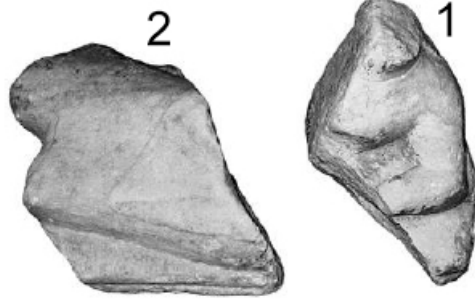
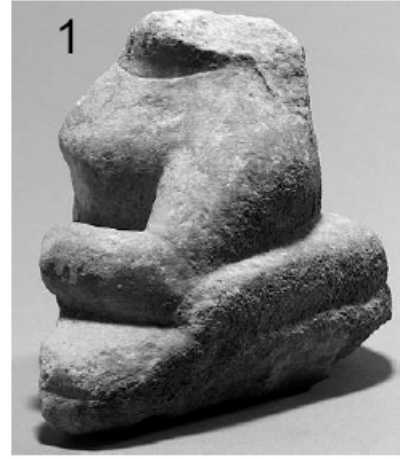
LEVHA 57: Didyma Apollon Tapınağı Heykelleri

Kaynak: Baughan 2011, 24., Fig. 6,7.

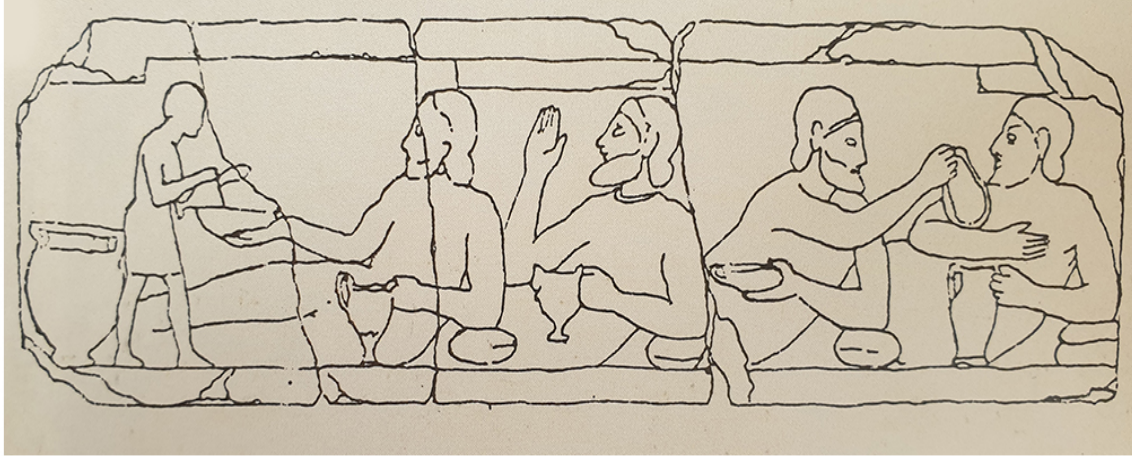
LEVHA 58: Samos Bronz Figürinler

Kaynak: Baughan 2011, 28., Fig. 17,18.

LEVHA 59: Myus Mermer Heykeller.

Kaynak: Baughan 2011, 25., Fig. 8-12.

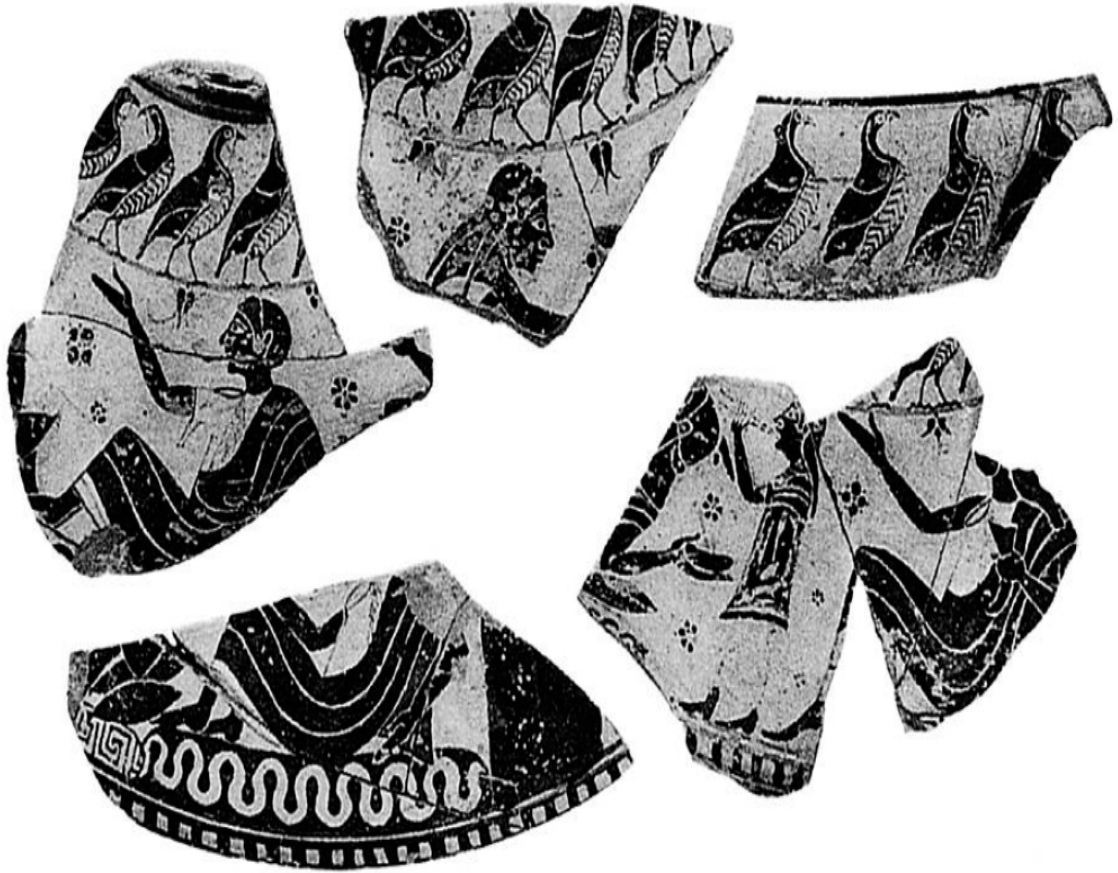
LEVHA 60: Assos Athena Tapınak Frizi.

Kaynak: Baughan 2011, 31., Fig. 23., Serdaroğlu 2005, 95., Fig. 4.

LEVHA 61: Assos Terracotta Figürinler.

Serdaroğlu 2005, 46-47., Fig. .2,4.

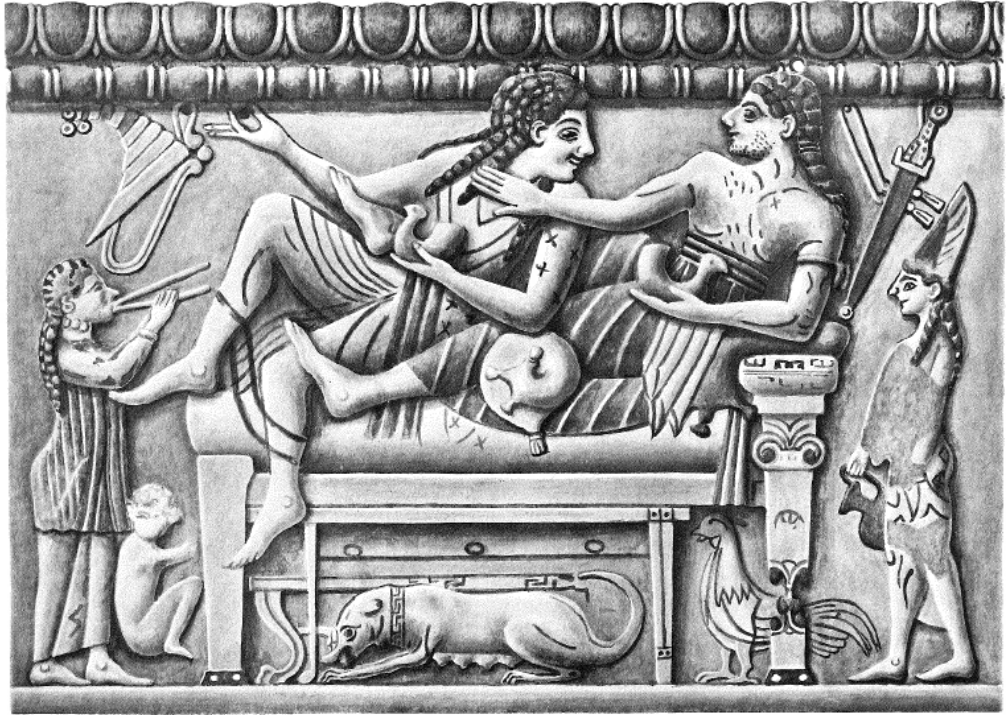
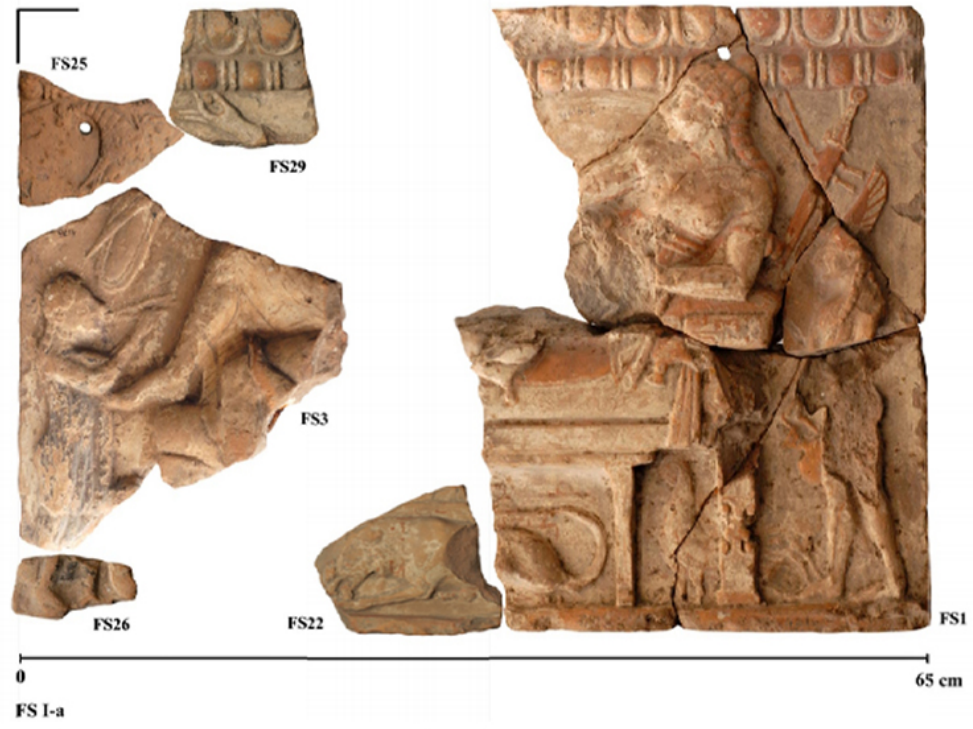
LEVHA 62: Kıbrıs Fikellura Amphorası Yer Minderi Betimi.

Kaynak: Baughan 2011, 36., Fig. 25.

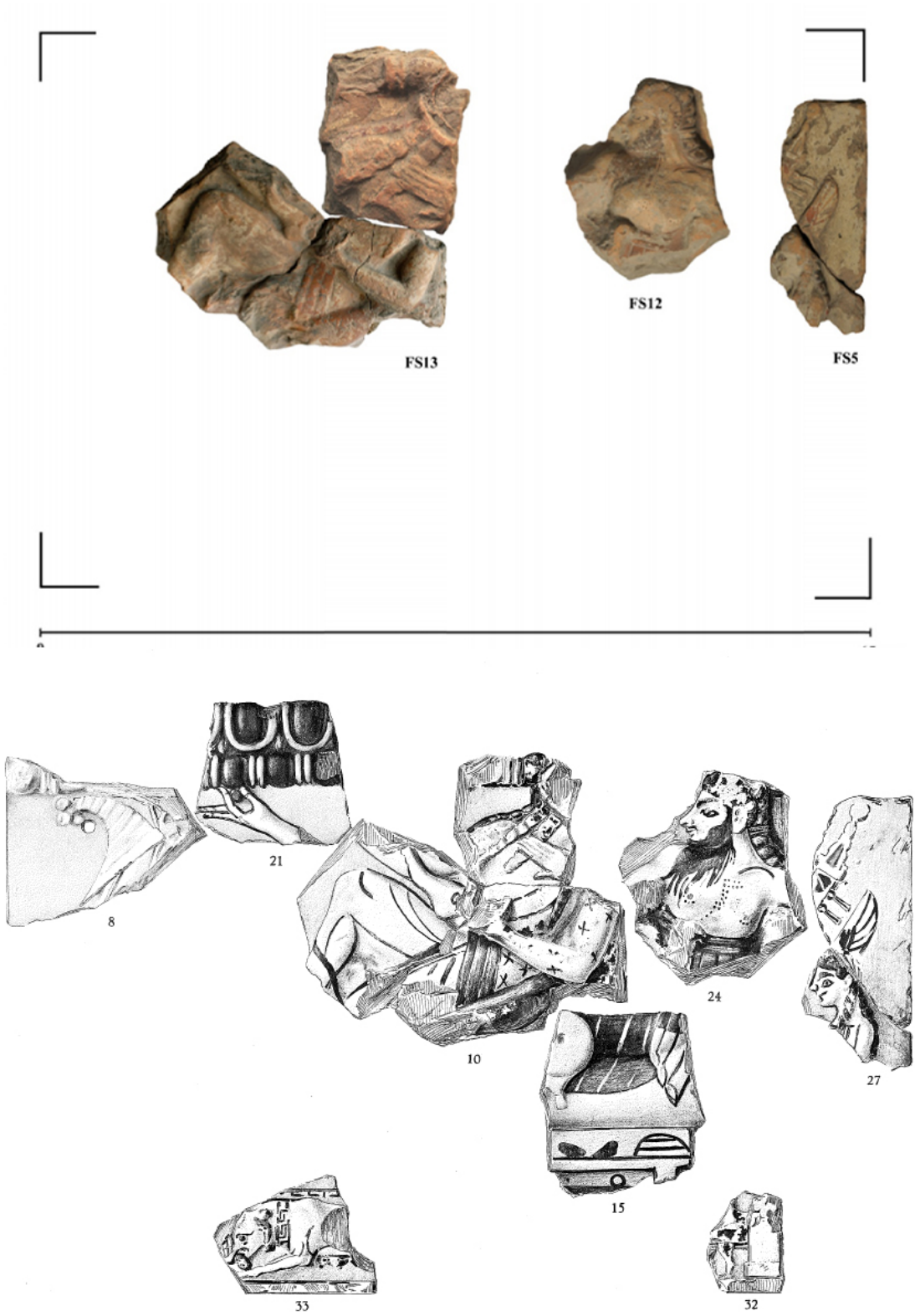
LEVHA 63: Euromos Yer Minderi Üzerine Uzanan Figür.

Kaynak: Ateşlier 2006, 74., Fig. 6.

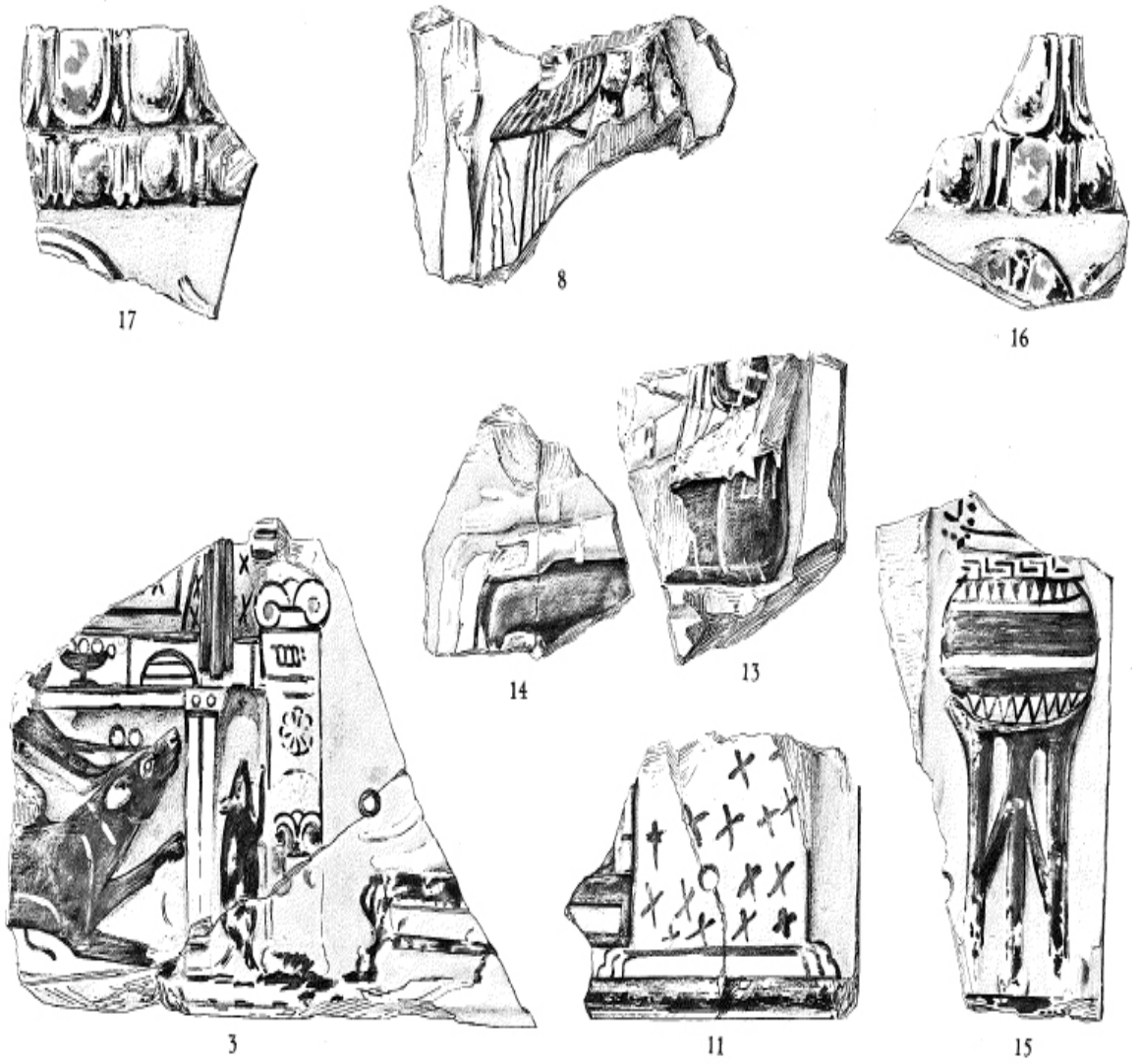
LEVHA 64: Larissa Symposion 1.

Kaynak: Öncü 2013, 543., Fig. FS1-a., Kjellberg 1940, 207., Fig.VII Kline A.

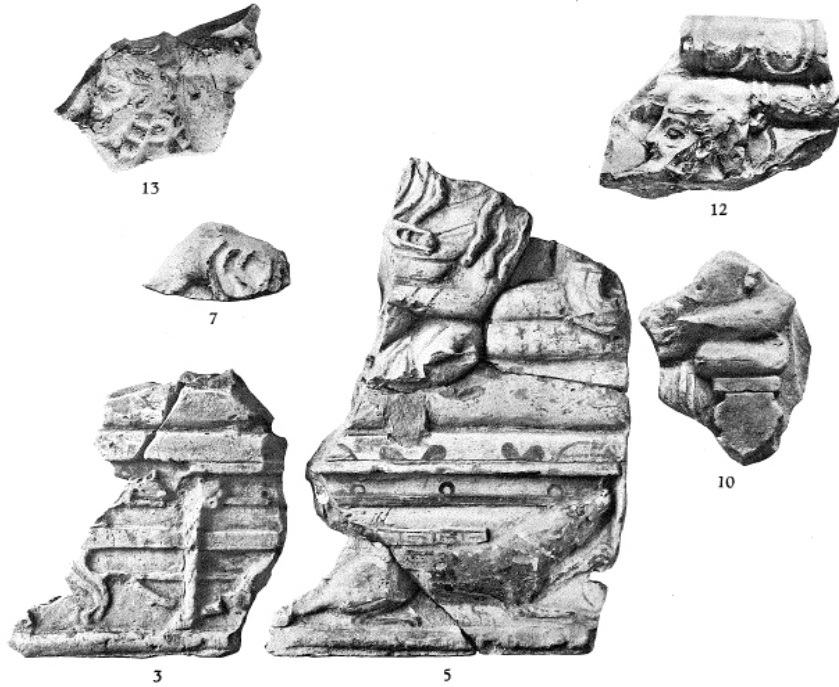
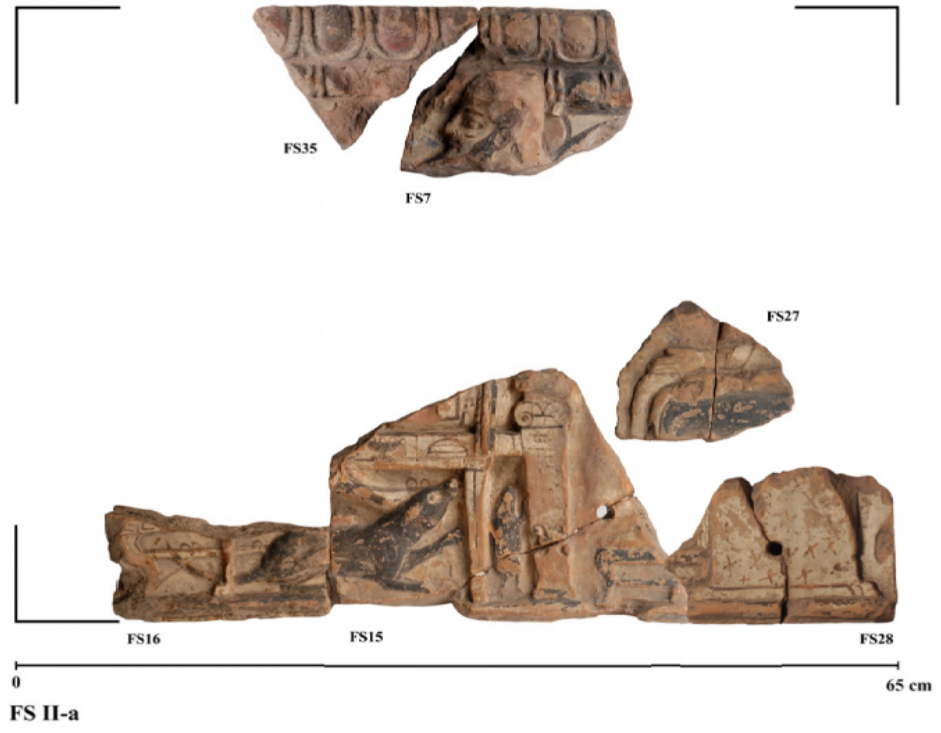
LEVHA 65: Larissa Symposion 2.

Kaynak: Öncü 2013, 545., Fig. FS1-c., Kjellberg 1940, 203., Fig. VII Kline A.

LEVHA 66: Larissa Symposion 3.

Kaynak: Kjellberg 1940, 211, Fig. VII Kline C.

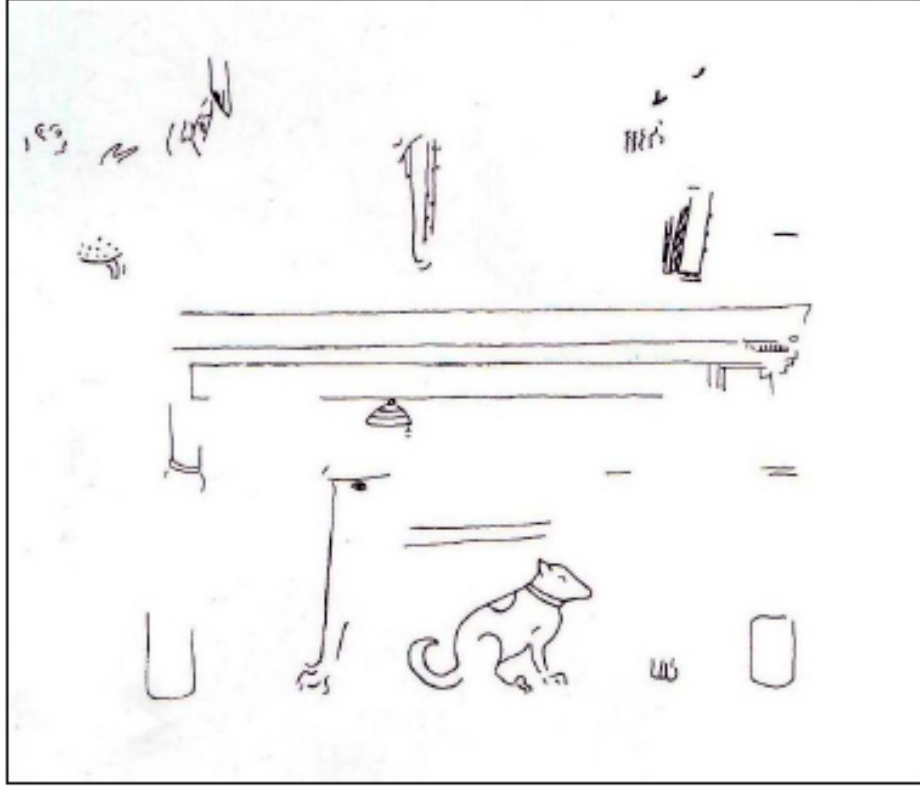
LEVHA 67: Larissa Symposium 4.

Kaynak: Öncü 2013, 546., Fig. FS2-a., Kjellberg 1940, 209., Fig.VII Kline B.

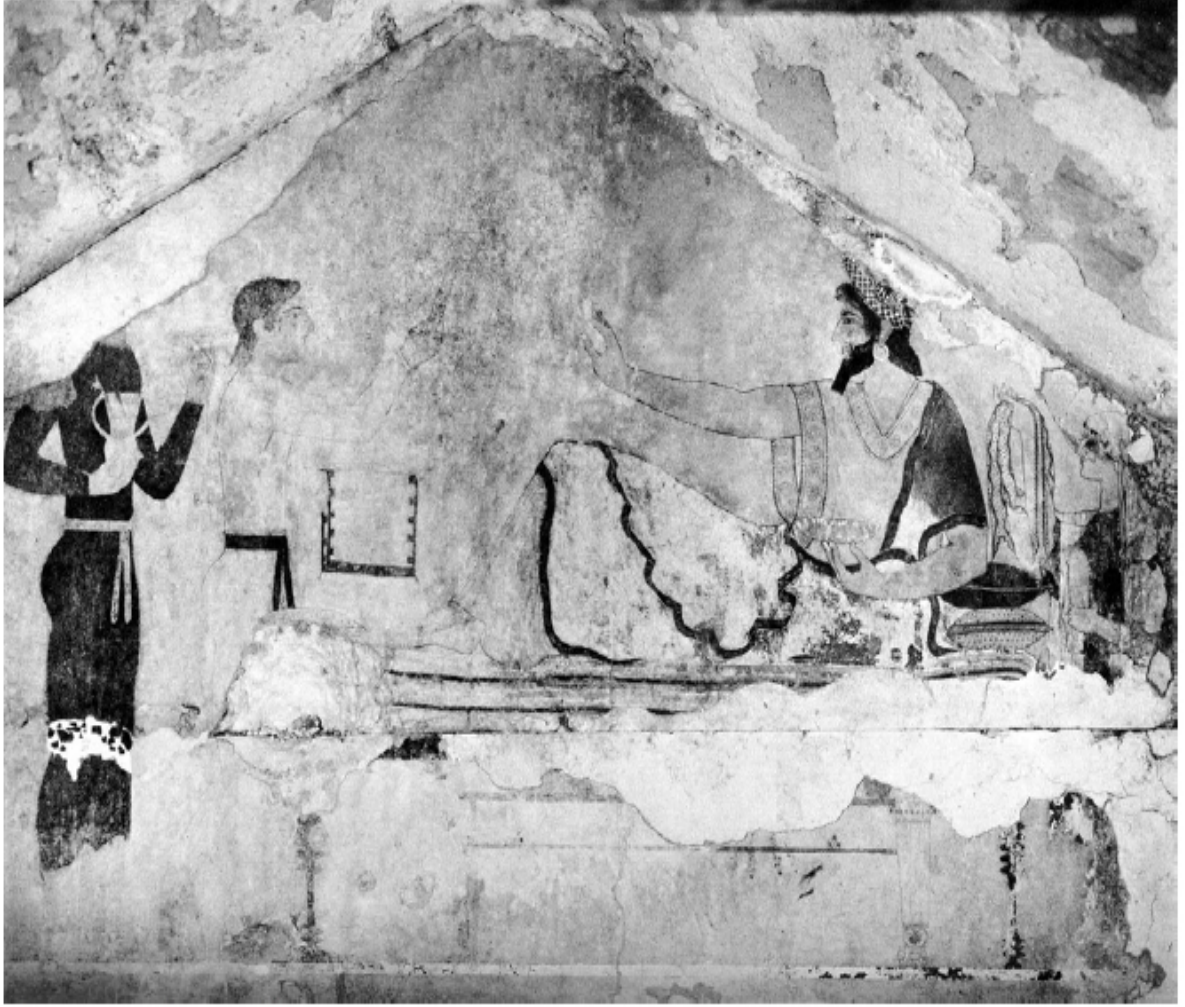
LEVHA 68: Kebren Terracotta Friz Parçası.

Kaynak: Akerström 1966, 3., Fig. 1.

LEVHA 69: Kızılbeyir Duvar Resmi.

Kaynak: Yılmaz 2008, 269., Fig. 7.

LEVHA 70: Karaburun II Duvar Resmi.

Kaynak: Lockwood 2011, 300., Fig. 65.

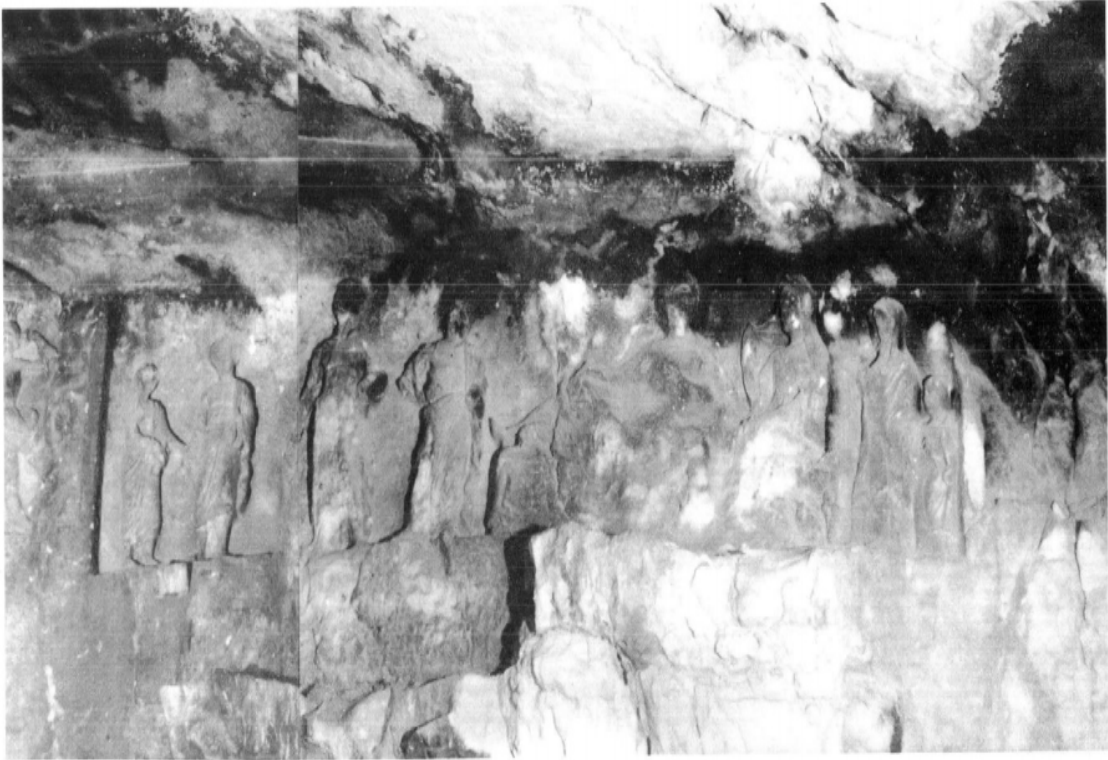
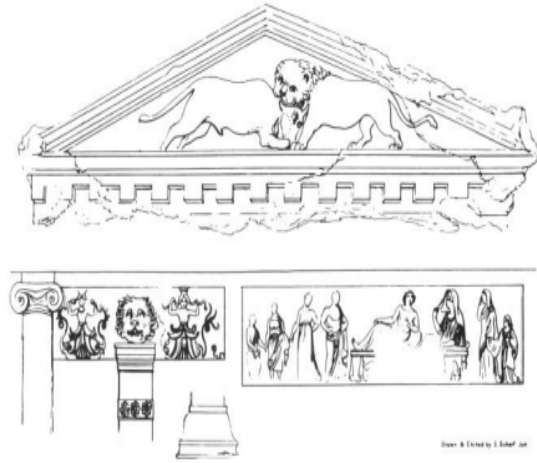
LEVHA 71: Bursa 10087 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Konaç 2007, 77., Fig. 21.

LEVHA 72: Çavuşköy Mezar Steli.

Kaynak: Lockwood 2011, 300., Fig. 66.

LEVHA 73: Myra Steli.

Kaynak: Dentzer 1987, 708., Fig. 248,249.

LEVHA 74: Afyon Steli.

Kaynak: Dentzer 1987, 724., Fig. 319.

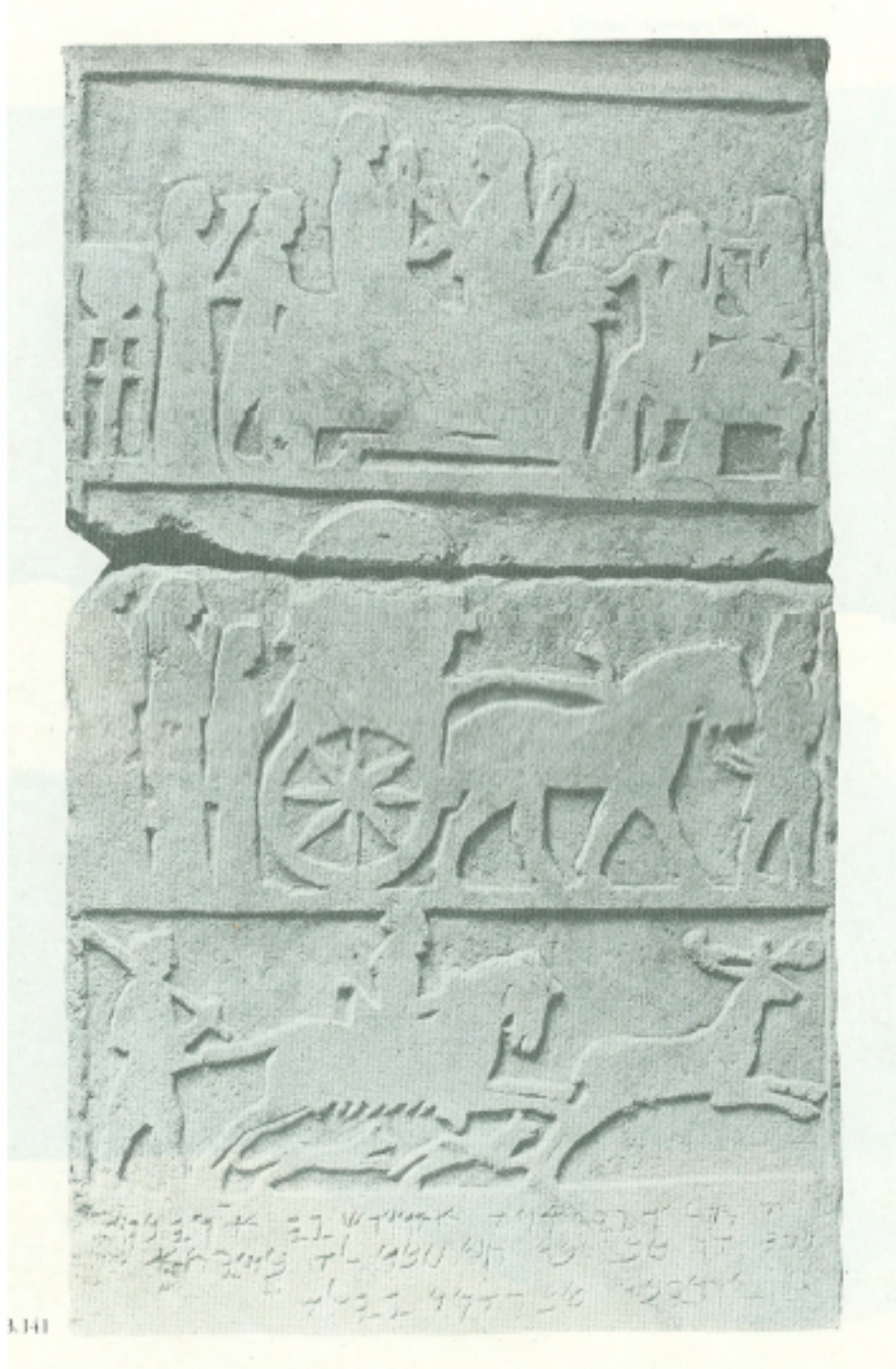
LEVHA 75: Ödemiş 4338 Envanter Numaralı Eser.

Kaynak: Dentzer 1982, 724., Fig. 318.

LEVHA 76: Daskyleion Steli.

Kaynak: Dentzer 1982, 726., Fig. 335.

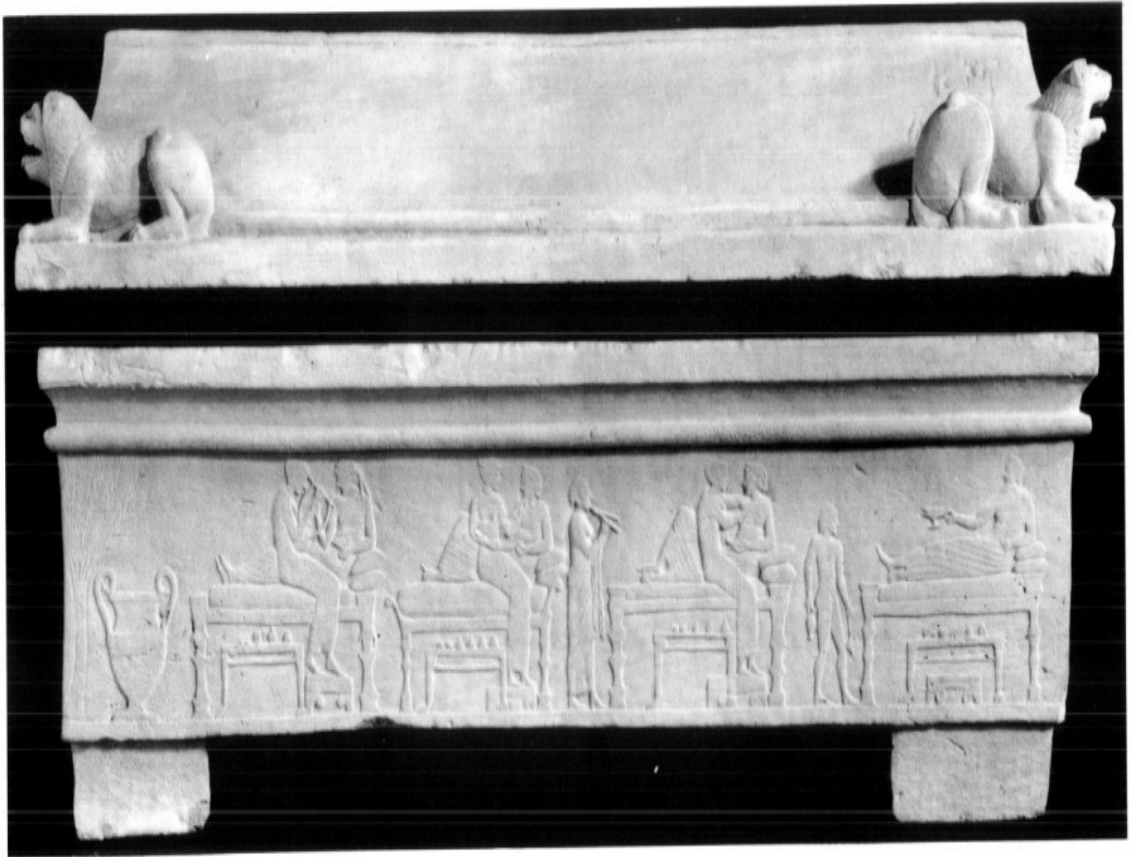
LEVHA 77: Sultaniye Köy Steli.

Kaynak: Konaç 2007, 72., Fig. 12.

LEVHA 78: Eskihişar Aile Kabartması.

Kaynak: Lockwood 2011, 298., Fig.62.

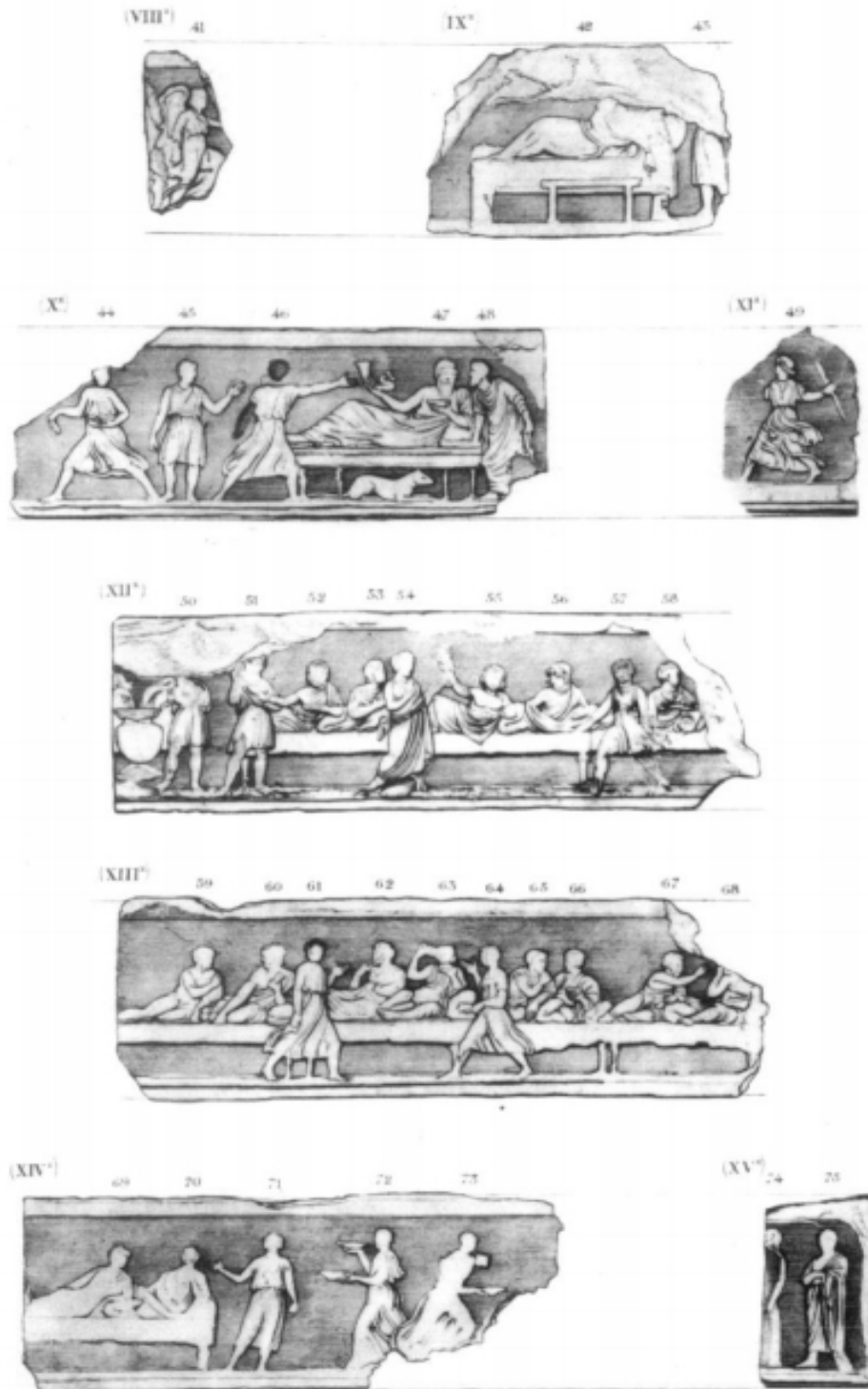
LEVHA 79: Golgoi Lahdi

Kaynak: Dentzer 1982, 696., Fig. 185.

LEVHA 80: Nereidler Anıtı 1.

Dentzer 1982, 719., Fig. 292-296.

LEVHA 81: Nereidler Anıtı 2.

Dentzer 1982, 718., Fig. 291.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı/ Soyadı: Doğa Can Erbilen

Doğum Tarihi/ Yeri: 15.09.1991/ İzmir

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce (YÖKDİL: 66,250)

EĞİTİM

Lisans Eğitimi: Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü/ Aydın – 2010

Yüksek Lisans Eğitimi: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı/ Aydın – 2015

Erasmus+: Siedlce University of Natural Sciences and Humanities, Siedlce/ Poland – 2018-2019

BİLİMSEL FAALİYETLER

Katıldığı Projeler: Arkeolog - Akdeniz Üniversitesi, Phaselis Araştırmaları, Yüzey Araştırması/ 2015

İLETİŞİM

E-posta Adresi: doga.erbilen@hotmail.com

Cep Tel.: 5548331811